

GARkitaplık

GAR (Göç Araştırmaları Derneği) Kitap Serisi

AVRUPA GÖÇ ÇALIşMALARINDA NİTEL ARAşTIRMALAR

Derleyenler: Ricard Zapata-Barrero ve Evren Yalaz

Çevirenler: Ayşecan Ay, Canan Coşkan, Funda Karapehlivan ve Zuhul Karagöz

Yayıma Hazırlayan: Eda Sevinin

Haziran, 2019

■■■ HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİĞİ
TURKEY REPRESENTATION

AVRUPA GÖÇ ÇALIŞMALARINDA NİTEL ARAŞTIRMALAR

İngilizce Basımı: Qualitative Research in European Migration Studies

SpringerOpen 2018

Derleyenler: Ricard Zapata-Barrero ve Evren Yalaz

Çevirenler: Ayşecan Ay, Canan Coşkan, Funda Karapehlivan ve Zuhul Karagöz

Kitap ve Kapak Tasarımı: Gökçen Taner

Yayıma Hazırlayan: Eda Sevinin

Baskı

Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.

Evren Mahakkesi, Gülbahar Cad. 62/C, 34212 Bağcılar/İstanbul

Tel: 0(212) 630 64 73

Yayıncı Sertifika Numarası: 44121

Matbaa Sertifika Numarası: 11965

Birinci Baskı: İstanbul, 2019

ISBN: 978-605-80592-0-7

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİĞİ
TURKEY REPRESENTATION

Avrupa Göç Araştırmalarında Nitel Araştırmalar kitabı, Heinrich Böll Vakfı Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenmiştir.

Göç Araştırmaları Derneği (GAR)

Abbasağa Mahallesi, Üzençi Sok.

No: 13 34353, Beşiktaş / İstanbul

www.gocarastirmalariderneği.org/tr/

Editörler, Katkıda Bulunanlar ve Çevirmenler

Editörler

Ricard Zapata-Barrero Pompeu Fabra Üniversitesi (Barselona, Katalonya, İspanya) Siyaset ve Sosyal Bilimler Bölümü'nde profesör olarak görev yapmaktadır. GRITIM-UPF (Disiplinlerarası Göç Araştırmaları Grubu) ve Göç Çalışmaları Yüksek Lisans Programı direktörüdür. Başlıca yayınları çeşitlilik, demokrasi, vatandaşlık ve göç bağlamlarında güncel liberal demokrasi sorunlarıyla ilgilidir. Araştırmaları, özellikle iki ana alanda yoğunlaşır: Sınırlar/İnsan Hareketliliği Çalışmaları ve Çeşitlilik/Vatandaşlık Çalışmaları. Göç araştırmalarında disiplinlerarası bilgiyi savunur; kuram ile vaka çalışmalarını, politika yapımı ile toplum odaklı çalışmaları birleştirir ve bağlamsal, kavramsal ve yorumlayıcı yaklaşımları izler. Avrupa'daki en büyük göç araştırmaları ağı olan IMISCOE'nun Yönetim Kurulu üyesidir. Kendi araştırma alanları da olan kentler ve çok düzeyli yönetim ile çeşitlilik ve kültür politikasına odaklanan iki Daimi Grubun eş koordinatörüdür. Kısa bir süre önce Research Cluster on Conceptual and Qualitative Research'ü kurmuştur (E. Yalaz ile birlikte koordine etmektedir). Avrupa'yla ilgili pek çok projenin parçasıdır. Başlıca coğrafi çalışma alanı Akdeniz'dir. Çeşitli dergi ve araştırma enstitülerinin yayın kurulu danışmanıdır ve zaman zaman medya ve politika tartışmalarına katkıda bulunmaktadır.

İletişim: ricard.zapata@upf.edu

İnternet Sayfası: <http://dcpis.upf.edu/~ricard-zapata/>

Evren Yalaz GRITIM-UPF'de (Pompeu Fabra Üniversitesi Disiplinlerarası Göç Araştırmaları Grubu) kıdemli araştırmacı. Doktora derecesini 2014 yılında Rutgers Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden aldı. Araştırma alanları ırk, etnik ve göçmen kökenli azınlık politikaları; ulusötesi göç; göçmen örgütleri ve karşılaştırmalı vatandaşlık, göç ve entegrasyon politikalarıdır. Tezi, Almanya ve Fransa'daki Türk göçmenler ve onların örgütlerine odaklanarak göçmenlerin siyasi bütünleşmesinin derecelerini ve izlediği yolun çeşitliliğinin kaynaklarını incelemiştir. R. Zapata-Barrero ile birlikte IMISCOE Research Cluster on Conceptual and Qualitative Research'ün koordinatörlerinden biridir.

İletişim: evren.yalaz@upf.edu

İnternet Sayfası: <https://evrenyalaz.academia.edu/>

Katkıda Bulunanlar

Karolina Barglowski Dortmund Teknik Üniversitesi Sosyoloji Enstitüsü, Göç Sosyolojisi Profesörü (Almanya). Daha önce, 2016 yılında doktora derecesini aldığı Bielefeld Üniversitesi'nde, Duisburg-Essen Üniversitesi'nde ve Max Planck Dini ve Etnik Çeşitlilik Çalışmaları Enstitüsü'nde çalıştı. Araştırmaları ve dersleri toplumsal eşitsizliklere, Avrupa'da göçe, nitel yöntemlere ve kültür sosyolojisine odaklanır. Son yayınları ulusötesi mekanların kesişimselliğini [Social Identities içinde "Coming out within transnational families: intimate confessions under Western eyes" (2017) (Anna Amelina ve Basak Bilecen ile)], Avrupa hareketlilik rejimlerini

(International and European Forum for Migration Research)(Fieri), Bamberg Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde (Alman sosyolog Richard Münch'ün asistanı olarak) ve Viyana'daki (AT) Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi'nde (International Centre for Migration Policy Development) (ICMPD), göç ve entegrasyon (yönetişimi), Avrupa refah devleti rejimleri, bilgi toplulukları, kalkınma, insan kaçakçılığı, ulusötesilikler ve dijital göç çalışmaları alanlarında kavramsallaştırdığı, koordine ettiği araştırmaları yürüterek ulusal ve uluslararası düzeyde geniş araştırma deneyimleri kazandı. 2010'dan 2014'e kadar Viyana Üniversitesi'nde (AT) Kalkınma Çalışmaları Bölümü'nde ders verdi. "Avrupa'daki Göçmen Entegrasyonu üzerine Bilim-Toplum Diyalogları" Avrupa karşılaştırmalı araştırma projesinin Avusturya vaka incelemesini yönetti ve "göçmenlerin veya etnik azınlıkların günlük yaşamla entegrasyonunu desteklemek için ICT (ConnectIEM)" çalışmasında ulusal danışman olarak görev yaptı. 2015'ten beri Berlin Teknik Üniversitesi'ndeki İktisadi ve İdari Bilimler Okulunda Marie Skłodowska Curie Kıdemli Araştırmacısı olarak çalışıyor ve dijital yenilik ve kapsayıcı girişimcilik üzerine doçentlik tezini hazırlıyor.

İletişim: m.borkert@tu-berlin.de

İnternet sayfası: <http://www.entrepreneurship.tu-berlin.de>

Olena Fedyuk Doktora derecesini 2011 yılında Budapeşte, Orta Avrupa Üniversitesi (CEU), Sosyoloji ve Sosyal Antropoloji bölümünden aldı. Tezinde, İtalya'ya giden Ukraynalı kadın işçi göçmenlerin örnekleri üzerinden ulusötesi ahlaki ekonomilerin ve uzak annelik uygulamalarının etnografik bir incelemesini yapmıştır. Kısa ve orta dönemli doktora sonrası pozisyonlarda bulundu. Çalışmalarında ve yayınlarında toplumsal cinsiyete dayalı istihdamın göç politikaları ile örtüşmesine, bakım ve emek rejimlerindeki dönüşümlere, ulusötesi göçmen haneler için usulsüzlüğün ve parçalanmış yasal statülerin bedeline ve işçi göçmenlerin iç politikaya ilişkin konularda siyasi katılımına odaklandı. 2012 ile 2014 yılları arasında Glasgow'daki Strathclyde Üniversitesi'nde "Değişen İstihdam" Marie Curie ITN'de doktora sonrası araştırmacı olarak çalıştı. İki cildin eş editörlüğünü yaptı: *Ukrainian Migration to the European Union: Lessons from Migration Studies* (Springer 2016) ve *Inclusion and Exclusion in Europe: Migration, Work and Employment Perspectives* (ECPR Press, 2018). 2012 yılında, Olena hem araştırma hem de ulaşma aracı olarak ve mizah ve göç hikayelerinin çelişkilerini kavramanın bir yolu olarak belgesel film yapımını seçti. İki film yaptı: *Road of a migrants* (Göçmenlerin Yolu, 2015) ve *Olha's Italian Diary* (Olha'nın İtalyanca Günlüğü, 2018). Olena'nın en son çalışmaları, göçe, eleştirel sosyolojinin emek perspektifinden bakmaya yöneldi: Geçici işçi bürolarının ve işe alım bürolarının iş yerinin parçalanmasındaki rolünün ve AB üyesi olmayan geçici aktörlerin ve Macaristan'daki işçilerin koşullarının incelenmesiyle elde edilen sonuçlar üzerine raporlar ve yayınlar üretmeye devam ediyor.

İletişim: olenafedyuk@gmail.com

Annalisa Frisina Padova Üniversitesi'nde (İtalya) doçent. Sosyoloji bölümünde doktorasını tamamladı. Etnisite ve göç çalışmalarında odak gruplar üzerine üç yayını vardır: *Back-talk Focus Groups as a Follow-Up Tool in Qualitative Migration Research: The Missing Link?* (FQS 2006);

Il focus group. Una guida pratica (Il Mulino, 2010) ve Negoziare l'Alterità. Focus group e processi di significazione delle immagini (Rassegna di Sociologia, 2014). Padova Üniversitesi'nde nitel ve görsel araştırmalar üzerine lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde dersler vermektedir.

İletişim: annalisa.frisina@unipd.it

İnternet Sayfası: <http://persone.csia.unipd.it/persone/curriculum/E7BDF5B285A13497371CAB781C52A19F.pdf>

Theodoros Iosifides Yunanistan, Aegean University Coğrafya Bölümü'nde Sosyal Bilimler Yöntemleri Profesörü. Yunanistan'ın Atina Panteion Üniversitesi'nde Sosyoloji ve Bölgesel Kalkınma eğitimi aldı ve Birleşik Krallık, Sussex Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı (1997). 19 yıldır Yunanistan, Aegean Üniversitesi ve Hellenic Open University'de sosyal bilimler yöntemleri, beşeri/sosyal coğrafya ve göç dersleri vermektedir. Nitel yöntemler, sosyal bilimler epistemolojisi, göç ve beşeri/sosyal coğrafya üzerine kapsamlı kitap, dergi makaleleri ve kitap bölümleri yazmış, çok sayıda uluslararası araştırma projesinde çalışmıştır.

İletişim: thiws@aegean.gr

İnternet Sayfası: https://geography.aegean.gr/ppi/index_en.php?content=0&bio=thiws

Dirk Jacobs Université Libre de Bruxelles'deki (ULB) Etnik İlişkiler, Göç ve Eşitlik (GERME) ile ilgili araştırmalar için Grup Direktörü ve ULB'de Sosyoloji Profesörü. Sosyal Bilimler Doktorası vardır (Utrecht Üniversitesi, 1998). Etnik azınlıklar, sosyal sermaye, gözden düşmüş mahalleler, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı alanlarında tanınmış bir uzmandır. Jacobs hem nicel hem de nitel yöntemlerle ilgili metodoloji dersleri vermektedir. Bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda araştırma projesinden sorumluydu ve Avrupa Araştırma Konseyi (ERC) gibi prestijli fon kaynaklarından faydalandı. Son çalışmaları eğitim sistemi içindeki sosyal eşitsizliğin yeniden üretilmesi riskine odaklanmaktadır.

İletişim: dirk.jacobs@ulb.ac.be

İnternet Sayfası: <http://www.dirkjacobs.be>

Russell King Sussex Üniversitesi'nde Coğrafya Profesörü ve Malmö Üniversitesi'nde Misafir Göç Çalışmaları Profesörü. Ayrıca Malta Üniversitesi, Negev Ben Gurion Üniversitesi, Trieste Üniversitesi ve Cornell Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi pozisyonlarında bulundu. Sussex Göç Araştırmaları Merkezi'nin kurucu direktörü, IMISCOE'nin kurucu üyesi ve "Toplumsal Cinsiyet, Yaş ve Kuşaklar" araştırma kümesini koordine ediyor. 40 yıldır göç üzerine araştırmalar yapıyor, dersler veriyor ve birçok göç türü ve Avrupa içindeki ve dışındaki pek çok coğrafi bağlam üzerine yazılar yazıyor. Başlıca ilgi alanları arasında dönüş göçü, emeklilik ve yaşam tarzı göçü, öğrenci göçü, göç ve kalkınma ve iç ve uluslararası göç arasındaki bağlantılar yer alıyor. Proje destekli araştırma yaptığı ülkeler arasında Birleşik Krallık, İrlanda, İtalya, İspanya, Yunanistan, Türkiye, Arnavutluk ve Letonya bulunmaktadır. Göç çalışmalarında disiplinlerarası, çok sahali ve karma yöntemli araştırmanın değerine önem vermektedir. Araştırma yöntemleri üzerine çok sayıda doktora ve yüksek lisans düzeyinde eğitim atölyeleri vermiştir.

İletişim: R.King@sussex.ac.uk

Koen Leurs Utrecht Üniversitesi, Medya ve Kültür Bölümü, Toplumsal Cinsiyet Yüksek Lisans Programı'nda Toplumsal Cinsiyet ve Post-kolonyal Çalışmalar Yardımcı Doçenti. Feminist bir internet araştırmacısı olup göç, diaspora, toplumsal cinsiyet ve gençlik kültürü üzerine yayımlar yapmıştır. Leurs, *Digital Passages. Migrant Youth 2.0* (Amsterdam University Press, 2015) kitabını yayınladı. SAGE'in *SAGE Handbook of Media and Migration* (2019 yılında çıkacak) derlemesinin ve *Social Media +Society* (Ocak-Nisan 2018) dergisinin "Avrupa'ya Zorunlu Göç ve Dijital Bağlantı" ve *Popular Communication* (2018, 16.1) dergisinin "Bağlantılı Göçmenler" özel sayılarının editörlerinden biridir. Leurs, halen, Hollanda Bilimsel Araştırma Kurumu tarafından finanse edilen araştırma projesi "Bağlantılı Genç Göçmenler. Hollanda'daki Genç Sığınmacı ve Gurbetçilerin Dijital Pratiklerinin Karşılaştırılması" ve Hollanda Ulusal Araştırma Ajansı'nın finanse ettiği "Medya Yaparak Medya Okuryazarlığı: Göçmen ve Mülteci Gençlik için Katılımın Anahtarı?" projesinde baş araştırmacıdır.

İletişim: k.h.a.leurs@uu.nl

İnternet Sayfası: www.koenleurs.net

Ewa Morawska Essex Üniversitesi'nde Sosyoloji Profesörü. Uzmanlık alanları sosyal teori, uluslararası göçün karşılaştırmalı-tarihsel sosyolojisi ve gruplar arası ilişkiler ve nitel araştırma yöntemleridir. Çok sayıda kitap ve dergi makalesinin yazarıdır: *A Sociology of Immigration:(Re) Making Multifaceted America* (2009); *International Migration Research: Constructions, Omissions, and Promises of Interdisciplinarity* (M. Bommes ile birlikte editörlüğünü üstlendi, 2005); "Composite Meanings, Flexible Ranges and Multi-Level Conditions of Conviviality", (2014) *European Journal of Cultural Studies*; "Toward a Reconciliation of the Structuration and Morphogenesis Theories of Social Processes 'Tested' in the Eventful Historical Analysis," (2013) *Current Perspectives in Social Theory; Debating Multiculturalism* (2013, Der. P. Kivisto ve O. Wahlbeck, içinde) "Multiculturalism from below: Reflections of an Immigrant Ethnographer"; "Ethnicity as a Primordial-Situational-Constructed Experience: Different Times, Different Places, Different Constellations," (2011) *Studies in Contemporary Jewry*. Halen, geçmişteki üç şehirdeki -Rönesans Venedik'i, Aydınlanma dönemi St. Petersburg'u ve Wilhelm dönemi Berlin'inde-tabandaki çokkültürlülüğü veya gruplar arası gündelik ilişkileri karşılaştıran bir proje üzerinde çalışıyor.

İletişim: emorawsk@essex.ac.uk

Madhuri Prabhakar Utrecht Üniversitesi'ndeki Toplumsal Cinsiyet çalışmalarında yüksek lisans öğrencisi. Tarih alanında lisans derecesi aldı. Geçtiğimiz akademik dönemde, EP-Nuffic'in düzenlediği "Özgürlük Elçisi Eğitimi" adlı pilot projeye Özgürlük Elçisi olarak katıldı. Ayrıca Utrecht Üniversitesi'nde yayınlanan, *Junctions: Graduate Journal of the Humanities* dergisinin ilk sayısında öğrenci hakem olarak görev yaptı. Akademisyenler, uygulayıcılar, aktivistler ve kurumlar için kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları, feminist araştırma, kadın hakları, cinsiyet eşitliği ve çeşitlilik alanında, Avrupa merkezli bir dernek olan "ATGENDER" ile çalıştı. Dr. Koen Leurs'un üstlendiği "Genç Bağlantılı Göçmenler" üzerine devam eden projede araştırma asistanı

olarak çalıştı. Mevcut araştırma çalışmaları, Hollanda'daki Hintli göçmenlerin deneyimlerini “entegrasyon” sürecindeki iç ve dış sosyal, kültürel ve dijital pazarlıklara odaklanarak ele alıyor.

İletişim: m.prabhakar@uu.nl

Peter Scholten Rotterdam Erasmus Üniversitesinde Göç ve Çeşitlilik Politikaları Profesörü ve IMISCOE Direktörü. Araştırmaları kültürlerarası yönetim, çok düzeyli yönetim, karşılaştırmalı kamu politikaları ve bilgi ve iktidar arasındaki ilişki konularına odaklanmaktadır. Peter ayrıca Comparative Migration Studies dergisinin baş editörü, Journal of Comparative Public Policy dergisinin yayın kurulu üyesi ve Erasmus Üniversitesi, Delft Üniversitesi ve Leiden Üniversitesi'nin Göç Yönetimi ve Çeşitliliği üzerine ortak yüksek lisans programının koordinatörüdür.

İletişim: p.scholten@fsw.eur.nl

İnternet Sayfası: www.peterscholten.eu

Mieke Schrooten Odisee Üniversitesi Koleji'nde (Brüksel) Sosyal Hizmet Öğretim Üyesi. Araştırma alanları arasında hareketlilik, sosyal medya, çoklu uluslararası sınır geçme süreçleri [transmigration] ve kentsel sosyal hizmet yer alıyor. Mieke doktora derecesini 2016'da Leuven Üniversitesi Kültürlerarasılık, Göç ve Azınlıklar Araştırma Merkezi'nde tamamladı. Doktora araştırması Belçika'daki Brezilyalıların göç yolları, sosyal ağları ve yerel(ler arası) uygulamalarına odaklanmıştır. Transmigration. Social Work in Times of Superdiversity (Acco, 2016) kitabının yazarlarından biridir; (Journal of Ethnic and Migration Studies dergisi, Ethnic and Racial Studies dergisi ve Australian Journal of Anthropolog) gibi dergilerde yayımları çıkmıştır.

İletişim: mieke.schrooten@odisee.be

Teun A. van Dijk 2004 yılına kadar Amsterdam Üniversitesi'nde Söylem Araştırmaları Profesörü olarak görev yaptı ve 1999'dan beri de Barselona'da bulunan Universitat Pompeu Fabra'da Profesör. GRITIM-UPF'de araştırmacı. Ortaya çıkarıcı poetika, metin dilbilgisi ve metin işlemenin psikolojisi ile ilgili ilk çalışmalarından sonra, 1980'den bu yana çalışmaları daha eleştirel bir bakış açısına yöneldi ve söylemsel ırkçılık, basında haber, ideoloji, bilgi ve bağlamla ilgilenmeye başladı. Bu alanların çoğunda pek çok kitabın yazarıdır. The Handbook of Discourse Analysis (Söylem Analizi El Kitabı, 4 cilt, 1985) kitabının giriş kitabı olan Discourse Studies (Söylem Çalışmaları, 2. baskı, 2011) derlemesinin ve The Study of Discourse (Söylem Üzerine Çalışmalar, 5 cilt, 2007) kitaplarının editörüdür. Altı uluslararası dergi çıkarmıştır: Poetics, Text (şimdiki adı Text & Talk), Discourse & Society, Discourse Studies, Discourse & Communicatio ve İspanyolca internet dergisi Discurso & Sociedad (www.dissoc.org). Bunlardan son dördünün halen editörlüğünü yapmaktadır. Üç fahri doktora ünvanı almış ve birçok ülkede, özellikle de Latin Amerika'da ders vermiştir. 1995 yılında Adriana Bolivar ile Asociación Latinoamericana de Estudios del Discurso (ALED)'i kurmuştur. Barselona'daki Söylem Çalışmaları Merkezi Kurucu Direktörüdür (www.discoursestudies.org).

İletişim: vandijk@discourse.org

İnternet Sayfası: www.discourses.org

Ilse van Liempt Utrecht Üniversitesi Beşeri Coğrafya Bölümünde Kentsel Coğrafya ve Nitel Araştırma Yöntemleri alanında yardımcı doçent. Göç, kentsel çalışmalar ve araştırma yöntemleri alanlarında geniş çapta yayınları vardır. Daha önce, Sussex Üniversitesi, Sussex Göç Araştırmaları Merkezi'nde (SCMR) Marie Curie Araştırmacısı olarak çalışmıştır. Burada Hollanda'dan Birleşik Krallık'a taşınan Somalili göçmenler üzerine araştırma yürütmüştür. Doktora çalışmasını 2007 yılında Amsterdam Üniversitesi Etnisite ve Göç Çalışmaları Enstitüsü'nde (IMES) tamamladı. İnsan kaçakçılığı üzerine yaptığı doktora araştırması Amsterdam Üniversitesi Yayınları'ndan kitaplaştırıldı (Navigating Borders: Inside Perspectives into the Process of Human Smuggling into the Netherlands).

İletişim: I.C.vanLiempt@uu.nl

İnternet Sayfası: <https://www.uu.nl/staff/ICvanLiempt/0>

Violetta Zentai Kültürel antropolog ve 2003 yılından beri Orta Avrupa Üniversitesi'ndeki (CEU) Politika Çalışmaları Merkezi eş direktörü. Etnik ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, refah tartışmaları ve post-sosyalist ekonomik dönüşüm üzerine odaklanan araştırmalar yürütmüştür. Yakın zamandaki karşılaştırmalı büyük Avrupa araştırma projelerinin CEU takım lideri veya konsorsiyum koordinatörü olarak görev yaptı. Ayrıca eleştirel emek çalışmaları ve göçmen içerme konularında Marie Curie doktora eğitim ağlarına katkıda bulundu. CEU'nun Kamu Politikaları Okulu'nun yanı sıra Sosyoloji ve Sosyal Antropoloji Bölümü'nde öğretim üyesi. Akademik yaşamına paralel olarak, demokratik yerel yönetim, eşitliğin anaakımlaştırılması ve hak temelli kalkınma ile ilgili girişimlerde yirmi yıldır Açık Toplum Vakfı ile uzman olarak çalıştı. En son yayınlarında, Edward Elgar ve Routledge tarafından yayınlanan derlemelerde, Roma kadın hareketi ve Avrupa Roma siyasetini tartışıyor.

İletişim: Zentaiv@ceu.edu

İnternet Sayfası: https://people.ceu.edu/violetta_zentai

Çevirmenler

Ayşecan Ay 1985'te İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Lisesi'nin ardından Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu ve "Gündelik Hayatta Direniş: Nevizade Örneğinde Sigara Yasağını İdare Etmek" başlıklı teziyle aynı bölümden yüksek lisans derecesi aldı. Etnografik pazar araştırma alanında çalıştıktan sonra çeviriyle uğraşmaya başladı. *Filmler Hayatımızı Nasıl Etkiler?* (2015), *Sinema Kitabı* (2016), *Bir Film Nasıl İzlenir?* (2018) gibi sinema kitabı çevirilerinin yanı sıra, *Havva'nın Saklı Yüzü: Arap Dünyasında Kadınlar* (2019) ve eş-çevirmeni olduğu *Marakeş'in Portakal Ağaçları: İbn Haldun ve İnsan Bilimi* (2018) gibi çevirileri bulunmaktadır. 2018'den bu yana, Kadıköy Belediyesi bünyesinde kurulan Sinematek/Sinema Evi'nde çalışmaktadır. Çevirmenler Meslek Birliği (ÇEVBİR) üyesidir.

Canan Coşkan psikoloji lisans, sosyoloji yan dal ve sosyal psikoloji yüksek lisans çalışmalarını Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, kültürleşme ve benlik süreçleri üzerine doktorasını Leuven

Üniversitesi'nde tamamladı. Şu anda bağımsız araştırmacı olarak, Bielefeld Üniversitesi, Disiplinlerarası Çatışma ve Şiddet Araştırmaları Enstitüsü (IKG - Universität Bielefeld) ekibinin bilimsel dayanışmasıyla akademik çalışmalarını Türkiye'de sürdürmeye çalışmakta. Sosyal, kültürel ve politik psikoloji alanlarında, göç, kültürleşme, kültürel farklılıklar ve benlik, sosyal ve politik kimlikler, kolektif eylemlilik ve sosyal hareketler, önyargı (azaltma) ve gruplararası çatışma konularında araştırma yürütmeye ve sosyal bilimler alanından Fransızca ve İngilizce eserleri çevirmeye devam etmektedir. Çevirmenler Meslek Birliği (ÇEVBİR) üyesidir.

Funda Karapehlivan lisans eğitimini Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nde yaptı. Yüksek Lisansını Essex Üniversitesi'nde İnsan Hakları alanında yaptıktan sonra doktora derecesini aynı üniversitenin Sosyoloji Bölümü'nden aldı. Doktora tezinde, kapitalizmin neoliberal döneminde devlet-eğitim ilişkisinin değişen niteliğine bakarak eğitim hakkının sosyolojik bir analizini yaptı. Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde çalıştı. 7 Şubat 2017 tarihinde 686 sayılı KHK ile "Barış Bildirisi"ni imzaladığı için ihraç edildi. Eğitim hakkı, toplum bilimlerinde yöntem ve toplumsal cinsiyetin ve ataerkinin tarihsel gelişimi üzerine yazıları vardır. Çalışma alanları insan hakları sosyolojisi, eğitim hakkı, eğitim sosyolojisi, toplumsal kuramdır. Halen bağımsız araştırmacı ve çevirmen olarak çalışmaktadır.

Zuhul Karagöz Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde lisans eğitimini tamamladıktan sonra Fransa, Montpellier'de, Université Paul Valéry'de sosyoloji yüksek lisans derecesini aldı. 2010 senesinde Aix-en-Provence'ta, Maison méditerranéenne des sciences de l'homme adlı araştırma merkezinde sosyoloji doktorasına başladı. Çalışma alanları kentsel dönüşüm, uluslararası göç ve diasporada örgütlenme biçimleri gibi konuları kapsamaktadır. 2014 yılından beri Fransızca ve İngilizceden Türkçeye çeviri yapmaktadır.

1. Giriş: Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalara Giden Yolu Açmak.....	1
<i>Ricard Zapata-Barrero ve Evren Yalaz</i>	
2. Avrupa’da Nitel Göç Araştırmalarını Haritalama: Açıklayıcı Bir Analiz.....	10
<i>Evren Yalaz ve Ricard Zapata-Barrero</i>	
Birinci Kısım: Kuramsal ve Metodolojik Konular	39
3. Bağlam Temelli Nitel Araştırma ve Avrupa’da Çok-sahalı Göç.....	40
Araştırmaları	
<i>Russell King</i>	
4. Konforlu Alanın Dışına Çıkmak: Avrupa Göç Araştırmalarında	68
Disiplinlerarasılığın Vaatleri ve Tuzakları	
<i>Maren Borkert</i>	
5. Uygulamalı Siyaset Kuramı ve Göç Çalışmalarında Nitel Araştırma.....	89
<i>Ricard Zapata-Barrero</i>	
6. Nitel Göç Araştırmalarında Epistemolojik Meseleler: Özdüşünümsellik,	112
Nesnellik ve Öznellik	
<i>Theodoros Iosifides</i>	
İkinci Kısım: Nitel Araştırma Tasarısı Kurgamak	133
7. Nitel Göç Araştırmaları: Uygulanabilir Hedefler, Açık Uçlu Sorular ve	134
Çok Boyutlu Cevaplar	
<i>Ewa Morawska</i>	
8. Çalıştıklarımızı ve Analiz Ettiklerimizi Kategorize Etmek ve Yorumlama	157
Alıştırması	
<i>Dirk Jacobs</i>	
9. Nerede, Neyi ve Kimi Çalışmalı? Göç Araştırmalarında Vaka Seçimi ve.....	178
Örnekleme Dair İlkeler, Kurallar ve Ampirik Örnekler	
<i>Karolina Barglowski</i>	

Bu derleme çok çeşitli disiplinlerden gelen göç araştırmacılarının işbirliğiyle oluşmuştur ve söz konusu boşluğu doldurmaya yönelik bir çabadır. Bu özgün derleme hem çokdisiplinli bir yaklaşımı hem de tanınmış yazarların araştırma deneyimlerinden çıkan farklı konuların örneklerini bir araya getirmektedir.

Bu kitap, başta yüksek lisans ve doktora öğrencileri olmak üzere göç alanında ilk kez nitel araştırma yapma işine girişmiş araştırmacılara yöneliktir. Kitap, özellikle göç süreçleri çalışmalarında faydalanılacak nitel yöntemlerin kullanımındaki becerilerini geliştirmek isteyen daha deneyimli araştırmacılara da hitap etmektedir. Özetle, her bölüm okuyuculara göç çalışmalarında kullanılan nitel araştırmanın belirli yönleriyle başa çıkmada rehberlik etmesini umduğumuz önemli bir düşünce seti sağlamaktadır. Kitaba katkıda bulunan yazarlar göç araştırmasının farklı aşamalarını ve konularını ele alırken şu soruları açıklamaktadır: nitel araştırmanın belirli bir boyutu ne zaman ve neden göçle ilgili sorularda anahtar haline gelir; farklı mantıklar, modeller ve teknikler nasıl benimsenir; araştırmacılar alanda ne gibi kuramsal, epistemolojik, ampirik ve etik zorluklarla karşılaşır ve bu zorluklar nasıl ele alınabilir ve mümkünse nasıl azaltılabilir ya da en azından kontrol edilebilir?

Bu derleme, her şeyden önce, göç araştırmalarında nitel metodolojiyle ve onun zengin araştırma teknikleriyle ilgilidir. Merkez odağı, ne farklı metodolojik gelenekler arasında bir hiyerarşi öngörür ne de bir metodolojik geleneğin normlarını diğer geleneklere dayatma niyeti taşır. Bir başka deyişle, nitel metodoloji ne diğer metodolojik geleneklerden özü itibarıyla daha üstün ne de istatistiksel yöntemlerin uygun olmadığı durumlarda “son çare” olarak kullanılacak bir tekniktir (Mahoney 2007, s. 122). Güncel araştırmalar bilimsel yetkinliğin ve akademik gelişmenin, çeşitli metodolojik araçların, yaklaşımların ve modellerin kullanılmasıyla el ele gittiğini göstermektedir. Bu bakımdan, etkinlikleri ve sınırlılıkları yönünden değişen, farklı metodolojik paradigmanın tamamlayıcı olduğunu kabul ediyoruz ve çoklu-yöntem kullanma çabalarını değerli buluyoruz.

Yine de zengin, derinlemesine ve nüanslı analiz sunma potansiyeli; yüksek geçerliliğe sahip kavramsal iyileştirmelere izin vermesi; varolan kategorileri yeniden tanımlaması ve yeni hipotezler ve hatta kuramsal paradigmalar üretmesi; göç dinamiklerinin karmaşık, bağlamsal, çok yönlü boyutlarını açıklaması ve toplumsal aktörlerin ve göçmen gruplarının, özellikle de ana akım toplum ve siyasete katılım ve temsil araçlarından yoksun olanların seslerini anlamaya daha yatkın olması özellikleri göz önüne alınca, nitel araştırmanın göç çalışmaları için özel bir önemi olduğuna inanıyoruz. Bu ayırt edici özellikleri yanı sıra, elinizdeki kitapta yazıları yer alan yazarların çoğu nitel araştırmanın başka bir yanını da göstermektedirler: nitel araştırma yoluyla incelenen gerçeklik her zaman bir ölçüde eleştirel değerlendirmeye tabidir. Nitel araştırmanın bu kendine özgü

özelliklerinin göç araştırmalarının çok önemli bileşenleri olduğunu düşünüyoruz.

Göçle yakından ilgili olan sınır/hareketlilik, çeşitlilik/vatandaşlık, entegrasyon, kaynaşma/katılım [*incorporation/participation*] ve ayrımcılık/yabancı düşmanlığı gibi önceden var olan analitik çerçevelere yerleştirilemeyecek pek çok konu yoğun bağlamsal çözümleme gerektirmektedir. Bu karmaşıklık çok-düzeyle analiz, süper-çeşitlilik, göç sonrası dönem, ulusötesi çalışmalar, Avrupa’da yeni hareketlilik biçimleri, mültecilerle ilgili konular gibi konulara eğilen birçok göç tartışmasında da mevcuttur. Bu çalışmada yer alan yazarlar, uzmanlık alanlarına bağlı olarak, nitel araştırmanın temel yönlerini kendi kuramsal, epistemolojik ve ampirik soruşturmalarından yola çıkarak tartışmaktadırlar. Bu nedenle, her bir bölüm metodolojik bir rehber olmasının yanında, göç çalışmalarının çeşitli konularına ilişkin zengin ampirik örnekler sunmaktadır.

Nitel araştırma yekpare bir yaklaşım olmaktan çok uzaktır. Çok çeşitli araştırma modellerini (tekli vaka çalışmalarından karşılaştırmalı modellere), epistemolojik yaklaşımları (eleştirel gerçekçilikten yorumsamacılığa) ve araştırma tekniklerini (derinlemesine görüşmeden, odak grup ve katılımcı gözleme; döküman ve görsel veri analizine) kapsayan “toplumsal araştırmalarda kullanılan kapsamlı bir yaklaşım”dır (Beuving ve de Vries 2015, s. 19). Pek çok durumda, toplumsal araştırmanın disiplinlerden kaynaklanan çeşitliliği, siyaset biliminin uzmanlarla görüşmelerini ve döküman analizini; sosyolojinin örgütsel [*organizational*] alan çalışmasını ve yorumsamacı ve etkileşimci araştırmasını; antropolojinin etnografik saha çalışmasını ve katılımcı gözlemini; tarihin arşiv çalışmasını ve sözlü tarihini ve dilbiliminin söylem analizini kapsayan farklı nitel araçlara çevrilir. Bu çoğulluk, göç araştırmacılarının karşılaştıkları özgül kuramsal, epistemolojik ve ampirik zorlukları tanıyabilecek ve bu alana özgü araştırma gereksinimlerini karşılayacak yenilikler geliştirebilecek metodolojik farkındalığın ve disiplinlerarası diyalogun arttırılmasını daha da önemli hale getirmektedir.

Göç araştırmaları, göçmenlerden ev sahibi topluma ve onun aktörlerine, göçe ilişkin politikardan kamu kurumlarına kadar geniş bir yelpazedeki konulara odaklanırken bu çalışma öncelikle göçmenler, göçmen cemaatleri ve onların ev sahibi toplum, kamu, özel aktörler ve paydaşlar ile etkileşimine odaklanan nitel ve ampirik araştırmalarla ilgilidir. Bu nedenle, göç politikaları yapımının nitel yaklaşımla çalışılması ya da kamu kurumlarının etnografik yöntemlerle çalışılması gibi göç araştırmalarının bazı önemli alanlarına yalnızca yüzeysel olarak değinilmiştir. Buna karşılık, bu göçmen-odaklı ve tabandan yaklaşım, elinizdeki çalışmaya katkıda bulunanlara göçmen kategorisini açma, iç çeşitliliğini açıklama ve mevcut kategorileri ve sınır-yapıcı [*boundary-making*] mekanizmaları sorunsallaştırma olanağı verir. Bu çalışma, göçmen kategorisini sorgusuz kabul etmek yerine, göçmenleri yalnızca geldikleri ülkeye, ırklarına, etnik kökenlerine, dinlerine ve toplumsal cinsiyetlerine göre değil, aynı zamanda hareketlilik örüntülerine

(geçici/sürekli kalıcılar, döngüsel göçmenler, vb.), göç etme nedenlerine (ekonomik göç, aile birleşimi ve zorunlu göç), hukuki statülerine (ev sahibi ülkeden vatandaşlık almışlar, yabancılar, kayıtlı/kayıtsız göçmenler), emek piyasasındaki konumlarına (yüksek vasıflı, düşük vasıflı), göç etme sırasındaki yaşlarına ve kalış sürelerinin uzunluğuna göre de ayrıntılandırarak bu kategoriyi karmaşıklaştırır. Bu bakımdan, göçmenlerin, varış yerlerinde var olan siyasi, ekonomik ve sosyal olanaklara; kamuoyunda ortaya çıkan tepkiye; içerilme, ayrımcılık ve marjinallik algılarına ve olası hassaslık [*vulnerability*] koşullarına yanıt verebilme becerilerine ve ağlarına göre birbirlerinden oldukça farklılaştıklarını kabul ediyoruz. Bu çalışma, böylesine çeşitlilik gösteren bir grubun ve onların ev sahibi toplumla doğrudan ya da kamusal ve özel araçlar yoluyla etkileşiminin nitel olarak araştırılmasının metodolojik temellerini açıklama görevini üstlenmektedir.

Bu kitabın bir diğer önemi, coğrafi olarak Avrupa'ya odaklanmasıdır. Bu sayede, Avrupa bağlamının ayırt edici özelliklerinden kaynaklanan kuramsal ve metodolojik konuları ele almayı amaçlamaktadır. Avrupa'nın sınırı ve tanımı son derece tartışmalı konulardır. Martiniello ve Rath'ın (2014, ss. 11–12) işaret ettiği gibi, Avrupa'nın coğrafi boyutuyla ilgili bir görüş birliği yoktur. Bazıları Avrupa'yı Avrupa Topluluğu'nun altı kurucu devletiyle sınırlarken, diğerleri Avrupa Birliği'nin (AB) mevcut üye devletlerinin toplamı olarak tanımlar. Yine bazıları AB üyesi olan ve olmayan ülkeler de dahil olmak üzere kıta yarımadasını Avrupa olarak kabul ederken, diğerleri Ukrayna, Rusya ve Türkiye'yi de dahil ederek onu daha da genişletirler. Her durumda, Avrupa göçmen politikalarının Avrupa siyasi topluluğunu inşa etmede bir unsur haline geldiği açıktır. Bu, aynı zamanda Avrupa'nın dış sınırlarının normatif hatlarının nasıl şekillendirileceği üzerine düşünmeye davet eder (Zapata-Barrero 2009). Bir Avrupa kimliği tanımlaması yapma çabası tartışmalı bir konudur (Triandafyllidou ve Gropas 2015). Avrupa, kimileri için ortak idealler, değerler, ilgi alanları, tarihi miraslar ve geleneklere dayanan örnek bir birliktir. Diğerleri içinse, Avrupa kimliği, çoğulluğunun, tutarsızlığının ve çelişkilerinin de gösterdiği gibi oldukça kararsızdır. Avrupa, çeşitli ulusal (ve hatta bazen aşırı milliyetçi) iddialar ile küreselleşmenin ortaya çıkardığı tekbiçimlilik arasında; ortak bir Avrupa kimliğini isteyenler ile kimliklerin sürekli değişmesi ve melezleşmesi [*hybridization*] arasında ve “Avrupa Kalesi” [*Fortress Europe*] savunucuları ile eşi görülmemiş insan hareketliliği ve gelişen ulusötesi bağlar arasında çapraz ateşte kalmış görünmektedir.

Bütün bu bakış açılarına rağmen, kuramsal ve ampirik araştırmaları kolaylaştırmak amacıyla, Avrupa'yı bir analiz kategorisi olarak kullanmanın analitik yararları olduğunu ileri sürmeye devam ediyoruz. Tarihsel olarak, ABD merkezli çalışmaların bu alandaki metodolojik tartışmaların şekillenmesinde öncü bir rolü olmuştur. Bu tartışmalar, daha çok Kuzey Amerika'nın kendine özgü göç deneyimini yansıtmıştır. ABD özelinde farklı ulusal politika çerçevelerinin yokluğu, çeşitli göçmen gruplarının tek ülke bağlamında araştırılmasına yönelik metodolojik tekniklerin geliştirilmesi çabalarını öncelik haline

getirmiştir. Mekanlar-arası analiz, farklı ABD eyaletlerinin karşılaştırılmasıyla sınırlı kalmıştır. Göç akımlarının emsalsiz doğasının, ev sahibi toplumun göçmen kökenli olmasının, müdahaleci bir refah devletinin yokluğunun ve göçmen entegrasyonunun serbest bırakılmasının [*laissez-faire*], ırk ilişkilerinin özel tarihinin ve köleliğin mirasının, doğuştan vatandaşlık [*jus soli*] rejiminin ve pek çok diğer etmenin ABD’de göç alanında geliştirilen nitel araştırma modelleri ve soruları üzerinde derin etkileri olmuştur. Öte yandan, Avrupa’nın, ikircikli doğasına karşın, uluslararası göç çalışmalarında belirgin bir yeri vardır. Avrupa’nın bazı ayırt edici özellikleri şunlardır: kendine özgü devlet ve ulus-inşası tarihi, sömürgeci geçmişi ve bu geçmişin kalıcı etkileri, refah sistemleri, farklı vatandaşlık rejimleri ve entegrasyon politikaları, ulusötesi yapısı, dinsel tarihi ve Akdeniz gibi insan hareketliliğinin sıcak bölgelerine [*hot spot*] coğrafi yakınlığı. Bu sonucusu, etik bir tavır gösterilmediğinde, insan hareketliliğinin ne kadar trajik bir hal alabileceğini gösteren can alıcı noktalardan biridir. Avrupa’nın bu ayırt edici özellikleri nitel araştırmanın anahtar sorularını, kavramlarını ve araştırma modellerini derinlemesine biçimlendirir, bu nedenle de en iyi şekilde ele alınmaları ancak bağlama-duyarlı bir metodolojik farkındalıkla olabilir.

Göç çalışmaları vatandaşlık, çeşitlilik, hareketlilik, toplumsal cinsiyet, din ve kentsel çalışmalar gibi geniş bir araştırma alanı yelpazesıyla kaçınılmaz biçimde ilişkili olduğundan, genellikle disiplinlerarası bilgi gerektirir. Bu kitap, bu konuya dikkat çekmek için sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden gelen, göç araştırmalarının çeşitli alanlarında çalışan ve Avrupa’nın farklı bölgeleri ve farklı göçmen grupları üzerine odaklanan göç araştırmacılarını bir araya getirmektedir. Her bir yazar farklı konular ve farklı araştırma aşamaları üzerine odaklanırken, yazarların hepsinin ortak noktası Avrupa göç çalışmalarında nitel araştırmanın rolünü ele almalarıdır. Bunu, nitel araştırmanın güçlü yönlerini, sınırlılıklarını ve bu sınırlılıkları yenilikçi tekniklerle aşmanın yollarını vurgulayarak; nitel yöntem kategorisini tartışmaya açık çeşitli işleyişlerini ve uygulamalarını göç çalışmalarının farklı alanlarını ve farklı disiplinleri kapsayacak şekilde sunarak ve Avrupa bağlamının özel yönlerini ele alan bağlam-temelli metodolojik yaklaşımın kurulmasına katkıda bulunarak yapmaktadırlar.

Özetle, bu derleme, nitel yönetime ilişkin düşünceleri harekete geçiren ve nitel araştırma tasarlamada ve yürütmede kullanılacak araçları tartışmak için gerekli çerçeveyi sağlayan temel bir başvuru çalışmasıdır. Bu kitap, hem malumat sağlama [*information-providing*] hem de bilgi üretimi [*knowledge-producing*] bakımından araçsal bir kaynak işlevi görür. Bölümlerin düzenlenişi nitel araştırmanın genel mantığını izler: kuramsal ve epistemolojik tartışmalarla başlar; araştırma sorularının oluşturulması, kategorilerin geliştirilmesi, örneklerin seçilmesi, ampirik kanıtların çeşitli teknikler kullanılarak toplanması ve toplanan nitel verilerin farklı yöntemlerle analiz edilmesiyle devam eder; son olarak etik konulara ve araştırma/politika ilişkilerine dikkat çeker. Bu derlemenin,

göç çalışmaları alanında araştırmacı olmayı öğrenen akademisyenleri ve lisansüstü öğrencilerini nitel araştırma araçları ve yaklaşımlarıyla daha kapsamlı bir şekilde tanıştıracaklarını umuyoruz. Bu kitabın politika yapıcılar ve göçle ilişkili konularda bilgi üreten ve politikaları biçimlendiren aktör ve profesyoneller için de yararlı olabileceğini düşünüyoruz. Aynı zamanda, kitap geleneksel disiplinlerin metodolojik ve epistemolojik tartışmalarına katkıda bulunduğundan, sosyal bilimler alanındaki bilim insanlarının da ilgisini çekebilir.

Bu girişten sonra, 2. Bölüm’de, editörler Ricard Zapata-Barrero ve Evren Yalaz, Avrupa’daki güncel nitel göç araştırmalarını gözden geçiriyorlar. Göç araştırmaları alanının önde gelen hakemli dergilerini makale makale çözümlyerek, Avrupa Nitel Göç Araştırmaları’nın (ANGA) içinde bulunduğu durumu ve zaman içindeki gelişimini inceliyorlar. Bu bölüm, kullanılan nitel araştırma yöntemleri ve modelleri, araştırma alanları ve grupları, çok-düzeyleli analiz ve ele alınan konular bakımından ANGA’da gerçekleşen sürekliliklerin ve değişikliklerin bir haritasını çıkarmaktadır.

Bu bölümü izleyen kısımda, kitap dört ana kısma ayrılmıştır. *Birinci Kısım (Kuramsal ve Epistemolojik Konular, 4., 5. ve 6. Bölüm)* bu alanda yeni çalışmaya başlayan araştırmacılara nitel araştırmanın temel kuramsal ve epistemolojik konularını tanıtmaktadır. Ardından, okuyucuyu, araştırma modellerinin odağını ve yaklaşımını oluştururken ele almaları gereken temel noktaları gözden geçirebilecekleri *İkinci Kısım’a (Nitel araştırma tasarısı kurmak, 7., 8. ve 9. Bölüm)* davet ediyoruz. *Üçüncü Kısım’da (Nitel teknikler ve veri analizi, 10., 11., 12., 13. ve 14. Bölüm)* göç çalışmalarında nitel teknikler ve nitel veri analizi tartışılacak. Son olarak, *Dördüncü Kısım’da (İşe koyulmadan önce dikkat edilmesi gerekenler, 15. ve 16. Bölüm)* yazarlar araştırmacılara, nitel araştırma yolunda yürümeye başlamadan önce, araştırma/politika diyalog çerçevesinin etik yönleri gibi konularda önerilerde bulunmaktadırlar.

Birinci Kısım, Russell King’in bir mekan-zaman olgusu olarak göçü ele aldığı 3. Bölüm ile başlamaktadır. King, çok-sahalı araştırma modelleri ve hareketli saha yöntemleri üzerine tartışmaları, özellikle çok-sahalı etnografi ve onun eleştirileri üzerine odaklanarak açıklamaktadır. Bölümün sonunda, bağlamın ve çok-sahalı araştırma modellerinin önemi, yazarın Arnavut göçü üzerine yaptığı araştırmaya gönderme yapılarak tartışılmaktadır. 4. Bölüm’de Maren Borkert zor bir soruyu ele almaktadır: Göç araştırmalarında neden disiplinlerarasılıkla uğraşıyoruz? Bölüm, geleneksel disiplin sınırlarını aşan bir araştırmanın vaatlerine ve güçlüklerine dikkat çekmektedir. Borkert, disiplinlerarası göç araştırmalarının bilim insanlarının alanlar arasındaki ilişkileri görmesini sağlayarak bilimsel yeniliklere alan açıyor olmasına karşın, pratikte akademik sistemin ve yayın altyapılarının disiplinlerarasılıktan yoksun olması nedeniyle yadsınamaz olumsuzlukları olduğunu ileri sürüyor. 5. Bölüm’de Ricard Zapata-Barrero siyaset kuramı

sağlayan bir “kamusal düşünme” forumudur. Bölüm, bir yandan odak grup görüşmesinin nasıl yürütüleceğini özetlerken, bir yandan da tartışmaların nasıl yorumlanacağına ve ulus, etnik köken ve ırkın gündelik yaşamda algılanma biçimlerine ışık tutmaktadır. 12. Bölüm’de Paolo Boccagni ve Mieke Schrooten göç çalışmalarında katılımcı gözlem yöntemini gözden geçiriyorlar. Bu yöntemin, günümüz hareketliliğinin, artan mekansal-zamansal karmaşıklığını kavramak için ne kadar önemli bir araç olduğunu tartışıyorlar. Bu bölüm, göç üzerine yapılan toplumsal araştırmalarda çok-sahalı etnografi, etnograflar ve katılımcılar arasındaki ilişki ve çevrimiçi etnografinin güçlü ve zayıf yanları üzerine verilen bilgiler ile son buluyor. 13. Bölüm’de Teun van Dijk, göç çalışmaları için bazı söylem analizi yöntemlerini tanıtıyor. Bölüm, Söylem Çalışmaları [*Discourse Studies*] üzerine kısa bir giriş yaptıktan sonra, Göç Söyleminin [*Migration Discourse*] niteliklerinin tanımlanması ve göç söylemi çalışmaları için daha sistematik bir yöntemin anlatılmasıyla devam ediyor. Koen Leurs ve Madhuri Prabhakar, 14. Bölüm’de dijital göç çalışmaları üzerine düşüncelerini sunuyorlar. Yazarlar dijital medya çalışmalarındaki çeşitli paradigmaları sıraladıktan sonra, toplumsal adaleti odaklarına alarak, dijital göç çalışmalarının metodolojik araştırma ilkelerini tartışıyorlar.

Kitabın son kısmı olan Dördüncü Kısım, göç araştırmacılarının araştırmalarının her aşamasında karşılaşılabilecekleri konuları ele alıyor. 15. Bölüm’de Ilse van Liempt ve Veronika Bilger, özellikle kaçakçılık yoluyla sınır geçmiş göçmenler üzerine yapılan araştırmalara odaklanarak göç çalışmalarında etik kaygıları ele alıyorlar. Bu bölüm katılımcılara nasıl ulaşılabileceği, güvenin nasıl kurulacağı ve katılımcıların anlatılarının göç deneyimi, göç politikaları ve yönetimi, kaçakçılar veya göçmen topluluğunun kendisi gibi dışsal etmenlerden nasıl etkilenebileceği üzerine aydınlatıcı fikirler veriyor. Son olarak, Peter Scholten 16. Bölüm’de göç araştırmalarının ve politika yapımının farklı şekillerde nasıl etkileşim içinde olduğunu tartışıyor. Bölüm, Avrupa düzeyindeki, ulusal düzeydeki ve yerel düzeydeki çeşitli unsurların, araştırma-politika ilişkilerinin farklı konfigürasyonlarını ortaya çıkarabileceğini ileri sürüyor. Yazarın dikkat çektiği gibi, göç araştırmalarında araştırma-politika ilişkilerinin birbirine ciddi bir biçimde bağımlı olması, araştırma sorularının ve yöntemlerinin etkisini kısıtlayabilir fakat, aynı zamanda, daha düşünsel bir ilişkinin göç araştırmaları üzerinde daha eleştirel etkiler yaratmasını da bekleyebiliriz.

Çeviren: Funda Karapehlivan

Avrupa'da Nitel Göç Araştırmalarını Haritalama: Açımlayıcı Bir Analiz

Evren Yalaz ve Ricard Zapata-Barrero

2.1 Giriş⁴

Göç araştırmaları yarım asır önce geleneksel akademik disiplinlerin çeperinde yer alan bir çalışma alanıyken bugün, sayısı giderek artan araştırma merkezleri, yayın organları ve akademik programlarıyla, güçlü bir yer edinmiş çok disiplinli bir alan haline gelmiştir. Avrupa'da tanınan üniversitelerin hemen hepsi göç araştırmalarını yayın serileri, yüksek lisans ve doktora programları, araştırma grupları, merkezleri ve enstitüleri aracılığıyla göç araştırmalarını görünür kılmaktadır. Belli başlı akademik yayınevleri göç çalışmalarının çeşitlilik, vatandaşlık, entegrasyon, hareketlilik, sınırlar ve göç politikaları gibi önemli konularında, giderek artan sayıda derleme, kılavuz kitap, ders kitapları ve yardımcı kitaplar yayınlamaktadır. Örneğin, IMISCOE, kısa bir süre önce Marco Martiniello ve Jan Rath (2010, 2012, 2014) tarafından hazırlanan ve uluslararası göç ve Avrupa'da göçmen entegrasyonu üzerine çalışmaları bir araya getiren bir ders kitapları serisi yayımlamıştır. Avrupa göç çalışmalarının araştırma gündemi çok çeşitlidir ve Avrupa'daki toplumsal, politik ve ekonomik süreçlerle her zaman bağlantılıdır. IMISCOE Yıllık Konferanslarının (www.imiscoe.org) farklı programları, bu çok-sahalı, çok-disiplinli ve çok-düzeyle analizleri açıkça göstermektedir.

Bu bölüm, Avrupa Nitel Göç Araştırmaları'nın (ANGA) mevcut durumunu ve zaman içindeki gelişimini ele almayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, göç araştırmaları alanının önde gelen iki hakemli dergisi olan *Journal of Ethnic and Migration Studies* (JEMS-Etnik Çalışmalar ve Göç Çalışmaları Dergisi) ve *Ethnic and Racial Studies*'de (ERS-Etnisite ve Irk Çalışmaları) 2000 ve 2016 yılları arasında yayımlanan özgün makaleleri tek tek inceledik.⁴ Bu dönemde yayımlanan 2400'den fazla makale tespit

⁴ John Solomos ve GRITIM-UPF araştırmacılarına, bu bölümün önceki versiyonları üzerine verdikleri çok değerli yorumları için teşekkür ederiz.

2.2 Metodoloji: Analizin Temel Kriterleri

Bu analiz, altı ana alana odaklanmaktadır. İlk olarak, ANGA makalelerinde kullanılan belli başlı *araştırma yöntemlerini* inceledik. Görüşme, katılımcı gözlem ve doküman analizi gibi geleneksel nitel veri toplama yöntemlerinin karşılaştırmalı dağılımını öğrenmenin yanı sıra, araştırmacıların internet ortamı araştırma ve görsel analiz gibi görece yeni nitel araçları benimseyip benimsemediklerini ve ne kadar benimsediklerini öğrenmek istedik. Ayrıca, Avrupa’da çalışan nitel göç araştırmacılarının nitel ve nicel araçları bir araya getirme derecelerini araştırdık.

İkinci olarak, ANGA kapsamında yürütülen *karşılaştırmalı araştırmaların* durumunu inceledik. Karşılaştırmalı araştırma tasarımlarının göçle ilgili konuları anlamadaki öneminin sıklıkla vurgulanmasına karşın, karşılaştırmalı araştırmanın ANGA’da ne derece yaygın olduğunu hala bilmiyoruz. Bu analiz, yapılmış karşılaştırmalı ANGA’nın zaman içindeki dağılımının ve karşılaştırma tiplerinin –konumlar arası (bölgesel ortamlar arasında), gruplar arası (göçmen grupları arasında), orta düzeyler arası (örgütler ve kurumlar arasında) ve dönemler arası (farklı dönemler arasında)– incelemesini içermektedir.

Üçüncü olarak, ANGA makalelerinde *göçmenlerin sınıflandırılma* biçimlerine odaklandık. Başlıca sorularımız şunları içeriyordu: Göçmenler çoğunlukla geldikleri ülkelere göre mi sınıflandırılıyorlar, örneğin Almanya’daki Türkler, Birleşik Krallık’taki Polonyalılar gibi? Kuşak kategorisine ve dolayısıyla ikinci kuşak göçmenlere artan bir ilgi var mı? Peki ya din kategorisi? Göç akımlarının sözde *kadınlaşması* [*feminization*] (Castles ve Miller 1993) ve göç çalışmalarının kadınlaşması (King vd. 2011) göçmenlerin toplumsal cinsiyet kategorilerine göre sınıflandırılmasına tercüme edildi mi? Peki ya yasal statü? Göçmenlerin kabul edildikleri ülkedeki yasal statülerini (yani kayıtlı, kayıtsız, sığınmacı ve mülteci) göz önünde bulundurarak yapılan daha fazla araştırma var mı?

Dördüncü olarak, ANGA makalelerindeki *ülke örneklerinin coğrafi dağılımını* öğrenmek istedik. Bazı ülkelerin diğerlerinden daha fazla çalışılıp çalışılmadığını ve hangi bakımlardan daha fazla çalışıldığını sorduk. Belli ülkelerden gelen göçmenler diğerlerinden daha fazla mı çalışılıyor? Çalışılan araştırma bağlamlarının ve geline ülkelerin dağılımında zaman içinde değişiklik olmuş mudur? *JEMS* üzerine yapılan önceki bir analiz, ev sahibi ve göç veren ülkelerin değişen coğrafyalarının bağlamlarını zaten göstermiştir (King vd. 2011). En önemli ev sahibi ülke bağlamında Birleşik Krallık’tan Güney ve Doğu Avrupa’ya doğru bir kayma olmuştur. Bu arada, Birleşik Krallık’ın geleneksel göç veren bölgeleri olan Güney Asya ve Karayipler üzerine yapılan yayınların sayısı düşmektedir. Doğu Avrupa ve Ortadoğu gibi “daha yeni” göç veren bölgelere gösterilen bilimsel ilgiye artış olmuştur. Bu bölümde, bu bulguların ANGA için de geçerli olup olmadığını kontrol ettik.

yapılmış araştırma alanlarını kapsayan çalışmaları dışarıda bırakan *Avrupa araştırmaları*.

Araştırma kriterlerimizi karşılayan makaleler daha ayrıntılı incelenmiş ve altı temel alana göre kodlanmıştır⁶: (1) Nitel araştırma araçları, örneğin görüşmeler, odak gruplar, katılımcı gözlem, tarihsel analiz, görsel analiz ve karma yöntemler; (2) Karşılaştırmalı araştırma tasarımı (varsa) ve onun türleri, örneğin konular arası, gruplar arası, dönemler arası ve orta düzeyler arası karşılaştırmalar; (3) Göçmenlerin sınıflandırılması, yani ulusal, yasal, sınıfsal, dinsel, toplumsal cinsiyet ve coğrafi grup kategorileri; (4) Araştırma sahaları (ülke ve şehir bilgileri) ve menşe ülke (eğer araştırma bir göçmen grubunu kapsıyorsa); (5) Çok düzeyli analiz, örneğin ulusötesi, Avrupa, ulusal ve yerel düzeyler; ve (6) Araştırma konuları: yazarlar tarafından verilen anahtar kelimelere ek olarak, her makaleyi IMISCOE'nun araştırmacı profili sayfasında verdiği araştırma alanları listesine göre kodladık (bkz. Ek). Her makalenin çok sayıda konusu olabiliyordu. Alt bölüm 2.4.6, çok tekrarlanan sekiz konuyla ilgili bulguları sunmaktadır.

2.3 Genel Bir Okuma: Göç Araştırmalarının Sayısı Artarken, Nitel Göç Araştırmalarının Sayısı da Artıyor mu?

Yirmi yıl önce, göç araştırmaları sosyal bilim çalışmalarında küçük bir varlığa sahipken, bugün, göç ve göçle ilgili konulara artan bir bilimsel ilginin olduğu tartışma götürmez. Hem *JEMS* hem de *ERS* her yıl yayınladıkları dergi ve orijinal makale sayısında eşi görülmemiş bir artış gösterdi (bkz Şekil 2.2). *JEMS*, 2003'e kadar yılda dört sayı ve yaklaşık 35 özgün makale yayınlıyordu. Bir yılda çıkardığı dergi sayılarını 2004'te 6'dan 8'e, 2009'da 8'den 10'a ve 2014'te 10'dan 12'ye çıkardı. 2016'da 15 sayı dergi ve 130'dan fazla özgün makale çıkardılar. Derginin editörlerine göre, böyle bir artış, artan makale teslim sayılarına karşısında kabul oranını aynı tutmak için gerekli bir adımdı (King 2009; Statham 2016). *ERS* de benzeri bir gelişme izlemiştir.

⁶Her makale güvenilirliği sağlamak için iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır.

Bu hızlı artış, aynı zamanda ANGA sayısında da görüldü mü? Tablo 2.1, 2000'li yılların başlarında ANGA'nın payının arttığını göstermektedir. 2000 yılında *JEMS* ve *ERS'de* yayınlanan makalelerin yalnızca %11'i ANGA kriterlerine uygunken, bu pay, izleyen yıllarda hızla artmış ve 2005-2006'da en yüksek seviyeye ulaşmıştır. İlginçtir ki, bu dönem, Avrupa Birliği'nin doğuya genişlemesiyle, Avrupa'nın güneyinde yeni varış ülkelerinin ortaya çıkmasıyla ve göç ve hareketlilik konularındaki kamusal ve politik tartışmaların artmasıyla birlikte, Avrupa'da hızlı değişimlerin yaşandığı bir dönemle çakışır. O zamandan beri, ANGA makalelerinin sayısında sürekli bir artış olmuş, ancak payları sabit kalmıştır (toplam yayınların yaklaşık dörtte biri).

2.4 Avrupa'da Nitel Göç Araştırmalarının Bugünkü Durumu ve Gelişimi

2.4.1 Araştırma Yöntemleri

Görüşmeler [interviews], nitel araştırmaların temel araçlarıdır. Analizimiz, dört ANGA makalesinden üçünün nitel görüşme türlerinden birini kullandığını göstermektedir. Bazı örnekler⁷, göçmenlerle (Søholt ve Lynnebakke 2015; van Meeteren vd. 2015) ve göçmen aktivistlerle (Cappiali 2016) gerçekleştirilmiş yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeleri, uzman görüşmelerini (Menz 2002; Helbling 2010; Wiesböck vd. 2016), biyografik/anlatı görüşmelerini (Liversage 2009; Qureshi 2016), ve problem merkezli görüşmeleri (Konzett-Smoliner 2016; Verwiebe vd. 2016) içermektedir.

Görüşmelerden farklı olarak, *odak grupların* çok daha az yaygın olduğunu gördük. Toplanan çalışmalar içinde yalnızca 55 makalede odak grup kullanılmıştı. Bununla birlikte, ANGA'da odak grupları kullanma eğiliminin arttığını da not etmeliyiz. Son sekiz yılda, odak grup kullanan makalelerin sayısının, 2000'lerin ilk sekiz yılına kıyasla iki kattan fazla arttığını gördük.

Katılımcı gözlem, ANGA'nın bir başka önemli aracı olmuştur. Belirlediğimiz makalelerin yaklaşık %34'ü bir tür saha çalışması yürütmüş ve katılımcı gözlem araçlarını kullanmıştır. Katılımcı gözlem kullanan çalışmaların büyük çoğunluğu (210 katılımcı gözlem makalesinden 195'i) aynı zamanda nitel görüşmeler de gerçekleştirmiştir. Bu, katılımcı gözlem ve görüşmelerin birbirini tamamladığını ileri süren daha önce paylaşılmış görüşü doğrulamaktadır.

ANGA makalelerini, veri toplama yöntemleri olarak görüşmeleri, odak grupları ve katılımcı gözlemi kullanarak saptamak görece daha kolay olsa da dokümanları birincil

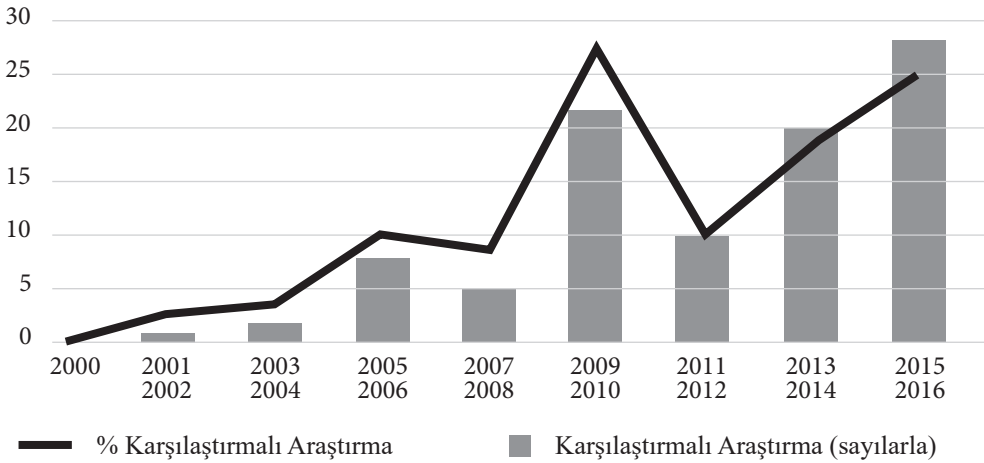
⁷ Araştırmamızda atıf yaptığımız makalelerin araştırmanın ana temsilcileri değil, sadece temel bulgularımızın örnekleri olduğunu not etmek önemlidir. 627 ANGA makalesinden oluşan araştırma havuzumuzdaki diğer makaleleri de alıntılatabileceğimizin tamamen farkındayız, ancak pratik nedenlerle göndermelerimizi sınırlandırmak zorunda kaldık.

Daha az sayıdaki makale (yalnızca 16) görsel materyallerin nitel analizini yapmıştır. Görsel araştırmanın ilk örnekleri 2006 yılından beri kullanılmakla birlikte, son zamanlarda, daha fazla sayıda araştırmacı bu tür nitel araştırmalara girişmiştir (göç çalışmalarına görsel yaklaşımlar hakkında bkz. Martiniello 2017). Örneğin, Fedyuk (2012) ulusötesi ebeveyn ilişkilerinde fotoğrafların rolünü araştırmakta; Long ve diğerleri (2014) yeni göçmenlerin toplumsal içerilmesinde boş zaman ve spor alanlarının rolünü incelemek için zihin haritaları ve fotoğrafla tanımlama [*photo-elicitation*] kullanmakta, Gawlewicz (2015) ise Birleşik Krallık'taki Polonyalı göçmenlerle onların Polonya'daki yakınları arasındaki toplumsal gönderimleri [*social remittances*] ve tutum iletimini [*transmission of attitudes*] çalışmak için görsel yöntemleri, nitel görüşmelerle ve tamamlayıcı bir anketle birleştirmektedir.

Birden fazla yöntem kullanarak nitel ve nicel bölünme arasında köprü kurmak için güçlü bir çağrı olsa da araştırmamız bu çağrının henüz Avrupa göç çalışmalarında uygulamaya dönüştürülmediğini göstermektedir. ANGA makalelerinin yalnızca %10'u nitel ve nicel araştırma araçlarını birleştirmiştir. Bu oran zaman içerisinde genellikle sabit kalmıştır. Karma yöntem araştırmalarında, nitel verileri nüfus sayımı verileriyle bir araya getirmek (Hickman 2011; McGarrigle 2016) kadar, nitel görüşmeleri nicel anketlerle birleştirmek (Parella vd. 2013; Wiesböck vd. 2016) de yaygın bir uygulama olmuştur. Ayrıca, bir başka karma yöntem araştırması türü, nicel medya içerik analizini söylem analizi gibi farklı derinlemesine metin inceleme biçimleriyle birleştiren çalışmaları içermektedir (örneğin, bkz. Bauder 2008) (Şekil 2.3).

2.4.2 Karşılaştırmalı Araştırma Tasarımları

Karşılaştırmalı araştırmalar, göç çalışmaları için çok önemlidir, çünkü yalnızca karşılaştırma yoluyla “belirli bir zaman veya yerde verili olarak alınan merkezileştirebiliriz” (Bloemraad 2013, s. 29). ANGA makalelerinin %15'inin karşılaştırmalı araştırmanın çeşitli türlerini kullandığını gördük. Ortalamadaki düşük payına karşın, Şekil 2.4'ün gösterdiği gibi, ANGA'da karşılaştırmalı araştırmaların sayısı son zamanlarda artmaktadır. 2015-2016 döneminde, incelediğimiz makalelerin dörtte biri bir tür karşılaştırmalı araştırma yürütmüştür.

Şekil 2.4 2000-2016 arasında ANGA'da karşılaştırmalı araştırmalar (toplam ANGA içinde sayı ve % olarak)

Tablo 2.2 Karşılaştırma türleri (toplam karşılaştırmalı ANGA makaleleri içinde % olarak)

Karşılaştırma türleri	%
Konumlar Arası	58,3
Ülkeler arası	34,4
Şehirler arası	7,3
Gruplar arası	32,3
Orta-düzeyler arası	11,5
Dönemler arası	11,5

Toplam karşılaştırmalı araştırma makaleleri: 96

Karşılaştırmalı modellerin çok geniş bir çeşitliliği olduğunu gözlemledik (bkz. Tablo 2.2). Karşılaştırmalı çalışmaların çoğunluğu, konumlar arası karşılaştırmaları, yani ülkeler, bölgeler, şehirler ve mahalleler arasında yapılan karşılaştırmaları benimsemiştir. Ülkeler arası karşılaştırma en yaygın model (96 karşılaştırmalı ANGA makalesinden 33'ü) olmasına karşın, yakın zamanlarda şehirler arası karşılaştırmayı kullanan makalelerin sayısında artış olmuştur. Bu bulgu, göç çalışmalarında bir yerele dönüş olduğuna yönelik yeni iddiaları desteklemektedir (Zapata-Barrero vd. 2017). Bu açılımcı analize göre, şehirler arası karşılaştırmaların büyük çoğunluğu 2015'ten sonra yayımlandı (örneğin, bkz. Plöger ve Becker 2015; Gebhardt 2016; de Graauw ve Vermeulen 2016). Öte yandan, karşılaştırmalı ANGA makalelerinin üçte biri, göçmen grupları arasında karşılaştırmalı analiz yapmış. Bazı gruplar arası karşılaştırma modelleri şunlardır: tek bir ulusal bağlamda birden fazla grubun (farklı menşe ülkelerden)

karşılaştırılması: örneğin İtalya'daki Ganalılar'ın ve Senegalliler'in ulusötesiliğinin karşılaştırılması (Riccio 2008); birden fazla ulusal bağlamda birden fazla grubun karşılaştırılması: örneğin Fransa'daki Kuzey Afrika kökenli ve Almanya'daki Türkiye kökenli marjinalleştirilmiş gençliğin içerilmelerinin ve dışlanmalarının karşılaştırılması (Loch 2009); aynı menşe ülkeden göçmenlerin farklı göç dalgalarıyla aynı ev sahibi ülke bağlamında karşılaştırılması: örneğin Orta ve Doğu Avrupa'dan Birleşik Krallık'a gelen erken ve geç ekonomik göçmenlerin karşılaştırılması (McDowell 2009).

Konular arası ve gruplar arası karşılaştırmalar kadar yaygın olmamakla birlikte, karşılaştırmalı ANGA makalelerinin beşte biri, ya orta-düzeyle arası ya da dönemler arası karşılaştırma modellerini benimsemiştir. Orta-düzeyle karşılaştırmalarından bazıları şunlardır: siyasi partiler, ev sahibi örgütler (Batnitzky ve McDowell 2013; Simpson 2015) ve göçmen örgütleri (De Tona ve Lentin 2011) arasındaki karşılaştırmalar. Dönemler arası analizlerin bazıları belli bir dönemdeki politikaları karşılaştırmışken (Howard 2010), bazıları da ekonomik kriz öncesinde ve sonrasında vasıflı işçi göçü politikalarının (Cerna 2016) veya Doğu-Batı sınırları arası emek hareketliliğinin (Wiesböck vd. 2016) karşılaştırılması gibi, öncesi ve sonrası türü karşılaştırmalara girişmiştir.

2.4.3 Göçmenlerin Sınıflandırılması

Bugün, göçmenlerin tek bir kategoriye sıkıştırılmayacağı yaygın olarak kabul edilen bir olgudur. Bu, muhtemelen, ulusötesilik (Levitt ve Jaworsky 2007) ve süper-çeşitlilik [*super-diversity*] (Vertovec 2007) gibi göçle ilgili analitik çerçevelerin ilk sonuçlarından biridir. Göçmenler ulusal kökenleri, etnik kökenleri, ırkları, sınıfları, dinleri, dilleri, toplumsal cinsiyetleri ve kuşakları gibi birden fazla ve birbiriyle kesişen kimlik arasında gezinirler (Vertovec 2015). Araştırmamız, ANGA makalelerinin büyük çoğunluğunun göçmenleri Almanya'daki Türkler, Birleşik Krallık'taki Polonyalılar ve Fransa'daki Faslılar gibi ulusal kökenlerine göre sınıflandırdığını göstermektedir. Başka bir deyişle, ANGA makalelerinin yaklaşık yarısı (%47) göçmenleri menşe ülkerinden getirdikleri etnik/ulusal kökenleriyle tanımlamaktadır. Bu makalelerin bazıları aynı zamanda sınıf, toplumsal cinsiyet, kuşak gibi çoklu kimlik kategorilerine değinmiş olsa da ulusal ve etnik kökenler hala en sık kullanılan kategoriler olmuştur. Özellikle 2000'li yılların ortalarından bu yana, artan sayıda bilim insanı etnik ve ulusal grupların göç araştırmalarında analiz birimi olarak kullanılmasını eleştirmişlerdir (Glick Schiller 2008; Glick Schiller ve Çağlar 2013; Runfors 2016). Şekil 2.5, bu çağrının ANGA'da kısmen etkili olduğunu göstermektedir. Göçmenleri ulusal/etnik gruplar olarak gören makaleler 2007-2008 yıllarında zirve yapmış, ancak son zamanlarda bu tür makalelerde gözlemlenebilir bir düşüş olmuştur. Milliyetin ve etnik kökenin analiz kategorisi olarak ağırlıklarının kaybetmeleri beklenen ırk-sonrası [*post-racial*] ve çokkültürlülük-sonrası [*post-multicultural*] çağrılara rağmen (Vertovec 2010; Matejskova ve Antonsich 2015),

sınıflandıran ANGA çalışmalarının zaman içinde aşağı yukarı aynı seviyede kaldığını göstermektedir. Bunun olası bir açıklaması, bu tür çalışmaların, yayın organı olarak, *Journal of Refugee Studies* (Mülteci Araştırmaları Dergisi) gibi zorunlu göç konusunda uzmanlaşan dergileri seçmiş olabilecekleridir. Bir diğer olası etmen şudur: Nitel veri toplama yöntemleri daha uzun araştırma süresi gerektirdiğinden, devam etmekte olan çalışmalar henüz ANGA'daki varlığını gösterememiş olabilir. Üçüncü bir potansiyel varsayım da şudur: göçmenlerin yasal statülerine odaklanan birçok çalışma, normatif ve kuramsal düzeylerde demokrasi, insan hakları ve liberalizm konularıyla ilgili olabilir ve bu nedenle bizim ampirik araştırma ölçütlerimize uygun düşmemiş olabilirler.

Göç/din rabitası [*migration/religion nexus*] birçok politika yapımı tartışmasının ve kamusal tartışmanın merkezinde yer almasına karşın, az sayıda araştırmacının göçmenleri dinlerine göre sınıflandırdıklarını gözlemledik. Bu, aynı zamanda, göçmenleri ırk kategorilerine göre tanımlayan çalışmalar için de geçerlidir. Burada, eğer belli gruplar göçmen kökenlerine hiçbir vurgu yapılmadan yerel azınlıklar olarak görülüyorlarsa, makale seçim kriterlerimizin bu dinsel ve ırksal gruplar üzerine olan araştırmaları hariç tuttuğunu not etmeliyiz. Örneğin, Avrupa ülkelerindeki Müslümanlar üzerine bazı çalışmalar, eğer Müslümanları göçmen tarihlerine atıfta bulunmadan bir azınlık grubu olarak incelemişse, bizim “göç çalışmaları” kriterlerimizi karşılamadı. Bulgularımız, 73 ANGA makalesinin çalışmalarındaki göçmenleri tanımlarken din kategorisini kullandığını gösteriyor. Dahası, bunların neredeyse yarısı (30) ev sahibi ülke bağlamı olarak Birleşik Krallık'ı incelemiştir.

Göçün kadınlaşması uzun zamandır kanıtlarla gösterilmektedir (Castles ve Miller 1993). Kadınların uluslararası göçmenler arasındaki oranları arttıkça, araştırmacılar, toplumsal cinsiyetin geleceğin göç çalışmalarında önde gelen bir kategori haline gelmesini görmeyi beklediler (Lee vd. 2014). Bu beklentilere karşın, göçmenleri toplumsal cinsiyet kategorilerine göre sınıflandıran makalelerin sayısında bir artış gözlemedik. Araştırmamıza göre, 72 ANGA makalesi (%11) göçmenleri çalışırken toplumsal cinsiyet kategorisine odaklanmış. Göç çalışmalarında toplumsal cinsiyet kategorisine yeterince önem verilmemesi, göçmen kadınların özgül koşullarını ve deneyimlerini görünmez kılmakta ve farklı göç ve yerleşim aşamalarında (yeniden) üretilen toplumsal cinsiyet asimetrisini gizlemektedir (Lutz 2010).

Son olarak, Avrupa'daki göçmenlerin çocukları üzerine araştırma yapılması geleneğinin ortaya çıkmasına karşın (Crul ve Schneider 2010; Crul vd. 2012), analizimiz ANGA makalelerinin yalnızca %13'ünün göçmen kuşaklarıyla ilgilendiğini göstermektedir. Kuşak sınıflandırması 2011-2012 arasında, en çok çalışılan ikinci kategoriyken, daha sonra bu kategoride bir düşme eğilimi olmuştur. Göçmenlerin çocuklarını kuşatan sorunların ivediliği göz önüne alınınca, bu konuda acil akademik bir ilgiye gereksinim olduğu görülür.

olarak Birleşik Krallık ve Batı Avrupa hakim olmasına karşın, son zamanlarda nitel göç araştırmacıları çok daha çeşitli Avrupa bağlamlarını çalışmaktadır. Bu, muhtemelen, İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerin göç alan yeni ülkeler olarak kabul görmesi, Avrupa Birliği'nin genişlemesi ve Orta ve Doğu Avrupa'nın AB'ye katılımından kaynaklanmaktadır. Güney Avrupa vakalarını içeren çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Avrupa coğrafi bölgesinde en çok çalışılan ülke olan İtalya'yı İspanya izlemektedir (Tablo 2.4). Orta ve Doğu Avrupa'dan bir veya birden fazla ülke vakasına odaklanan sadece birkaç ANGA makalesi bulmuş olsak da bu sayı son zamanlarda artmaktadır. Araştırmamızın şaşırtıcı bulgularından biri Kuzey Avrupa'nın durumuydu. Tablo 2.3'ün gösterdiği gibi 2011'den sonra, Kuzey Avrupa ANGA'nın en önemli bölgelerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Son altı yıl boyunca, Kuzey Avrupa vakası içeren dört ANGA makalesinden üçü yayınlanmıştır.

Menşe ülkelerin dağılımına baktığımızda,⁸ Orta ve Doğu Avrupa'nın büyük farkla en çok çalışılan göç veren bölge olduğunu görürüz. Bunu Britanya İmparatorluğu'nun eski sömürgelerinden oluşan Güney Asya izlemektedir. Analizimize göre, Türkiye kendi başına en çok çalışılan üçüncü göç veren ülkedir. 2000 ve 2016 yılları arasında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan gelen göçmenlerin ANGA'da fazla bir varlığı bulunmasa da bu durumun önümüzdeki yıllarda değişmesini bekliyoruz. Fas'ın önemli bir göç veren ülke olduğunu ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki en çok çalışılan göç veren ülke olduğunu belirtmek önemlidir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan gelen göçmenleri inceleyen ANGA makalelerinin neredeyse yarısı Faslılara odaklanmıştır (Tablo 2.5).

Tablo 2.4 2000-2016 yılları arasında araştırma alanlarının ülke dağılımı (rakamlar makale sayısındadır)

Batı Avrupa	177	Güney Avrupa	114	Kuzey Avrupa	71
Almanya	66	İtalya	55	Danimarka	23
Hollanda	54	İspanya	39	İsveç	21
Fransa	47	Yunanistan	15	Norveç	21
Belçika	17	Portekiz	13	Finlandiya	8

⁸ Yalnızca bir veya daha fazla göçmen grubunu inceleyen ANGA makalelerinin menşe ülkesi için bir kodu olduğunu unutmayın. ANGA makalelerinin tümü, çalışmalarında bir göçmen grubu içermemiştir.

Tablo 2.6 Farklı analiz düzeylerinin zamansal dağılımı (rakamlar makale sayılarıdır)

	Ulusal	Yerel	Avrupa düzeyinde	Ulusötesi
2000	5	1	0	0
2001-2002	19	8	8	9
2003-2004	28	12	5	16
2005-2006	43	10	6	17
2007-2008	42	7	2	25
2009-2010	41	13	7	14
2011-2012	60	11	10	31
2013-2014	59	24	4	29
2015-2016	61	25	9	16
Toplam	358 (%57)	111 (%18)	51 (%8)	157 (%25)

Analizimiz, ayrıca, 1990'lı yılların başlarında yapılan göç çalışmaları analizlerinde, özgün bir araştırma çerçevesi olarak ulusötesiliğin kullanılması çağrılarının (Schiller vd. 1992; Basch vd. 1994) 2000 sonrası dönemde güçlü bir karşılık bulduğuna işaret etmektedir. ANGA makalelerinin dörtte biri analizlerinde ulusötesi düzeye atıfta bulunmuştur.

2.4.6 Konular

Analizin bu son bölümünde, ANGA makalelerinin odaklandığı ana konuları inceledik. İlk çarpıcı bulgu, son 16 yılda ANGA'da kimlik konusunun hakimiyetidir. Bu konu etnik köken, aidiyet, kültür, ırk, din ve dil ile ilgili çalışmaları içermektedir. ANGA makalelerinin %40'ı kimlik konusunun bir veya daha fazla yönüne odaklanmıştır. Kimlik konusundan sonra, Avrupa'daki nitel göç araştırmacıları tarafından en çok çalışılan konular, politika ve entegrasyon olmuştur. Şekil 2.7'nin gösterdiği gibi, politika, entegrasyon ve hareketlilik konularına artan bir akademik ilgi vardır.

Ayrıca, gençlik ve zorunlu göç konusunda ANGA makalelerinin sayısının azalması gibi şaşırtıcı sonuçlar da aldık. Göçmen gençlik konusunun çalışılması 2009 ve 2011 yılları arasında hızla artmışken, bugün bu konuya olan ilgide bir düşüş eğilimi gözlemliyoruz. Göçmen kökenli gençlerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar düşünülünce, bu konunun nitel göç araştırmacıları tarafından ivedilikle yeniden ele alınması gerekiyor. Azalma

⁹ Örneğin, Kreuzberg, bir çalışmanın tek araştırma sahası olabilir, o zaman bulguların tartışıldığı ölçeğe bağlı olarak analiz düzeyini sınıflandırırız: sadece Kreuzberg'e (yerel düzey) atıfta bulunarak veya Berlin (şehir düzeyi) veya Almanya (ulusal düzey) için genelleştirilmiş. Eğer çalışma Avrupa düzeyinde bir açıklama getirmeyi amaçlıyorsa, o zaman Avrupa-düzeyi olarak kodlanır. Son olarak, eğer çalışma açıkça ulusötesi bir yaklaşımı benimsiyorsa, o zaman ulusötesi düzey olarak kodlanır. Aynı makalenin birden fazla analiz düzeyiyle kodlanabileceği belirtilmelidir.

Tablo 2.7 2000-2016 yılları arasında ANGA makalelerinin çalıştığı konuların sayısı

	Sayı	Toplam ANGA içinde % olarak
Entegrasyon	110	17,5
Kimlik	253	40,4
Politika	139	22,2
Ayrımcılık	75	12,0
Vatandaşlık	41	6,5
Zorunlu Göç	65	10,4
Hareketlilik	51	8,1
Gençlik	55	8,8

Ayrımcılık konusu 2003-2007 yılları arasında en çok çalışılan üçüncü konu olarak yer alırken, son yıllarda yerini entegrasyon ve hareketlilik çalışmalarına bırakmıştır. Vatandaşlık üzerine çalışmalar bu dönemde aşağı yukarı aynı seviyede seyretmiştir. (Tablo 2.7).

2.5 Betimlemeden Genellemeye: Örüntüleri, Boşlukları ve Yeni Yönelimleri Belirlemek

Bu açılımlayıcı bölümün amacı, ANGA'daki örüntüleri belirlemek ve süreklilikleri ve değişimleri analiz etmek olmuştur. Bu araştırma oldukça betimleyici olmakla birlikte, bu analiz düzeyinden bazı geçici genellemelere ulaşabiliriz.

Birincisi ve muhtemelen en önemlisi, ANGA'nın yekpare bir çalışmalar bütünü olmadığıdır. Nitel araştırma yöntemleri tasarımı, araştırma sahası ve grupları, çok-düzeyle analizleri ve konuları bakımından oldukça çeşitlidir. Zamana yayılmış örüntüler, nitel göç araştırmalarının çalıştığı bağlamdan ayrı olmadığını göstermektedir. Aksine, nitel göç araştırmaları gelişmekte olan göç dinamiklerini, toplumsal ve politik gündemleri, göç meseleleriyle ilgili yükselen çatışmaları ve uyuşmazlıkları yansıtır. Bu nedenle, Avrupa'daki ve dünyadaki ampirik gerçeklik, ANGA'nın alanını sürekli olarak tanımlar ve şekillendirir.

Bu açılımlayıcı ve betimleyici analizin gösterdiği gibi, genelde göç çalışmalarının ve özelde nitel göç araştırmalarının sayısı hızla artmaktadır. Bu yüksek sayıya karşın, bazı araştırma araçları ve alanları diğerlerinden daha az akademik ilgi görmektedir. ANGA, son 16 yılda, araştırmacılar tarafından kullanılan araştırma araçları ve veri toplama yöntemleri bakımından çok çeşitli hale gelse de bu alan, bazı az kullanılan nitel araçların kullanıma sokulmasından hala yarar sağlayabilir. Örneğin, tarihsel analiz Avrupa'daki nitel göç araştırmacıları tarafından büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Görsel yöntemler ve internet ortamı araştırmalar gibi yeni araştırma araçları hala bu alanda marjinal

bir yere sahiptir. Sayıları artıyor olsa da, Avrupa göç çalışmalarında karşılaştırmalı araştırmalar daha da fazla varlık kazanabilir. Nitel göç araştırmalarının, yeni nitel tekniklerin ve karşılaştırmalı araştırma tasarımlarının dahil edilmesinden büyük ölçüde faydalanabileceğine inanıyoruz.

Son zamanlarda gördüğümüz, metodolojik milliyetçiliğin ötesine geçme çağrılarına karşın, ulus devlete dayalı analizlerin hala alandaki hakimiyetini koruduğunu gözlemledik. İlgili literatürden yola çıkarak, metodolojik milliyetçiliği iki yolla aşmayı öneriyoruz: İlk olarak, göçmenleri yalnızca etnik/ulusal kökenlerine indirgemek yerine, onların çoklu ve kesişen kimliklerini hesaba katarak. İkincisi, göç olgusunun, yerel, ulusal ve ulusötesi de dahil olmak üzere çoklu düzeylerin kesişiminde olduğunu göz önünde bulundurarak.

Bu açımılayıcı analiz, bazı araştırma alanlarının diğerlerinden daha az çalışıldığını da göstermiştir. Entegrasyon, kimlik ve hareketlilik konuları literatürü biçimlendirirken, toplumsal cinsiyet ve gençlik konuları nitel göç araştırmalarında büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Göç akımlarının kadınlaşması uzun zaman önce gösterilmiş olsa da, göç süreçlerinin erkekleri ve kadınları nasıl farklı şekillerde etkilediğine hala yeterince ilgi gösterilmemektedir. Ayrıca, kadın göçmenleri analiz nesnesi olarak dahil etmenin ötesinde, araştırmacıların cinsiyetçi iktidar ilişkilerine ve toplumsal cinsiyetin ırk, etnik köken ve sınıfla nasıl kesiştiğine daha fazla dikkat etmesi gerekir. Aynı şekilde, göçmen kökenli genç insanlar bir başka az çalışılmış alandır. ABD’de göçmenlerin çocukları üzerine köklü bir araştırma geleneği varken (örneğin, bkz. Portes ve Zhou 1993; Portes ve Rumbaut 2001; Kasinitz vd. 2009) Avrupa’da, ikinci kuşak üzerine nitel araştırmalarla daha fazla ilgilenilmesi gerekmektedir.

Çeviren: Funda Karapehlivan

Ek: IMISCOE'nun Araştırmacı Profil Sayfasında Verdiği Seçilmiş Araştırma Konular

- Asimilasyon
- İltica
- Sınır
- Vatandaşlık
- Kültür
- Ayrımcılık
- Çeşitlilik
- Eğitim
- Girişimcilik
- Etik Konular
- Etnisite
- Avrupa Birliği
- Dışlama
- Zorunlu göç
- Toplumsal cinsiyet
- Küreselleşme
- Yüksek vasıflı
- İnsan hakları
- Kimlik
- Göç
- Katılım
- Eşitsizlik
- Kurumlar
- Entegrasyon
- Kültürlerarasılık
- İslamofobi
- Emek
- Medya
- Azınlık Hakları
- Hareketlilik
- Çokkültürlülük
- Milliyetçilik
- Vatandaşlığa alma
- Örgütler
- Politika
- Kamuoyu
- Radikalleşme
- Mülteciler
- Din
- Dönüş göçü
- İkinci kuşak
- Güvenlik
- Ayrışma
- Sosyal sermaye
- Ulusötesilik

Crul, M., & Schneider, J. (2010). Comparative integration context theory: Participation and belonging in new diverse European cities. *Ethnic and Racial Studies*, 33(7), 1249–1268. <https://doi.org/10.1080/01419871003624068>.

Crul, M., Schneider, J., & Lelie, F. (Der.). (2012). *The European second generation compared: Does the integration context matter?* Amsterdam: Amsterdam University Press.

de Graauw, E., & Vermeulen, F. (2016). Cities and the politics of immigrant integration: A comparison of Berlin, Amsterdam, New York City, and San Francisco. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(6), 989–1012. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1126089>.

De Tona, C., & Lentin, R. (2011). ‘Building a platform for our voices to be heard’: Migrant women’s networks as locations of transformation in the Republic of Ireland. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(3), 485–502. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2011.526780>.

Dedieu, J.-P., & Mbodj-Pouye, A. (2016). The first collective protest of black African migrants in postcolonial France (1960–1975): A struggle for housing and rights. *Ethnic and Racial Studies*, 39(6), 958–975. <https://doi.org/10.1080/01419870.2015.1081964>.

Ekman, M. (2015). Online Islamophobia and the politics of fear: Manufacturing the green scare. *Ethnic and Racial Studies*, 38(11), 1986–2002. <https://doi.org/10.1080/01419870.2015.1021264>.

Fedyuk, O. (2012). Images of transnational motherhood: The role of photographs in measuring time and maintaining connections between Ukraine and Italy. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(2), 279–300. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.646422>.

Gawlewicz, A. (2015). “We inspire each other, subconsciously”: The circulation of attitudes towards difference between Polish migrants in the UK and their significant others in the sending society. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(13), 2215–2234. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1045463>.

Gebhardt, D. (2016). When the state takes over: Civic integration programmes and the role of cities in immigrant integration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(5), 742–758. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1111132>.

Glick Schiller, N. (2008). *Beyond methodological ethnicity: Local and transnational pathways of immigrant incorporation*. Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations, 2(08).

Glick Schiller, N., & Çağlar, A. (2013). Locating migrant pathways of economic emplacement: Thinking beyond the ethnic lens. *Ethnicities*, 13(4), 494–514. <https://doi.org/10.1177/1468796813483733>.

Helbling, M. (2010). Switzerland: Contentious citizenship attribution in a federal state. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(5), 793–809. <https://doi.org/10.1080/13691831003764334>.

Hickman, M. J. (2011). Census ethnic categories and second-generation identities: A study of the Irish in England and Wales. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(1), 79–97. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2011.523005>.

Howard, M. M. (2010). The impact of the far right on citizenship policy in Europe: Explaining continuity and change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(5), 735–751. <https://doi.org/10.1080/13691831003763922>.

Kasinitz, P., Mollenkopf, J. H., Waters, M. C., & Holdaway, J. (2009). *Inheriting the city: The children of immigrants come of age*. New York: Russell Sage Foundation.

King, R. (2009). Editorial: Ten issues per year. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(1), 1–1. <https://doi.org/10.1080/13691830802488756>.

King, R., Money, J., & Murawska, M. (2011). Twenty years of JEMS: A geographical content analysis. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(9), 1539–1550. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2011.623632>.

Kloosterman, R. C., Rusinovic, K., & Yeboah, D. (2016). Super-diverse migrants—Similar trajectories? Ghanaian entrepreneurship in the Netherlands seen from a mixed embeddedness perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(6), 913–932. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1126091>.

Konzett-Smoliner, S. (2016). Return migration as a ‘family project’: Exploring the relationship between family life and the readjustment experiences of highly skilled Austrians. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(7), 1094–1114. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1138853>.

Lee, J., Carling, J., & Orrenius, P. (2014). The international migration review at 50: Reflecting on half a century of international migration research and looking ahead. *International Migration Review*, 48, S3–S36. <https://doi.org/10.1111/imre.12144>.

Levitt, P., & Jaworsky, B. N. (2007). Transnational migration studies: Past developments and future trends. *Annual Review of Sociology*, 33(1), 129–156. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.33.040406.131816>.

Levitt, P., & Schiller, N. G. (2004). Conceptualizing simultaneity: A transnational social field perspective on society. *International Migration Review*, 38(3), 1002–1039. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00227.x>.

Liversage, D. A. (2009). Finding a path: Investigating the labour market trajectories of high-skilled immigrants in Denmark. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), 203–226. <https://doi.org/10.1080/13691830802586195>.

Loch, D. D. (2009). Immigrant youth and urban riots: A comparison of France and Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(5), 791–814. <https://doi.org/10.1080/13691830902826236>.

Long, J., Hylton, K., & Spracklen, K. (2014). Whiteness, blackness and settlement: Leisure and the integration of new migrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(11), 1779–1797. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2014.893189>.

Lutz, H. (2010). Gender in the migratory process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1647–1663. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489373>.

Maly, I. (2016). Detecting social changes in times of superdiversity: An ethnographic linguistic landscape analysis of Ostend in Belgium. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(5), 703–723. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1131149>.

Martiniello, M. (2017). Visual sociology approaches in migration, ethnic and racial studies. *Ethnic and Racial Studies*, 0(0), 1–7. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1295163>.

Martiniello, M., & Rath, J. (Der.). (2010). *Selected studies in international migration and immigrant incorporation*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Martiniello, M., & Rath, J. (Der.). (2012). *An introduction to international migration studies: European perspective*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Martiniello, M., & Rath, J. (2014). Immigrant incorporation studies in Europe: An introduction. *An introduction to immigrant incorporation studies: European-perspectives* içinde M. Martiniello & J. Rath (Der.), (ss. 11–21). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Matejskova, T., & Antonsich, M. (Der.). (2015). *Governing through diversity: Migration societies in post-multiculturalist times*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

McDowell, L. (2009). Old and new European economic migrants: Whiteness and managed migration policies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(1), 19–36. <https://doi.org/10.1080/13691830802488988>.

Schiller, P. N. G., & Çağlar, P. A. (2009). Towards a comparative theory of locality in migration studies: Migrant incorporation and city scale. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), 177–202. <https://doi.org/10.1080/13691830802586179>.

Schiller, N. G., Basch, L. G., & Blanc, C. S. (1992). *Towards a transnational perspective on migration: Race, class, ethnicity, and nationalism reconsidered*. New York: New York Academy of Sciences.

Schrooten, M., Salazar, N. B., & Dias, G. (2016). Living in mobility: Trajectories of Brazilians in Belgium and the UK. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(7), 1199–1215. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1089160>.

Simpson, S.-A. (2015). Negotiating places of incorporation: Comparing the practices of community development organisations in immigration and incorporation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(12), 1978–2000. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1022515>.

Søholt, S., & Lynnebakke, B. (2015). Do immigrants' preferences for neighbourhood qualities contribute to segregation? The case of Oslo. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(14), 2314–2335. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1054795>.

Statham, P. (2016). Note from the editor. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(1), 1–2. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1118870>.

van Meeteren, M., Mascini, P., & van den Berg, D. (2015). Trajectories of economic integration of amnestied immigrants in Rotterdam. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(3), 448–469. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2014.924846>.

Vertovec, S. (1999). Conceiving and researching transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 447–462. <https://doi.org/10.1080/014198799329558>.

Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024–1054. <https://doi.org/10.1080/01419870701599465>.

Vertovec, S. (2010). Towards post-multiculturalism? Changing communities, conditions and contexts of diversity. *International Social Science Journal*, 61(199), 83–95. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2451.2010.01749.x>.

Vertovec, S. (Der.). (2015). *Routledge international handbook of diversity studies*. London/New York: Routledge.

Birinci Kısım

Kuramsal ve Metodolojik Konular

Bağlam Temelli Nitel Araştırma ve Avrupa’da Çok-sahalı Göç Araştırmaları

Russell King

3.1 Giriş

İnsan hareketliliğini, yerler arasında gerçekleşen, mekânları bir uçtan öbürüne kateden ve zamana yayılmış bir olgu olarak ele alan göç, kaçınılmaz olarak bağlam-bağımlıdır. Göçü (ve diğer insan hareketliği biçimlerini) şekillendiren iki temel bağlam, coğrafi/mekânsal bağlam ile tarihsel/zamansal bağlamdır. Göçün, ana özellikleri itibariyle, bir hareketlilik ya da bir tür ‘hareket etme’ süreci olduğu göz önüne alındığında hem coğrafi hem de zamansal bağlamın çoklu olduğunu görürüz. Göç güzergâhlarının çeşitliliği, -bu güzergâhlar artık köken ve istikamet çift kutupluluğuyla sınırlı değildir- George Marcus’un (1995) antropologları “insanları takip etme”ye teşvik etme düşüncesini yansıtır şekilde, göç araştırmaları için yeni sahalara, hareketli rotalar ve araştırma yöntemleri açmaktadır. Açık, kapalı ve farklı geçirgenlikler gösteren sınırlara ve karmaşık ve iç içe geçmiş sınır rejimine sahip olan Avrupa’da göçmenler, çoklu ve genellikle öngörülemez mekânsal-zamansal güzergâhlar izlemektedirler. Bu güzergâhlardan bazıları döngüsel, mevsimsel ve pendüler (sarkaç tipli) göçü, köken ülkeye geri dönüş hareketliliklerini ve ileriye doğru ya da aşamalı göçü içermektedir. Dolayısıyla, Avrupa’daki (ve dünyadaki) göç modelleri ile ilgili araştırmalar esnek olabilmeli ve sürekli değişkenlik gösteren bir olguya karşılık verebilmelidir. Göçmenlerin yoksul ülkelerden refah seviyesi yüksek ülkelere göç etme eğiliminde olduklarını ileri süren görüş gibi birtakım tarihsel kesinlikler geçerliliklerini korusa da bireysel gelişim gerekçesinin gerçekleşmesine aracı olan usul ve rotalar daima gelişmekte ve değişmektedir. Çok-sahalı bir yaklaşım, her zaman gerekli ya da tamamlanabilir olmasa dahi göç olgusunun süregiden karmaşıklığını bütün yönleriyle değerlendirmek için giderek daha uygun bir yöntem haline gelmektedir.

nitel bir yaklaşımla değerlendirilebilir.

Köken-istikamet-transit üçlüsünün şimdilerde Avrupa’da vuku bulan göç hareketinin mekânsal-zamansal karmaşıklığının yalnızca bir kısmını yansıttığının farkına vardığımızda, özellikle Avrupa’daki güncel göç senaryosunun bünyesinde başka güçlüklerin de ortaya çıktığını görürüz. Pek çok ülke göç alma, göç verme, (hem kendi ülkelerinden giden göçmenlerin hem de kabul ettikleri göçmenlerin) geri dönüş göçü ve transit göç olgularını (hem ‘yerli’ halkların hem de ev sahibi ülke dahilinde göç eden göçmenlerin iç göç arayüzü bir kenara bırakılırsa (King ve Skeldon 2010)) eş zamanlı olarak tecrübe etmektedir. İlâveten, göç tablosunun bu şekilde “karmaşılaşması” farklı zamansal modeller (kalıcı, geçici, döngüsel, vs.), göçmen tipolojileri (ekonomik göç, aile birleşimi, mülteciler/sığınmacılar, öğrenciler, emeklilik ve yaşam tarzı göçmenleri), hukuki statü (vatandaşlığa kabul edilmiş, uzun süreli oturma izni olanlar, kısa süreli oturma izni olanlar, belgesiz/düzensiz göçmenler, vs.), iş piyasasındaki konum (düşük, orta ya da yüksek vasıflı), yaş, toplumsal cinsiyet, etnik köken ve benzeri etkenlere bağlı olarak artmaktadır (Zapata Barrero ve Yalaz 2018). Farklı göç türlerinin eş zamanlı ve iç içe geçmiş dinamiklerinin önemli örneklerinden biri Yunanistan vakasıdır- özellikle de finansal krizin hâkim olduğu son on yıl boyunca. Pratsinakis ve diğerlerinin (2017) de gösterdiği gibi, Yunanistan’ın, tipik bir Güney Avrupa ülkesi göç modeline uygun bir şekilde 1970’li yılların ortalarına kadar kitlesel göç veren ülke olmaktan 1990’lardan sonra büyük ölçekli göç alan ülke olmaya doğru geçişi, bir dizi yeni göç biçimi tarafından takip edilmiş ve bu biçimler üst üste binmiştir: büyük ölçüde genç ve eğitilmiş Yunanların 2008 yılından itibaren yurtdışına göçü, krizin tetiklemesiyle önemli bir göçmen nüfusun (Arnavutların) geri dönüşü ya da yeni bir yere doğru göçü, 2015 ve 2016 yılları boyunca mültecilerin gelişi ve son olarak, iç göç dinamiklerinin köyden kente göçten kentleşme karşıtı harekete doğru yeniden şekillenmesi.

3.2.1 Mekânsal ve Siyasal Bağlamlar

Şimdi, Avrupa’daki güncel göçün artan çeşitliliğini, karmaşıklığını ve “karma akımlar” temelli doğasını göz önünde bulundurarak, bağlamı daha sistematik bir şekilde sınıflandırmaya gayret edelim. Üzerinde duracağımız ilk bağlamsal seviye, makro-mekânsal coğrafi bağlam olacak. Kuzey Amerika’ya ve özellikle de pek çok göç kuramı ve araştırma yönteminin doğduğu yer olan Birleşik Devletler’e kıyasla, Avrupa oldukça farklı ve aynı zamanda daha karmaşık bir göç sahnesidir (bkz. Brettell ve Hollifield 2015). Amerika Birleşik Devletleri’nde görülen bütünleşik göç çerçevesinin aksine, Avrupa, Schengen bölgesi içinde hem Tek Pazar ve Serbest Dolaşım sisteminin oluşturduğu kapsayıcı bir düzenleyici çerçeveyi hem de -AB üyesi ya da değil- yaklaşık kırk ülkenin farklılaşan siyasal sistemlerini bünyesinde barındırır. Uluslararası göç araştırmaları

kapsamında Avrupa'ya ayırt edici bir bağlamsal rol yükleyen özellikler arasında şunlar sayılabilir: kolonyal geçmişi ve bu geçmişin Fransa, Birleşik Krallık, Hollanda ve Portekiz gibi eski kolonyal metropollere yönelen göç akımları üzerindeki etkisi; çeşitli vatandaşlık sistemleri (*ius sanguinis*, *ius soli*, *ius domicilii*, vs.) ve entegrasyon politikaları (dışlamaya karşı içerme/ye karşı çokkültürlülük); farklı dil, kültür ve dinlerden oluşan mozaik ve Afrika ve Orta Doğu'da göç-üreten çatışmaların "sıcak bölgeler"ine olan coğrafi yakınlığı.

Göçün mekânsal bağlamı kendini, Avrupa/AB kıtasal ölçeğinden ulusal siyasi ve entegrasyon rejimlerine, bölgelere, kentlere, mahallelere ve köylere kadar pek çok seviyede ve çeşitli biçimlerde belli etmektedir. İstatistiki raporlar ile nicel araştırmaların ulusal, bölgesel ve kentsel bağlamı, yerel sosyo-coğrafi bağlamları sık sık gözden kaçırmaktadır. Örneğin, genellikle göçmenlerin yerleştikleri kent mahalleleri, geldikleri ve belki de geri döndükleri kırsal bölgelere ve köye dair bağlam göz ardı edilmektedir. Gerçekte, göçle ilgili artık iyi bilinen *ulusötesi* görüşe dayanan çok katmanlı bir ölçek hiyerarşisi bulunmaktadır. "Ulusötesilik" kavramının ilk ifadesi "ulusötesi göçmenler" in, köken ülkeleriyle göç ettikleri ülke ya da ülkeleri kapsayan toplumsal alanlarda ("ulusötesi toplumsal alanlar"; Faist, 2000) yaşadıkları sürece gönderme yapmaktaydı. Ulusötesi göçmenler ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel ilişkilere dair "düzenli ve sürekli" sınır-aşırı bağlar ürettiler (Glick Schiller vd. 1992). Ulusötesi göçmenlerin sınırları esneten, artık tek bir ulus-devletin bünyesinde "kontrol altında tutulamayan" faaliyetleri, statüleri ve kimlikleri sürdüren karmaşık bir sistemin içinde yaşadıklarını öne süren bu "yeni olgu" nun (Gerçekten yeni miydi? Bazıları öyle olmadığını savundu: Bkz. Foner, 1997, Waldinger ve FitzGerald, 2004) keşfi, önceki göç araştırmalarının, Wimmer ve Glick Schiller'in (2002) "metodolojik milliyetçilik" olarak adlandırdıkları yaklaşıma ziyadesiyle bağlı olduğu eleştirisine yol açmıştır.

Bağlam-değiştiren ulusötesi paradigma, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da, göç araştırmalarının yürütülme usullerini yeniden biçimlendirmiştir. Bu yeniden şekillenme, daha sonra tekrar değineceğim çok-sahalı çalışmaları tercih eden bir yaklaşımı da kapsamaktadır. Bunun yanı sıra, Hoerder (2012) küresel ölçekten Avrupa ölçeğine, oradan ulus ölçeğine ve bölge-ötesi, yerel-ötesi ve mekânsal olmayan kültür-ötesi bir ölçeğe kadar uzanan çok katmanlı ölçeklerin mekânsal hiyerarşisini tartışmış ve ulusötesi yaklaşımın alana bağlı [*territorial*] ölçeklendirmelerini genişletmiştir. Bu ulus-altı [*sub-national*] göçmen toplumsal alanlarının ölçekleri başka bir biçimde de farklılaşabilir: Avrupa içinde yakın ya da uzak bölgeler (Güney Arnavutluk ve Kuzey Yunanistan hemhudut bir ulusötesi ve bölge-ötesi göç alanı meydana getirirken Türkiye'nin Orta Anadolu Bölgesi'nden Stuttgart'a uzanan alan aralarındaki mesafe çok daha geniş çift kutuplu bir alandır) ya da Avrupa'nın sınırlarının ötesinde, Latin Amerika, Afrika yahut Asya'daki ülkelerin belirli bölgelerinden gelen göçmenlerin durumu bu farklılaşmaya

örnek gösterilebilir.

En önemlisi, mekansızlaştırılmış [*deterritorialized*] bir ulusötesilikten ziyade, göçmenlerin gündelik hayatlarının toplumsal gerçekliklerini şekillendiren, yerel ötesi [*translocal*] bağlamlardır (Brickell ve Datta 2011). Göçmenlerin, ailelerinin ve cemaatlerinin yaşam dünyalarını oluşturan toplumsal ağlar ve akrabalık ağları, bu yerel-ötesi toplumsal alanlarla bütünleşmiştir. Bu yerel (ötesi) düzeylerde başka mikro ve mezo ölçekli bağlamlar da devreye girmektedir. Bunlar, aile (göçmen tek başına mı yoksa başka aile üyeleri ile birlikte mi göç etmektedir?), yaş ve toplumsal cinsiyet seçiciliği (pek çok köken ülkeden göç edenler genellikle genç erkeklerdir ama bazı göç akımlarında göç edenler büyük ölçüde kadınlardan oluşmaktadır), sosyal-mesleki statü (düşük vasıfıya karşılık yüksek vasıflı, çalışana karşılık işsiz), eğitimle ilgili yeterlikler ('en parlak ve en iyiler' mi göç ederler?), etnik köken (göçmenler köken ülkelerinde ayrımcılığa uğrayan azınlık bir grup mudur?) ve bunun gibi etkenlerle ilgili bağlamları içermektedir.

Bu bağlamsal değişkenler daha geniş bir ölçekte bir araya getirildiklerinde, göçün, eğitim seviyesi yüksek kişilerin beyin göçü ya da genç işgücünün dengesiz kaybı gibi köken ülkede kalan nüfusun demografik yapısını ve sosyoekonomik statüsünü tahrif edebilecek önemli ulusal niteliklerini ve süreçlerini ortaya çıkarabilirler. Doğaları gereği genellikle karşıt olsalar da benzer etkilerin, göçmenlerin varış yerleri bağlamında olduğu kadar transit göç durumunda içinden geçilen mekân ve yerlerde de yaşanması muhtemeldir.

Başka bir dizi bağlamsal mesele de siyasal alanda kendini gösterir. Göçmenler zulme uğramış mülteciler mi, ayrımcılığa uğramış azınlıklar mı yoksa siyasi muhalifler midir? Benzer bir şekilde, ev sahibi toplumun siyasal bağlamı göçmenler için çekici bir etken olarak mı işlemektedir yoksa siyasi yapılar ve çeşitli vatandaşlık biçimlerinin karşısındaki bu yapılara bağlı engeller göçmenlerin kabul etmeleri ve/veya mücadele etmeleri gereken bir sorun mu teşkil etmektedir? Son olarak, mekânsallaşmış jeopolitik bağlamlarda sınırlar, göç hareketlerini yönlendirmek ya da önlerini kesmek için kendi doğrusal mekânsal bağlamlarını oluştururken nasıl göç karşısındaki engellere ya da yarı geçirgen yapılara dönüşmektedir?

3.2.2 Zamansal ve Tarihsel Bağlamlar

Göç olgusunu kavrayışımızı belirli bir çerçeveye oturtan bu çok-ölçekli mekânsal bağlamların yanı sıra, aşağıda gösterildiği biçimde, Fielding'in (1993) düşüncesini izleyerek sınıflandırabileceğimiz çok-düzeyle zamansal bağlamlar da vardır. İlk zamansal bağlam, iş döngüsü ile ilgilidir: (Batı) Avrupa'dakilere benzer kapitalist ekonomilere

içkin gibi görünen ekonomik büyüme ve durgunluk ya da gerileme dönemlerindeki şartlara bağlı değişiklikler. Göç (daha açık bir biçimde söylemek gerekirse gelişmiş ekonomilere yönelmiş göç) ekonomik patlamanın ilk yıllarında artış gösterir ve daha sonra ekonomik döngünün dip noktasına ulaştığı yıllarda düşüşe geçer (başka bir deyişle, net göç alma, net göç vermeye dönüşür). Savaşı takip eden on yıllarda Avrupa’da görülen işgücü göçü bu modelin oldukça iyi bir örneğidir: Endüstriyel kalkınmanın Fordist yıllarına damga vuran “uzun canlılık” döneminde (takriben 1950-1973 yılları arasında) ortaya çıkan “kitlesel göç”ü (King 1993), daha sonra yaşanan petrol krizi boyunca göç hareketlerindeki keskin azalmalar ve hatta tersine dönmeler (net geri dönüş göçü) takip etmiştir. 2000’li yılların sonları ile 2010’ların başlarında yaşanan finansal çöküş ve yönetim zafiyetinin palazlandığı ekonomik krizin de göç akımları üzerinde somut bir etkisi olmuştur: Göç hareketi bu kez Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi avro krizinin en ciddi biçimde hasar verdiği ülkelerden dışarıya doğru seyretmiştir.

İkinci zamansal düzeyde, göç üzerinde uzun vadeli etkiler yaratan, Fielding’in deyişiyle “yeniden yapılandırıcı” toplumsal ve ekonomik değişimler ortaya çıkmaktadır (1993, ss. 9-14). Buradaki kilit nokta, yeni uluslararası iş bölümü tarafından yönlendirilen üretim sisteminin yeniden düzenlenmesidir (Fröbel vd., 1980) ve bu yeni sistem, yeni bir uluslararası iş gücü ve sermaye dağılımı coğrafyası meydana getirmektedir. Burada, göçü etkileyen çeşitli süreçler devreye girmiştir. Büyük çaplı endüstrilerin Fordist dönem sonrası parçalanması, Avrupa’daki “ara” konumlarda yeni göçmen dalgalarını da içeren esnek iş gücü arzlarını temel alan, taşeronluk ve bölgesel sektörel uzmanlaşmaya dayalı yeni bir “dağınık endüstriyelleşme” [*diffuse industrialisation*] coğrafyası yaratmıştır. Bu değişim en açık biçimde, Kuzeydoğu İtalya’da Milano-Torino-Cenova’nın oluşturduğu endüstriyel üçgenin, kuzeydoğudaki Veneto, Emilia-Romagna ve Toskana ile Orta İtalya gibi bölgelerdeki daha küçük ölçekli endüstrilere odaklanan yeni bir ekonomik hareketliliğin yolunu açtığı İtalya’da görülmüştür (King 1985). Aynı zamanda, küresel ölçekte sermayenin Londra, New York ve Tokyo gibi metropollerde yoğunlaşması ve emek-yoğun üretimin gelişmekte olan dünyaya yeniden dağıtımı küresel iş bölümünü yeniden şekillendirmiştir. Bu dönüşümün ana sonuçları, hızla değişen küresel ekonominin metropoliten çekirdeklerine doğru gerçekleşen yüksek vasıflı göçün artışı ve buna paralel olarak, Sklair’in (2001) “ulusötesi kapitalist sınıf” olarak adlandırdığı grubun yaşam tarzlarını ayakta tutacak olan düşük vasıflı göçmenlerin hizmet sektöründe temin ettikleri iş gücünün yükselişi olmuştur. Avrupa içindeki göç kalıplarının evriminde büyük -bu defa jeopolitik- öneme sahip yeniden yapılandırmaya neden olan iki diğer olay, Demir Perde’nin oluşturduğu göç bariyerinin 1989-1990 yıllarında kaldırılması ve 2004 yılından itibaren AB’nin doğuya doğru genişlemesidir. Her iki olay da son yıllarda Avrupa’nın göç dinamiklerini kökten değiştirmiştir. Üçüncü ve daha yakın tarihte vuku bulmuş bir diğer önemli olay olan, Haziran 2016’da gerçekleşen Brexit

referandumu, başta AB ülkelerinden olmak üzere, Birleşik Krallık'a doğru göç akımları için yeni bir bağlam sunabilir. AB göçü, Brexit'i kuşatan kamusal tartışmaların ve medya tartışmalarının merkezinde yer alıyordu ancak Brexit'in göç hareketleri üzerinde ne gibi somut etkiler yaratacağı zamanla görülecektir.

Fielding, “derin yapısal” süreçlerin oluşturduğu üçüncü zamansal göç bağlamının doğası konusunda o kadar net değildir. Ona göre, bu süreçler “o kadar derinlere kök salmıştır ki, hangi açıdan bakılırsa bakılsın bir on yıldan diğerine değişiklik göstermezler” (1993, s.15). Fielding, “içinde yaşadığımız dünyadaki temel ekonomik eşitsizlikleri yansıtan” süregiden göç hareketlerini ve özellikle de “Batı Avrupa ülkeleriyle Üçüncü Dünya ülkelerinin sahip olduğu yaşam fırsatları arasındaki muazzam farklılıklar”ı işaret etmektedir (1993, s.15). Aslına bakılırsa, bu küresel ölçekli derin göç yapılarında hâlihazırda bazı değişimler gerçekleşmektedir ve bunlardan ikisinin altı çizilebilir: Çin ve Hindistan'ın küresel ekonomik güç statüsüne yükselişi ve iklim değişikliğinin göç üzerindeki etkisi.

Fielding'in ortaya koyduğu bu üç parçalı tipoloji, bulgusal olarak ilginç olsa da zamansal etkilerin göçü etkileme biçimlerini tüm çeşitliliğiyle ele almaz (Cwerner 2001). Jeopolitik olayların, iç savaşların ve doğal (ya da doğal olmayan) afetlerin sonucunda- ekonomik döngüden daha kısa süreli olsalar bile- başka zamansal bağlamlar da ortaya çıkar. Bunun en yakın örneği, 2015 yılı boyunca ve 2016 yılının başlarında Avrupa'yı ağır bir biçimde etkileyen Suriyeli mülteci krizidir (King ve Collyer 2016). Bununla birlikte, başka zamansal bağlamlar yaşamın seyri ve yaşamın bir evresinden diğerine geçişin sonucunda ortaya çıkan göç eğilimindeki ani yükselişlerle ilişkilidir. Tam zamanlı eğitim hayatından iş arama sürecine ya da iş hayatından emekliliğe geçiş bunun en tipik örneklerindedir.

3.3 Göç Araştırmaları Çok-sahalı Olmalıdır

Karma yöntemlerin yanı sıra, çok-sahalı alan araştırması, günümüzde göç konulu doktora tezleri ve özellikle de karşılaştırmalı bir analizi odaklarına alan çalışmalar (bu konuya daha sonra tekrar döneceğim) için zorunlu bir yöntem haline gelmiş gibi görünmektedir. Bu, bilhassa, beşerî coğrafya, sosyoloji ve antropoloji disiplinleri çerçevesinde yürütülen ampirik çalışmalar ile disiplinlerarası ya da çok disiplinli bir yaklaşıma sahip olan araştırmalar için geçerlidir. Bununla beraber, tüm göç araştırmalarının *mutlaka* çok-sahalı olması gerekmez: Tek bir alanda da mükemmel bir araştırma yürütülebilir. Göçmenlerin *köken yerlerinde* (örneğin göçe yönelten etkenler, göçmen dövizlerinin [*remittances*] etkisi ya da geri dönüş göçü hakkındaki çalışmalar), *varış yerlerinde* (örneğin entegrasyon, etnik cemaat oluşumu ya da yerleşim yerine

varış yeri bağlamlarının karşılaştırılmasının yanı sıra, iç ve dış göç akımları ile bunların sonuçlarının çok nadir yürütülen karşılaştırılmasını kapsayacak şekilde genişletilmelidir (King ve Skeldon 2010). Göçmenlerin niteliklerinde ve davranışlarında neyin sözde ayırt edici olduğunu incelerken önemli olan bir diğer nokta da göçmenler ile göçmen olmayanlardan oluşan kontrol grubu (burada kast edilen köken ülke ve kabul eden ülkede göçmen olmayan kişilerdir ancak onların da gelecekte göçmen olabilecekleri de akılda tutulmalıdır) arasında karşılaştırma yapmaktır. Bununla beraber, çok-sahalı araştırmalarla karşılaştırmalı araştırmalar arasındaki ilişkinin kaçınılmaz olarak simbiyotik olmadığını da açıklığa kavuşturmakta fayda var: Tüm çok-sahalı araştırmalar karşılaştırmalı değildir ve tüm karşılaştırmalı araştırmalar da çok-sahalı değildir. Epistemolojik bir mesele olarak göç çalışmalarında karşılaştırma gerekli olabilir ancak bu yaklaşım, bu kitaptaki iki bölümün de ayrıntılı bir biçimde açıkladığı üzere (Iosifides 2018; Jacobs 2018) birtakım riskleri de beraberinde getirmektedir.

3.3.1 Çok-sahalı Araştırma için Mekânsal Tasarımlar

Çok-sahalı (ve genellikle karşılaştırmalı) araştırmalar için çok sayıda mekânsal araştırma modeli senaryosu oluşturulabilir.

- Mekânsal olarak iki-mevkili [*bi-local*] olan pek çok göç sisteminin köken-çıkış yeri doğası, göç güzergâhının her iki “ucu” (“burası” ve “orası”) hakkında saha araştırmaları yürütülmesini mümkün kılmaktadır. Göçün iki uçlu doğasını işe koşmuş öncü nitelikteki bir dizi antropolojik çalışma hakkında bilgi almak için James L. Watson’un editörlüğünü yaptığı *Between Two Cultures* [İki Kültür Arasında] (1977) isimli esere ya da daha yakın tarihli bir klasik olan Robert C. Smith’in *Mexican New York* [Meksikalı New York] (2006) kitabına başvurulabilir. Göç veren ve göç alan bağlamlara -ve belki daha sonra geri dönüş göçü bağlamlarına- dair perspektifler göçmenlerin, göçmen olmayanların ve geri dönüş yapanların göçün kendileri üzerindeki etkilerini ve parçası oldukları daha geniş cemaatleri yorumlama ve aktarma biçimleri bakımından birbirlerinden oldukça farklıdır. Bu çok-sahalı mekânsal modelin farklı bir biçimi, bazı zincirleme göç çalışmalarında görülen “köyden dışarıya” [*village-outward*] yaklaşımıdır (ör. Baily 1992).

- Farklı yerlerdeki göçmenler hakkında daha kapsamlı bir araştırma yapmak tek başına çalışan bir araştırmacı için daha zor olabilir ancak aslına bakılırsa bu türden bir yaklaşım, iddialı doktora ve doktora sonrası araştırmalarda giderek daha fazla karşımıza çıkmaktadır. Vathi’nin (2015) Londra, Floransa ve Selanik’teki Arnavut göçmenler ile çocukları hakkında yaptığı araştırma bunun iyi bir örneğidir. Vathi’nin araştırması, hayli iddialı karşılaştırmalı TIES, “The Integration of the European Second

Generation” [Avrupa’daki İkinci Nesil Göçmenlerin Entegrasyonu] projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu proje, Avrupa’da çeşitli ülkelerde ve kentlerde yaşayan ikinci nesil Türk, Faslı ve “eski-Yugoslavyalı” göçmenlerin eğitim ve istihdam deneyimlerine ve ulusötesi ve kimliklerini tanımlayıcı [*identificatory*] tecrübelerine dair zengin bir araştırma bulgusu damarı oluşturmuştur (ör. bkz. Crul vd. 2012).

- Çok-sahalı göç araştırmalarının diğer modelleri de göçmenlerin oluşturdukları ve parçası oldukları ağları ve çevreleri [*circuits*] yansıtmaktadır. Yerleşim yerlerinin ve güzergâhların oluşturduğu karmaşık kümeler, genellikle sömürgecilik ya da “imparatorluk sonrası oluşumlar” (Hansen 2014), ticari ve sanal sosyal ağlar tarafından şekillendirilen ulusötesi göç, diasporalar, ileriye yönelik göç, vb. süreçler tarafından meydana getirilmektedir. Bu sebepten, her bir alanda gözlemlenebilen nedensel süreçler birbirlerinden bağımsız değildir (FitzGerald 2012, s. 1726). Ulusötesi ve/veya diaspora bağlamındaki çok-sahalı alan araştırma vakaları da oldukça çoktur. Bu çalışmalara verilebilecek en uygun örneklerden biri Falzon’un (2005) geniş bir alana yayılmış Sindhi ticaret diasporası hakkındaki araştırmasıdır.

3.3.2 Marcusçu Çok-sahalı Etnografi

Çok-sahalı araştırma üzerine yazılmış metodoloji literatürü, George Marcus’un (1995) yerel gerçeklikler ile kapitalist dünya sistemine kadar uzanan daha geniş ölçekli toplumsal düzenler arasındaki ikiliğe köprü oluşturma aracı olarak önerdiği çok-sahalı etnografi yöntemi çağrısını takdirle anar. Marcus’un işaret ettiği kilit nokta, tek bir sahaya odaklanarak bütünüyle izah edilemeyecek pek çok toplumsal olgunun olduğu, dolayısıyla da bu olguların birden fazla yerde geçici saha ikametinden faydalandıklarıydı. Falzon’a göre, Marcus’un bu yaklaşımı “bir sosyal bilimci neslinin mekânsal tahayyülünü fitilledir” (2009, s.2). Marcus’un çığır açan makalesi öncelikli olarak antropologlara seslenir ve aslında göçe dair daha az şey söyler. Buna rağmen makale, yeni disiplinlerarası araştırma alanlarının önemini ve gelişimini vurgulamaya gayret etmiştir. Özellikle kültürel çalışmalar ile medya çalışmalarından bahsetmiştir; Borkert’in (2018) bu kitaptaki makalesinde gösterdiği yolu izleyerek bunlara rahatlıkla göç çalışmalarını da ekleyebiliriz.

Marcus, geleneksel “Malinowskici” antropolojik incelemenin geleneksel tek saha araştırma yönteminden (bu yöntemi izleyen saha antropoloğu, en az bir yılına uzak bir cemaatin içinde yaşar) uzaklaşarak küreselleşme, yeni küresel toplumsal düzenler, ulusötesilik ve insan hareketleri gibi karmaşık makro süreçlere bağlı çoklu sahalarla yönelmeyi önermiştir. Ancak her şeyin ötesinde, makalesinin başlığına atıfta bulunmak istersek, küresel sistemin hem “içinde” hem de “dışında” bulunan etnografiler

ile sonuçlanan, yerel ve küresel ya da yaşam dünyası ve sistem gibi “birbirini enine kesen ikilikler” (1995; s.95) olarak adlandırdığı şeyleri sorgulamak ve birleştirmekle ilgilenmiştir. Marcus’un en ikna edici tanımı şudur:

Çok-sahalı araştırma; halkaların, rotaların, izleklerin, bağlantı noktalarının ve etnografin, aslında etnografinin gerekçesini tanımlayan, sahalar arasında ortaklık ya da bağlantı kurmayı amaçlayan açık ve belirlenmiş bir mantıkla bir çeşit gerçek, fiziksel var olma şekli olarak kurduğu mevkilerin yanyanalıklarının etrafında tasarlanmıştır (1995, s. 105).

Marcus’un çok-sahalı etnografi şiarı, antropoloji epistemolojisinin “köylü” ya da “geleneksel” kırsal toplumlar ile onların varsayılan “madun” cemaatlerinin özlerine odaklanan klasik araştırmalarından uzaklaşarak kentlerin, piyasaların, devletlerin, medyanın, endüstrilerin, örgütlerin, elitlerin, akademinin, vb. birbiriyle iç içe geçmiş düğümlerini kucaklayan yeni etnografilere -bu yaklaşım “bilgi toplama” olarak da adlandırılmıştır (Nader 1969, alıntılan, Marcus 1995, s. 101)- doğru geçişlerini yansıtmış ve aynı zamanda bu çağrıya öncülük etmiştir. Üstelik, sosyal bilimlerin çağdaş dünyasında, “araştırma nesnesi özü itibariyle hareketlidir ve pek çok yerde birden konumlanmış durumdadır; dolayısıyla böyle bir konuyu ele alan herhangi bir etnografik araştırma, kendisinin bir parçası olarak, geleneksel anlamda ‘ayrı dünyalar’ olarak görülmüş (ya da kavramsal olarak o şekilde sabitlenmiş) olguların birbirlerine yakınlıkları biçiminde tecelli eden bir karşılaştırma boyutuna sahip olacaktır” (Marcus 1995, s. 102). Bu alıntının, yaklaşık son on yıl boyunca Avrupa’daki göç dinamiklerini kavrayışımızı yeniden biçimlendirmemize yardımcı olan “hareketlilik paradigması”na dair açık bir ön fikir verdiğini görmek güç değildir (bkz. Cresswell 2006; Urry 2007).

3.3.3 Çok-sahalı Etnografiye Yönelik Eleştiriler

Çok-sahalı etnografi trendi, itirazlardan azade bir şekilde vuku bulmamıştır. Eleştirilerden bazıları hayli sertken (ör. Candea 2007; Hage 2005) bazıları ise iddia ve savunmayı bir arada götürmek suretiyle daha dengeli bir tutum benimsemiştir (ör. Coleman ve von Hellermann 2011; Falzon 2009; FitzGerald 2012). Marcus eleştirilere bizzat yanıt vermiş ve 1995’te yayımlanan ilk makalesini yeniden değerlendirmiştir (Marcus 2007, 2011). Tüm bu eleştiriler arasında en sert, çok-sahalı etnografiyi herkesin diline dolanmış yeni moda bir kelimedenden biraz fazlası, “yenilikçilik sanrıları”nın bir yansıması olarak gören Hage’in (2005) provokatif eleştirisi olmuştur. Hage eleştirilerini şu şekilde sonlandırmıştır: “Basitçe söylemek gerekirse, çok-sahalı etnografi diye bir şeyin olabileceğini düşünmüyorum.” (2005, s. 465).

Temel eleştiri, çeşitli alanlara yayılan saha araştırmasının derinliğini ve niteliğini

sınır geçiş noktaları, vs. gibi bu hareketlerin sahnelendikleri yerlerde yürütülmektedir. “Bir seyahat pratiği olarak saha araştırması” kavramı (...) [hareketli] insanların dünyayı *bizatihi* deneyimleme yolunu temsil etmektedir.” (Falzon 2009, s. 9, orijinal metinde vurgulu). İnsanların mekânsal hareketlerini gözlemleyerek, onları “gölgeleri gibi takip ederek” ya da hareket halindeki etrafında “gizli bir biçimde dolaşarak” etnografik ve farklı türden verileri toplamayı içeren “hareketli yöntemler”in zenginliği Büscher ve Urry (2009; aynı zamanda Büscher vd. 2010) tarafından incelenmiştir.

Hareketli yöntemlerin iki avantajı daha vardır. İlk olarak, araştırmacının hareketin, gecikmenin, yerleşmenin, geri dönüşün, vs. yaşanmış mekânsal ve zamansal ritimlerini gözlemleyerek ve deneyimleyerek göçü ve hareketliliği mekân ve zaman içinde “sabitlemesine” alan açmaktadır (King ve Lulle 2015; Meeus 2012). İkinci olarak, bu yöntem, hareketlilik ve hareketsizlik arasındaki diyalektik ilişkiyi kabul etmekte ve böylelikle, her ikisini de ulusötesi ya da yerel-ötesi bir perspektifle inceleme şansını sunmaktadır (Amelina ve Faist 2012).

Çok-sahalı yöntemlerin kullanımındaki ve yorumlanmasındaki bir diğer güçlük de sıklıkla karşılaştırmalı çalışmalar ile ilişkilendirilmelerinden ileri gelmektedir. FitzGerald (2012, s. 1728) bunu *ceteris paribus* (tüm diğer unsurlar sabitken) bir sorun olarak adlandırmaktadır. Başka bir ifadeyle, iki göç istikameti arasında gözlemlenen bir farkın, aynı kaynağı paylaşan göç akımları arasında bulunan farklılığa neden olduğu ya da, benzer şekilde, aynı istikamete yönelen farklı göç kaynakları arasında gözlemlenen farklılıkların, kökenlerdeki farklılıkların bir sonucu olduğu farz edilmemelidir. Gerçek hayatta, farklı alanlar (köken yerleri ile istikametler) birbirinden bağımsız izole birimler değildir: Sömürgeleşme tarihleri, ticaret ya da daha önceki göç dalgaları ile yakın tarihli küreselleşme biçimleri üzerinden kurulmuş öncel bağlar olabilir (de Munck 2002; Hansen 2014). Bununla birlikte, FitzGerald “Nitel araştırmacılar, nedensel yollar ve süreçleri farklı sahalardan topladıkları ayrıntılı kanıtlarla belirtebildikleri zaman, nedensel uygunluk [*causal relevance*] konusunda ikna edici savlar üretme yeterliğine sahiptirler,” (2012, s. 1729) düşüncesini sürdürmektedir.

Marcus’un düşüncesini izleyen çok-sahalı etnografiye yönelik son eleştirisi Falzon’un (2009, s. 12) “günümüz bütüncüllüğü” [*latter-day holism*] suçlaması olarak adlandırdığı şeyle ilgilidir. Çok-sahalı etnografi, özellikle Marcus’un 1995 tarihli makalesinin başlığında “dünya sistemi”ne açıkça atıfta bulunması nedeniyle, bütüncül bir yaklaşım iddiasına sahiptir. Örneğin Wallerstein’in (1979) öngördüğü biçimiyle kapitalist dünya sistemi, insanların -göç de dahil olmak üzere (bkz. Castles ve Miller 2009, ss. 26-27)- yaşamları ve davranışları için bağlamsal bir yapılanma sunarken, bütüncüllüğün “etnografik makro-kinaye”sinin (Rumsey 2004) daha kapsayıcı olmayı gerektirdiği ileri sürülmektedir. Falzon (2009, ss. 12-13) bu ikileme iki yanıt vermiştir.

Birincisi, bütüncülüğün aynı zamanda ve hâlihazırda, belirli bir topluluğun “toplumsal bütünü”nün işleyiş tarzlarını anlamak üzere tasarlanmış “geleneksel” Malinowskici etnografik monografinin epistemolojisi içinde inşa edilmiş olduğudur. İkincisi, çok-sahalı etnografinin “her şeyi” araştırmaya çalışırken isteklerinde aşırıya kaçmaması ve aksine, örnek vermek gerekirse göçmen dövizleri gibi “eylemin sınırlı bir parçası”nı tercih etmesi gerektirir.

3.3.4 İnsanları Takip Etmek ve Diğer Şeyleri de

Marcus’un, çok-sahalı araştırmanın asli değerini gerekçelendirdiği kuvvetli beyanı varlığını sürdürmektedir ancak, antropoloji ve etnografinin akademik ve epistemolojik gelenekleri içinde kök salmış olarak. Şimdi bu tartışmayı daha sağlam bir şekilde göç çalışmalarına doğru çevirelim ve aynı zamanda yalnızca antropoloji ve etnografi çerçevesinden çıkarak bu konuyla ilgilenen sosyoloji, coğrafya, kültürel çalışmalar ve sözlü tarih gibi diğer sosyal bilim disiplinlerine kadar genişletelim. Bunu yaparken, Marcus’un “insanları”, “şeyi”, “metaforu”, “hikâyeyi”, “yaşam öyküsünü” ve “çatışmayı” takip etmek üzere önerdiği “inşa etme usulleri” düşüncesinde ona bağlı kalıyorum.

Özellikle ulusötesi bir yaklaşım benimseyen ya da “dağılma” [*scattering*] ile ilişkili diaspora süreçlerini inceleyen çalışmalarda, *insanları takip etmek* göçle kurulan en açık ilişkidir. Göçmenleri, sınırların her iki tarafında, istikamet ve yerleşim yerlerine kadar takip etmek, “burası” ve “orası” araştırma türünün klasik bir örneğidir ancak, elbette bu, göç sürecinin yalnızca bir yorumudur. Daha önce de belirtildiği üzere Avrupa’daki çağdaş göç hareketleri çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir ve diğer pek çok türün yanı sıra, ileriye doğru göçü, geri dönüş göçünü, dolaşımı, mevsimlik göçleri, iç göçü ve hakkında daha az araştırma yapılmış olan, göçmenlerin “memleket” ziyaretleri ile memleketteki akrabaları ve arkadaşlarının ziyaretlerini de kapsamaktadır.

Şeyi takip etmek, hareketli maddi nesnelere araştırılmasını gerektirir. Gıda, ticari eşyalar, hediye ve para, göç araştırmalarıyla bağlantıları en aşikâr maddi nesnelere. Göçmenler göç ederken yanlarına sahip oldukları maddi şeylerin bir kısmını alırlar. Vardıkları ortamda da kendilerine “evlerini” hatırlatan maddi bir dünya inşa ederek ve aynı zamanda birtakım alışkanlıklarını devam ettirmek için (gıda ürünleri başta olmak üzere) “etnik ürünler” ticaretini teşvik ederek bu maddi ortama eklemeler yaparlar. Aynı minvalde, “memleket”lerine geri dönen göçmenler genellikle yanlarında, kendilerine (ve diğerlerine) göçmen yaşamlarını hatırlatan mobilya, resimler, yeni inşa ettikleri evlerinin mimari tarzları, vs. gibi materyaller götürürler. Göçmen dövizleri ise, muhtemelen, göçün köken toplum ve ekonomisi üzerindeki etkisinin sosyoekonomik olarak incelenmesindeki en önemli unsurdur ve bunlar da “göçmen döviz koridoru”nun (King vd. 2011) her iki

ucunda daha etkili bir şekilde incelenebilirler.

Metaforu takip etmek, “en açık biçimde dil kullanımlarında ve yazılı ya da görsel medyada canlı tutulan sosyal bağintıların ve çağrışımların temellerinin izini sürmeyi gerektirir” (Marcus 1995, s. 108). Dolayısıyla burada izi sürülen “şey”, resmî politika ve propagandadan, halk arasındaki yaygın inanış, söylenti ve dedikodulara kadar uzanan çeşitli resmî ve gayrı resmî iletişim kanalları aracılığıyla yayılan söylem, fikirler ve simgeler alanında yer almaktadır. Göç çalışmaları kapsamında bu konuyla ilişkili örnekler, göç ederek “daha iyi bir yaşam”a kavuşmayla ya da yetişkinliğe ve statüye bir “geçiş ritüeli” olarak göç hakkındaki söylemlerle ilgili (doğru ya da taraflı) bilgileri içerebilir (“göç söylemi” hakkında daha fazla bilgi için bu kitap içinde bakınız, Van Dijk 2018).

Olay örgüsünü, hikâyeyi ya da alegoriyi takip etmek: Marcus’a göre bu, “çok-sahalı araştırma inşasının neredeyse denenmemiş bir yöntemi”dir (1995, s.109), ancak özellikle toplumsal belleğe, kültürel çalışmalara ve sözlü tarihe duyulan ilginin artmasıyla birlikte, belirli bir potansiyele sahip olduğu da açıktır. Göç hakkında hem “büyük anlatılar” hem de “küçük hikâyeler” mevcuttur ve bunlar, çeşitli tarihi yerlere ve kaynaklara referans verenler de dahil olmak üzere, çok-sahalı araştırmalar yoluyla etkili bir şekilde incelenebilirler.

Yaşamı ya da yaşam öyküsünü takip etmek, bir önceki yöntemi derinleştirir ve kişiselleştirir. Marcus bu noktada da zaman ve mekân içinde hareket halindeki insanların ya da insan gruplarının yaşam hikâyeleri ile hayatlarındaki önemli olayları takip eden çok-sahalı bir araştırma yürütmenin henüz gerçekleşmemiş büyük bir potansiyeli olduğuna işaret etmektedir. Marcus’a göre (1995, ss.109-110) bu yaklaşım, yerlerin ve olayların zaman ve mekân içindeki -aksi takdirde ya daha önce saklı ya da bilinmez oldukları ya da gerçek anlamlarını tahrif etmiş sistem ve yapıların içinde gömülü oldukları için karanlıkta kalacak olan- yanyanalıklarını ortaya çıkarabilir. Bu konudaki zorluk, bu “göç tarihlerini” kolaylıkla okunacak ya da göz önünde canlandırılacak modelleri gösterecek şekilde istatistiksel ve/veya grafiksel olarak temsil edebilmektir. Carling’in (2012) “göç hikayesi çizelgeleri” göçmenlerin (ve göçmen olmayanların), farklı nesillerin ve aile üyelerinin birbirleriyle kesişen güzergâhları da dahil olmak üzere, mekân ve zaman içindeki konumlanmaları ile hareketlerinin çok net bir görsel haritasını sunmaktadır.

Son olarak, *çatışmayı takip etmek*, sınırları aşan mülteci akımları gibi dönüşen göç çatışmalarını incelemek için ilginç ve konuyla alakalı olasılıklara alan açar. Yakın dönemde başlayan ve hâlâ sürmekte olan Suriyeli mülteci krizinin dramatik gelişimi, Türkiye, Ege Denizi, Batı Balkanlar ve Orta Avrupa’dan geçerek Almanya ve İsveç’teki mülteci yerleşim noktalarına varan karmaşık ve değişken rotaları ile bunun çok açık bir

örneğini oluşturmaktadır (bkz. King ve Collyer 2016).

3.4 Arnavut Göçü Araştırmalarında Bağlam ve Çok-sahalılık

Bu bölümü, yaklaşık son yirmi yıldır yakından takip ettiğim, dikkate şayan bir göç hikayesine sahip olan Arnavutluk'tan birtakım çok-sahalı alan araştırması örnekleriyle tamamlayacağım. Çok-sahalı araştırma modelini ve baş araştırmacılığımı üstlendiğim, finansal destek almış üç projenin bulgularını özetleyeceğim.

Arnavutluk iki temel nedenden ötürü göç süreçlerinin incelenmesi için harika bir araştırma laboratuvarı örneği olarak görülebilir (King 2005). İlk olarak, Arnavutluk 2. Dünya Savaşı'nın sonu ile 1990-1991 yıllarında komünist rejimin çöküşü arasındaki kırk beş yıl boyunca, ülkeden göç etmenin yasak olması sebebiyle “kapalı bir toplum”du. Dolayısıyla, 1990'lı yıllar boyunca adeta ülkeden dışarı doğru bir patlama meydana getiren ve 2000'den itibaren daha istikrarlı bir tempoyla devam eden göç dalgaları, bu *tabula rasa* göçün teşkil ettiği alışılmadık duruma aykırı olarak görülebilir. İkincisi, Arnavutluk'un güncel yerleşik nüfusunun neredeyse yarısına denk düşen -3 milyon ülke nüfusuna karşılık 1,4 milyon göçmen (Dünya Bankası 2011, s. 54)- göçmen Arnavut nüfusunun “hacmi” (Arnavut göçmenlerinin başlıca ev sahibi ülkeleri Yunanistan ve İtalya'dır ancak son yıllarda diğer Avrupa ülkelerine ve Kuzey Amerika'ya doğru bir yayılma da söz konusudur) göz önüne alındığında, göç ölçeğinin başka herhangi bir Avrupa ülkesine kıyasla daha geniş olduğu söylenebilir.

3.4.1 Birinci proje: Londra'da yaşayan Arnavutlar ve “Eve” Geri Dönerler

İlk proje, Oxfam GB ve Fabian Society tarafından ısmarlanan kısa süreli bir araştırmaydı ve kalkınma bağlamındaki göçün nedenlerini ve sonuçlarını incelemenin yanı sıra Birleşik Krallık medyasının göç hakkında yaydığı mitlerin bir kısmını ortadan kaldırmayı hedefliyordu (King vd. 2003). Bu proje, Oxfam GB'nin, yoksulluğu azaltma stratejisi olarak göçe dair ilk çalışmasıydı ve araştırma nesnesi olarak, kasten, daha önce hakkında araştırma yürütülmemiş, Birleşik Krallık'a yakın dönemde gelmiş ve öncel bir göç hikayesi olmayan bir göçmen grubu seçilmişti. Projenin ilk hedefi, göçün köken ülkedeki kalkınmayı teşvik edici etkilerine dair sağlam ampirik veriler toplamaktı. Bu araştırmanın ilginç bir diğer bileşeni, özellikle göçmen dövizi alanında toplumsal cinsiyet boyutuna sahip olmasıydı.

Bu araştırma projesi, göçmenleri köken yerlerinden çeşitli varış yerlerine kadar izleyen “köyden dışarı” göç yaklaşımının aksi yönünde ilerledi ve varış yerlerinden

başlayıp Arnavutluk'taki kilit noktalara doğru iz sürdü. Kişisel temaslarımızı kar topu yöntemi ile Londra ve çevresinde ikamet eden Arnavut göçmen topluluğuna kadar genişlettik ve toplamda, bazıları kayıt altına alınan yirmi altı derinlemesine görüşme gerçekleştirdik. “Kendi yarı sahamızda” hareket ediyor olmamıza rağmen, göçmenlerin görüşme yapmakta tereddüt etmeleri, bizim İç İşleri Bakanlığı ya da polisle bağlantılı olduğumuzu düşünmeleri ve İngiltere'deki muğlak statüleri sebebiyle -pek çoğu 1990'lı yılların sonlarında ülkeye, kamyonların arkasında gizlice yolculuk etmek de dahil olmak üzere “düzensiz” yollardan giriş yapmışlardı- görüşmecilere ulaşmak son derece zor oldu. Görüşmecilerin büyük bir kısmı, Arnavutluk'tan gelen düzensiz göçün yaş ve toplumsal cinsiyet dinamiklerini yansıtır şekilde, yirmi ve otuzlu yaşlarda genç erkeklerden oluşuyordu. Bununla birlikte, görüşmecilerimizden bazıları genç aileler olarak ya da aile birleşmesi ile gelmişlerdi ve örneklem yedi evli genç kadın görüşmeciyi de içeriyordu.

Bu görüşmelere ve Birleşik Krallık'ta kurduğumuz diğer temaslara dayanarak, Arnavutluk'ta iç göç yoluyla birbirine bağlanmış iki temel köken bölge olduğunu tespit ettik: birbirinden uzak köy ve kasabaların yer aldığı dağlık kuzey bölgesi ve başkent Tiran'ın çeperlerindeki mülkiyeti belirsiz arazilerde yeni inşa edilmiş çok sayıda enformel konutun meydana getirdiği bir alan olan yarı kentleşmiş kenar mahalleleri. Bu iki bölgede, kimi fertleri halen Birleşik Krallık'ta göçmen olan ve bazıları da geri dönüş yapmış göçmenlerden oluşan toplam kırk altı aileyle görüşüldü. Arnavutluk'taki bu görüşmeleri gerçekleştirmek Birleşik Krallık'takilere kıyasla daha kolay oldu; görüşmelerin pek çoğu enformel ve rahat bir ortamda yürütüldü.

Londra, Kuzey Arnavutluk kırsalı ve Tiran'ın şehirleşmekte olan kenar mahallelerinin oluşturduğu bu üç konum arasındaki bulguların veri üçlemesi, göçe bağlı çeşitli süreçlerin yanı sıra, köken ülkedeki cemaat ve çevrelerin desteği ve (az)gelişmişlikleri hakkında tüm bu süreçlerin toplumsal cinsiyet boyutunu da gözeterek sağlam temellere oturtulmuş savlar üretmemizi sağladı. Çok-sahalı araştırma perspektifi, üçgenin her “köşesinden” gelen araştırma bulgularının çapraz referanslamasını [*cross-referencing*] mümkün kıldı. Ayrıca, uluslararası göç, göçmen dövizleri, iç göç, nüfus yoğunluğu ve nüfus azalımı ile hayatta kalma ve kişisel/ailevî gelişim stratejileri arasındaki karmaşık ve cinsiyetlendirilmiş [*gendered*] ilişkileri anlayabildik. Araştırmadan elde ettiğimiz sonuçlar şunlardır:

İlk olarak, Arnavut toplumunun ataerkil yapısı 1990'lı yıllarda göçün bir “erkek işi” olarak görülmesine neden olmuştur (günümüzde bu kabul kısmen azalmıştır) ve bu, göçmen dövizlerini de etkilemiştir. Londra'da görüştüğümüz kadınlar memleketlerine para transferi yapmalarına “izin verilmediğini” anlattılar. Buna göre, Arnavutluk'ta göçmen dövizlerini alan ailelerde (bu aileler genellikle yurtdışındaki erkek göçmenin ebeveynleridir), gönderilen paranın nasıl harcanacağına -bazen yurtdışındaki oğluna da

danışarak- karar veren ailenin “erkek” ferdi (baba, aile reisi) idi (King vd. 2003, ss.71-87).

İkinci olarak, çok-sahalı alan bulgularımız iç göç ile uluslararası göç arasındaki karmaşık ve dinamik karşılıklı ilişkileri açığa çıkarmıştır (King vd. 2003, ss. 68-71). Verilerimizden elde ettiğimiz en tutarlı karşılıklı bağlantı, Birleşik Krallık’a doğru göçün ve bu göçten kaynaklanan gelir ve göçmen dövizlerinin genellikle Arnavutluk’ta kalan ailenin Kuzey Arnavutluk kırsalından Tiran’a doğru iç göçünü finanse etmekte kullanıldığıydı. Göçmenler geri döndüklerinde ya da geri dönmeyi tasarladıklarında, nüfusu azalmakta olan dağlık bölgelerdeki memleketlerine değil, Arnavutluk ekonomisinin daha dinamik bu kutbuna yerleşiyorlar. Bu bulgu, Vullnetari’nin (2012) Arnavutluk’un üç güney köyü ile Görice kentinde gerçekleştirdiği çok-sahalı alan araştırmasına dayanan, Arnavutluk’taki iç-uluslararası göç ortak yüzeyinin daha kapsamlı bir analizi tarafından teyit edilmiştir.

Araştırmadan çıkan üçüncü sonuç ise, geri dönüş göçü ve geri dönenlerin yatırımlarının Arnavutluk ekonomisi üzerindeki etkisinin görece sınırlı olduğudur (King vd. 2003, ss.87-92). Londra’da ve Arnavutluk’un farklı yerlerinde ikamet eden göçmen aileler ve geri dönüş yapan göçmenlerle gerçekleştirilen görüşmeler “sürdürülebilir” bir geri dönüşün karşısındaki engel ve güçlükleri ortaya çıkarmıştır. Göçmenler, en başta, evlenmek, aile kurmak, şirket kurmak, vb. amaçlarla geri dönme arzusuyla göç etmektedirler. Ancak, Arnavutluk’taki ekonomik beklentilerin düşüklüğü, yetersiz altyapı (güvenilir elektrik ve su şebekeleri, düzgün yollar, gibi altyapıların yetersizliği) ve toplumun tüm alanlarına yayılmış yolsuzluk ve rüşvetçilik kültürünün yanı sıra, bazı durumlarda, uzun yıllar süren aileler arası düşmanlıklar geri dönüşün önündeki temel engeller olarak görülmekte ve o şekilde tecrübe edilmektedir. Bununla birlikte, bazı geri dönüş yapan göçmenlerin tarım, turizm ve küçük ölçekli hizmet faaliyetleri alanlarında elde ettikleri yerel başarılarla da rastlanmıştır.

3.4.2 İkinci Proje: Arnavut Göçmenlerin İtalya’daki Sosyal İçerilme Süreçlerindeki Bölgesel Karşıtlıklar

İkinci proje, İtalya’ya yönelen Arnavut göçüne ve bölgesel olarak farklılaşmış toplumsal entegrasyon sürecine bakmıştır. Bu araştırma Leverhume Trust isimli vakıf tarafından finanse edilmiş ve sonuçları *Out of Albania* [Arnavutluk’un Dışında] (King ve Mai 2008) isimli kitapta derlenmiştir. Araştırmanın amacı, ayrıntılı bir yerinde [*on-the-ground*] saha araştırması vasıtasıyla, göçün kendisini; göçmenlerin istihdam, konut edinme ve toplumsal yaşam deneyimlerini; göçmenlerin 1990’lar boyunca ve 2000’li yılların başlarında İtalyan medya ve toplumu tarafından maruz bırakıldıkları ağır

damgalanma süreçlerine verdikleri tepkileri ve bu damgalanmanın kısmen üstesinden gelme biçimlerini kapsayan İtalya'ya Arnavut göçü sürecini belgelendirmektir.

İtalya'nın ekonomik ve toplumsal coğrafyasındaki keskin bölgesel karşıtlıkları göz önüne alarak stratejik bir seçim yaptık ve saha araştırmamızı birbiriyle tezat üç şehirde konumlandırmaya karar verdik. Bu şehirler Orta İtalya'daki başkent Roma, güneydeki Puglia Bölgesi'nin orta büyüklükte bir şehri olan Lecce ve Kuzey İtalya'da yer alan, bir diğer orta büyüklükte şehir ve aynı zamanda istatistiksel olarak ülkenin en zengin kenti olan Modena idi. Bu çok-sahalı araştırma modeli İtalya'ya yönelen Arnavut göçünün mekânsal dinamikleri hakkında bildiklerimize dayanıyordu: İtalya'ya ana varış noktası olmasının yanı sıra, göçmenlerin uzun vadeli ekonomik gelişimleri için sınırlı fırsatlara ve yüksek bir işsizlik oranına sahip görece yoksul bir yer olan Puglia'nın güneydoğu bölgesinde belirgin bir yoğunluk; bu yoğunluğu müteakip, ya hizmet alanında çoğunlukla düşük statülü hizmet sektörü istihdamı olanakları fazla olan Roma'ya ya da gelişen sanayilere sahip daha kuzeydeki bölgelere doğru İtalya içinde kuzeye yönelen iç göç hareketi (King ve Mai 2008 ss. 6-8).

Elimizdeki zamanı ve kaynakları göz önünde bulundurarak üç şehrin her birinde Arnavut göçmenlerle en az otuz derinlemesine görüşme yürütmeyi hedef alan bir örneklem kotasının yanı sıra, işverenler ve cemaat liderleri ile yürütülecek, şehir başına en az yirmi kilit görüşmeden oluşan ek bir kota belirledik. Tüm bu kota hedeflerine ulaşıldı ya da aşıldı ve toplamda yüz yetmiş dört görüşme gerçekleştirildi.

Bu çok-sahalı araştırma modeli tercihini haklı çıkaran en önemli bulgular aşağıda belirtildiği gibidir. Elde edilen sonuçlara göre, başlıca karşıtlık İtalya'nın güneyi (Lecce) ile kuzeyi (Modena) arasındadır ve Roma, Arnavutların sosyal içerilme/dışlanma tecrübeleri bakımından ara bir konumda yer almaktadır. Arnavutlar Güney İtalya'da, genellikle, "toplumsal olarak daha iyi karşılanmışlar" ve böylelikle kendilerini daha "rahat" hissetmişlerdir. Bununla birlikte; maddi koşullar, düzenli ve düzgün ücretler ödeyen işlere erişim bakımından kuzeye kıyasla çok daha kötüdür. Lecce ve çevresinde görüştüğümüz kişilere göre, iş fırsatları tarım sektöründeki günlük ve çok düşük ücretli işlerle ya da şantiyelerde veya depolarda buldukları geçici işlerle sınırlıdır. Göçmenlerin Arnavutluk'ta edindikleri diploma ya da mesleki tecrübe gibi vasıfların İtalya'da hiçbir önemi kalmamıştır; öyle ki, pek çoğu ev sahibi ülkedeki işlerinde vasıfsızlaştırılmayı [*deskilling*] tecrübe etmek zorunda kalmıştır.

Çok sayıda görüşmeci, 1991 yılında, birkaç gün içinde on binlerce Arnavut tıklım tıklım teknelerle Puglia limanlarına vardığında yaşanan kaotik durum sırasında tecrübe ettikleri polis şiddetini anımsadı. Bununla birlikte, genç Arnavutları gerçek anlamda sahiplenilen yerel halkın olağanüstü yardımlarından ve nezaketinden bahsedenler de oldu. Bu kitlesel varışı müteakip politik motivasyonları olan ve medya tarafından fitillenen

damgalama ülkenin her yerini sarsa dahi araştırma sonuçları, enformel ve mahalle ölçeğinde Arnavutların ülkenin güneyinde çok daha iyi entegre olduklarını ve genele bakıldığında, İtalyan komşuları ve iş arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurduklarını gösterdi. Bu durumu, geçici olarak, Güney İtalyalıların kendilerinin de göç etmeye dair kişisel ve ailevi tecrübeleri olduğu gerçeği ile “açıkladık”: Dolayısıyla Arnavut göçmenler ile bir “dayanışma” hissi paylaşıyordu.

Arnavutların, kuzeyde -ve daha az bir oranda da Roma’da-, hizmet sektöründeki iş gücü talebi ve (Modena’da) sanayi alanındaki birtakım iş fırsatları sayesinde daha iyi maaşlı ve bir nebze daha güvenli işlere erişimi daha kolay olmuştur. Bu bölgelerde, göçmenler bir kez “yasal statüye eriştiğinde” ilerleme kolaylaşıyordu -ve şu bir gerçek ki (polis ve yetkililerin genellikle göz yumdukları güney bölgesinin tersine) Modena’da bir göçmenin “kağıtları” olmadan hayatta kalması güçtü. Netice itibarıyla çok sayıda Arnavut yasal statüye geçirildiklerinde, bu yeni statü onların kuzeyde daha yaygın olan formel iş piyasasına erişmelerine olanak tanıdığı için, İtalya içinde güneyden kuzeye doğru göç etmişlerdir. Erişilen bu daha iyi maddi ve yasal statü iki karşıt duruma karşılanıyordu: Bir yandan, yerleşim maliyetlerinin daha yüksek olmasından ötürü, Arnavutlar sıklıkla köylerde ve kasabalarda daha ucuz konutları kiralamaya mecbur ediliyorlardı. Öte yandan, sosyal çevre göçmenlere karşı daha az misafirperver olduğu için göçmenler, toplumsal sınıf bilinci daha yüksek Kuzey İtalya burjuvazisi tarafından ötekileştirilmeye devam ediliyorlardı. Bu durum, özellikle zengin ancak taşra kenti olan Modena’da çarpıcı bir hal alırken Arnavutların, dünyanın dört bir yanından yeni gelen ve daha yerleşik göçmen gruplarının oluşturduğu geniş yelpazenin yalnızca bir parçası oldukları çok kültürlü Roma’da daha az hissediliyordu.

3.4.3 Üçüncü Proje: Yunanistan-Arnavutluk Göçmen Dövizi Koridorunun Toplumsal Cinsiyet Bakımından İncelenmesi

Son örnekte, birinci projenin ortaya koyduğu konulardan birine geri dönerek onu daha ayrıntılı bir biçimde inceleyeceğiz. UN-INSTRAW (United Nations Institute for Training and Research into the Advancement of Women [Birleşmiş Milletler Kadınların İlerlemesi için Eğitim ve Araştırma Enstitüsü]) ve UNDP (United Nations Development Program [Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı]) kurumlarının araştırma fonu sağladığı bu proje, “Yunan-Arnavut Göçü ve göçmen dövizi koridoru” olarak adlandırdığımız güzergâh boyunca gerçekleşen para transferlerini toplumsal cinsiyet ilişkileri bakımından hedeflemektedir. Araştırmanın temel sonuçları için bakınız King vd. (2011) ve Vullnetari ve King (2011).

Bu proje çerçevesinde yanıtlanmak istenen kilit sorular şunlardır: Ulusötesi ailelerde

erkek ve kadınlar nasıl para göndermekte ve almaktadırlar? Toplumsal cinsiyetler ve nesiller arasındaki ataerkil ilişkiler göçmen dövizlerinin transferine ve kullanımına ne derecede nüfuz etmiştir? Üçüncü soru da bir öncekini yinelemektedir: Göçmen dövizleri hakkındaki kazançlar, para transferleri ve karar alma süreçleri, ulusötesi ailelerin içindeki toplumsal cinsiyet ilişkilerini (şayet yeniden şekillendiriyorsa) nasıl yeniden şekillendirmektedir? Son olarak, göçmen dövizleri nasıl değerlendirilmektedir; hayatta kalmak için mi, tüketim amaçlı mı yoksa geleceğe yatırım için mi kullanılmaktadırlar?

Bu projenin araştırma planı hem çok-yöntemli hem de çok-sahalı olarak kurgulandı ki bu, göç araştırmaları alanında sık rastlanan bir birleşimdir. Çok-sahalı model yukarıda bahsedilen göç ve göçmen dövizleri koridoru kavramına bağlı idi. Söz konusu koridor; iki ülke, bölge ya da muhit arasındaki doğrusal bir kanala tekabül etmektedir. Göçmenler, çalışmak ve kazançlarının bir kısmını göçmen dövizleri biçiminde memleketlerindeki ailelerine göndermek üzere bu kanal boyunca bir doğrultuda (genel olarak “yoksul” bölgeden “zengin” olana doğru) göç ederler. Göçmen dövizleri çoğunlukla parasal biçimdedir ancak bazen mal ya da hediyeleri de kapsayabilirler. Araştırmanın yürütüldüğü belirli alanlar, Arnavutluk’un güneyinde yer alan Görice iline bağlı üç köy ile, Arnavutluk’un bu bölgesinden göç edenlerin ana istikameti olan Kuzey Yunanistan’daki Selanik kentinden meydana gelen küme idi. ABD-Meksika, İspanya-Ekvador, Körfez ülkeleri-Güney Asya, vs. gibi küresel ölçekli örneklerle kıyaslandığında bu sınır ötesi göçmen-göçmen dövizleri koridoru çok daha kısa mesafelidir. Sınırdaki uzun kuyrukların oluştuğu dönemlerin haricinde, otobüsler, taksiler ve özel araçlar bu yolu üç dört saatte kat edebilir. Bu araç trafiği aynı zamanda hisse biçimindeki aynı transferleri teslim etmekte de kullanılmaktadır.

Karma yöntem paketi ise üç temel araştırma aracı içeriyordu: Arnavutluk köylerindeki üç yüz elli göçmen dövizleri alıcısı hane halkı ile gerçekleştirilen yüz yüze anket araştırması; üç köydeki yirmi beş göçmen dövizleri alıcısı ve Selanik’teki yirmi göçmen dövizleri göndericisi ile yürütülen kayıtlı derinlemesine görüşmeler ve köylerdeki kadınlarla esnek bir biçimde düzenlenen tartışma/odak grupları.

Bu araştırmanın ana sonuçları aşağıda belirtildiği şekildedir. Anketlerden elde edilen veriler, toplumsal cinsiyet, nesil ve diğer kan bağı ilişkileri ile tanımlanan, gönderen ile alıcı arasındaki kişiden kişiye transferlere tekabül eden “göçmen dövizleri ikililerinin” titiz bir biçimde haritalandırılmasını ve sınıflandırılmasını sağladı. Bu ikili grupların son derece toplumsal cinsiyete özgü olduğu tespit edildi (Vullnetari ve King 2011, ss. 113-123). Bekâr erkek göçmenler göçmen dövizlerini babalarına gönderirken, yurtdışında tek başına çalışan evli erkek göçmenler, eşlerinin kendi aileleri ile birlikte yaşadıkları durumların haricinde (bu durumda göçmen dövizini alan kişi göçmenin babası oluyordu), çoğunlukla eşlerine gönderiyorlardı. Göçmenin yurtdışında eşi ile

birlikte yaşadığı durumlarda göçmen dövizî -göçmenin eşi de yurtdışında çalışıyor olsa dahi Arnavutluk'taki babasoylu sisteme göre kendi ailesine değil kocasının ailesine "ait" olduğu farz edildiği için- göçmenin babasına gönderiliyordu. Bununla birlikte, görüşmelerden elde ettiğimiz bulgular bu katı modelin bir nebze de olsa değiştiğini ve bazı göçmen dövizlerinin (özellikle de bu yardıma muhtaçlarsa, örneğin onlara maddî anlamda destek olacak yurtdışında çalışan bir oğulları yoksa ve dolayısıyla kendi hanelerine giren başka bir göçmen dövizî yoksa) göçmenin karısının ailesine gönderildiğini ortaya çıkardı.

Kadınlar nadiren "birincil" göçmen dövizî göndereni oluyorlardı: Üç yüz elli alıcı hane halkının yalnızca dördünün ana göndereni göçmen kadınlardı. Evli göçmen kadınların ebeveynlerine (ya da ara sıra kız kardeşlerine) para ve hediye göndermelerine bazen "izin veriliyordu" ancak bu gönderiler, dikkate şayan bir biçimde, "hediye" ya da ("bir kahvelik") ufak parasal "armağanlar" olarak yeniden etiketleniyordu ve böylelikle taşıdıkları değer derecesi düşürülüyordu.

Anket yanıtlarını temel aldığımızda, ataerkil ilkelerin, özellikle kadınların "tek" göçmenler ya da çalışan göçmen dövizî gönderenleri olarak bağımsızlıklarının inkârı bakımından, hiç bozulmamış olduğu açıktı. Ancak derinlemesine görüşmelerden elde ettiğimiz bulgular, bir yandan göç tecrübelerinin, öte yandan göçmen dövizî alımı ile idaresinin toplumsal cinsiyet ilişkilerini yeniden şekillendirdiğini açığa çıkardı. Selanik'teki göçmen hane halklarında, ev işleri ve çocukların bakımı karı koca arasında paylaşılıyordu. Bu paylaşım, toplumsal cinsiyet eşitliği normlarındaki derin bir ideolojik değişimden ziyade, farklı mesai saatlerine sahip eşlerin gereksinimlerinden kaynaklanıyordu. Selanik'te çalışan kadın göçmenler için, kentin etrafında (tabii ki işe gitmek, çocukları okula ya da başka etkinliklere götürmek gibi ihtiyaçlardan ötürü) yolculuk etme özgürlüğü ve para üzerinde belirli bir kontrole sahip olmak, mütevazı güçlendirme araçları olarak görülebilir. Aynı şey göçmen dövizlerini teslim alan ve idare eden kadınlar için de söylenebilir. Öte yandan, yurtdışında çalışan erkeklerin "geride bıraktıkları" kadınların bazılarının, kendilerine yüklenen, çocukların ve bazen de yaşlı (kayın)anne babanın bakımı ile ilgilenmek, aileye ait topraklarda çalışmak, hayvanlarla ilgilenmek ve günlük olarak ev ekonomisini idare etmek gibi tüm bu sorumlulukların altında ezildiklerini hissetmekteydiler.

Son olarak, bu araştırma, göçmen dövizlerinin miktarı, gönderilme sıklığı ve kullanımı hakkındaki beklentilere dair farklılıklar ve hatta çatışmalar olduğunu ortaya çıkardı. Bu türden tutarsızlıklar ancak hem göçmen dövizlerini gönderenleri hem de onları teslim alanları sorgulayan iki uçlu, çok-sahalı ve çok-yöntemli bir araştırmanın farklı bakış açıları sayesinde gün yüzüne çıkabilir.

3.5 Sonuç

Çok yönlü bir toplumsal, ekonomik ve kültürel süreç olarak göçün çeşitliliği, karmaşıklığı ve dinamizmi; araştırmacının, Borkert'in (2018) bir sonraki bölümde açıkladığı gibi, geniş kapsamlı ve disiplinlerarası bir bakış açıcısı benimsemesini gerektirmektedir. Bu bakış açısının genişliği yalnızca göçün karmaşık iç dinamiklerini değil, göçün, eşitsiz gelişme coğrafyaları ve küresel jeopolitik değişim gibi yerel ve küresel süreçler içinde gömülü olma biçimlerini de yansıtmaktadır. Göçle ilgili olgular aynı zamanda köken, istikamet, transit ve geri dönüş yerlerinde *yerleşmişlerdir*. Göçler, güzergâhlar ve ağlar boyunca yönlendirilmekte ve sınırlar tarafından önleri kesilerek başka bir yöne saptırılmaktadırlar. Kuvvetli bir şekilde çok-sahalı etnografik yaklaşımı savunan bir makalenin birtakım çağrışımlar yapan başlığını alıntılarla istersek, göçmenler “içeride, dışarıda, ters [*upside down*], geriye doğru, ileriye doğru, daireler çizerek” hareket etmektedirler (McHugh 2000). “Arnavut laboratuvarı”, sınırlı mekânsal ölçeğine rağmen, zaman ve mekân içinde ortaya çıktıkları şekilleriyle göç dinamiklerini incelemek için -elbette Avrupa içindeki ve dışındaki çok sayıda başka coğrafi bağlamlar ile karşılaştırılabilecek- çok-yöntemli ve çok-sahalı araştırmanın değerini gözler önüne seren mükemmel bir örnek sunmaktadır.

Çeviren: Zuhal Karagöz

Kaynakça

Amelina, A., & Faist, T. (2012). De-nationalizing the national in research methodologies: Key concepts in transnational studies in migration. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1707–1724.

Amelina, A., Faist, T., Glick Schiller, N., & Nergiz, D. D. (2012). Methodological predicaments of cross-border studies. *Beyond methodological nationalism: Research methodologies for cross-border studies* (ss. 1–19) içinde, A. Amelina, D. D. Nergiz, T. Faist, & N. Glick Schiller (Der.). New York: Routledge.

Anthias, F. (2009). Translocational belonging, identity and generation: Questions and problems in migration and ethnic studies. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration*, 4(1), 6–15.

Baily, S. (1992). The village outward approach to the study of social networks: A case study of the Agnonesi diaspora abroad, 1885–1989. *Studi Emigrazione*, 29(105), 43–67.

Boccagni, P., & Schrooten, M. (2018). Participant observation in migration studies: An overview and some emerging issues. *Qualitative research in European migration studies* (ss.xx-xx) içinde, R. Zapata Barrero & E. Yalaz (Der.). Cham: SpringerOpen.

Boissevain, J. (1980). *A Village in Malta*. New York: Holt, Reinhart and Winston.

Borkert, M. (2018). Moving out of the comfort zone: Promises and pitfalls of interdisciplinary migration research in Europe. *Qualitative research in European migration studies* (ss. xx-xx) içinde, R. Zapata Barrero & E. Yalaz (Der.). Cham: SpringerOpen.

Brettell, C. B., & Hollifield, J. F. (Der.). (2015). *Migration theory: Talking across disciplines* (3. Baskı). New York: Routledge.

Brickell, K., & Datta, A. (Der.). (2011). *Translocal geographies: Space, place and community*. Farnham: Ashgate.

Burawoy, M. (2003). Revisits: An outline of reflexive ethnography. *American Sociological Review*, 68(5), 645–679.

Büscher, M., Urry, J., & Witchger, K. (2010). *Mobile methods*. Abingdon: Routledge.

Büscher, M., & Urry, J. (2009). Mobile methods and the empirical. *European Journal of Social Theory*, 12(1), 99–116.

Candea, M. (2007). Arbitrary locations: In defence of the bounded field-site. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 13(1), 167–184.

Carling, J. (2012). Collecting, analysing and presenting migration histories. *Handbook of research methods in migration* (ss. 137–162) içinde, C. Vargas-Silva (Der.). Cheltenham: Edward Elgar.

Castles, S., & Miller, M. J. (2009). *The age of migration: International population movements in the modern world* (4. Baskı). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Clifford, J. (1997). *Routes: Travel and translation in the late twentieth century*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Coleman, S., & von Hellermann, P. (2011). Introduction: Queries, collaborations, calibrations. In S. Coleman & P. von Hellermann (Der.), *Multi-sited ethnography* (ss. 1–15). New York: Routledge.

Cresswell, T. (2006). *On the move: Mobility in the modern western world*. London: Routledge.

Crul, M., Schneider, J., & Lelie, F. (Der.). (2012). *The European second generation compared: Does the integration context matter?* Amsterdam: Amsterdam University Press.

Cwerner, S. (2001). The times of migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(1), 7–36.

De Munck, V. C. (2002). Contemporary issues and challenges for comparativists: An appraisal. *Anthropological Theory*, 2(1), 5–19.

Faist, T. (2000). *The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces*. Oxford: Clarendon Press.

Falzon, M.-A. (2005). *Cosmopolitan connections: The Sindhi diaspora, 1860–2000*. New Delhi: Oxford University Press.

Falzon, M.-A. (2009). Introduction: Multi-sited ethnography: Theory, praxis and locality in contemporary research. *Multi-sited ethnography: Theory, praxis and locality in contemporary research* (ss. 1–23) içinde, M.-A. Falzon (Der.). Farnham: Ashgate.

Fielding, A. (1993). *Mass migration and economic restructuring. Mass migration in Europe: The legacy and the future* (ss. 7–18) içinde, R. King (Der.). London: Belhaven Press.

FitzGerald, D. (2012). A comparativist manifesto for international migration studies. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1707–1724.

Foner, N. (1997). What's new about transnationalism? New York immigrants today and at the turn of the century. *Diaspora*, 6(3), 355–376.

King, R., & Mai, N. (2008). *Out of Albania: From crisis migration to social inclusion in Italy*. New York/Oxford: Berghahn.

King, R., & Skeldon, R. (2010). 'Mind the gap!' Integrating approaches to internal and international migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1619–1646.

King, R., Mai, N., & Dalipaj, M. (2003). *Exploding the migration myths*. London/Oxford: Fabian Society and Oxfam GB.

King, R., Castaldo, A., & Vullnetari, J. (2011). Gendered relations and filial duties along the Greece-Albania remittance corridor. *Economic Geography*, 87(4), 393–419.

Levitt, P., & Glick Schiller, N. (2004). Transnational perspectives on migration: Conceptualizing simultaneity. *International Migration Review*, 38(3), 1002–1040.

Marcus, G. E. (1995). Ethnography in/of the world system: The emergence of multi-sited ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24, 95–117.

Marcus, G. E. (2007). How short can fieldwork be? *Social Anthropology*, 15(3), 353–367.

Marcus, G. E. (2011). Multi-sited ethnography: Five or six things I know about it now. *Multi-sited ethnography* (ss. 16–32) içinde, S. Coleman & P. von Hellermann (Der.). New York: Routledge.

McHugh, K. (2000). Inside, outside, upside down, backward, forward, round and round: A case for ethnographic studies in migration. *Progress in Human Geography*, 24(1), 71–89.

Meeus, B. (2012). How to catch floating populations? Research and the fixing of migration in space and time. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1775–1793.

Nader, L. (1969). Up the anthropologist – perspectives gained from studying up. In D. Hymes (Der.), *Reinventing anthropology* (ss. 284–311). New York: Pantheon.

Penninx, R., Berger, M., & Kraal, K. (Der.). (2006). *The dynamics of international migration and settlement in Europe: A state of the art*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Pratsinakis, M., Hatziprokopiou, P., & King, R. (2017). *Beyond migration binaries and linear transitions: The complexification of Greece's migratory landscape at times of crisis* (Working Paper 92). Brighton: University of Sussex, Sussex Centre for Migration Research.

Konforlu Alanın Dışına Çıkmak: Avrupa Göç Araştırmalarında Disiplinlerarasılığın Vaatleri ve Tuzakları

Maren Borkert

4.1. Göç araştırmalarında neden disiplinlerarasılık zahmetine girmeli? Sınırları ve disiplinleri esnetmek için bir argüman

Disiplinlerarasılık akademik dünyada yaygın biçimde kullanılan ve çok muğlak bir terim. Disiplinlerarasılığı teori, araştırma, eğitim ve politika için bir tartışma konusu haline getiren literatür çok geniş ve kafa karıştırıcı. Yaygın tanımına göre, *disiplinlerarasılık akademik disiplinler arasındaki iletişim ve işbirliğine* olduğu kadar, bütünsel ve sistemik sonuçlar elde etmek üzere *disiplinlerin tekil katkılarının birbirleriyle bütünleşmesine* de işaret eder (Bruce vd. 2004; Jacobs ve Frickel 2009). Disiplinlerarası araştırma sosyal bilimler dahilinde (ör. sosyoloji ve iktisat bilimi arasında) yürütülebilir fakat aynı zamanda sosyal bilimler ve yaşam ve doğa bilimleri arasında da vuku bulabilir (ör. Toplumsal etkileşimlerin beyinsel faaliyetleri nasıl etkilediğini anlamak için sosyoloji ile nöroloji arasında; “*Second Life*” [İkinci Yaşam] isimli çevrimiçi platformun başarısını araştırmak için etnografi ile bilgisayar bilimi arasında). Bazı araştırmacılar terminolojik yanlışlıklarla mücadele etmek amacıyla, çok disiplinli [*cross-disciplinary*]¹⁰, disiplinlerarası ve disiplinler ötesi araştırmaları birbirlerinden ayırmak için son derece keskin sınırlar çizmişlerdir. Dolayısıyla bu üç kavram, karşılıklı bağıllık ya da kavramsal bütünleşmenin düşük, orta ve yüksek seviyeleri arasındaki farkı ortaya koymak için kullanılmaktadır (Aboelela vd. 2007; Salter ve Hearn 1996) (Tablo 4.1).

Bazı araştırmacılar ise disiplinlerarası araştırmaları daha ziyade bilimsel çalışmanın

¹⁰ Disiplinler arası yaklaşımın aksine, çok disiplinli yaklaşım, birden çok disiplini bir araya getirmekle birlikte, bunlar arasında bir ilişki kurma çabasına girmez; yalnızca bu disiplinleri yan yana getirir. (E. N.)

- *İkinci olarak*, disiplinlerarası bilim insanları, disiplinlerarası bilgi ve araştırmanın artışının, bilginin gelişiminin ve bilimin ilerlemesinin temeli olduğunu kabul etmektedirler. Bu doğrultuda, kendi araştırma projelerimden birinde girişimci mülteciler arasında fırsatların tanımlanma ve değerlendirilmesinin döngüsel süreçlerini anlamak üzere Pierre Bourdieu'nün sermaye kavramının çeşitli biçimlerinden yararlandık. Sosyoloji ile işletmeyi birleştirerek, mülteciler arasında iş kurmakla ilgili karar alma sürecini etkileyen kişisel, toplumsal ve ekonomik etkenler hakkındaki bilgiyi mevcut literatürün ötesine taşımayı deniyoruz.

- *Üçüncü olarak*, disiplinlerarası çalışmayı savunanlar, var olan akademik disiplinler ile onların devamlılığını sağlayan kurumsal politikaların, disiplinlerarası bilimlerin dünya çapında yayılmasının önündeki en büyük engellerden biri olduğu fikrini desteklemektedirler. Bunun neticesinde, dünyanın her yerinde (Barselona'daki Pompeu Fabra Üniversitesi'ne bağlı GRITIM gibi) göç konulu disiplinlerarası araştırma grupları oluşturulurken, disiplinlerarası araştırma ağı IMISCOE Avrupa ölçeğindeki başlıca aktörlerden biri haline gelmiştir.

- *Dördüncü olarak*, disiplinlerarasılığın taraftarları, disiplinlerarası araştırmanın önündeki engeller aşılır aşılmaz verimli bir disiplinlerarası bilgi üretiminin hızla gelişeceğini öngörmektedirler.

Jacobs ve Frickel'in (2009) de ifade ettikleri gibi, bu düşünceler disiplinlerarası bilimlerin savunucuları tarafından yaygın olarak kabul edilmektedir ancak "nadiren ampirik araştırmaların konusu olmuşlardır" (Jacobs ve Frickel 2009: 48).¹¹

Bununla birlikte, son yıllarda pek çokları tarafından gözlemlenen disiplinlerarasılığın yarattığı coşku, *güncel toplumsal sorunları bilim yoluyla çözebilmeye dair temel umuttan* ayrı tutulamaz. Söz konusu umut, akademik disiplinler arasında işbirliğini teşvik etmeyi hedefleyen kamusal girişimlerin çeşitliliğinin neredeyse açıkça görünen temelini oluşturmaktadır. Disiplinlerarası araştırma gayretinin ilk örneklerinden biri, 1983 yılında, o dönem için Amerika'daki kamu üniversitelerine yapılan en büyük özel bağışla kurulan Illinois Üniversitesi'ne bağlı *Beckman Institute for Advanced Science and Technology* [Beckman İleri Bilim ve Teknoloji Enstitüsü] kurumudur. Disiplinlerarası model, bu enstitünün kuruluşundan itibaren dünyaya yayılmıştır ve Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ülkeleri, Japonya, Çin ve Avustralya gibi pek çok ülkede küresel sağlık ve sürdürülebilirlik gibi karmaşık sorunları çözmek üzere disiplinlerarası araştırma enstitüleri

¹¹ Yakın dönemde buna bir son verme girişiminde bulunan araştırmalardan biri, Frickel, Albert ve Prainsack tarafından yürütülmüştür. Konu hakkında daha fazla bilgi için bakınız: Frickel vd. (2016) *Investigating interdisciplinarity collaboration. Theory and practice across disciplines* [Disiplinlerarası iş birliğini araştırmak. Disiplinler üzerinden teori ve pratik], Rutgers University Press.

inde yer aldığı bağlamın kendisi midir? Yoksa göç çalışmalarının özel bir durumu mu vardır ve bu yüzden disiplinlerarası araştırmanın çoğunlukla karşılaştığı engellerden muaf mıdır?

Uluslararası göç araştırmaları, yenilikçi ve etkili politika önerileri oluşturmaya verdiği büyük önem sebebiyle, mükemmel bir disiplinlerarası araştırma sahası olarak görüldür. Göç araştırmalarını çok disiplinliliğin verimini artıracak bir üretim zemini haline getiren içkin sebepler vardır: Hem göçe neden olan kuvvetler [*forces*] hem de göçün sonuçları ekonomik, demografik, coğrafi, toplumsal, siyasi ve tarihi alanların içinde saklıdır ve bu da göç olgusunu tek bir disiplinin perspektifinden değerlendirmeyi neredeyse imkânsız kılar. Bunun sonucunda, göç konusunda müfredata dayalı ders veren akademisyenler ve araştırmacılar iktisat, hukuk, tarih, sosyoloji, bölge çalışmaları, siyaset bilimi ve coğrafya gibi çeşitli disiplinlerden gelmektedirler. Bir araştırma sahası olarak Göç alışmaları, disiplin niteliği itibariyle heterojen bir yapıya sahiptir ve önemli araştırmacılar, göç alanında çalışan araştırmacıların farklı disiplinlerden ödünç alınan kavramları sahiplenmeye ve bu kavramları göç araştırmalarında yeni yaklaşımlara katmaya yönelik becerilerini ve istekliliklerini övmektedirler (ör. bkz. Bommes ve Morawska 2005; Boswell ve Mueser 2008; Brettel ve Hollifield 2000). Fakat aynı araştırmacılar, bir yandan da disiplinlerarası göç araştırmalarının henüz yaygın bir uygulama haline gelmediğinden de söz etmektedirler. Göç hareketlerinin birbirleriyle ilişkili nedenlerinin, örüntülerinin ve uyum politikaları ile entegrasyon yollarının daha iyi anlaşılması için (belirli) disiplinlerin birleşiminin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedirler (Boswell and Mueser 2008; Morawska 2003). Peki bu, üzerinde çalışılan konu için ne anlama gelmektedir? Ampirik açıdan konuşmak gerekirse, disiplinlerarası araştırmanın göç çalışmalarındaki durumu nedir? Disiplinlerarası araştırmanın genel durumuna mı benzemektedir, diğer bir deyişle, rağbet görmesine rağmen uygulamaya geçirilmesi güç müdür? Avrupa’daki disiplinlerarası göç çalışmaları sahasının değerlendirileceği sonraki bölümlerde konuyla ilişkili ele alınacak sorular bunlardır.

4.2. “Web of Science” ile Disiplinlerarası Göç Araştırmalarının Güncel Literatürünü Değerlendirmek

Hemen konuya girecek olursak: Avrupa’daki nitel göç araştırmalarındaki disiplinlerarasılığın genel durumu ile yayılma derecesinin ayrıntılı bir tablosunu arayanlar için şunu söylemek gerekir ki, böyle bir veriyi bulmak hayli güçtür. Bugüne kadar Avrupa’daki disiplinlerarası göç araştırmalarının sistemli bir analizi yapılmamıştır ve bu konudaki bulgular dağınık ve parçalıdır. İlk genel değerlendirme için ve bu alandaki araştırma teşviklerinin artışını kabaca göstermek için, Web of Science isimli atıf dizini platformunun verilerinden yararlanarak göç konulu makalelerin başlığında

tabanında “disiplinlerarası göç çalışmaları” kullanımını da inceledim. Şekil 4.2’de gösterildiği üzere, bu alandaki makalelerin yayımlanması 1990’lı yıllardan itibaren istikrarlı bir şekilde artmıştır ve 2000’lerden itibaren görülen ileriye doğru devamlı artış da özellikle dikkate değerdir. Genel olarak “göç araştırması” terimi için gösterildiği gibi, “disiplinlerarası göç araştırması” üzerine bilimsel üretim 2008’den yani dünya çapındaki yaşanan ekonomik krizden bu yana daha da gelişmiştir.

Ancak, akademik disiplinlerin bu makalelere dağılımı nasıldır? Tablo 4.2’nin gösterdiği gibi, coğrafya ve çevre bilimlerinden kamu, çevre ve meslek sağlığı ile din ve psikolojiye uzanan geniş bir disiplin yelpazesinde “göç” konusuna dikkate değer bir ilgi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2. Başlığında “disiplinlerarası göç araştırması” terimini içeren makalelerin yayımlandığı dergilerin konu kategorisine göre dağılımı (en yüksek orana sahip olanlar) (Veri kaynağı: Web of Science 2017)

	Kayıt sayımı	%
Coğrafya	16	%8,8
Sosyoloji	13	%7,2
Demografi	13	%7,2
Çevre bilimi	12	%6,6
Kamu çevre meslek sağlığı	11	%6,1
Etnik çalışmalar	11	%6,1
Çevre çalışmaları	11	%6,1
Ekoloji	11	%6,1
Yerbilimleri-Çokdisiplinli	8	%4,4
Su kaynakları	6	%3,3
Kalkınma planlaması	5	%2,7
Nörolojik bilimler	5	%2,7
Kent çalışmaları	4	%2,2
Sosyal psikoloji	4	%2,2
Siyaset bilimi	4	%2,2

Bahsi geçen bütün disiplinler bu kitabın hedeflediği gibi insan göçünü araştırmıyor olsa dahi, yukarıdaki tablo çok sayıda akademik disiplinin bu konuya olan ilgisini

örneklendirmektedir. Ancak, bu ilk genel değerlendirmeden çıkan sonuçların nasıl yorumlanabileceği sorusu henüz yanıt bulmuş değildir.

Disiplinlerarası göç çalışmalarının güncel durumuna dair bu ilk araştırmadan çıkan gösterge niteliğindeki sonuç “disiplinlerarası göç araştırması” terimini kullanan toplam makale sayısının şaşırtıcı bir şekilde düşük olmasıdır: İncelemeden geçirilen 8402 makaleden yalnızca 181’i (%2,15) başlığında disiplinlerarasılığa gönderme yapmaktadır. Bu durumda, uluslararası hakemli dergilerde yayın yapmak söz konusu olduğunda, göç çalışmalarında disiplinlerarasılığın yeterince rağbet görmediği sonucunu çıkarmak zorunda kalabiliriz. Üstelik, göç bağlamında “disiplinlerarasılık” teriminin kullanımı, bazı disiplinlerde diğerlerine kıyasla daha yaygındır: Coğrafya ve sosyoloji, “disiplinlerarası göç araştırması”na atıfta bulunan akademik disiplinler sıralamasının başını çekerken bu terim, örneğin siyaset biliminde ve iktisatta daha nadir kullanılmaktadır. Bu, söz konusu disiplinlerdeki akademik katılımın ve disiplinlerarası göç literatürünün düşük geçirgenliğinin bir işareti midir? Şayet öyleyse, bazı akademik disiplinlerde diğerlerine kıyasla daha önemli bir disiplinlerarası göç araştırması topluluğu olduğu sonucunu çıkarabilir miyiz? Bu soruların takibi bizi, otomatik olarak, ileride bu mesele hakkında daha fazla araştırma yapılmasına yönlendiriyor gibi görünüyor. Gerçekten de (benim görüşüme göre), ancak farklı disiplinlerde yayımlanmış göç konulu makaleler üzerinde yapılacak olan kapsamlı bir atıf analizi Avrupa’daki disiplinlerarası göç araştırmalarının bilimsel tablosunun ortaya çıkmasını sağlayabilir. Günümüzde hâlâ böyle bir analiz mevcut olmadığı için göç çalışmaları kapsamında tekil disiplinlerarası kariyere bakmak, Avrupa’da disiplinlerarası göç araştırmalarına devam etmenin vaatleri ile tuzaklarını daha iyi anlamak için aydınlatıcı olabilir. Bu nedenle, bir sonraki bölümde söz konusu meselenin sunduğu fırsatlara ve yarattığı güçlüklerle bir örnek olarak nitel yöntem taraftarı disiplinlerarası bir göç araştırmacısının kişisel bir vakasını ele alacağım.

4.3 Göç Çalışmalarında Disiplinlerarası Kariyer Pratikleri: Benim Vakam

Hukukta, her tanıklık ve görgü şahitliği için iki temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan birincisi tanık olunan olaydır, ikincisi de suçu işleyen kişi ya da kişilerin kimliğinin saptanmasıdır (Tredoux vd. 2004). Bu vakada gözlemlenen olay, disiplinlerarası göç araştırmasının üstlenilmesiyle, ikinci unsur da disiplinlerarası göç araştırması bilgisinin oluşturulduğu akademik ve akademik olmayan kültürler ve çevrelerle olan etkileşimdir. Olay, tıpkı bir tiyatro oyununda olduğu gibi, kronolojik sırayla tartışılacak olan bir dizi perdeden oluşmaktadır. Her sahnede farklı oyuncularını tanıyacak ve disiplinlerarası ve disiplinlerötesi alışverişin tekil araştırmacının, yani benim, bilimsel formasyonunun üzerindeki etkisine dikkat çekeceğim. Bu da bu bölümün birbiri üzerine binen iki

anlatıyla şekillendiği anlamına geliyor: Birinci anlatı bizzat kariyerin kronolojik betimlemesine odaklanırken ikincisi, disiplinlerarası öğrenim ve araştırmayı etkileyen çevre, koşullar ve unsurlar ile ilgilidir. Brecht, izleyicinin becerilerini uyandırma ve hislerini bilgiye doğru yönlendirme gayesiyle, “bilim çağının tiyatrosu”nda, “der Mensch ist Gegenstand der Untersuchung” yani “insanın araştırma konusu haline gelmesini” ve “seyircinin onun karşısında durmasını ve onu incelemesini” talep etmiştir (Müller 2007). Bu bağlamda, aşağıdaki paragraflar okuyucunun faaliyete geçmesini teşvik etmek ve onun, disiplinlerarası çalışmanın faydaları ve zorlukları hakkında karar vermesini kolaylaştırmak üzere göç çalışmalarındaki disiplinlerarası eğitimimin başlıca aşamalarını sahneleyecektir.

Disiplinlerarası bir araştırmacı olmanın *ilk adımı*, *kavramaldan ampiriğe doğru bir adım atmam* oldu. İtalyan edebiyatı dalında öğrenim görürken lisans bitirme tezimi İtalya’da göç ve onun siyasi ve kamusal alanda algılanma biçimleri üzerine yazmaya karar verdim. Biri Latin dilleri araştırmaları [*Romanistics*] alanından ve diğeri de sosyolojiden olmak üzere iki tez danışmanı seçmek bana olağan bir hamle gibi göründü. İkisi de konuya büyük bir ilgiyle yaklaştı fakat her ikisi de diğerrinin danışmanlığına dair şüphelerini dile getirdi. Sosyoloji bölümü öğretim üyesi, “estetik eğitim”in toplumsalın incelenmesi için uygun olup olmadığı hakkındaki endişelerini dile getirdi ve alacağım metodolojik rehberliği sorguladı. Latin dilleri araştırmaları bölümündeki öğretim üyesi ise beni, nüktedan bir şekilde, bir mesleki fildişi kuleyi, yalnızca manzarayı kaybetmemek adına bir diğeriyle değiştirmeye karşı uyardı. Onların bu centilmence tartışmalarının sonucunda içerikle ilgili talimatlar hayli kısıtlı kaldı ve hem İtalya’daki göç algıları araştırmasının kavramsal çerçevesi hem de bu konuya uygun bir araştırma stratejisi özerk bir biçimde geliştirildi. Disiplinlerin standartlarını birbirine bağlamadan, bütünleşik bir nicel ve nitel medya analizi yöntemiyle birlikte, pek çok İtalyanca kitabın tercüme edilerek Alman akademik söylemine takdim edildiği, derinlemesine kaynak taraması yöntemini tercih ettim. Araştırma süresince İtalyan göç kavramları Alman akademisi tarafından bilinir hale geldi ve sosyal bilimler yöntemleri en geniş anlamıyla edebi çalışmalar alanına girdi. İlginç bir biçimde, belirli bir disipline aidiyet meselesinin ve bu durumda ortaya çıkan araştırma ve analiz yöntemlerinin seçiminin, gelecek disiplinlerarası karşılaşmalar için tekrür eden bir konu olduğu anlaşıldı.

Disiplinlerarası eğitimimin *ikinci adımı* Alman “Methodenstreit”, yani bugüne kadar Alman sosyolojisine hâkim olan yöntem tartışmalarının sevk ettiği, *yöntemlerin pragmatik seçiminden ampirik pragmatizme doğru* bir hamleyle atıldı. Disiplinleri değiştirmeye ve sosyoloji doktorası ile devam etmeye karar verdikten sonra, Alman akademisini İtalyan sosyoloji bölümünde daha uzun vadeli bir araştırma teşviki için terk etme fırsatını yakaladım. Bu tecrübe, kültürlerarası ve disiplinlerarası eğitimim için olduğu kadar doktora tezi projemin gelişimi için de son derece faydalı oldu. Bu

Dördüncü adımında, Viyana Üniversitesi'nde o dönem yeni kurulmuş olan Kalkınma Çalışmaları Bölümü'nden gelen bir iş teklifiyle birlikte, uygulamalı göç araştırmalarından uluslararası kalkınma araştırmalarına geçtim. Öğrencilerin girişimiyle kurulan bu bölüm, eşsiz bir kuruluş hikayesi ile sıradışı bir hedefi bir araya getirdi. Bölümün kuruluş gayesi, klasik düzene meydan okumak ve "kalkınma"ya dair disiplinlerin sınırlarını aşan yeni disiplinlerötesi yaklaşımlar ve kuramsal kavramlar üretmekti. Bölüm 2010 yılında kurulduğunda sosyoloji, iktisat, siyaset bilimi, tarih ve toplumsal cinsiyet araştırmaları alanlarında beş kürsüden oluşuyordu. Bunların dördü "ana fakülte"ye bağlıydı yani öğretim üyeleri genellikle kalkınma araştırmalarına fazla ilgi göstermemiş ve bu konuda sınırlı bilgi üretmiş kendi bilimsel topluluklarından meslektaşları tarafından atanıyorlardı. Bu kurum içi yapı, kalkınma meseleleri üzerinde disiplinlerarası araştırma yürütmeyi arzulayan muhtemel öğretim üyelerinin atanabilmek için kendi alanlarının değerli temsilcileri olduklarını kanıtlamaları gerektiği tuhaf bir durumun ortaya çıkmasına neden oldu. Sonuç olarak, disiplinin bölümün yapısı üzerindeki etkisi gücünü korudu. Üstelik, bölümün araştırma projeleri ile söylemlerinin büyük bir kısmı çok da esnek olmayan disiplin yapılarıyla karşı karşıya kalıyordu. Disiplinlerarası araştırma projemiz (gelişmekte olan ülkelerin araştırılmasında yaygın olarak başvurulan) insan güvenliği kavramını Avrupa'daki göçmenlerin güncel durumunu araştırmak için kullandığı için meslektaş değerlendirmelerinden geçmekte ve kurum dışından fon bulmakta hatırı sayılır derece zorlandı. Bununla birlikte, Alman dilinin konuşulduğu (ve belki de en Avrupalı) ülkelerdeki göç hareketlerine yönelik yaklaşımların büyük çoğunluğunu tanımlayan baskın bütçe açığı perspektifinden [*deficit perspective*] uzaklaşmak amacıyla, *beşinci adım*, göçmenlerin yerleştikleri yeni ülkelere yaptıkları *katkıları* ve dolayısıyla göçmenlerin iş girişimlerini ve getirdikleri yenilikleri vurgulamak oldu. "2015 göç yazı" olarak adlandırılan dönemde, Viyana Üniversitesi'nden ayrılarak Berlin Teknik Üniversitesi'ne bağlı "School of Economics and Management" (İktisat ve İşletme Okulu) isimli kurumdaki yeni pozisyonuma geçtim. Şaşırtıcı bir biçimde bilimsel yenilikler için harikulade bir zemin gibi görünen bu yeni ortamda, klasik göç kuramlarını işletme, sosyoloji, ağ analizi, inovasyon araştırmaları ve bilgisayar bilimleri ile birleştiren bir değil beş disiplinlerarası araştırma projesine başlama imkânı buldum. Yayımlama stratejisinin bilimsel araştırma ve akademik kariyer gelişimi üzerinde ne denli büyük bir etkisi olduğunu daha önce tecrübe ettiğim için, bugün içinde bulunduğum (çok alanlı) araştırma ekibinin bünyesinde projenin erken safhalarında yayım yapma stratejisi üzerine tartıştık ve bu yönde karar aldık. Temel kaygılarımız, reddedilme oranları ve reddedilme ve bekleme sürelerine ağır basan etki faktörlerinin de gösterdiği gibi, yapacağımız yayının prestijini de kapsıyordu. Bu da bizi bilinçli olarak öncelikle işletme alanındaki üst düzey dergilere ve zaman zaman da türdeş alanlı makale duyurusu yapan dergilere odaklanmaya yönlendirdi.

biçimde kavramayı sağlamak ve “değişim esnasında ortaya çıkan karmaşıklıkları ve çelişkili motivasyonları” (Gleason 2004) anlayabilme becerimizi geliştirmek için gerekli potansiyele sahip olduğuna inanıyorum. Öte yandan; bireysel, kurumsal ve sistemik düzeydeki yadsınmaz dezavantajlarının ve hatta olumsuz etkilerinin de farkındayım.

Bireysel düzeyde disiplinlerarası bir yaklaşımı sürdürmeye karar veren bilim insanları, tezat ve bazen çelişkili düşünce tarzları, (tümevarımcı ve tümdengelimci düşünce, pozitivist ve inşacı gibi) araştırma gelenekleri, (örneğin nitel ve nicel yöntemlerin uyumsuzluklarını iddia eden) metodolojik ideolojiler ve disiplinlere özgü terminolojiler ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu epistemik engellerin aldatıcı yönü, yukarıda da gösterildiği üzere, kişinin öteki tarafta neyin var olduğu ya da kaç engelle daha karşılaşacağını bilmemesidir. Bu bağlamda, disiplinlerarasılık, engelleri aşma ve iki ya da daha fazla taraf arasında özgür bilgi akışını güdülemek için bireysel bir beceri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sıradan bir şey gibi görünse bile, bir “disiplin” ile neyin bağdaştığı ve onun adına ne iddia edildiğini kendimize hatırlatmakta fayda vardır.

Kuhn’a (1962) göre, aynı disiplinden gelen araştırmacılar çalışmalarına rehberlik eden bir dizi temel kuramı ve genelleme modelini paylaşmaktadırlar. Kuhn, belirli bir disiplinde yetişenlerin, aynı şekilde uyarıldıkları zaman aynı şeyleri görmeyi öğrendiklerini savunmuştur. Antropolojik terimlerden destek alan Becher ve Trowler (2001) disiplinleri özgün kimlikleri, pratikleri ve davranış kuralları olan, kendi kendini düzenleyen ve kendi kendini idame ettiren cemaatler oldukları fikrini aktarmak üzere “akademik kabileler” ifadesine atıfta bulunmuşlardır. Disipline özgü davranışın özelliklerini sıralayan bu liste hususi bir dilin ortak kullanımı, veri toplama yöntemleri, araştırma gereçlerinin düzenlenme biçimleri ve yorumlama protokolleri ile genişletilebilir. Başka bir deyişle, belirli bir disiplinin “içinde” yer aldığınızda, aynı disiplinin bünyesindeki diğerlerinin neden bahsettiklerini ve ne yazdıklarını anlayabilirsiniz (Dressel ve Marcus 1982). Disiplinler için bağlayıcı olan ve disiplinleri düzenleyen bu norm ve değerler, insan davranışlarını ve toplumsal ilişkileri düzenleyen iktidar sistemleri ile birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır (Foucault, 1980).

Bilimlerin disiplinlere bölünmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan disiplin(er) yapı, tarihçi Thompson Klein’in (1990) da belirttiği gibi, 19. yüzyılda Kuzey Amerika’daki beşeri bilimler okullarına egemen olmaya başlamıştır. Gelişmekte olan sanayinin talep ettiği bilimsel uzmanlaşmanın yaygınlaşması da bu durumu kolaylaştırmıştır.

Disiplinlerarasılık günümüzde son derece dikkat çeken bir mesele olsa dahi -Gleason (2004) bu dikkati mecazi olarak bir çekicinin kuvvetiyle kıyaslamıştır- ampirik araştırmalar, disipline yönelik dergiler, konferanslar ve atama prosedürleri gibi disiplinle ilgili mekanizmaların ve idari yapıların hâlâ oldukça kuvvetli olduklarını ortaya koymuştur. Bu mesele -yani disiplinlerin tabiatı ve aralarındaki ilişki- son yüzyılın

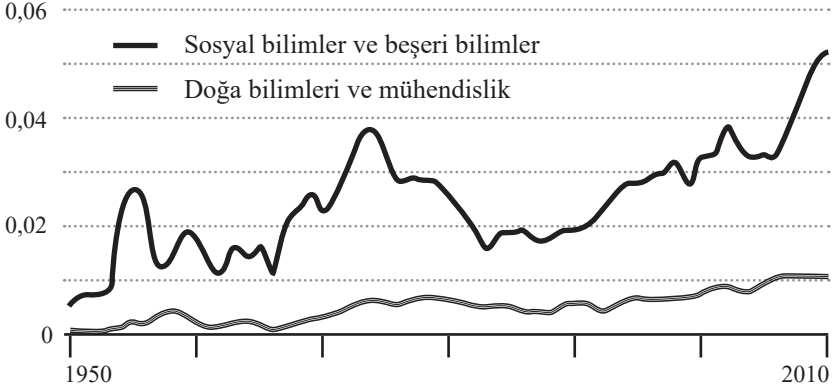
akademik sistemlerin ampirik ispatının sürdürülmesinin güç olduğunu iddia etmektedir. Aslına bakılırsa, bir kavramın başka bir disiplin tarafından da kullanılmaya başlanmadan önce, kendi disiplini bünyesinde yeterince kabul görüyor olması gerektiği varsayılabilir.

Çok disiplinli araştırma ve işbirliklerinin bireysel, kurumsal ve sistemik düzeydeki dezavantajları dikkate alındığında, disiplinlerarası araştırma hakkında neden bu kadar yaygara koparıldığı düşünülebilir. Ayrıca, disiplinlerarasılığın, mesleki kariyerlerinin dönüm noktalarında olan genç göç araştırmacıları için nasıl cazip hale getirilebileceği sorgulanabilir.

Yukarıda örnek gösterilen disiplinlerarası formasyon anlatısında, çağdaş hadiseler de kayda değer bir rol oynamıştır. Göçün bir toplumu nasıl etkilediğini ve dönüştürdüğünü gösteren -1970’li yıllarda “misafir işçiler”in Almanya’ya kabulü, 1990’larda Avrupa’nın pek çok ülkesini sarsan “entegrasyonun iflası”nın kendi kendini maruz bıraktığı sonuçlar, yeni binyıla geçerken göç politikalarının sessiz bir biçimde Avrupalılaşması ve kentleşmesi, 2015 yılında Avrupa’da ‘mülteci krizi’ olarak adlandırılan göç hareketleri ve 2016 yılında gerçekleşen Brexit oylaması gibi- önemli olaylara tanıklık etmek, karmaşık soruların küresel bir toplumda tek bir yöntem uygulanarak ya da tek bir yaklaşımla yanıtlanamayacağını farkına varmamı sağladı. Disiplinlerarası bilginin, tek bir disiplinden kaynaklanan bilgiye olan genel üstünlüğü henüz ampirik bir biçimde ispatlanmamış olsa dahi, Jacobs ve Frickel’in eleştirel olarak ifade ettikleri üzere (2009), bugün göç alanında çalışma yürüten lisansüstü öğrencilerinden, gelecekte araştırmacı olarak göçe ilişkin önemli sorularla ilgilenmeleri ve muhtemelen onlara yanıt bulmaları talep edilecektir. Onlar, hemen göze çarpmayan yollarla ya da mecazi bir çekiç yoluyla kendilerine yöneltilen, toplumların ihtiyaçlarının ne olduğuna ve bünyesinde yer aldıkları disiplinlerin bu ihtiyaçları gidermek için ne sunabildiğine dair sorularla karşı karşıya kalacaklardır. Ben bu bölümde tek bir akademik disiplinin sınırlarının ötesine geçmenin, sahalar arasındaki bağlantıları görmemizi sağlaması sebebiyle, göç araştırmalarına faydalı olduğunu savundum. Alt başlık 4.3’te anlatılan bir göç araştırmacısı olarak disiplinlerarası formasyon, çeşitlilik için gayret göstermek, uluslararası tecrübe edinmek ve tek disipline ait olmanın verdiği sınırları yumuşatmakla niteleniyordu. Bu formasyonun bir bedeli oldu. Neredeyse yirmi yıl devam eden araştırmalar ve bu alandaki akademik göçmenlik, (ulusal) akademik toplulukla olan bağlarının zayıflamasına neden oldu. Bununla birlikte, üniversiteler ve yüksek okullar gibi bilgi üreten kurumların, toplumların karşılaştıkları önemli zorlukların çözümü için gereken bilgiyi aktarıp aktarmadığı meselesi, disiplinlerarası yolu izlemeye devam etmek için kuvvetli bir motivasyon oluşturuyor. Bu nedenle, Koen Leurs ve IMISCOE Bilişim ve İletişim Teknolojileri ile Göç araştırma grubundan araştırmacılarla geleneksel disiplinler ile sayısal (sosyal bilim) yöntemlerinin kesişiminde yer alan ve son derece disiplinlerarası bir araştırma sahası olan Dijital Göç Çalışmalarını kurmaya devam

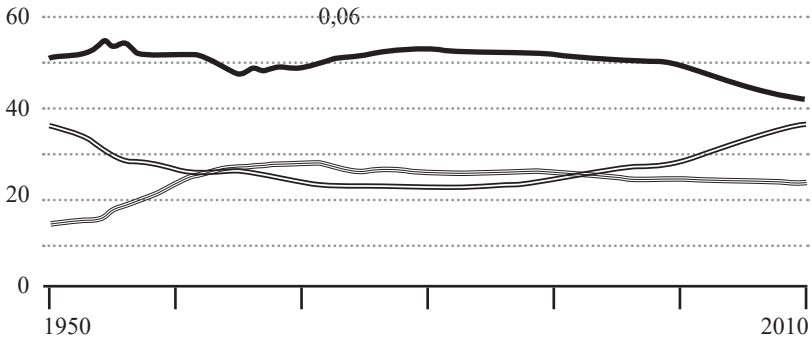
ediyoruz. Şayet disiplinlerarasılık bir yol ise, keşif yolculuğunun sonuna varmak için önümüzde hâlâ uzun bir mesafe olduğunu söyleyebiliriz.

Çeviren: *Zuhal Karagöz*

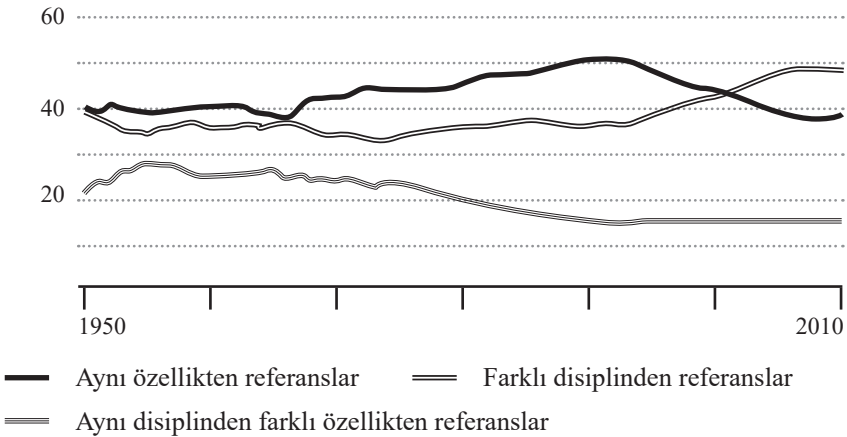

Şekil 4.3 Disiplinlerarası makalelerin artışı (Larivière ve Gingras 2014)

Doğa bilimleri ve mühendislik

Sosyal bilimler ve beşeri bilimler

Şekil 4.4 Kendi disiplini haricindeki atıfların artışı (Larivière ve Gingras 2014)

Tablo 4.3 Alfabetik sırayla "göç araştırması" hakkında makalelerin yayımlandığı ancak ilişkili görülmeyen disiplinler (Veri kaynağı: Web of Science 2017)

Kaynakça

- Abbott, A. (2001). *Chaos of disciplines*. Chicago: University Chicago Press.
- Aboelela, S. W., Larson, E., Bakken, S., Carrasquillo, O., Formicola, A., vd. (2007). Defining interdisciplinary research: Conclusions from a critical review of the literature. *Health Service Research Journal*, 42(1), 329–346.
- Barry, A., Born, G., & Weskalnys, G. (2008). Logics of interdisciplinarity. *Economy and Society*, 37(1), 20–49.
- Becher, T., & Trowler, P. (2001). *Academic tribes and territories. Intellectual enquiry and the culture of disciplines*. Buckingham: Open University Press.
- Bommes, M., & Morawska, E. (Der.). (2005). *International migration research: Constructions, omission and the Promises of Interdisciplinarity*. Aldershot: Ashgate.
- Boswell, C., & Mueser, P. (2008). Introduction: Economics and interdisciplinary approaches in migration research. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 519–529.
- Brettell, C., & Hollifield, J. (Der.). (2000). *Migration theory: Talking across disciplines*. New York/London: Routledge.
- Bruce, A., Lyall, C., Tait, J., & Williams, R. (2004). Interdisciplinary integration in the fifth framework programme. *Futures*, 36(4), 457–470.
- Byrne, S. (2014). Interdisciplinary research: why it's seen as a risky route. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/higher-educationnetwork/blog/2014/feb/19/interdisciplinaryresearch-universities-academic-careers>. Son erişim tarihi 15 Haziran 2017.
- Callard, F., & Fitzgerald, D. (2015). *Rethinking interdisciplinarity across the social sciences and the neurosciences*. Basingstoke: Hampshire Palgrave Pivot.
- Crane, D. (2008). *Cultural sociology and other disciplines: interdisciplinarity in the social sciences*. Second Culture Section 20th Anniversary Symposium: Cultural Sociology and Its Others sempozyumunda sunulan makale, 31 Temmuz, Boston.
- Dressel, P., & Marcus, D. (1982). *On teaching and learning in college*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Foucault, M., der. Gordon, C. (1980). *Power/knowledge. Selected interviews and other writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books.
- Frickel, S., Albert, M., & Prainsack, B. (2016). Prologue. The messiness of real-world solutions.

In S. Frickel et al. (Der.), *Investigating interdisciplinary collaboration. Theory and practice across disciplines* (ss. 1–4). New Brunswick: Rutgers University Press.

Frodeman, R., & Mitcham, C. (2007). New directions in interdisciplinarity: Broad, deep, and critical. *Bulletin of Science Technology Society*, 27(6), 506–514.

Fuller, S. (2004). *Philosophy, rhetoric and the end of knowledge* (2. basım.). Madison: University Wisconsin Press.

Gleason, M. (2004). *Beyond disciplined questions: Interdisciplinarity and the promise of educational histories*. Keynote address, 13th Biennial Meeting of the Canadian History of Education Association. http://historicalstudiesineducation.ca/index.php/edu_hse-rhe/article/view/421/557. Son erişim tarihi 9 Nisan 2017

Jacobs, J., & Frickel, S. (2009). Interdisciplinarity: A critical assessment. *Annual Review of Sociology*, 35, 43–65.

Kuhn, T. (1962). *The structure of scientific revolutions*. Chicago: University of Chicago Press. Larivière, V., & Gingras, Y. (2014). Measuring interdisciplinarity. In B. Cronin & C. Sugimoto (Eds.), *Beyond bibliometrics: Harnessing multidimensional indicators of scholarly impact* (ss. 187–200). Cambridge, MA: MIT Press.

Ledford, H. (2006). How to solve the world's biggest problems? *Nature*, 525(7569), 308–311. <http://www.nature.com/news/how-to-solve-the-world-s-biggest-problems-1.18367> Son erişim tarihi 15 Haziran 2017.

Mallard, G., Lamont, M., & Guetzkow, J. (2009). Fairness as appropriateness: Negotiating epistemological differences in peer review. *Science, Technology & Human Values*, 34(5), 573–606.

McMurtry, A. (2001). The complexities of interdisciplinarity: Integrating two different perspectives on interdisciplinary research and education. *Complicity – International Journal of Complexity and Education*, 8(2), 19–35. <https://ejournals.library.ualberta.ca/index.php/complicity/article/view/8926>

Mills, D., & Ratcliffe, R. (2012). After method? Ethnography in the knowledge economy. *Qualitative Research*, 12(2), 147–164.

Morawska, E. (2003). Disciplinary agendas and analytic strategies of research on immigrant transnationalism: Challenges of interdisciplinary knowledge. *International Migration Review*, 37(3), 611–640.

Müller, K.-D. (2007). Das alte Neue: Brechts 'Theater des wissenschaftlichen Zeitalters'. *Figurationen der literarischen Moderne* içinde, C. Dutt & R. Luckscheiter (Der.), (ss. 261–275). Heidelberg: Universitätsverlag Winter.

Rhoten, D., & Pfirman, S. (2006). Women in interdisciplinary science: Exploring preferences and consequences. *Research Policy*, 36(1), 56–75.

Salter, L., & Hearn, A. (Der.). (1996). *Outside the lines: Issues in interdisciplinary research*. Montreal: McGill-Queens University Press.

Smelser, N. (2003). On comparative analysis, interdisciplinarity and internationalization in sociology. *International Sociology*, 18(4), 643–657.

Tashakkori, A., & Creswell, J. W. (2007). The new era of mixed methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 11(1), 3–7.

Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2008). *Foundations of mixed method research: Integrating quantitative and qualitative techniques in the social and behavioural sciences*. Thousands Oaks: Sage.

Thompson Klein, J. (1990). *Interdisciplinarity: History, theory and practice*. Detroit: Wayne State University Press.

Thompson Klein, J. (1996). *Crossing boundaries: Knowledge, disciplinarity and interdisciplinarity*. Charlottesville: University Press of Virginia.

Tredoux, C., Meissner, C., Malpass, R., & Zimmerman, L. (2004). *Eyewitness identification*. *Encyclopedia of applied psychology* (Vol. 1, ss. 875–887). San Diego: Elsevier.

savlar ile donatır. SK'nin pek çok ampirik varsayımı kapsadığını, NA'nın da çok sayıda normatif fikir içerdiğini biliyoruz; öyleyse iki alan arasında köprü kurmanın faydaları birbirlerini tamamlayıcı niteliktedir. Bu ikisinin birlikte çalışması, göç yönetimi [migration governance] ile çeşitliliğin yönetimine [diversity management] dayanan pek çok argümanın, “olan” (realizm) ve “olması gereken” (idealizm) (Carens 1996) kiplerini birbirlerine bağlayarak daha pragmatik bilgiler üretebilir ve göç çalışmalarında ampirik olarak temellendirilmiş eleştirel bir düşünce geliştirebilir. Nitel araştırmacıların “kuram geliştirmediklerini” ya da siyaset kuramcılarının “gerçek dünya” meselelerine eğilmediklerini işaret etmek niyetinde değilim. Daha ziyade, bu araştırma alanlarının her birinin, kendi görevlerini icra etmek üzere diğerinden faydalanabileceğini savunuyorum.

NA alanındaki çeşitli kuramsal çerçeveler arasından (Anfara ve Mertz 2015), nitel içerik analizine odaklanacağım. Bu, en genel anlamıyla, yazılı verilerin içeriğinin yorumlanması aracılığıyla tema ve örüntülerin tanımlanmasına yardımcı olabilecek kodlama sürecinin sistemli olarak sınıflandırılması anlamına gelmektedir (Hsieh ve Shannon 2005, s. 1278). SK'ye ilişkin olarak, Uygulamalı Siyaset Kuramı'nı (USK) takip edeceğim. Bu özel alan, SK'nin delile dayalı damarı olarak kabul edilebilir (Zapata-Barrero 2004). USK daima normatif düşüncelerin pratikteki sürdürülebilirliği, güvenilirliği ve uygulanabilirliği ile ilgilenir. Temel kaygısı, yalnızca ilkelerin ve değerlerin (örneğin, eşitlik ilkesinin, ayırım yapmama ilkesinin, dayanışmanın ve güvenliğin, vs.) iş yeri, okullar ya da sınırların kabul (giriş izni) derecesi gibi belli bağlamlarda nasıl uygulanacağı (Bauböck 2008) hakkında daha fazla bilgi edinmek değil, aynı zamanda bu ilkelerin, neden çoğu zaman belirli pratikleri yönlendirmekte zorlandığını da sorgulamaktır. USK'nin ana odak noktası tikel vakalara rehberlik eden ilkelerdir (Favell 1998). Bizim anlayışımıza göre, bir ilke, bir meseleyi yönetmek üzere belirli bir görüşün araçları ile amaçlarını ilişkilendirme yollarından biridir. Bir ilke, görevler, izinler ve ilgili kavramlarla ilgili *gerekli, mümkün, izin verilebilir, zorunlu, doğru* ya da *yanlış* gibi deontik (yükümlülük bildiren) işleçleri [operators] içerdiği zaman normatif bir ilke sayılır—tıpkı, çeşitlilik ve göç meseleleri hakkındaki kuramsal siyasal düşüncede sıklıkla görüldüğü gibi.

USK perspektifinden bakıldığında, araçsal ve deontolojik olmak üzere iki tür ilke olduğunu söyleyebiliriz. Araçsal ilkeler, bir amaca ulaşmak için kullanılan araçların önemini vurgularken deontolojik ilkelerin temel kaygısı, kullanılan araçlar ne olursa olsun, amaçtır. Göçle ilişkili çatışmaların incelenmesinde, deontolojik ve araçsal ilkeleri takip ederek duruma çözümler sunan aktörler olabilir. Örneğin, devlet kurumlarının göç akımlarını kontrol etme yöntemleri değerlendirilirken, insan haklarına saygı, STK'ların ve toplumsal hareketlerin savunduğu deontolojik bir ilke olabilir—ya da göçmenlerle muhatap olunurken, temel insani hakları ihlâl etseler dahi, uluslararası kurallara uyulmalıdır. Bu, aynı mültecinin durumu göz önüne alındığında araçsal bir ilke olarak

görülebilir.

Çoğu siyaset kuramcısı, bu ilkeleri diğer sosyal bilimler alanlarından ayıran özelliğın kavramsal, normatif ve değerlendirci analizleri bir araya getirmeleri olduğunu kabul ederler (List ve Valentini 2016). USK, belirli bir normatif perspektif içindeki kalıpları (adalet, iyilik, eşitlik, özgürlük, dayanışma, vb.) değerlendirmeyi amaçlar (Zapata-Barrero 2004). Başka bir deyişle, çatışmaları incelerken ve göçle ilişkili çelişkileri tanımlarken iyiyi ya da kötüyü, daha iyi ya da daha kötü olanı, arzulananı ya da arzulananı belirlemeye çalışır (Cole 2000; Spencer 2003). Laegard (2016), normatif siyaset kuramının eylemlerin, politikaların ya da kurumların meşruiyeti, adaleti ya da görelı iyiliğı hakkında değerlendirci; ne yapmamız, hangi karar sürecini takip etmemiz ya da kurumların nasıl yeniden düzenlenmeleri gerektiğı hakkında ise kural koyucu/buyurgan [*prescriptive*] savlar geliştirdiğini ifade etmektedir. Göç çalışmaları alanında bu, örneğın, kontrol politikalarının meşruiyetinin, göçmenler için toplumsal hareketlilik fırsatlarının eksikliğının, toplumun yapısının göçmenlerin yaşam beklentilerini nasıl belirlediğinin, yabancı düşmanı siyasal söylemlerin ve dinsel çeşitliliğın yönetiminde görülen çelişkilerin -örneğın dinsel çeşitliliğın laik ve demokratik toplumlar ile nasıl bağdaştırıldığının (Bader 2007)- sorgulanması anlamına gelmektedir.

“Açık hipotezi”ni [*gap hypothesis*] kullanarak eksikliklere odaklanan araştırma yöntemine de göç çalışmalarında sıklıkla rastlanılmaktadır. Göç politikalarıyla bu politikaların sonuçları arasındaki “politika açığı” analizi de bunlardan biridir (Guiraudon ve Lahav 2007). Gerçekten de göç çalışmaları, araştırma çerçevelerinin çoğunu, güncel dinamiklerle eski yapılar ve politika paradigmaları arasındaki mevcut açıkları tanımlayarak geliştirmektedir. Bence, çeşitli toplumlardaki demokratik açıkların ve politiklardaki çelişkilerin tespit edilmesi de USK'nin öncüllerinden biridir ve bu, genellikle, ulus temelli politikalar başta olmak üzere, bu çelişkileri dayatan bağlamsal kısıtlamalar ve yarıklar yönünden dikkatlere sunulur (Cole 2000).

Devlet kurumlarında da bir “çeşitlilik açığı” [*diversity gap*] mevcuttur; bu, kabaca söylemek gerekirse, toplumsal çeşitlilik dinamikleri ile okulların, polisın, devlet dairelerinin, siyasal partilerin (Zapata-Barrero vd. 2017b), sendikaların (Penninx ve Roosblad 2000) ve meclislerin (Bloemraad ve Schönwälder 2013) katılımı ve temsil edebilirliğı arasındaki bir mesafe olduğu anlamına gelmektedir. Siyasal katılım ve temsiliyet hakkındaki çalışmaların çoğı muhtemelen bu odakta yer almaktadır. Örneğın, çeşitliliğın sosyal eşitsizliklerin, iktidar ilişkilerinin ve güvensizliğın anlaşılmasında bir faktör haline gelmesi içirme/dışlama, demokratik/demokratik olmayan şekilde bölümlenen çerçevede çalışan literatürün merkezine oturmuştur (örneğın bakınız: Martiniello 2005; Hochschild ve Mollenkopf 2009; Bird vd. 2011).

USK savlarını, ilkeler ile onların günümüz problemlerine uygulanma biçimlerini

karşılaştırarak geliştirir (Smits 2009; Favell ve Modood 2003). Böylelikle, çelişkiler ile paradoksların tanımlanması için gerekli kaynakları geliştirmesi sebebiyle, normatif değerlendirme, güncel uygulamalar için önemli bir hal alır (White 2002, s. 474). Örneğin Carens (1987), çığır açan bir çalışmada, liberal devletlerin bir çelişkisini saptamıştır: Şayet seyahat etme özgürlüğünün temel bir liberal ilke olduğunu kabul edersek liberal gelenek sınırların kapatılmasını kabul edemez. Carens'a göre, bunun gibi yerleşik liberal ilkeler göz önüne alındığında, sınırların kontrolü hiçbir şekilde meşrulaştırılmaz. Benzer şekilde Hollifield (1992) da benzer bir paradoksa işaret etmiş ve bazı ilkelerin kısıtlayıcı politikaları meşrulaştıran birtakım kurumların (ulus-devletler ve refah devletleri) sürdürülmesine katkıda bulunurken başka bazı ilkelerin [ülkeye] kabul yönünde (piyasa) sınırlar geliştirdiğini göstermiştir. Öyleyse, devletlerin ve siyasi kurumların göç süreçlerinin yönetiminde sahip oldukları çelişkileri USK aracılığıyla tespit edebiliriz. Bu tür paradokslar, sınır politikaları tartışmaları ile dayanışma ve çıkar gibi konulardaki güvenlik ve özgürlük/eşitlik, insan hakları ve güvenlik meseleleri arasında da görülmektedir. Bu kavramsal çerçeveler yalnızca sınırlar ve insan hareketliliği boyutunda değil, katılım [*incorporation*] ve çeşitliliğe uyum sağlama boyutlarında da görülür. Farklı vatandaşlık rejimleri, tekil ulusal çıkar kriterlerine göre kişilere siyasal haklar verir. (Slim ve Squires 2008). Göçmen işçiler ile vatandaş işçiler arasındaki fırsat eşitsizliği ile, göçmen gençlerin toplumsallaşma süreçleri ve toplumsal hareketlilik fırsatları arasındaki çelişkileri yönetmeye dair belli çelişkiler mevcuttur (Crul ve Vermeulen 2003; Crul vd. 2012). Tüm bu durumların ortak noktası, ilkeler ve değerler (eşitlik, özgürlük, saygı, hoşgörü, dayanışma, vb.) ile onların uygulanması arasındaki tezat ya da her bir görüşün savunduğu ilkeler ve değerlerin tamamının aynı anda uygulanamayacağı gerçeğidir (eşölçülemezlik [*incommensurability*]).

USK, bu çatışmaları bazı kuramsal çerçevelerin çatısı altına yerleştirir. Göç çalışmaları alanında, birlik ve çeşitlilik, içerme ve dışlama, çoğunluk ve azınlıklar arasındaki bağlar önemli tartışmalar doğurmaktadır (Boccagni 2015; Meer vd. 2016; Triandafyllidou ve Gropas 2015). Hampshire'ın (2015) yakın tarihli çalışması bu görüşü açıklamaktadır. Söz konusu kitap, liberal devleti tanımlayan dört özelliğin -temsili demokrasi, anayasacılık, kapitalizm ve ulusluk- göç politikası yapımında nasıl çelişkili buyruklar ürettiğini ve bunun da paradoksal hatta birbiriyle çelişen politikalara yol açtığını ortaya koymaktadır.

USK ile NA'yı birbirine bağlamanın sağlayacağı faydaların altını çizmek üzere, bu iki alanın sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarmanın ancak çatışma analizi aracılığıyla mümkün olduğunu savunduğumdan, çatışma temelli bir yaklaşımı [*a conflict-based approach*] takip etmeyi öneriyorum. Akabinde, çatışmanın özgüllüklerini ve çatışma temelli yaklaşıma odaklanma yöntemlerini sunan bir bölümden sonra, bölümün geri kalanını kavrama işlevinin üç ana bağlayıcı pratiği olan yorumlama, kavramsallaştırma

çatışma ile ilgili boyutu olduğunu bile söyleyebilirim. Aksi halde, kategori anlamını yitirdi (Vertovec 2015; Jehn vd. 2008), çünkü göç araştırmaları kapsamında bir kategorinin en önemli işlevlerinden biri gerilimleri görünür kılmadır. Bizi ilgilendiren, çatışmanın tanımı hakkında ortak bir görüş elde etmek ve USK ile NA'yı birleştiren bağları geliştirmek: bu ortak görüşe göre, bir çatışma, her biri belirli bir vaka, politika ya da karar hakkında kendi yorumunu ve menfaatini savunan bir dizi kilit aktör içerir. Bu çalışmanın başlangıç noktası, göçle ilgili bir sorunu kuşatan mevcut pozisyonların çoğulluğunu bir çerçeveye oturtmaktır.

Göç ve çatışma konularında hâlihazırda geniş bir literatür mevcut; bu literatür öncelikli olarak toplumsal hareketler ve etnik ilişkilerle (Dancygier 2010) ilgili ve günümüzde suç ve terörizm (Freilich ve Guerette 2006) de bu araştırma alanlarına dahil edildi. Tüm tipolojilerin ortak temeli, çatışmanın farklı aktörleri kapsadığı gerçeğidir. Bir çatışma; toplumsal bir dinamiğe (Akdeniz'deki "mülteci tekneleri" ya da bir semtte camii inşaatına karşı düzenlenen gösteriler gibi), tartışmalı bir politikaya (2016 yazında Nice kentinde yaşanan bir olaydan sonra Fransa'nın genelinde millî kimlik tartışmalarına yol açan tesettür mayolarının yasaklanması gibi) ya da bir tartışma yaratan bir söyleme (örneğin, Şansölye Merkel'in Ekim 2010'da çokkültürlülüğün öldüğü yönündeki beyanına ya da eski İngiltere Başbakanı David Cameron'ın 5 Şubat 2011 tarihinde radikalleşme ve İslami aşırıcılık hakkındaki önemli söylevine) verilen tepkiye bağlı olarak ortaya çıkabilir. Bir çatışma yalnızca taraflar arasındaki anlaşmazlığı değil, "öteki" görüşlerin kişinin kendi görüşünü hayata geçirmesine karşı bir tehdit olarak algılanmasını da ifade eder. Göçle ilgili pek çok çatışmanın tabiatı bu ayrıklık biçimini almaktadır. Örneğin, mültecilere karşı insaniyetçi [*humanitarian*] bir yaklaşım benimsenmişse, çok sayıda devletin izlediği güvenlik temelli yaklaşım bir tehdit olarak algılanabilir. Bir çatışma etrafında daima belirli noktalarda birbiriyle bağdaşmayan görüşler mevcuttur ve bu durum, tarafların tamamı diğerinin aleyhine olacak şekilde kendi yorumunu dayatmaya çalıştığında gerilimli durumları körükleyebilir. Radikal görüşlerin ve eleştirel duruşların başlangıç öncülü budur. Üstelik, göç dinamiklerindeki ve yönetimindeki pek çok çatışma bu biçimi alabilir. Farklı görüşlerin üretilmesi bakımından en verimli olanlar, bu "çatışma alanları" olarak adlandırabileceğimdir. Ana akım çatışma kuramlarına göre (Oberschall 1978, 2010; Gibney 2008), anlaşmazlığın bir tehdit içermesi, ortaya çıkan bir sorunu çözmek üzere belirlenen farklı araçlar/hedefler etrafında rekabetçi bir durumun ortaya çıkmasına yol açar. Dolayısıyla, bir çatışma, daima belirli bir sorunun nasıl çözüleceği hakkında farklı görüşler olduğu ve tüm bu görüşlerin eksiksiz bir biçimde ve aynı anda uygulanamayacakları gerçeğini tanımlar. Tarafların kendi anlatılarında, daima "galipler" ve "mağluplar" olacaktır. Göç araştırmalarında çatışma temelli bir yaklaşım benimsemenin bir güçlüğü, çatışmanın alabileceği farklı biçimleri (kimliksel, irksal, sosyoekonomik, hukuki çatışmalar) belirlemektir.

Değerlerin ve ilkelerin eş ölçümsüzlüğü, SK ile eşzatlüdür [*consubstantial*] (Hsieh 2016) ve çatışmaların ortak bir kuramsal standarda ya da ölçüye indirgenemeyeceğini kasteder. Elbette, sorunsal oluşturma [*problem-formation*] hakkında farklı yorumlar olabilir ve bir çatışma, tarafların tamamı göçle ilgili bir sorunsala dair aynı tanımları paylaşmadıkları için bile baş gösterebilir. Örneğin, çeşitlilik araştırmaları alanında bazı araştırmacılar, göçmenlerin ya da göç geçmişi olan vatandaşların meclislerde, siyasi partilerde ya da genel olarak devlet kurumlarında yeterince temsil edilmediklerini sorunsallaştırırken bazıları bu gerçeği bir sorunsal olarak sınıflandırmaz (Zapata-Barrero vd. 2017b). Çatışmalı durum, kökeni ve neticesi itibarıyla siyasal ya da toplumsal olabilir. USK perspektifinden bakıldığında, farklılıklar, sorunun çözümüne ulaşmak için belirlenen toplumsal/siyasi araçlar/hedefler ile ilgilidir. Normatif değerlendirmeyi standartlaştırmanın olağan temelleri sosyal uyum ve siyasi istikrardır. Elbette, göç çalışmaları alanında bir çatışma durumu “gerçek gerçeklikler”den ziyade sanal gerçekliklere de sahip olabilir, çünkü kendi duruşlarını (araçlarını/hedeflerini) savunan taraflar, kendi “doğrularını” savunurlar –bu doğru bir dizi yanlış yorumlama üzerinden inşa edilmiş olsa bile (esnek bir sınır politikasına karşı olmayı gerektendirilmek üzere kullanılan göçmen istilası korkusu asılsız olsa dahi korku olarak geçerlidir). Tarafların duruşunu etkileyen bir dizi bağlamsal faktör de olabilir. İktidar pozisyonları ve sistem içindeki meşruiyetle ilgili faktörlerin yanı sıra, aktörü konuyla ilişkilendiren kanıtlar ve konunun seyri üzerinde sahip olabileceği etki bunlara örnektir. Tarafları iktidar ve fırsat yapılarına göre konumlandıran bu bağlamsal etkenlerin altını çizmekte yarar var, çünkü bu etkenler çatışma analizi üzerinde çok etkili olabilirler. Burada iddia edilen, bütün tarafların, kendi görüşlerini müdafaa etmek ve hedeflerini gerçekleştirmek üzere aynı iktidara/güce sahip olmadıklarıdır. Bu anlamda, bir çatışma, daima toplumda mevcut olan iktidar ilişkilerini yansıtır. Buna, kamuoyu ve kamu politikaları süreçleri araştırmalarında ya da siyasi partilerin, dikkat çekmek amacıyla (Suriyeli göçmenler ile terör saldırıları arasındaki bağlantı gibi) sanal (gerçekte olmayan) sorunları çözmeleri karşısında başvuru eleştirel söylem analizinde yaygın olarak rastlanmaktadır. Benzer şekilde, islamofobinin çoğu zaman toplumsal bir gerçeklikten ziyade siyasal bir kurgu olduğunu biliyoruz (Zapata-Barrero ve Díez-Nicolas 2012). USK ve NA’nın amacı, bir görüşün “doğruluğunu” ölçmek değil, görüşler (bir sorunu çözmek üzere belirlenen araçlar ile hedefler hakkındaki farklı görüşler) arasında gerçek bir çatışma olduğu gerçeğini incelemektir.

Siyaset kuramcısı, bu ön çatışma-tanımlama süreci boyunca, tartışılan konuya dahil olan temel normatif savları ve mevcut ilkeleri tanımlamaya çalışmalı ve bunları, öncesinde tanımlanmış farklı aktörler tarafından üretilen yorumlara bağlamaya gayret etmelidir. Bu tür bir analizin en iyi örneklerinden biri *Ethnicities* dergisinin Eylül 2009’da yayımlanan “Muhammed Karikatürleri” vakası hakkındaki Özel Sayısı’dır (Lindkilde vd. 2009). Bu

vakada, özgürlük ve eşitlik ilkeleri, farklı aktörler tarafından Avrupa'nın çokkültürlülük krizini (ulusal ihtilafların dini çeşitliliğin önüne geçmesi) yansıtabilecek şekilde seferber edilmiştir. Şu an, çokkültürlülük ve Avrupa kimliğiyle ilgilenen çok sayıda araştırma, Avrupa'daki göç tartışmaları alanına girmektedir (Triandafyllidou ve Gropas 2015; Kastoryano 2009).

Çatışma temelli bir yaklaşımın öncülleri, farklı aktörlerin ortaya attığı savların ve tartışmaların çatışma oluşum sürecinin merkezinde yer alması üzerine kuruludur. Dolayısıyla, temel amaç, bir problemin etrafındaki tüm potansiyel mevcut pozisyonların doygunluk noktasına ulaştırılması olacaktır. Bu doygunluk noktasına ulaştırma tekniği, nitel araştırma alanında örneklem oluşturmanın ayırt edici bir özelliğidir (Bowen 2008) ve araştırmacılar tarafından yalnızca bir nitelik göstergesi olarak değil (Guest 2006), içerik geçerliliğine engel teşkil eden bir teknik olarak da kullanılmaktadır (Fusch ve Ness 2015). Bu, soyut tahminlerden ziyade somut aktörlerin algılarından yola çıkılarak yapılmaktadır. O halde, yorum oluşturma süreci, temel olarak çatışmaya müdahil aktörlerden gelen bir bilgi üretmek üzere, her şeyden önce nitel teknikler (söylem analizi, mülâkatlar, gözlemler, odak grupları, vs.; bkz. Bu kitaptaki diğer bölümler) kullanılarak gerçekleştirilecektir. Çatışmanın tanımı işte bu nedenle çatışmayla ilişkili aktörlerin belirlenmesi ile ortaklaşa yürütülmelidir. Her aktör bir yorum üreticisidir ve nitel teknikler vasıtasıyla yorumlama ağının tanımlanması, USK'nin normatif değerlendirici amaçları için geliştirmek zorunda olduğu ilk kanallardan biridir.

5.3 USK ve NA'nın Kavrayış İşlevi Pratiklerini Birbirine Bağlamak

Bu kısmın temel iddiası şu şekilde ifade edilebilir: Bir çatışmayı anlamak, çatışmanın ardında daima nitel tekniklerin kullanımı vasıtasıyla anlaşılabilir bir yorum ağı, kavram ağı ve belirli bağlamsal koşullardan oluşan bir ağ olduğunu varsaymaktır. Bir vakanın sınırlarını belirlerken bir çatışmadan yola çıkarız ve sonra, bir yorum ağı çerçevesini şekillendirmemize olanak sağlayan bir süreç belirleriz (amaçlarımıza ulaşmak için bağlama yerleştirmenin temel işlemi budur); en nihayetinde, bu yorumlardan doğan temel kavramları tanımlarız. Demek ki, bir çatışmanın anlaşılması pratiğinin üç temel işlemi vardır: yorumlama, kavramsallaştırma ve bağlama yerleştirme.

Bunu şöyle bir grafikte (Şekil 5.1) ifade edebiliriz:

aktörlerin ve kurumların sorunlara “anlam verme” yollarının incelenmesi “anlamaları anlamlandırmak” için son derece önemlidir. O halde, bu ikinci derece işlev en önemli olandır; ontolojik (verili bir sorun nasıl tanımlanır) ve epistemolojik (bunun çatışma ile ilgili bir sorun olduğunu nasıl anlarız) soruları bir araya getirir. Yorumlayıcı metodoloji, gerçekliğe doğrudan, aracısız bir erişim olmadığını kabul eder (bu, yorumlayıcı epistemolojinin temel savlarından biridir); bu da insanların dış dünyayla olan etkileşimlerinin, içinde buldukları kültürel bağlamlar tarafından zaten daima dolaymlandığı anlamına gelir (Yanow ve Schwartz-Shea 2009, s. 34). Bir aktörün verili bir çatışmayı nasıl yorumladığını yorumlamak, NA ile USK’yi birbirine bağlamamıza olanak tanıyan bir görevdir, çünkü genel ve temsili olanı değil, farklı görüşler arasındaki ayrımı tanımlamaya çalışmaktadır. Aslına bakılırsa, belirli bir çatışmada aktörlerin neyi paylaşmış neyi paylaşmadıkları muhtemelen yorumlayıcı bir araştırmacının çizmesi gereken ilk ayırıcı hattır.

Ancak, eğer yorum tarifin tamamı ise, bu tarifte kullanılan malzemeler nelerdir? Elbette, çatışma temelli bir senaryonun içinde bulunduğumuza göre, yorumlama süreci, çatışma algıları ile ona yönelik yaklaşımları ayırt etmemizi sağlar. Bu, aynı zamanda, her yorumun belirli bir menfaate karşılık geldiğini varsayar; yorum, değerden bağımsız değildir. Mezo seviyede çalıştığımız için, bir yorum farklı aktörlerin menfaatlerini ve bakış açılarını içerebilir. Yorum, yalnızca verili bir durumun teşhisini değil, ona dair açıklamaları ve sorunu çözme yollarını da kapsar. Elbette ki, aktörler bazen bu üç anlatı seviyesi (teşhis, açıklama ve çözümler) arasında tutarlı olmayabilirler ve uygulanabilirlik/elverişlilik rabıtası [*viability feasibility nexus*] da aktörler arasında bir çatışma meselesi haline gelebilir. Örneğin, şu anki mülteci krizinde mültecileri insani sebeplerle karşılayan aktörlerin yanı sıra, göçmenleri hiçbir kısıtlama olmadan kabul etmenin uygulanabilirliğine ve güvenlik açısından sonuçlarına odaklanan başka aktörler de rol almaktadır. Sigona’nın (2014) belirttiği gibi, mülteci krizinin içinde çok sayıda başka kriz de bulunmaktadır. Amaç, yorumları değerlendirmek değil, çatışmayı bu yorumların tanımlanması yoluyla anlamaktır. Buna bağlı olarak, burada geliştirmek istediğimiz şey bir yorumun nasıl analiz edildiğidir.

Aktörler savlarını genellikle bir çatışmanın etrafında formüle ederler. Bu savlar, çatışmayı tanımlar, onu açıklar ve birtakım çözümler önerirler. Bu üç anlatı seviyesi (tanımlama, açıklama ve çözüm üretme), tutarlı ve birbirleriyle ilişkili olabilir ancak mutlaka öyle olmak zorunda değildir. Görüşmeler yoluyla her bir sav seviyesiyle ilgili sorular oluşturabiliriz. Bu anlatı seviyelerini, bir parti bildirisinin ya bir sosyal raporun içerik analizi aracılığıyla da ayırt edebiliriz. Elbette, bu farklı tanımlama/açıklama/çözüm üretme yolları kodlanmış olabilir ve bu farklı kategoriler farklı aktörlere göre gruplanmış olabilir. Bu kategoriler aktörler arasında tutarlılık göstermelidir ve farklı biçimler alabilirler: çeşitlilikle ilgili savlar (kimliğe dair, ekonomik ve toplumsal savlar)

çatışının altında yer alıp almadıklarını sormanın anlamlı olduğu bir dizi konu vardır. Örneğin, *sınır kontrolü* kavramının uygulama alanının, sınır kontrolünü üstlenen/ona karar veren ve hatta bu kontrolün pratikte nasıl gerçekleştiğini eleştiren aktörler ile kurumlardan oluşan bir ağ olduğunu söyleyebiliriz.

Kavramsal çerçeve ise, bir araya geldiklerinde bir olgunun etrafıca kavranmasına imkân tanıyan, birbirine bağlı kavramlardan oluşan bir ağ olarak tanımlanabilir. Bu yalnızca bir kavram derlemesi değildir; daha ziyade, her kavramın tamamlayıcı bir rol oynadığı bir yapıdır. Miles ve Huberman’a göre (1994 s. 440), kavramsal çerçeve “temel etkenleri, yapıları ya da değişkenleri ortaya serer ve bunların birbirleriyle ilişkili olduklarını farz eder”. Araştırma bakımından, kavramsal çerçeve, değişkenlerden ya da etkenlerden değil, kendi aralarında anlamlı ilişkiler sürdüren bir kavramlar ağının içinde barındırdığı kategorilerden oluşur. Amaç, nedensel/analitik bir düzenden ziyade, göç ile ilgili verili bir çatışmayı anlamak üzere bir çerçeve temin etmektir. Kavramsal çerçeveler doğaları gereği belirlenmezcidirler ve dolayısıyla, bir neticeyi öngörmemize yahut açıklamamıza bile olanak tanımazlar. Kavramsal çerçeveler, açıklama sunmaktansa, nicel araştırma modellerinin yaptığı gibi kavrayış sağlarlar. Kavramsal çerçeve, “sert olgusal gerçekler” hakkında bilgi vermekten ziyade “niyetlerin yumuşak yorumlanması”nı sağlar (Jabareen 2009). Kavramsal çerçevenin inşası, USK ile NA arasındaki bu karşılıklı bağların bir ürünü olabilir ve kavramsal bir analiz normatif bir kılavuz sunabilir (Margolis ve Laurence 2014). Şüphesiz, bu odak noktası SK alanında uzun bir geleneğe sahiptir. Weldom (1953), ufuk açıcı bir çalışmada, SK alanındaki tartışmaların çoğunun olgusal bir içeriğinin olmadığına, bunun yerine, savlar ve tanımlarla ilgilendiğine işaret etmiştir; öyle ki, Weldom’a göre, pek çok çatışma aynı zamanda nominalisttir. “İktidar”, “adalet”, “özgürlük”, “insanlık”, “dayanışma” ve “güvenlik” gibi kavramlar, nötr bir tanımlarının olmaması ve daha ziyade bir yorumlama meselesinden ibaret olmaları bakımından, “özü itibariyle tartışmaya açıktır”. Aynı kavramın aktörler tarafından farklı kullanım biçimlerinin olması, farklı kavrayışları doğurur. Kavram ve kavrayışları çıkarsamaya çalışan bir analiz, aktörlerin verili bir çatışma dahilindeki konumlarını nasıl anlamlandırdıklarını anlamamıza yardımcı olabilir.

“Özü itibariyle tartışmaya açık kavramlar” hakkındaki literatüre göre, bir kavramı belirli bir çatışma kapsamında kullanan tüm aktörler tarafından paylaşılan kavramsal bir öz ya da çekirdek tanım bulunmaktadır. Göçle ilgili kavramların pek çoğu, tanımlamayı (bir kavramın somut olarak atıfta bulunduğu şey nedir) normatif boyutlar (bir kavramın arkasında, daima, eylemi yönlendiren ve davranışı düzenleyen birtakım ilkeler ve değerler bulunur) ile karıştırmaktadır. Aynı şekilde, kavramların arkasında yalnızca ilkeler ve değerler değil, pratikler de bulunmaktadır. “İnsani yardım” kavramı ya da hatta “kabul politikası” kavramı ancak belirli uygulamalar aracılığıyla anlam kazanır.

Belirli bir çatışmayı incelerken, (araştırmacı olarak bize, çatışma hakkındaki farklı yorumlamaları sunan) çatışmaya müdahil temel aktörlerin kimliğinin tespit edilmesinin ardından, çatışmayı çerçeveleyen ana kavramların belirlenmesi, araştırmanın kılavuz soruları uyarınca farklı savları ifade etmemize yardımcı olabilir. Kavramsal harita daima ana sorulardan birinin cevabı olacak şekilde çizilmelidir. Bu, somut olarak, cevabı savlar aracılığıyla kavramsal olarak düzenlemenin bir yoludur. Bir çatışmayı kavrama sürecinde, kılavuz sorunun tanımlanması işte bu nedenle bu denli önemlidir. Saunders ve diğerlerinin (2015, s. 3) de ifade ettikleri üzere,

Zihinsel imge ya da soyutlama için kutu analogisini kullanacak olursak, bir kavram ortak yönleri olduğuna inandığımız şeyleri içine koyduğumuz bir kutudur. Dolayısıyla, organizasyon kavramı insanlar, yapı, roller ve sorumluluklar ve öğrenme gibi çok çeşitli unsurları içerir.

Çatışmanın kavramsal haritasını çizmek, şu sorulara cevap vermek anlamına gelir: (a) Temel savlar nelerdir ve (onları çatışma bağlamında anlayabilmemiz için) bu savlar birbirleri ile nasıl ilişki kurarlar? (b) Çatışma etrafındaki aktörler tarafından varsayılan ya da açık bir şekilde ortaya konan kılavuz sorular nelerdir? (c) Çatışmanın farklı yorumlamaları nasıl ve hangi kılavuz soruların çevresinde düzenlenir? Elbette, kavramsal çerçevenin tasdik edilmesi gerekmektedir; yani bir kez kurulduktan sonra, diğer araştırmacılar için de bir anlam ifade etmelidir ve şu soruyu yanıtlayabilmemiz gerekmektedir: Bu çerçeve, söz konusu olguyu inceleyen araştırmacılar için makul bir kavrayış sunmakta mıdır? Son olarak, kavramsal bir çerçeve geliştirmenin genel amacı, araştırma bulgularını anlamlı ve genellenebilir kılmaktır.

Ancak, pek çok kavram kuramcısı, amacın kavramları daima bağlam içine yerleştirmek olduğu fikrini de paylaşmaktadır çünkü, anlamları tanımlamaya yardımcı olan, şüphesiz, bağlamdır. Kavramsal analiz ziyadesiyle bağlamsal bir süreçtir (Gerring 1999, s. 366) Aynı zamanda bakınız R. King'in bu esere katkısı, 3. Bölüm).

5.3.3 Bağlama Yerleştirmek: Kuşkuculuğa ve Evrenselciliğe Karşı

Frege, *The Foundations of Arithmetic* [Aritmetiğin Temelleri] (1884) isimli eserinin 60. bölümünde, kelimelerin ancak eksiksiz cümleler içinde bir anlamları olduğunu ifade etmiştir. Bu farklı tümlenme ilkesine [*compositionality principle*], genellikle, *bağlam ilkesi* olarak atıfta bulunmaktadır. Bağlamsal, genel olarak yorumlamaları; bu vakada ise göç ile ilişkili çatışmaları anlamak için başvuru metodolojinin bir parçası olarak görülmektedir. Bu hem USK hem de NA'nın ortak kaygısı olmuştur. Savların büyük bölümü belirli vakalar neticesinde ortaya çıktığına göre, bağlamsal, göç alanındaki nitel araştırma ve kültürlerin çeşitliliği hakkındaki siyasal kuramların çerçevesi ile eşzamanlıdır. Hem USK hem de NA bir çatışmanın ardında tanımlanması gereken belirli

bir bağlamsal koşullar ağı yattığı görüşünü paylaşmaktadır. Kavrayışın bir belirleyicisi olarak, çatışmayı bağlama yerleştirmek, çatışmayı bir süreç içinde konumlandırmak anlamına gelir.

Bu bağlamsal yaklaşım, Carens'in (2004) ufuk açıcı savından Bader ve Saharso'ya (2004), çeşitlilik meselesine odaklanan siyasal kuramcılar tarafından açık bir şekilde tartışılmıştır. "Çokkültürcülük ile ilgili siyasal kuramların büyük bir kısmı, bağlamsal çeşitlilikle ilgilidir," şeklinde bir iddiada bulunan Kukathas'ın (2004, s. 215) ve Lægaard'ın (2014, 2016) en son çalışmalarında da benzer bir yaklaşıma rastlanmaktadır. "Yorumlamalar, belirli bir durumun, yorumlamanın biçimini ve yönünü belirlemesi sebebiyle bağlama bağlıdır" (Schwandt 2007, s. 43) dendiğinde, kültürel çalışmalar tarafından bize tanıtılan nitel araştırmacıları da büyük ölçüde buraya dahil edebiliriz. Miller'ın anladığı şekliyle bağlamsal, adalet ilkelerinin evrensel değil, bağlama özgü olduğunu iddia eden görüştür (Miller 2013, ss. 42-43). Dolayısıyla, bilginin/kavrayışın ve bağlamsal kaçınılmaz bir epistemolojik içeriği vardır. Bağlam; özel vakaların, özgül olgusal gerçeklerin ya da bunların özel koşullarının tasviri anlamına gelir. Epistemolojik bir bakış açısından yola çıkıldığında, bağlamsal yaklaşımın önemi ve yorumlara anlam yüklemeye katkıda bulunmadaki rolü, bir yanıyla kuşkuculuğa [*scepticism*] ve evrenselciliğe [*universalism*] (Cohen 1986; De Rose 1999; Rysiew 2016), bir yanıyla da tekil bir bağlamdan doğan ve diğer bağlamlara aktarılan pek çok siyaset teorisi savında görülen aşırı genellemeye karşı (Lægaard 2016, s. 262) geliştirilen bir argüman niteliğindedir.

Bir çatışmayı bağlama yerleştirmek, çatışmayı diğer olgularla birlikte süreklilik çizgisi sürecinin belirli bir aşamasında konumlandırmak anlamına gelmektedir. *Çatışma tanımlama süreci, titiz bir bağlamsal çerçeveleme tekniği olmadan gerçekleştirilemez.* "Çerçeveleme", her şeyden önce, çatışmayı verili bir konunun ve belirli bir zaman ve mekânın içine yerleştirmek demektir. Örneğin, göçmenlerin bir okula katılım [*incorporation*] sürecinde, göçmenlerin belirli bir okulda (mekânsal çerçeve) ve dönemde (zamansal çerçeve) yoğunlaşmaları ya da belirli bir okulda bazı kız öğrencilerin çarşaf giymeleri sorununun çözüm sürecinde birtakım çatışmalar doğabilir. Gerçekten de konunun, mekânın ve zamanın belirlenmesi *çatışmanın bağlamsal odağını* meydana getirecektir. Çatışma bir kez *odaklandığında*, nitel araştırmacı "mekâni" siyaset kuramcısına bırakabilir. USK'nin, yorumlamaları incelemek ve çatışmayı bir çerçeveye oturtmak üzere kullanabileceği iki tür kaynak bulunmasının sebebi budur. Birincil kaynaklar doğrudan çatışmanın doğduğu özgül bağlam (kamu yönetimleri, siyasi partiler, göçmen dernekleri, sendikalar, mahalle dernekleri ve STK'lar gibi çatışmaya müdahil temel aktörler tarafından aracısız olarak üretilen bilgi) ile ilişkiliyken ikincil kaynaklar doğrudan tanımlanmış konu (bizim örneğimizde, göçmenlerin dini/yoğunluğu ve okul hakkındaki tartışma) ile ilişkilidir. Önceki vakada göç çalışmalarını çeşitlilik, din ve eğitim konularına bağlayan geniş bir literatür mevcuttur (örneğin, Triandafyllidou vd.

kuramcılar da çok az sayıda tekil vaka ile çalışmaktadırlar ve bu, savlarının evrensel olduğunu iddia etmelerini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, tekil vakaların, savlarının uygulanabilirliğini nasıl sınırladığını kabul ettiklerine dair bir delil yoktur (Flyvbjerg 2006). Aynı zamanda, Avrupa çokkültürcülüğünün başka bağlamlarda da yer bulması hakkında süren bir tartışma da mevcuttur. Bu tartışma konusu öncelikle Modood vd. (2006) tarafından ortaya atılmış ve daha sonra Triandafyllidou vd. (2012) gibi derleme eserlerde de devam etmiştir. Avrupa’da çeşitlilik ve çokkültürlülük tartışmaları, ırktan ziyade Müslümanlar ve din konuları etrafında dönmektedir. Bu nedenle, çokkültürlü uyum hakkındaki tartışmaların siyaset ve din arasındaki ilişkiye dair daha geniş bir soru yöneltmesi gerekmektedir. Avrupa çokkültürcülüğü, sekülerizm konusunu yeniden gündeme taşımaktadır (Bader 2007) ve bu, muhtemelen, dine ilişkin savlar yürütmenin Avrupa’ya özgü bir yoludur.

5.4 Sonuç görüşleri

USK ile NA arasındaki disiplinlerarası ilişki, ancak göç dinamiklerinin, siyasetinin ve politikalarının daha iyi kavranması yolunda elde edilen bir kazanım olabilir. Özet olarak, USK, toplumsal ve siyasal değişim süreçlerini yorumlamak için liberal ve demokratik geleneklerden gelen normatif kavramlar ve ilkelerden (örneğin, eşitlik ve özgürlük ya da aynı zamanda kamusal/özel alan gibi biçimlendirici ayrımlar) faydalanmaktadır. Bunu yaparken, çatışmalı bir durum hakkındaki temel çerçeveleri, temaları ve kalıpları ortaya koyan, ilk elden ampirik bilgiyi üretmek için NA’ya başvurması gerekir.

Elbette, ilkeler ile gerçeklik arasındaki çelişkilerin, paradoksların ve uçurumların tanımlanması esnasında, USK ile NA arasında köprü kuran ve onları birbirine bağlayan unsurları daha kuvvetli kılan şey, yalnızca toplumsal ve siyasal değil, aynı zamanda kuramsal olarak temellendirilmiş ve sağlam ampirik dayanakları olan eleştirel bir bilgi üretiyor olmalarıdır. Bu, örneğin, insan ve göçmen güvenliği de dahil olmak üzere tüm boyutları kapsadığı gibi (Zapata-Barrero ve Gabrielli 2017), yalnızca devletlerin menfaatlerini değil, mültecilerin görüşlerini de göz önünde bulunduran delile dayalı bir güvenlik kuramı geliştirmeye yardımcı olabilir. Ya da çeşitlilik yönetimi seviyesinde, insanların gündelik hayatlarında toplumsal çatışmaları deneyimleme -örneğin, yaşadıkları semtlerde farklı millî ve kültürel geçmişlere sahip insanlarla etkileşime girme- biçimleri hakkında ampirik olarak temellendirilmiş bir analizin yürütülmesine de olanak sağlayabilir. Bu, bilhassa göç meseleleri için geçerlidir; çünkü göç çalışmaları, bilimsel gelişme adına her geçen güne daha fazla nesnel delil talebinde bulunmaya olduğu kadar, toplumsal ve siyasal değişimlere rehberlik edebilecek sürdürülebilir politika rotaları sunmaya da muhtaçtır.

Çeviren: Zuhal Karagöz

Carens, J. H. (2004). A contextual approach to political theory. *Ethical Theory and Moral Practice*, 7(2), 117–132.

Carens, J. H. (2013). *The ethics of immigration*. Oxford: Oxford University Press.

Cohen, S. (1986). Knowledge and context. *The Journal of Philosophy*, 83(10), 574–583.

Cole, P. (2000). *Philosophies of exclusion: Liberal political theory and immigration*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Crul, M., & Vermeulen, H. (2003). The second generation in Europe. *International Migration Review*, 37(4), 965–986.

Crul, M., Schneider, J., & Lelie, F. (Der.). (2012). *The European second generation compared: Does the integration context matter?* (IMISCOE Araştırma Serisi) Amsterdam: Amsterdam University Press.

Dancygier, R. M. (2010). *Immigration and conflict in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

De Rose, K. (1999). Contextualism: An explanation and defense. *The Blackwell guide to epistemology* içinde, J. Greco & E. Sosa (Der.). Oxford: Blackwell Publishers.

Favell, A. (1998). Applied political philosophy at the rubicon: Will Kymlicka's multicultural citizenship. *Ethical Theory and Moral Practice*, 1(2), 255–278.

Favell, A., & Modood, T. (2003). The philosophy of multiculturalism: The theory and practice of normative political theory. *Contemporary political philosophy: A reader and guide* içinde, A. Finlayson (Der.), (ss. 484–495). Edinburgh: Edinburgh University Press.

Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219–245.

Frege, G. (1884). *The foundations of arithmetic*. Evanston: Northwestern University Press.

Freilich, J. D., & Guerette, R. T. (2006). *Migration, culture, conflict, crime and terrorism*. Aldershot: Ashgate.

Fusch, P. I., & Ness, L. R. (2015). Are we there yet? Data saturation in qualitative research. *The Qualitative Report*, 20(9), 1408–1416.

Generalitat de Catalunya. (2015). *Guia per al respecte a la diversitat de creences als centres educatius de Catalunya, Col·lecció "Guies sobre la Diversitat Religiosa"*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. http://www.gencat.cat/governacio/pub/sum/dgar/guia_educatius.pdf Şu tarihte erişildi: Şubat 2017.

Kukathas, C. (2004). Contextualism reconsidered: Some sceptical reflections. *Ethical Theory and Moral Practice*, 7(4), 215–225.

Kymlicka, W. (2015). Solidarity in diverse societies. *Comparative Migration Studies*, 3, 17. <https://doi.org/10.1186/s40878-015-0017-4>

Lægaard, S. (2014). Multiculturalism and contextualism: How is context relevant for political theory? *European Journal of Political Theory*, 14(3), 259–276. <https://doi.org/10.1177/1474885114562975>

Lægaard, S. (2016). Contextualism in normative political theory. *Oxford research encyclopaedia of politics* içinde, W. R. Thompson (Der.). Oxford: Oxford University Press.

Levy, J. T. (2007). Contextualism, constitutionalism, and modus vivendi approaches. *Multiculturalism and political theory* içinde, A. Laden & D. Owen (Der.), (ss. 173–197). Cambridge: Cambridge University Press.

Lindkilde, L. E., Mouritsen, P., & Zapata-Barrero, R. (2009). The Muhammad Cartoons controversy in comparative perspective. *Special Issue of Ethnicities*, 9(3), 291–313.

List, C., & Valentini, L. (2016). The methodology of political theory. *The Oxford handbook of philosophical methodology* içinde, H. Cappelen, T. S. Gendler, & J. Hawthorne (Der.), (ss. 525–254). Oxford: Oxford University Press.

Margolis, E., & Laurence, S. (2014). Concepts. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopaedia of philosophy* (Spring). <https://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/concepts/> Şu tarihte erişildi: Şubat 2017.

Martiniello, M. (2005). *Political participation, mobilisation and representation of immigrants and their offspring in Europe*. Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations, School of International Migration and Ethnic Relations, Malmö University.

Meer, N., Modood, T., & Zapata-Barrero, R. (Der.). (2016). *Interculturalism and multiculturalism: Debating the dividing lines*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Miles, M., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Miller, D. (2013). *Justice for earthlings essays in political philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Modood, T., Triandafyllidou, A., & Zapata, R. (Der.). (2006). *Multiculturalism, Muslims and citizenship: A European approach*. London: Routledge.

Schwartz-Shea, P., & Yanow, D. (2012). *Interpretive research design: Concepts and processes*. New York: Routledge.

Sigona, N. (2014). The politics of refugee voices: Memories, narratives and representations of forced migration. *The Oxford handbook on refugee and forced migration studies* içinde, E. Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long, & N. Sigona (Der.). Oxford: Oxford University Press.

Simmel, G. (1903). The sociology of conflict: *I. American Journal of Sociology*, 9(1903), 490–525.

Slim, B., & Squires, J. (Der.). (2008). *Contesting citizenship*. London: Routledge.

Smits, K. (2009). *Applying political theory: Issues and debates*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Spencer, S. (Der.). (2003). *The politics of migration: Managing opportunity, conflict and change*. Malden: Wiley-Blackwell.

Triandafyllidou, A., & Gropas, R. (2015). *What is Europe*. London: Palgrave.

Triandafyllidou, A., Modood, T., & Meer, N. (2012). *European multiculturalisms: Cultural, religious and ethnic challenges*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Vertovec, S. (Der.). (2015). *Routledge international handbook of diversity studies*. Abingdon: Routledge.

Weldom, T. D. (1953). *The vocabulary of politics*. Baltimore: Penguin Books.

White, S. (2002). Introduction: Pluralism, platitudes, and paradoxes: Fifty years of western political thought. *Political Theory*, 30(4), 472–481.

Yanow, D., & Schwartz-Shea, P. (Der.). (2006). *Interpretation and method: Empirical research methods and the interpretive turn*. New York: M. E. Sharpe.

Yanow, D., & Schwartz-Shea, P. (2009). *Interpretive research: Characteristics and criteria*. *Revue internationale de psychosociologie*, 35(XV), 29–38. <https://doi.org/10.3917/rips.035.0029>

Zapata-Barrero, R. (2004). Political theory today: Political innovation and the management of structural change. *European Political Science*, 3(3), 39–50.

Zapata-Barrero, R. (Der.). (2015). *Interculturalism in cities: Concept, policy and implementation*. Cheltenham: Edward-Elgar Publishing.

Zapata-Barrero, R., & Díez-Nicolas, J. (2012). Islamophobia in Spain? Political rhetoric rather than a social fact. *Islamophobia in Western Europe and North America* içinde, M. Helbling (Der.), (ss. 83–97). London: Routledge, Taylor and Francis.

Nitel Göç Araştırmalarında Epistemolojik Meseleler: Özdüşünümsellik, Nesnellik ve Öznellik

Theodoros Iosifides

6.1 Giriş

Bu bölüm, göç süreçlerine özel bir vurgu yaparak, genel anlamda nitel araştırma yöntemleri ve özel anlamda da nitel bulgularla ilgili bazı kritik epistemolojik meselelere odaklanacaktır. İlk olarak, ontoloji, epistemoloji ve metodoloji arasındaki karmaşık (ve bazen zorlayıcı veya problematik) ilişkilerle ilgili olarak nitel sosyal araştırmanın birtakım ana epistemolojik konularını tartışacağım. Daha sonra, bu bölümün içeriğinin kapsamındaki önemli meselelerin daha ayrıntılandırılmış bir tartışması ile devam edeceğim. Bu meselelerden bazıları şunlardır:

- Özdüşünümsellik: araştırma sırasında ve sonrasında katılımcılar ile araştırmacıların sahip oldukları iktidar farklılıkları [*power differentials*] ve bu yüzden, araştırmacının sürekli olarak düşünümsellik [*reflexivity*] göstermesinin gerekliliği. Ayrıca, özdüşünümsel ayrıntıları ve bunu takip eden değişiklikleri araştırma sürecinin merkezine yerleştirmek ve bunları, nitel veri ve bulguların değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında kuvvetli araçlar haline getirmenin gerekliliği.
- Nitel göç araştırmalarında öznellik [*subjectivity*] ve nesnellik [*objectivity*]: Burada, nitel yöntemlerin, (pozitivist kavramsallaştırmalardaki tanımına indirgenen) nesnellik kavramına gösterdikleri geleneksel düşmanlığa bir eleştiri getireceğim ve genel olarak sosyal araştırmalardaki, özel olarak da nitel göç araştırmalarındaki nesnellik/öznellik ikiliklerinin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunacağımı ümit ettiğim farklı ve alternatif nesnellik ve hakikat [*truth*] kavramları önereceğim.

Son olarak, bu bölüm, nitel göç araştırmalarının şiddetli bir adaletsizlik ve eşitsizlikle tanımlanan çağdaş toplumsal ilişkileri anlamlandırmada daha uygulanabilir ve amaca uygun hale getirilmesi gerektiğinin altını çizerek sonuçlanacak. Benim görüşüme

ister açık ister örtülü olsunlar, ontolojik, epistemolojik ve metodolojik seçimlerin [araştırmanın] açıklayıcı gücünü nasıl arttırabilirler ve araştırma sorularına nasıl anlamlı yanıtlar üretebilirler.

Örneğin, sınır dışı etme olgusu ve onunla ilişkili sosyo-politik süreçler farklı niteliklere sahiptir ve bunların bazıları daha nitel bir yapıdayken bazıları da daha niceldir. Dolayısıyla, nicel yaklaşımı benimseyen bir araştırmacı, ülkelerin yıllık sınır dışı sayılarıyla ve devletin, istenen ve istenmeyen göçmen sınıflandırmalarının nicel ölçümüyle daha fazla ilgilenebilir. Nitel yaklaşımdaki bir araştırmacı ise, toplumsal ilişkilerin -sınır dışı, sınır dışı edilenlerin özneleşme süreçleri, güvenlik söylemlerinin rolü ve göçmen seçiciliği hakkındaki maddi uygulamalar ve benzeri (örneğin bkz. de Genova 2002; Skleparis 2016a, b)- nasıl ırkçı ya da ayrımcı uygulamalar ürettiğinin incelenmesiyle daha fazla alâkadar olabilir. Dolayısıyla, nitel verileri daha geniş toplumsal gerçeklikleri, olguları ve süreçleri betimlemek, incelemek ve açıklamak için gereken delil olarak ele alan bir tür nitel metodolojik yaklaşımı savunuyorum. Bu türden bir nitel araştırma pratiği, yorumlayıcılık ve sosyal inşacılığın kimi versiyonlarının eksikliklerinden ve tuzaklarından kaçınarak, onlarla olan güçlü bağlarından kopmuş ve yönünü değiştirmiştir (Iosifides 2011b, 2012).

Yorumlayıcılık, ya da onun bazı versiyonları, gerçekliğin çeşitli veçhelerinin bireysel ve kolektif yorumlardan bağımsız olma ihtimaline dair herhangi bir kavramsallaştırmayı reddederek, toplumsal gerçeklikleri yorumlara, inançlara ve bunların kavramsallaştırmalarına indirgemektedir. Bu tür bir yorumlayıcılık gerçekliğin, öznel ve öznel arası [*intersubjective*] yorumlar ve anlamlar tarafından şekillendirilen fail eylemleriyle [*agential action*] sınırlı olduğunu kabul eden “dar” bir ontolojik görüş benimsemektedir. Bu yaklaşım, gerçekliğe dair bilgimizin bireysel ve kolektif anlamlar ile yorumların ötesine geçemeyeceğini öne süren epistemolojik tezden ileri gelmektedir (bkz. Hartwig 2007). Ayrıca, bu tür bir yorumlayıcılık toplumsal dünyadaki herhangi bir nedensellik kavramına ve toplumsal olguların ve süreçlerin nedensel bir açıklamasının yapılmasına tam anlamıyla karşıdır. Bu kavramların yerine “*verstehen*”i, yani anlamın ve toplumsal aktörlerin anlamlı eylemlerinin kavranmasını getirir. Bunun nedeni, yorumlayıcı düşüncenin bu versiyonlarının nedensellik ve nedensel açıklamayı, nedenselliğin pozitivist kavramsallaştırılmasıyla bir tutması ve zımnen nedenselliğin pozitivist tanımını benimsemesidir. Bu versiyonlar, nedenselliğin ardışık [*successionist*], bağımsız ve ayırt edilebilir bir neden-sonuç ilişkisine dayalı yorumu olan pozitivist görüşün ötesine geçemez ve ona herhangi bir alternatif düşünemezler. Dolayısıyla, pozitivist nedenselliğin haklı reddi, toplumsal dünya içinde herhangi bir nedensellik kavramının ve nedensel açıklamanın terk edilmesini de beraberinde getirir.

Yorumlayıcılığın çağdaş nitel araştırma alanındaki bu en yaygın versiyonunun

... biyografik anlatılar, araştırmacı ile araştırma katılımcısı arasında şimdiki zamanda (yani etkileşim anında) ortaya çıkan iletişimsel etkileşimin [*communicative interaction*] mutlak ürünüdür ve hiçbir “gerçek” sürecin etkilerini ve rolünü vurgulamak üzere kullanılamazlar (bkz. Tsiolis 2006). Dolayısıyla, bir göçmenin misafir ülkedeki mekânsal ve toplumsal hareketliliğinin güzergahı hakkındaki, toplumsal durum ve ilişkilerde değişiklik yaratan farklı aşamalardan ve dönemlerden geçmesi hakkındaki anlatıları ancak “kişisel anlatımlar” yani yorumlar ya da söylemler olarak değerlidir (Iosifides ve Sporton 2009, s. 105).

Elbette, böyle bir düşünceyi sonuçları son derece önemlidir. Bunlar, mesela, göçmenlerin öznelliklerinin ve yorumlarının tam olarak nasıl oluştuğunu; coğrafi anlamda hareketli bazı insanların göçmen olarak sınıflandırılmalarının yapısal süreçleri gibi göçmenler tarafından doğrudan kabul edilmemiş ve kontrol edilemeyen faktörler tarafından nasıl şekillendiklerini ve etkilendiklerini izah etme yetersizliğı ile ilişkilidirler. Bunlar aynı zamanda, geçerli kanaatleri ve yorumları geçersiz olanlardan ayırma ölçütlerini biçimlendirme çabalarının terk edilmesiyle de bağlantılıdır. Elbette bu, gerçeklik ve gerçekliğin yorumlarını epistemolojik bakımdan aynı şey kabul edersek, anlaşılabilir bir durumdur. Ancak, bu tür bir düşünce, kaçınılmaz olarak, tüm yorumların eşit geçerliliğe sahip olduğı ve *yanlış* yorumların, inanışların ve anlamların açıklamasını yapma konusunda yetersiz kalınan bir görüşü beraberinde getirir (bkz. Sayer 2000; Manicas 2009). Nitekim, göçmenlere dair ırkçı ve yabancı düşmanı yorumlar ve sınıflandırmalar, sınıflandırılan grupların hiçbir gerçek özelliğıyle ilgili olmamaları bakımından *yanlış* yorumlardır –ve göçmen grupları, elbette ki, bu tür yorumların şekillendiğı etkileşim bağlamının *dışında* var olurlar (bkz. Carter 2000). Bu kanaatler bazı toplumsal grup ve kategorilerin, toplumsal ve materyal anlamda değersizleşmesine yol açtığı için de toplumsal süreçler üzerinde *gerçek nedensel etkilere* sahiptirler.

Şimdi kısaca sosyal inşacılığı ve sosyal insacılığın, genel olarak çağdaş nitel araştırmaları ve özel olarak da nitel göç araştırmaların etkileyen sözde “kuvvetli”, “katı” ya da radikal sosyal inşacılık versiyonunu (Elder-Vass 2012) tartışacağım. Sosyal inşacılığın bu versiyonu, makro bir bakış açısı benimsemesi ve insan eylemliliğini, özneliğı ve aktör eylemini söyleme ve söylemsel pratiğe indirgemesi bakımından yorumlayıcılıktan ayrılır (bkz. Sayer 2000; Carter 2000). Bu tür bir sosyal inşacılık “...toplumsal gerçeklik de dahil olmak üzere bütün gerçekliğı, toplumsal olarak inşa edilmiş bilgidir ve onun kavranışlarından ayrılamaz” (Iosifides, 2011b, s. 110) görür. Bu anlamda, toplumsal olgular, süreçler ve gerçeklikler dil ve söylem tarafından inşa edilmiştir ve epistemolojik olarak, yalnızca toplumsal dünyanın farklı söylemsel inşalarına erişimimiz vardır. Düşünülme, kavramsallaştırılma ve dilsel olarak betimlenme biçimlerinden bağımsız olarak var olan ve etkilerini ortaya koyan süreçlere, toplumsal koşullara ve nedensel mekanizmalara epistemolojik erişimimiz olamaz. Elbette, burada bütün bir inşacı düşünce yelpazesinin yeterli bir analizini yapmak mümkün değildir

Dolayısıyla Hammersley (2009, s. 21) bir kez daha şunu vurgular:

Görececi bir bakış açısından bakacak olursak, ahlaki açıdan kabul edilebilir olan ancak belirli bir kültürel çerçevede öyledir ve başka perspektiflerden bakıldığında aynı şey kabul edilemez olabilir. Bu anlamda, görececiğin çıkarımları hem epistemik hem de ahlaki standartlar anlamında aynıdır; öyleyse neden ahlaki olanları muhafaza ederken epistemik olanlardan vazgeçelim?

Bu türden bir düşüncenin sınırları ve yanlılıkları ve sosyal bilimsel, eleştirel ve özgürleştirici bir nitel göç araştırması pratiği konusundaki dezavantajları *güvenlikleştirme* [*securitization*] araştırması örneği üzerinden gösterilebilir. Güvenlikleştirme, göçmenlerin bir tehdit ve sorun olarak kavramsallaştırılmaları ve bu temelde muamele görmeleri anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda, göçün yasadışılaştırılmasının ve suç olarak kabul edilmesinin yanı sıra, bazı kategorilere yerleştirilmiş insan gruplarının [ulus-devlet] sınırları aşan hareketliliğine karşı oluşturulan tüm göç eylem ve politikalarıyla da bağlantılıdır (bkz. Karyotis ve Skleparis 2014). Sahadaki nitel araştırma, metodolojik olarak çeşitli toplumsal/kurumsal aktörlerin söylemsel pratiklerinin analizini temel alır ve epistemolojik bakımdan, başta inşacı Kopenhag Okulu'nun söz-edim güvenlikleştirme teorisi [*speech act securitization theory*] olmak üzere (bkz. Squire 2009), çeşitli düşünce okullarından etkilenmiştir. Squire (2009), kısmen bu düşünce çizgisini takip eder ve Laclau ve Mouffe'un (1985) söylem kuramını benimseyerek şöyle söyler:

... söylemden bağımsız bir dünya ve nesnelere vardır fakat bunlara ancak söylemsel bir çerçeve aracılığıyla erişilebilir. Analiz etme sürecine gelindiğindeyse, böyle bir yaklaşım katı suretle nesnelcilik karşıtıdır [*anti-objectivist*] çünkü, doğal olguların aynı zamanda söylemsel olgular olduğunun kabulüne dayanır... (Squire 2009, s.31)

Başka bir yerde de şöyle ifade eder:

Nesnelcilik karşıtı güvenlikleştirme kuramının temel aldığı iki ontolojik kabul vardır. İlk olarak, *salt* nesnel bir anlamın ya da kimliğin imkânsız olduğu kabulüne dayanır. Bunun yerine hem anlam inşasına hem de kimlik inşasına için ilişkisel süreçleri inceler. İkinci olarak, söylemsel bir düzenin asla eksiksiz olamayacağına ya da asla mutlak bir kapalılık noktasına ulaşamayacağına kabulüne dayanır. (Squire 2009, s. 31)

Yukarıdaki görüşlerin çoğuna katılıyor olsam da bu düşünce çizgisinin radikal inşacı yaklaşımın tüm sorunlarını da gösterdiğini ve sonuç olarak -elbette bu düşünceyi takip eden araştırmacıların siyasi ve kuramsal tezlerini hesaba katmıyorum- eleştirel ve özgürleştirici olanakları sınırladığını düşünüyorum. *Öncelikle*, bu düşünce çizgisi, nesnellüğün pozitivist anlamını nesnellik fikrinin kendisiyle eş tutmaktadır. Dolayısıyla da bu düşünce, söylem dışı gerçeklikleri oldukça isabetli bir biçimde kavrayan birtakım öznelarası söylemler ile bazı kavramsal şemalar ve çerçeveler olabileceğini tahayyül edemez. Günümüzde suçlaştırılan ya da yasadışılaştırılan göçmenlerin durumunda

olduğu gibi tahakküm altında olan ve sömürülen kişilerin bakış açıları ve bunları temel alan kuramsal görüşler, son derece isabetli bir biçimde farklı coğrafi ölçeklerdeki daha geniş kapitalist ilişkileri kavrayabilir; çünkü bunlar toplumsal hiyerarşiler içindeki belirli konumlardan kaynaklanmaktadır (bkz. Danermark vd. 2002). *İkinci olarak*, bu görüş hem epistemik hem de (kaçınılmaz olarak) ahlaki görececiliğe olumlu bakmaktadır. Şöyle ki, eğer söylemler gerçekliği inşa ediyorsa ve biz söylem dışı alana değil de yalnızca söylemlere erişebiliyorsak, güvenlikleştirici olan ve olmayan söylemler arasında seçim yapma ölçütleri nelerdir? Yukarıda da belirttiğimiz üzere, görececi düşünce içinde bunun için kullanılabilir epistemik, bilişsel ya da ahlaki ölçütler bulunmaz. Ayrıca, güvenlikleştirici söylemler daha derin bir sömürüye ve toplumsal adaletsizliğe neden olduğu için -teoride ve bazılarımız için pratikte de- bu söylemlere direniyor olduğumuz iddiası da bir işe yaramayacaktır. Radikal, görececi inşacı akıl yürütme dikkate alındığında, “sömürü” ve “toplumsal adaletsizlik” gerçeklikleri aynı zamanda söylemsel inşalardır ve belirli kavramsal şemalarla bağlantılıdır. Dolayısıyla, onların bu belirli söylemlerin ve kavramsal şemaların *dışında* da var olduklarını öne süremeyiz.

Şimdi, pozitivism ve neo-pozitivizm kaymadan ve yorumlayıcı ve inşacı yaklaşımların son derece değerli niteliklerini de terk etmeden, genel olarak nitel araştırmalarda ve özel olarak da nitel göç araştırmalarında yorumlayıcı ve radikal inşacı düşüncelerin kısıtlamalarını aşmak üzere bir yol önereceğim. Bu yol, eleştirel gerçekçiliğin [*critical realism*] ontolojik, epistemolojik ve metodolojik tezlerine dikkat çekmemizi sağlayacaktır. Eleştirel gerçekçilik, yorumlayıcı ve nedensel akıl yürütmeyi birbiriyle ilişkilendirmenin yanı sıra, akıldan bağımsız gerçeklik [*mind-independent reality*] kavramını ılımlı bir inşacılıkla (Elder-Vass 2010), özneliği farklı bir nesnellik kavramıyla ve nitel metodolojik yaklaşımları nicel olanlarla birleştirir (Danermark vd. 2002; Iosifides 2011a). Kolayca anlaşılacağı üzere, eleştirel gerçekçi yaklaşımın tüm zenginliğini ve karmaşıklığını burada detaylandırmam mümkün değil, ancak en temel öncüllerinden bazılarını ve daha da önemlisi, eleştirel gerçekçi meta-kuramın, nitel araştırma pratiklerini değiştirme yollarına atıfta bulunabilirim.

Eleştirel gerçekçilik, bazı toplumsal varlıkların, süreçlerin ve mekanizmaların yorumlanmalarından ve kavramsallaştırılmalarından ya da belirli bir şekilde tanımlanmalarından bağımsız olarak var olduğunu iddia eder (bkz. Bhaskar 1993, 1998; Fleetwood 2005). Bu tez, gerçekçiliğin ontolojiye, başka bir deyişle, yorumların ve söylemsel oluşumların ötesinde gerçekte var olana verdiği öneme ve vurguya işaret eder. O halde, gerçekçilik tezinin taraftarları için, toplumsal dünya ontolojik derinlikle, yani karmaşık bir olgu, süreç, mekanizma ve nedensel kuvvet yelpazesiyile tanımlanır. Bunlar, gözlemlenemez ya da tasdik edilemez olabilirler, ancak belirli toplumsal sonuçların üretimini etkilemeleri ve bu üretime nedensel olarak katkıda bulunmaları bakımından gerçekçiler (Cruickshank 2003). Toplumsal dünyaya ve onun olgu ve

süreçlerine erişimimiz yalnızca kavramsal şemalarımız, yorumlayıcı repertuarlarımız, kuramsal şemalarımız ve söylemsel oluşumlarımız vasıtasıyla mümkün olsa dahi, pek çok durumda bunların bazıları, toplumsal ontolojisinin parçası olan özelliklere *gönderme yaparlar*. Bunun nedeni, gerçekçiler için dilin, başka birtakım özelliklerinin yanı sıra, gönderimsel olanaklarının da olmasıdır; dil, kapalı, özgönderimsel bir sistem olarak kavramsallaştırılmaz. Gerçekçilere göre, dil açık bir sistemdir ve pratikle ve kendi dışındaki dünya ile sürekli etkileşim halindedir (bkz. Archer 2000). Dahası, eleştirel gerçekçilik *nedenselliği*, sosyal bilimsel sorgulamanın ve her türden araştırmanın merkezine yerleştirir ancak, pozitivizmin önerdiğinden çok daha farklı ve ayrıntılı bir nedensellik kavramı sunar. Buna göre, nedensellik kavramı üretken bir kavram olarak ele alınmıştır ve toplumsal varlıkların ilişkisel yapısından *doğan* nedensel kuvvetlerin bir birleşimi olarak kavramsallaştırılır (Sayer 1992; Outhwaite 1998; Elder-Vass 2010, 2012). Dolayısıyla, eleştirel gerçekçilik, toplumsal dünyayı tabakalaşmış ve sürekli gelişim halinde olan bir dünya olarak görmekte; olguların ve toplumsal süreçlerin insan, bireysel ve kolektif faillik ile eylem, toplumsal maddi yapılar ve düşünsel söylemsel oluşumlar arasındaki daimî etkileşim aracılığıyla üretildiğini savunmaktadır. Bu çerçevede, toplumsal aktörlerin yorumları ve akıl yürütmeleri toplumsal eylemin nedenleridir ve söylemler, toplumsal etkileşimden doğarlar ve nedensel etkilere sahiptirler. Bu sebeple, eleştirel gerçekçiler bireysel/kolektif yorumlayıcı eylemin rolünü derinden takdir ederler ve söylem araştırması ve analiziyle yakından ilgilenirler (bkz. Fairclough 2003, 2005). Ancak, aktör merkezli ya da söylemsel indirgemecilikten ve görececilikten, bu yaklaşımları kendilerinin ötesine uzanan toplumsal unsurlarla ilişkilendirerek ve bunların birbirleriyle etkileşme biçimlerini inceleyerek kaçınırlar.

Yukarıda bahsi geçen çerçevede, nitel araştırma, kendisini yorumlayıcılığın ve sosyal inşacılığın birtakım verimsiz versiyonlarının epistemolojik öncüllerinden ayrı tutar ve şu anlamı taşır:

Bireysel anlam ve perspektifleri kendi göndermeleri ile (ve böylelikle yeterliklerini de değerlendirerek); söylemseli, söylemsel olmayan pratikler ve toplumsal ilişkiler ile; toplumsal pratiklerin ve eylem tarzlarının karakteri hakkındaki izlenimleri, pratiklerin ve eylem tarzlarının gerçek karakteri ile; aktörle ilgili olanı yapısal-maddi ve kültürel-düşünsel nedensel özellikler ve kuvvetlerle (birleştirmek yerine) ilişkilendirme ‘sanatı’ (Iosifides 2011b, s. 17).

Bu tür bir nitel araştırma pratiği, anlam üretmeye ve söylemsel pratikler kadar, bu anlamların ve pratiklerin oluşumunu hızlandıran maddi ve toplumsal koşullara da (maddi ve diğer menfaatler, her türden toplumsal ilişkiler, toplumsal aktörlerin pratikleri ve faaliyetlerine) *eşit vurgu* yapar. Bu tür bir nitel araştırmanın temel gayesi aktör merkezli, maddi-yapısal ve kültürel-düşünsel gibi farklı nedensel kuvvetlerin, birbirleriyle nasıl etkileştiklerini ve bazı sonuçları nasıl ürettiklerini derinlemesine incelemektir.

deyişle, nesnellüğün pozitivist tanımını var olan ve mümkün tek tanım olarak kabul ederler ve hem bu tanımı hem de nesnellik fikrini reddederler. Böylelikle, gerçekliği ya öznel ve öznelarası anlam ve yorumlarla ya da söylemsel oluşum ve pratiklerle sınırlarlar ve (dolaylı ya da doğrudan) görececi ve görenekçi [*conventionalist*] düşünce biçimlerini benimserler (bkz. Hibberd 2005).

Eleştirel gerçekçilik, nesnellüğün tamamen farklı bir tanımını önerir: bilgi ve gerçekliğin kavramsal dolayımının doğruyu ve nesnelligi imkânsız kılmadığını vurgular. Moya'nın (2000, s. 12) ileri sürdüğü gibi:

(1) tüm gözlem ve bilgiler kuram yoluyla dolaylanır ve (2) kuram-dolayimli nesnel bilgi hem mümkündür hem de arzu edilen bilgidir. Böyle bir bilgi, doğruluğun uygunluk kuramının [*correspondence theory of truth*] yerine, dilsel yapıların algılarımızı şekillendirmenin yanı sıra (iyi kötü kısmı ve eksiksiz şekillerde), gerçek dünyanın nedensel niteliklerine de gönderme yapan daha diyalektik bir nedensel gönderim kuramını [*causal theory of reference*] koyarlar. Dahası, nesnellik kavramını mutlak ve tamamlanmış bir kesinlik koşulu olarak değil, daha ziyade bir araştırma ideali olarak kabul ederler.

Toplumsal aktörler ve ilişkiler düzeyine ilerlendiğinde, eleştirel gerçekçi ontolojik ve epistemolojik yaklaşım, özneliği ve öznelarasılığı gerçekliğin *bütünleyici parçaları* olarak görür. Öyleyse, özneliğe ve öznelarasılığa, haklarındaki geçerli ve nesnel (ancak yine de hata payı olan) bilgiyi mümkün kılacak şekilde yaklaşılabılır. Ayrıca, gerçekliğe ve toplumsal deneyimlere dair öznel ve öznelarası kanaatler, anlamlar ve yorumlar kendilerinin ötesindeki gerçeklikleri isabetli olarak betimleme biçimlerinde farklılık gösterebilir. Nitel araştırma, paha biçilmez bir role sahiptir ve (az çok) doğru yorumlar, toplumsal değişimde (ya da durağanlıkta) hayati bir rol oynadığına göre, nitel araştırma bu tür anlamların ve yorumların doğruluğunun değerlendirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunabilir. Öyleyse, gerçekçi nitel araştırmacılar için, öznel ve öznelarası anlam ve yorumlar ile kişisel ve toplumsal kimliğe bağlı olarak şekillenen algılar, doğruluk ve geçerlilik açısından değerlendirilebilecek gerçeklik kuramları olarak kabul edilebilir (Iosifides 2011a). Bu yüzden,

...kimliğin, başımıza gelen şeyleri yorumlamada *hata ve doğruluk* [vurgu eklenmiştir] olasılığına imkan tanıyan bilişsel bir bileşeni vardır. Bir kişinin aynı durumu kavrayışının zaman içinde değişikliğe uğrayabilmesi ve bu değişikliğin ardından yaptığı yorumlarının az çok kesin kılınması, kuram dolayimli tecrübenin bir özelliğidir. (Moya 2000, s. 83).

Belirli yorumlar ve söylemler, gerçekliğin bulandırılmasında [*mystify*] hayati bir role sahip oldukları için bu, göç süreçlerinin ve olgularının araştırılmasında son derece önemlidir. Bazı inanışlar, öznel anlamlar ve kamusal söylemler *nesnel olarak gerçek ve doğru* tahakküm ve sömürü koşullarının yeniden üretimlerine katkı sağlayabilmeleri için

zorunlu ve *nesnel olarak yanlış* olmalıdır. Örneğin, her tür ve biçimdeki ırkçılık (ister gündelik hayata dair ister kurumsal, kolektif ya da siyasi olsun) gerçekliğin anlaşılmasını güçleştirme ve gerçek tahakküm ve sömürü ilişkilerinin üstünü örtme eğiliminde olan bu tür bir yorum ve söylem dizisidir. İrkçı fikir, inanış, yorum ve söylemler farklı mekânsal ölçeklerdeki kapitalist sermaye birikimi ihtiyaçlarıyla ve bazı insan kategorilerini günah keçisi ilan etmek ve sistemli olarak değersizleştirmek yoluyla bir halk seferberliği yaratmaya dair siyasi çabalarla birleştiğinde, iktidar eşitsizliklerinin ve adaletsizliğin üretimine ve yeniden üretimine önemli ölçüde katkıda bulunurlar. Hâl böyle olunca, gerçekçi nitel araştırmacılar ırkçı söylemlerle yakından ilgilenir ve bu söylemleri, yalnızca özgönderimsel anlam sistemlerinden türeyen farklı gerçeklik inşaları olarak değil, düpedüz yanlış ve hatalı söylemler olarak kavramsallaştırırlar (bkz. Carter 2000). Ayrıca, gerçekçi araştırmacılar öznelliğin oluşumunu ve yeniden oluşumunu ciddi biçimde dikkate alırlar ve öznelliği, öznelerarasılığı, toplumsal aktörlerin tecrübeleri ile toplumsal konumlarını *nedensel olarak birbirlerine bağlarlar* (bkz. Moya 2011; Walby 2009). Aynı zamanda göçmen öznelliklerini ve göçmenler *hakkındaki* öznellikleri de hayli ciddiye alırlar ancak, ontolojik/epistemolojik ve metodolojik anlamda bu öznelliklerin ötesine geçerler. Bunu, öznelliklerin yeterliklerini değerlendirerek, onları kendilerinin dışındaki gerçekliklere nedensel olarak bağlayarak ve onların, toplumsal cinsiyet, etnik köken, sosyoekonomik seviye, göç statüsü ve benzeri türden karmaşık ve birbirleriyle kesişen toplumsal eşitsizliklere direnmede ya da onları yeniden üretmede sahip oldukları rolü etraflıca inceleyerek gerçekleştirirler (bkz. Walby 2007).

6.4 Nitel Göç Araştırmalarında İktidar ve Düşünümsellik: Metodolojik Milliyetçilik Vakası

Bundan sonraki iki bölümde, eleştirel gerçekçi meta-kuramın merceği altında, nitel göç araştırmalarını ilgilendiren bazı daha odaklanmış ve özgül meseleleri tartışacağım. Bu bölümde, nitel göç araştırmalarında araştırmacılar ile araştırma katılımcılarının arasındaki iktidar ayrımlarını ele alacağım ve bunu sahadaki araştırmacılar ile araştırma katılımcıları arasındaki ilişkiler hakkındaki “klasik” kaygıların ötesine taşıyacağım. Sosyal bilimlerin, adına göç denilen bu “özel” hareketlilik türünü yaygın ele alma biçimlerinin ve özellikle de sosyal bilimlerin göçle ilgili kavramsallaştırmalarının devlet kategorileri tarafından istila edilmelerinin yankılarının üzerinde duracağım. Başka bir deyişle, “toplumları” ulus-devletler ile eşit tutan ve göç hareketlerini istisnai ve anormal gören metodolojik milliyetçilik meselesini tartışacağım (bkz. Glick Schiler 2007). Aynı zamanda, metodolojik milliyetçiliğin, düşünümsel olmayan [*un-reflexive*] ve iktidar güdümlü tabiatından ötürü, günümüz göç araştırmalarındaki en büyük tehlikelerden birini teşkil ettiğinin altını çizeceğim (aynı zamanda bkz. Barglowski, bu eser içinde 9.

Bölüm).

Göç araştırmalarında, araştırmacı(lar) ve araştırma katılımcıları arasındaki ilişkilere dair konular, düşünömsellik ve konumsallık [*positionality*] büyük önem arz etmektedir çünkü eldeki kuramsal ve kavramsal çerçevelerin, veri toplama ve üreme yöntemlerinin ve araştırma bulgularının yorumlandığı ve sunulduğu yaklaşımların bir parçasıdır ya da bu yaklaşımları önemli ölçüde etkilerler (bkz. Denzin ve Lincoln 1994; Iosifides 2008). Göçü inceleyen nitel araştırmacılar bu meseleler hakkında son derece hassastırlar ya da hassas olmalıdırlar çünkü göç araştırmacıları, genellikle, kendilerini toplumsal hiyerarşilerin daha dezavantajlı konularında bulan insanların hayatlarıyla daha yoğun bir biçimde ilgilenirler. Bu durumda, araştırmacı(lar) ile araştırma katılımcıları arasındaki iktidar farkları meseleleri ve araştırmacının/araştırmacıların konumsallığına (yani bakış açılarının, kavramsal çerçevelerin ve kuramsal kategorilerin rolüne) ilişkin sürekli bir kaygı, nitel araştırmanın merkezinde yer almalıdır. Göç araştırmacıları olarak, toplumsal konularımız, kendi düşünce kategorilerimiz, inanışlarımız, duygularımız, bakış açılarımız ve kavramsal şemalarımız hakkında düşünömsel olmak, araştırma gayretlerimizin açık ve hayati bir parçası olmalıdır. Bununla beraber, düşünömsellik ve konumsallık, farklı ontolojik ve epistemolojik çerçevelerde uygulanabilir ve farklı sonuçlara yol açabilir. Yorumlayıcı ve inşacı düşünöncenin bir önceki bölümde incelenen belirli versiyonlarında düşünömsellik ve konumsallık, şeylerin gerçekte nasıl işlediklerini keşfetmek üzere çeşitli konumsallıkların ve bakış açılarının özgülüklerinin ötesine geçmenin imkânsız olduğu görüşünün benimsenmesine neden olmaktadır (bkz. Sayer 2000). Aksine, eleştirel gerçekçi meta-kuramsal yaklaşıma göre, düşünömsellik ve konumsallık, gerçekte nedensel kuvvetlerin işleyişlerini keşfetme gayesiyle çelişmez; bilâkis, bu gayenin temel bir parçasıdır. Eleştirel gerçekçiler bazı konular ile bazı kavramsal çerçevelerin araştırmacıları toplumsal olguları ve süreçleri daha yeterli düzeyde açıklamak için rehberlik etme hususunda diğerlerine kıyasla daha imtiyazlı olduklarını vurgularlar (bkz. Danermark vd. 2002).

Kuramlar/kuramsal kavramlar ile nesnelerin özellikleri/onlara gönderme yapan kavramlar arasındaki ilişki ne açık ve basit ne de rastgeledir. Gerçekliğin tüm kuramsal betimlemeleri hatalı olabilir ancak hepsi eşit derecede hatalı değildir. Kuramlar ve kuramsal kavramlar, onları gerçekliği anlamak için kullandığımızda elde ettiğimiz tecrübelerle ilişkili olarak geliştirilirler. (Danermark vd. 2002, ss. 116-117).

Bu noktada, eleştirel gerçekçilik, diğer yaklaşımlarla, özellikle de duruş epistemolojileri [*standpoint epistemologies*] ve “güçlü nesnellik” [*strong objectivity*] (bkz. Harding 1993) yaklaşımlarıyla aynı nesnellik kavramlarını paylaşır.

Dolayısıyla, eleştirel gerçekçilikten etkilenen nitel araştırmacıların görevi, yoğun bir düşünömsel çalışma yoluyla, olguları ve süreçleri açıklamak için uygun konumu ve

(1) ulusal kültürün homojenleştirilmesi (tektürleştirilmesi) (2) kültürel, sınıfsal ve dini farklılıklarıyla birlikte gelen göçmenlerin -birbirinden ayrı kültürlerin hamilleri olarak görülen- etnik gruplar altında homojenleştirilmesi ve (3) ulusal istatistiklerin eğitim seviyeleri, sağlık statüleri, istihdam dereceleri ve yoksulluk seviyesine dair raporlama kapsamında etnik farklılığı bağımsız bir değişken olarak ortaya çıkaracak şekilde kullanması. Başka bir deyişle, mevcut biçimleriyle göç çalışmaları ve onun bir benzeri olan etnisiye çalışmaları, güncel ulus-devlet inşası projelerinin yeniden dirilişlerine katkıda bulunmaktadırlar... (Glick Schiller 2007, ss. 43-44).

Bu konu hakkındaki geniş literatürü burada tamamen gözden geçirmek mümkün olmasa dahi, şunu belirtmek gerekir: eleştirel gerçekçilik, metodolojik milliyetçiliğin göç ve onunla ilişkili olgular ile süreçler üzerinde düşünmek ve bunları araştırmak için yanlış perspektif olduğunu kabul eder. Yanlışığının kaynağı, metodolojik milliyetçiliğin, gerçek nedensel kuvvetlerin işleyişlerini saklamasında yatar. Oysa bu nedensel kuvvetlerin etkileşimi göçmenler olarak betimlenen, etiketlenen ve o şekilde muamele gören belirli insan kategorilerini üretmektedir.

Nitel araştırma gerçek insanların hayatları, gerçek toplumsal ilişkiler ve bunların etkileşimsel yapısal ve kültürel sonuçlarıyla yoğun bir şekilde ilgilenmeyi gerektiren içkin özellikleri sayesinde, metodolojik milliyetçiliğin aşılmasına önemli ölçüde katkıda bulunabilir (Iosifides 2011b). *İlk olarak*, “göç” teriminin kendisi ihtiyatlı bir şekilde kullanılmalı, tartışılmalı ve analiz edilmelidir. Hiçbir terimin nötr olmadığı göz önünde tutarsak, “göç”ün genellikle *daha yoksul* insan kategorilerinin mekânsal hareketliliklerini betimlemek ve onlara özel bir anlam yüklemek üzere kullanıldığını belirtmek gerekir. “Göç”, *idare, sınırlama [containment], disiplin ve kontrol* (Geiger ve Pécout 2012; Georgi ve Schatral 2012) kavramsallaştırmalarını içeren bir yük taşır. Bu yük yoluyla, göç kavramı, eşitsiz ve iktidar güdümlü toplumsal ilişkileri karartmanın yanı sıra, hareket özgürlüğünün, bazı insanlar için şeytanlaştırırken diğerleri için göklere çıkarılan ve teşvik edilen bir şey olduğu gerçeğini doğallaştırma eğilimindedir. *İkinci olarak*, nitel göç araştırması, insanlar arasındaki sınırların nasıl oluşturulduklarının ve etkili hale geldiklerinin ve iktidar ilişkilerinin bu sınırlar vasıtasıyla nasıl pekiştiklerinin ve yeniden üretildiklerinin derinlemesine incelenmesi bakımından oldukça değerlidir (bkz. Wimmer 2008). Eleştirel gerçekçilikten ilham alan nitel göç araştırması, her türden aktör yorumlarının, söylemsel oluşumların ve toplumsal pratiklerin araştırılmasıyla toplumsal ilişkileri bütünleştirir ve bunu da güncel göç süreçlerini meydana getiren *ortaya çıkarıcı gerçek mekanizmaları [real generative mechanisms]* keşfetme amacı güderek yapar. Metodolojik milliyetçilikten kaçınmak için, kendilerine dair yorumlardan ve söylemsel tanımlamalardan bağımsız olarak var olan ve özellikle asimetri ve eşitsizlikle tanımlananlar başta olmak üzere, uygun yorumlar ve söylemsel oluşumların ışığı altında kavranabilecek olan toplumsal ilişkilerin gerçek yapısına odaklanmak gerekir. Glick Schiller’in de (2007, s. 62) öne sürdüğü gibi: “...ulus-devlet inşası projelerine dair kaygılarda köklenen göç çalışmaları, yalnızca küresel siyasal iktisadı ele alma

Kaynakça

Amelina, A., Nergiz, D. D., Faist, T., & Glick, S. N. (Der.). (2012). *Beyond methodological nationalism. Research methodologies for cross-border studies*. New York: Routledge.

Andriakaina, E. (2009). *Beyond positivism and postmodernism. Essays in historical sociology*. Patras: Opportuna (Yunanca).

Archer, M. S. (2000). *Being human. The problem of agency*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bhaskar, R. (1993). *Dialectic: The pulse of freedom*. London: Verso.

Bhaskar, R. (1998). Philosophy and scientific realism. *Critical realism, Essential readings* içinde, M. Archer, R. Bhaskar, A. Collier, T. Lawson, & A. Norrie (Der.), (ss. 16–47). London: Routledge.

Carter, B. (2000). *Realism and racism. Concepts of race in sociological research*. London/New York: Routledge.

Cruickshank, J. (2003). *Realism and sociology. Anti-foundationalism, ontology and social research*. Abingdon: Routledge.

Danermark, B., Ekström, Jakobsen, L., & Karlsson, J. C. (2002). *Explaining society. Critical realism in the social sciences*. Abingdon: Routledge.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (1994). *Handbook of qualitative research*. Newbury Park: Sage.

Doty, R. L. (2003). *Anti-immigrantism in western democracies. Statecraft, desire and the politics of exclusion*. London/New York: Routledge.

Elder-Vass, D. (2010). *The causal power of social structures: Emergence, structure and agency*. Cambridge: Cambridge University Press.

Elder-Vass, D. (2012). *The reality of social construction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. Abingdon: Routledge.

Fairclough, N. (2005). Discourse analysis in organizational studies: The case for critical realism. *Organization Studies*, 26(6), 915–939.

Fairclough, N., Jessop, B., & Sayer, A. (2004). Critical realism and semiosis. *Realism discourse and deconstruction* içinde J. Joseph & J. M. Roberts (Der.) (ss. 23–42). Abingdon: Routledge.

Iosifides, T. (2011b). *A generic conceptual model for conducting realist qualitative research: Examples from migration studies* (Working Paper No 43). International Migration Institute (IMI), University of Oxford, UK. <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/imi-working-papers/wp-11-43-a-generic-conceptual-model-for-conducting-realist-qualitative-research-examplesfrommigration-studies>. Şu tarihte erişildi: 10 Mayıs 2017.

Iosifides, T. (2012). Migration research between positivistic scientism and relativism: A critical realist way out. *Handbook of research methods in migration* içinde C. Vargas-Silva (Der.), (ss. 26–49). Cheltenham: Edward Elgar.

Iosifides, T., & Sporton, D. (2009). Editorial: Biographical methods in migration research. *Migration Letters, An International Journal of Migration Studies, Special Issue: Biographical Methods in Migration Research* içinde, Iosifides & Sporton (Der.), 6(2), 101–108.

Karyotis, G., & Skleparis, D. (2014). *Migrant lived experiences and resistance to securitisation of migration in Greece: The modern 300* (GPSG Working Paper No 18). London: Greek Politics Special Group, Political Studies Association.

Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy*. Towards a radical democratic politics. London: Verso.

Leontidou, L. (2005). *Ageographitos Chora. Greek Hellenic idols in the epistemological reflections of European geography*. Athens: Propompos (Yunanca).

Lim, S.-L., & Wieling, E. (2004). Immigrant Chinese American women: Negotiating values and perceptions of self in the cultural borderlands of east and west: A qualitative study. *The Family Journal: Counselling and Therapy for Couples and Families*, 12(2), 148–158.

Manicas, P. T. (2009). Realist metatheory and qualitative methods. *Sociological Analysis*, 3(1), 1–15.

Moya, P. M. L. (2000). Postmodernism, “realism”, and the politics of identity. Cherríe Moraga and Chicana feminism. *Reclaiming identity. realist theory and predicament of postmodernism* içinde P. M. L. Moya & M. R. Hames-García (Der.), (ss. 67–101). Los Angeles: University of California Press.

Moya, P. M. L. (2011). Who we are and from where we speak. *Transmodernity. Journal of Peripheral Cultural Production of the Luso-Hispanic World*, 1(2), 79–94.

Nellhaus, T. (2001). Signs, social ontology, and critical realism. *Journal of the Theory of Social Behaviour*, 28(1), 1–24.

Wengraf, T. (2001). *Qualitative research interviewing*. London: Sage.

Willis, J. W. (2007). *Foundations of qualitative research. Interpretive and critical approaches*. London: Sage.

Wimmer, A. (2007). How (not) to think about ethnicity in immigrant societies. Toward a boundary-making perspective. *Concepts and methods in migration research* içinde, K. Schittenhelm (Der.), (ss. 7–38). <http://www.cultural-capital.net>. Şu tarihte erişildi: 20 Eylül 2010.

Wimmer, A. (2008). The making and unmaking of ethnic boundaries: A multilevel process theory. *American Journal of Sociology*, 113(4), 970–1022.

İkinci Kısım

Nitel Araştırma Tasarısı Kurmak

Nitel Göç Araştırmaları: Uygulanabilir Hedefler, Açık Uçlu Sorular ve Çok Boyutlu Cevaplar

Ewa Morawska

Bu bölümün ilk kısmında, uluslararası göçe ilişkin nitel araştırmaların epistemolojik öncüllerini gözden geçirecek, bu yaklaşım yoluyla güdülebilecek temel araştırma amaçlarını belirleyecek, ilgili veri toplama ve analiz stratejilerine kısaca değinecek ve nitel çalışmaların sonuçlarını en iyi şekilde sunmanın yolunu önereceğim. İkinci kısımda, bu yolla oluşturulan çerçeveden yararlanarak uluslararası göç çalışmaları alanındaki akademisyenleri hâlihazırda meşgul eden mevcut ve yeni gelişen sorunların bazılarının incelenmesinde standart nitel araştırma yöntemlerini (mülakat, gözlem ve doküman analizi) kullanarak sorulabilecek soru türlerine örnekler sunacağım. Bu soru türleri, sınırları geçmesi muhtemel kişilerin karar alma süreçlerini, göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonunu ve süper çeşitliliğin/çokkültürlülüğün göçmenlerin gündelik hayatlarındaki rolünü de kapsıyor.

7.1 Nitel Araştırmanın Temel Öncülleri, Hedefleri ve Stratejileri

Geleneksel anlamda nitel araştırma, genel olarak sosyal bilimlerde ve burada ele alındığı üzere uluslararası göç çalışmalarında, insanların gündelik deneyimlerini, bu deneyimlerin içsel ve dışsal boyutlarını, toplumsal aktörlerin kendi durumlarına ve arayışlarına atfettikleri anlamların da yardımıyla yeniden kurmayı amaçlamaktadır. Diğer bir deyişle, nitel araştırma, Varşova Üniversitesi'nde toplumsal araştırma yöntemleri alanında çalışan ve rehberliğinde eğitim aldığım Polonyalı sosyolog Florian Znaniecki'nin (1882-1958) "hümanistik katsayı" [*humanistic coefficient*] adını verdiği şeye önem vermektedir. Znaniecki, toplumsal olgular toplumsal aktörler tarafından meydana getirildiğinden, toplumsal olguların ancak toplumsal aktörlerin perspektifinden bakıldığında sahiden anlaşılabilceğinde ısrarcıydı (Znaniecki 1934). Araştırmacıların

herhangi bir bağlamda hümanistik katsayıyı hesaba katabilmeleri için, hayatları incelenen insanların bakış açısını geliştirmeleri gerekmektedir. Kısaca, Alman *verstehende* veya yorumlayıcı sosyoloji geleneğinde *Einführung* olarak tanımlanan şeye, yani empatiye, kelimenin tam anlamıyla bir başkasının aklından veya kalbinden geçenleri sezebilme yetisine gereksinimleri vardır. *Verstehende* geleneğinde sosyolojik araştırma, toplumsal dünyanın mikro seviyede araştırılmasını, fakat bu araştırmanın C. Wright Mills'in sosyolojik tahayyül adını verdiği şeyle ya da kendi ifadesiyle “kişisel deneyim ile dışarıdaki dünya arasındaki ilişkiye dair canlı farkındalık” (1959, s. 7) ile yürütülmesini temsil etmektedir. Nitel araştırma, Max Weber'in düşüncesinde sosyolojik analizin esas meselesi (1968) olan anlamlı toplumsal eyleme, onun kendiliğinden çokbiçimli olduğunu ve ortaya çıktıkça sürekli yeni biçimler aldığını kabul ederek yaklaşır. En ideal biçimiyle, bütün bunlar toplanan veriye ve o verinin yorumlanmasına yansiyacaktır. Bunun sonucu olarak nitel araştırmacılar doğuştan brikolaj uzmanlarıdır; “ellerinden her iş gelir”; karıştırıp harmanlarlar ve incelenen durumlar hakkında karmaşık, çok boyutlu ve genellikle de “bulanık” değerlendirmeler yapmaları gerektiğinde çok çeşitli yöntem ve ilgili içgörülerini yeniden şekillendirirler (Denzin ve Lincoln 2008, s. 3-4). Bu karıştırma, harmanlama ve yeniden şekillendirme metodolojisi, toplumsal dünyaların ve o dünyaları (yeniden) yaratan beşeri aktörlerin dinamik gündelik işleyişlerinin içkin çeşitliliğini bir araya getirirken nitel araştırmalar, burada ileri süreceğim üzere, çok çeşitli araştırma amaçlarının sistematik olarak güdülmesini kolaylaştırmakta ve araştırdığımız toplumsal dünyalara ilişkin kavrayışımızı ciddi ölçüde genişletmektedir.

Nitel araştırma ayrıca, Znaniecki'nin (1934) toplumsal olguların “kinetik” veya süreçsel tabiatı olarak adlandırdığı şeyin merkeziliğine odaklanmakta ve bu, insan hayatlarının zamansal boyutuna analitik bir dikkatle yaklaşmayı gerektirmektedir. Amerikalı tarihsel sosyolog Ronald Aminzade, klasikleşmiş makalesi “Historical Sociology and Time”da [Tarihsel Sosyoloji ve Zaman] (1992) inceleme nesnelerini sabit değil süreçsel kabul eden araştırmacıların, etkilerini dikkate almaları gerektiği dört zaman boyutu tanımlamaktadır: süre, hız, gidişat ve ritim. Örneğin, bir göçmenin ev sahibi ülkede izinsiz geçirmiş olabileceği farklı uzunlukta zamanlar onun ana akım istihdam olasılıklarını etkileyebildiğinde, süre önemlidir. Göçmenlerin memleketlerine seyrek ya da sık seyahatlerinin ev sahibi topluma entegrasyonları kapsamında farklılaştırıcı etkisi bir hız meselesidir. Sosyoekonomik entegrasyon süreçleri, ev sahibi ülkeye çocukken gelmiş ve eğitimlerini orada tamamladıktan sonra iş piyasasına girmiş göçmenler için, ev sahibi ülkeye memlekette edindikleri mesleki uzmanlıklara sahip yetişkinler olarak gelmiş yurttaşlarınınkinden [*fellow nationals*] muhtemelen önemli ölçüde farklı olacaktır. Bunlar gidişat ile ilgili meselelerdir. Göçmenlerin deneyimledikleri günlük ırksal ve dinî dışlanma ve ayrımcılığın düzenliliği/düzensizliği ve bu deneyimin entegrasyon hızlarına etkisi ise bir ritim meselesidir.

Beşeri faaliyetlerin ve onların yarattığı toplumsal dünyanın çok boyutlu ve çok biçimli olduğu öncülü üzerine kurulu olan ve nitel sosyal bilim araştırmalarına temel özelliğini veren nitel araştırmalar, analiz edilen olguların temsillerini de bir o kadar kendiliğinden çeşitli, karmaşık ve genellikle “bulanık” kılmaktadır. Araştırmacıların kendi ihmallerinin ve önyargılarının yanı sıra, araştırmalarımızın öznelere tarafından üretilen kasıtlı veya kasıtsız yanlış temsiller de nitel araştırmaların sonuçlarının biçimsizliğine ya da kesinliğinin yetersiz kalmasına eklenmektedir. İncelenen kaynakların eleştirel bir değerlendirmesi ve araştırmacının toplanan bulguların üstüne kendilerinden kattıklarına dair özdeşünümsel bir açıklama sunulsa dahi (özdeşünümselliğe ilişkin “ne” ve “nasıl” soruları hakkında iyi tartışmalar için bkz. Denzin ve Lincoln 2008; Lofland ve Lofland 2006; Alvesson ve Skoldberg 2012; Iosifides 2011, 2018), toplumsal dünyanın ve onun beşeri aktörlerinin nitel araştırmalar yoluyla üretilen temsilleri, bu yaklaşımın çağdaş uygulayıcılarının çoğunun hemfikir olduğu üzere, kaçınılmaz olarak “boşluklu” ve eksiktir. Gelgelelim nitel yaklaşım, her ne kadar araştırdığı olguların kusursuz, ayna gibi temsillerini üretemese de uygulayıcıları, bilimsel uygulama standartlarını kesinlikle elden bırakmamaktadır. Daha ziyade, doğruluğun olası en iyi ölçümüne [*verisimilitude*] ya da araştırma nesnelere mümkün olan en yakın mesafeye ulaşmaya adanmışlıklarını, onları entelektüel olarak memnun etmektedir (bu mesele örneğin Hammersley 1995, Atkinson 1990 ve Madison 2012 tarafından ikna edici bir şekilde tartışılmıştır). Bizim durumumuzda, uluslararası göçle ilişkili konularda iyi yürütülen ve doğruluğa yüksek bir seviyede erişen nitel araştırmalar, göçmenlerin gündelik deneyimlerinin farklı yönlerinin nasıl evrildiğine ve geliştiğine ilişkin zengin, çok katmanlı ve nüanslı açıklamalar sunmaktadır. Sosyal bilimlerde, salt nicel olan araştırmalara ve analizlere kıyasla nitel yaklaşımın temel gücü, insanların fiili yaşam dünyalarının daha doğru temsillerini sunabilme becerisidir.

Araştırmacılar, araştırdıkları belirli alandaki bilgiye aşına hale geldikçe, veri toplama ve analizlerine rehberlik edecek belirli hedef(ler)e de karar vermelidirler. Charles Ragin (1994) sosyal bilim araştırmalarına temel niteliğini kazandıran yedi amaç belirlemiştir: (i) genel örüntü ve ilişkiler tespit etmek; (ii) kuramları ve ana kavramları sınamak ve inceltmek; (iii) öngörülerde bulunmak; (iv) kültürel veya tarihsel öneme sahip olguları yorumlamak; (v) farklılığı incelemek; (vi) ses vermek ve (vii) yeni kuramlar geliştirmek. Ragin’e göre nitel araştırma, yedi olası amacından üçünü gütmeye yardımcı olmaktadır: Kültürel veya tarihsel öneme sahip olguları yorumlamak, farklılığı incelemek ve [araştırılan alanın] sesi olmak.

Göç çalışmalarında kültürel veya tarihsel öneme sahip olguların yorumlanması, örneğin Avrupa’daki ırksal azınlıkların bugünkü göçmen üyelerinin ulusötesi bağlantılarını değerlendirmede önem arz eder. Bu bağlantılar, göçmenlerin bireysel ve kolektif özgüveni için veya göçmenlerin ev sahibi toplumların ana akımına gelecekteki

Elbette beş araştırma hedefi de tek bir projede birleştirilebilir. Herhangi bir nitel araştırma projesinin gütmek isteyebileceği araştırma hedeflerinin belirlenmesinin yanı sıra, nitel analizlerin planlanmasında ve yürütülmesinde üç genel meselenin dikkate alınması gerekmektedir. İlk olarak, tek vaka araştırması mı yoksa çoklu vaka araştırması mı yapılacağına karar vermek gerekmektedir. Bangladeşlilerin Birleşik Krallık'a sınır ötesi göçünü tetikleyen mekanizmalara veya ülkelerinin 2004'te Avrupa Birliği'ne girmesinden sonra Berlin'e yerleşmiş Polonyalı göçmenlerin bu şehirdeki sivil-siyasal kültürel etkileşim ve dönüşümlerine odaklananlar gibi çoğu nitel araştırma projesi, tek vakalı çalışmalardır. Tek vakalı çalışmalar, yukarıda bahsedilen araştırma hedeflerinin güdülmesine yardım edebilmekte ve iyi yürütüldüğü takdirde yararlı bilimsel içgörüler üretebilmektedir. Karşılaştırmalı çoklu vaka araştırmaları daha fazla zaman ve enerji gerektirmekle birlikte ürettikleri bilgi bakımından daha doyurucudurlar. İncelenen olguların olabildiğince çok boyutunu ele alarak yüksek bir karmaşıklık seviyesini hedefleyebilirler. Alternatif olarak, zamanı ve olanakları sınırlı bir araştırmacı için daha uygun olan karşıt bir yaklaşım benimsenerek basit (hatta kasten basitleştirilmiş) bir kurgu da izlenebilir: Örneğin Amsterdam, Hamburg ve Londra'daki Endonezyalı göçmenlerin kültürel etkileşimde izledikleri yollara bakarak farklı ortamlardaki benzer aktörlerin bir karşılaştırması ya da Viyana'daki Sırların, Türklerin, Lehlerin ve Romanyalıların çokkültürlü yönelimleri ve gündelik pratiklerine bakarak benzer bir ortamdaki farklı aktörlerin bir karşılaştırması. Bunlar, belirlenmiş araştırma hedeflerinden biri veya daha fazlası tarafından yönlendirilebilmektedir (nitel araştırmalarda farklı karşılaştırmalı analiz türleri üzerine harika bir tartışma için bkz. Charles Ragin'in *The Comparative Method*'ı [1987]). Kariyerinin başındaki araştırmacıları teşvik etmek amacıyla diyebilirim ki, nitel karşılaştırmalı araştırma (elbette kişinin kendi konusuyla ilgili yeterli miktarda belge bulunması kaydıyla) ikincil literatürde hâlihazırda ele alınmış başka vakalardan elde edilmiş karşılaştırma malzemesi ile ilişkilendirilmek suretiyle kişinin kendi setinin özgün bir tek vakalı araştırmasına da pekâlâ dayanabilir.

İkinci mülâhaza, nitel araştırmalarda toplanan kanıtların nasıl anlamlandırılacağı meselesiyle ilgilidir. Nitel araştırmada yaygın kullanılan ve okurların dikkatine sunmak istediğim bir yaklaşıma göre, toplumsal olguların *neden* meydana geldiği, değiştiği ya da devamlılık gösterdiği sorusunu yanıtlamanın en iyi yolu bunu *nasıl* yaptıklarını göstermek ve bunu da, değişen koşulların çeşitli dizilimleri tarafından zaman içinde nasıl şekillenmiş olduklarını göstererek yapmaktır (Abrams 1982). Nitel araştırmacılar, bir toplumsal olgunun nasıl/neden başka bir yönde değil de belli bir yönde evrildiğini göstermek için bu gelişmeleri şekillendirmiş belirli koşullar dizilimini yeniden kurarlar. Sosyolojinin ve belki de genel olarak tüm sosyal bilimlerin merkezî odağının toplumun bireyleri ve bireylerin de toplumu şekillendirme biçimlerinde yattığını varsayarsak, incelleme yürütülmüş bir nitel veri analizi, beşeri aktörlerin en yakın sosyokültürel

7.2 Uluslararası Göçe İlişkin Nitel Araştırmada Sorular ve Cevaplar: Mevcut ve Ortaya Çıkmakta Olan Sorunlar Gündeminden Örnekler

Sormamız gerektiğini düşündüğüm araştırma sorularına ve araştırmacıların, yanıtlar konusunda akıllarında tutmaları gerektiğini düşündüğüm ikazlara ilişkin önerilerimi, göç çalışmalarında mevcut ve yeni sorunlar gündeminde yer alan temalar halinde düzenledim: Göçmenlerin sınır ötesi yolculuğa çıkma kararlarını şekillendiren bağlam ve düşünceler; göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonu ve göçmenlerin gündelik deneyimlerindeki süper-çeşitlilik/çokkültürlülük meselesi. Göç etme veya etmeme kararının, gidenlerin ve kalanların ileriki yaşamlarındaki önemi düşünüldüğünde nitel araştırmacıların bu meseleye (uluslararası nüfus akışı üzerine nicel incelemelerin çokluğuyla keskin bir tezat oluşturarak) çok az ilgi göstermiş olmaları şaşırtıcıdır; bu temaya odaklanmaya karar vermemin nedeni de bu. Göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonu göç çalışmalarında ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, köklü bir araştırma konusudur, dolayısıyla bu bölümde en fazla üzerinde durulacak konudur. Bunun aksine, göçmenlerin gündelik hayatlarındaki süper-çeşitlilik/çokkültürlülük meselesi, son dönemde birtakım ev sahibi ülkelerde yükselen milliyetçi ve dışlayıcı duygulara rağmen, son on yıl içerisinde göç çalışmaları alanında en dikkat çekici ilerlemeleri kaydetmiş araştırma alanı olarak ilgi görmeyi hak etmektedir.

“Ev sahibi ülkenizin vatandaşlığına geçtiniz mi?” ve benzeri basit “evet” veya “hayır” cevapları gerektiren soruları dikkate almayacak ve onun yerine, göçmenlik deneyiminin çok boyutlu yönlerini irdeleyen, çeşitli ve genellikle birbirinin etkisini azaltan veya çelişkili bileşenlerin nitelediği sorgulamalara odaklanacağım. Zaten nitel araştırmanın asıl katkıda bulunabileceği nokta da bu dizilimlerin araştırılmasıdır. Mülakat, gözlem ve doküman analizi yoluyla toplanmış bilgilerin güvenilirlik ve geçerliliğini eleştirel olarak değerlendirmekle meşgul olan meseleleri tartışmaya da girişmeyeceğim. Bu sorunları ele almada kabul gören prosedürler yeterince yazıya dökülmüştür (bkz. Bryman 2004, Bölüm 18; ayrıca, Hammersley ve Atkinson 2003, Bölüm 5; resmî istatistiklerin eleştirel değerlendirilmesi hakkında bkz. Prewitt 2004).

7.2.1 Göçmenlerin Sınır Ötesi Yolculuğa İlişkin Karar Alma Süreçlerini Şekillendiren Bağlam ve Düşünceler

Göç etnografisi olarak çalıştığım uzun yıllar boyunca, araştırmalarıma, mülakat yaptığım kişilerden yaşam öykülerini anlatmalarını isteyerek başlamanın çok faydasını gördüm (nitel araştırmada iyi bir bilgi toplama yöntemi olarak sözlü tarihler

olabildiğince aslına benzer şekilde yeniden inşa etmek olduğunu düşünecek olursak, araştırmacının, mülakat yaptığı kişilerin yaşam öykülerindeki bu tür kararsızlık/tereddüt göstergelerine özellikle dikkat etmesi gerekmektedir.

Araştırmalarını göç veren bölgelerde yürütmeyi planlayan ve davranışlarını çalışmak istedikleri kişilerin dillerine ve davranışlarına yön veren kültürel kodlara yeterince aşına olan araştırmacılar için gözlem; yaşam öykülerini ve devamında yapılan mülakatlarda elde edilen bilgileri tamamlamak için iyi bir yoldur (gözlem sahalarına erişime ilişkin temel bilgiler ve saha notları almanın yolları için bkz. Atkinson ve diğerleri 2001; Johnson 1975; O'Reilly 2005). Araştırmacıların bu türden bir gözlem yaparken odaklanmak isteyebilecekleri konular, sohbetlerde göçün ve göç etmemenin yan yana bulunması ve değerlendirilmesi ile bu değerlendirmelerin altında yatan görüş ve savlar; geri dönüş yapmış göçmenlerin başarısından veya başarısızlığından söz edilme biçimleri; hedef ülkelerine varmış olanların göç etmeyi düşünenler tarafından güvenilir bilgi ve destek kaynağı görülme ölçüleri ve biçimlerini kapsamaktadır. Geri dönüş yapmış göçmenlerin kişilerin kalma veya göç etme kararları üstündeki etkisini ölçerken [geri dönüş yapmış kişilerin] dış görünüşleri, hal ve hareketleri, maddi yaşam standartları, yaşam tarzları ve sosyal statülerinin hesaba katılması gerekmektedir. Gerektiği yerlerde, yerel siyasi ve/veya dinî liderlerin göçün dez/avantajlarına ilişkin basın açıklamalarının genel olarak yerli halk ve özel olarak potansiyel göçmenler tarafından ne ölçüde ciddiye alındığı da gözlemlenmelidir.

Ev sahibi ülkedeki potansiyel göçmenlerle ve, özellikle de, sözde yabancı koloniler ve karma ya da etnik olarak farklı göçmen gruplarından oluşan resmî ve gayri resmî toplanma yerleriyle ilgili ortamları gözlemlerken şunlara odaklanmak gerekmektedir: bu toplumsal grupların bir parçası olmaya dair yerel ötesi toplumsal ilişkilerin ve kültürel normların işleyişine; siyasi göçmenlerin [*émigrés*] gerçekleşmeyi bekleyen varışları ve göç etme kararlarının lehine veya aleyhine savların tartışılma biçimleriyle ilgili sohbetlerine; bu ortamların yeni göçmenlere seyahat, barınma ve istihdam fırsatları konusunda bilgi ve yardım biçiminde sundukları destek kadar bu tür yardımların beraberinde gelen beklenti ve ihtarlar hakkında bilgiye (Polonyalı ve Karayıplı sınır ötesi yolcularının göç deneyimlerine dair gözleme dayalı harika açıklamalar için sırasıyla bkz. Irek 2014; Olwig 2007).

Belgeye dayalı kaynakların kullanımı söz konusu olduğunda, yirminci yüzyılın ilk yarısında göç deneyiminin klasik aşamasına ilişkin araştırmaların temel dayanak noktası olan göçmen mektuplarının yerini bu süre zarfında büyük ölçüde telefon, e-posta ve internet yoluyla iletişim almıştır (göçmen mektuplarına dayanan en ünlü çok ciltli kitap W. I. Thomas ve Florian Znaniecki'nin *The Polish Peasant in Europe and America, 1918-1920* kitabıdır; genel olarak sanal iletişim biçimleri üzerine nitel araştırma için bkz. Hine

bireysel inisiyatiflerini ve geleceğe, aile yaşamına, sosyal ilişkilere, yerleşim yerlerine ve mesleki pozisyonlara dair özlemlerini içerebilmektedir (Herbert'ın, Güney Asyalıların Leicester'da [Birleşik Krallık] kök salma biçimlerine ilişkin açıklaması (2008) göçmenlerin yaşam öykülerinin bu bağlamda etkili kullanımına iyi bir örnektir).

Bu otobiyografik anlatımlar, göçmenlerin adapte olma biçimlerinin süreçsel tabiatına ve bilhassa olayların sırasının siyasi göçmenlerin hayatlarında oynadığı rolün önemine dikkat eden nitel araştırmacılar için özellikle ilgi çekici olacaktır. Benimle aynı yaşta, aynı şehirli entelijansiya arka planına sahip bir [kadın] arkadaşımla kıyasladığım kendi göç hikayemden vereceğim örnek, bir yandan bu zamansal boyutun geçerliliğini vurgularken bir yandan da yeni gelenlerin adaptasyon süreçlerinde farklılığın ilginç bir yönünü sergilemektedir. İkimiz de Amerika'ya komünist Polonya'dan siyasi mülteciler olarak aşağı yukarı aynı sıralarda geldik. Ben burs alabilecek kadar İngilizce bildiğimden, vardktan kısa süre sonra doktora çalışmalarına başlayabilirken hiç İngilizce bilmeyen arkadaşım lisansüstü eğitim planlarını ertelemek ve onun yerine geçinebilmek için iş bulmak zorunda kaldı. Aradan yedi yıl geçti, ikimiz de evlendik fakat ben çoktan doktora derecem almış, itibarlı bir üniversitede çalışmaya başlamışken İngilizcesi o sırada artık idare eder hale gelmiş olan arkadaşım henüz bir yüksek lisans programına kayıt olmamıştı bile. Gelecek 8 yıl boyunca aklını tamamen meşgul edecek iki çocuğu olmuştu (benim çocuğum yoktu) ve yüksek lisans çalışmalarına en nihayet, Amerika'ya varmamızdan 15 yıl sonra başlayabildi. Aynı sıralarda ben profesörlüğe terfi etmişim. Arkadaşım mezun olduktan sonra üniversitede iş bulmakta zorlandı. Şimdi Midwest'te küçük bir yüksekokulda çalışıyor. İzlediğimiz epey farklı yolların sebebi kesinlikle bireysel yeteneklerimizdeki bir eşitsizlikten kaynaklanmıyordu (ikimiz de Varşova'da üniversite öğrencisiyken arkadaşım muhtemelen benden daha fazla entelektüel potansiyele sahipti), daha ziyade göçmen olarak kendi hayatlarımızda farklılık gösteren olay dizilerinin birikimsel [*cumulative*] etkilerinin sonucuuydu.

Göçmenlerin yaşam öykülerini anlatırken kendi entegrasyonlarına dair sundukları açıklamaların tamamlayıcı mülakatlar yoluyla daha fazla irdelenmesi gerekmektedir. Burada yine yalnızca olaylara/gerçeklere dayalı verilere (ev sahibi ülkeye varmalarından itibaren ikamet ettikleri yerler, hareketleri, çalıştıkları işler ve bu süre zarfında olası iniş çıkışları) odaklanmakla kalmayıp ikamet ettikleri yerlerin, iş durumlarının ve asimilasyonlarının diğer (sosyal ve kültürel) yönlerine nasıl etki ettiğine; ne derece aidiyet duygusu geliştirebiliyor veya geliştiremiyor olduklarına ve sosyokültürel adaptasyonlarının ekonomik entegrasyonlarını (ya da tam tersi) nasıl etkilediğine de odaklanılmalıdır. Özellikle ırksal ve dinî azınlıklara mensup kadınlara ve göçmenlere soru sorarken ayrımcılık veya önyargı deneyimleyip deneyimlemediklerini, bununla nasıl baş ettiklerini ve bunun öz algılarını ve ev sahibi topluma bağlılıklarını nasıl etkilemiş olduğunu ortaya çıkarmak önemlidir.

belli yönelimler arasında bir gerilim hissediyorlar mı?

Sonraki adım olarak, göçmenlerin kimlik setlerini oluşturan çeşitli unsurlar ve belli unsurların öne çıktığı belirli bağlam veya durumlar daha derinlikli araştırılabilir. Kimlik setleri içindeki unsurların zamanla nasıl değişmiş ve mülakat yapılan kişilerin görüşüne göre bu dönüşüme katkı sağlayan ne olmuştur? (Göçmenlerin “çoklu” ve “bölünmüş” kimlikleriyle ilgili iyi bir tartışma için bkz. Spickard 2013; Leonard 2008). Mülakat yapılan kişiler, ev sahibi ülkeyle özdeşlik kurduklarını ileri sürdükleri zaman özellikle hangi niteliklerle özdeşleştikleri ve yeni çevrelerindeki kamusal ve özel hayat tarzlarının onlara yabancı gelmeye devam eden yönleri olup olmadığı (varsa neden böyle olduğu) ortaya çıkarılmaya çalışılmalıdır.

Göçmenlerin entegrasyonunun önemli veçhelerinden biri olan dil söz konusu olduğu zaman, mülakat yapılan kişilere genellikle ev sahibi toplumun diliyle aşinalıklarının derecesi ve bu dili hangi bağlamlarda ve hangi özel durumlarda kullandıkları sorulmaktadır. Fakat bu basit sorular, yeni gelenlerin içsel durumuna dair içgörü kazanmak için pek yeterli görünmemektedir. Göçmenlerin, ev sahibi ülkelerine adapte olma şekillerine baktığım kendi etnografik araştırmalarımda, onları, çeşitli belli bağlamlarda kullanırken rahat hissettikleri diller hakkında bir sohbetle yönelmenin çok daha faydalı olduğunu fark ettim: Konuşurken (mülakat yapılan kişiye ve bağlama göre farklılık gösterebilir) ve yazarken veya okurken (metnin doğası ve işlevine göre farklılık gösterebilir), düşünürken ve hatta ağlarken ya da sevinirken. Zaman içinde gerçekleşen olası değişiklikler ve bunları etkileyen faktörleri sorgulamak ve bunun, aidiyet duygularını nasıl etkilediğini sormak burada da önemlidir.

Göçmenlerin sosyalleşme biçimleri de bir diğer ilgi odağıdır. Kimlerle ilişki kuruyorlar, ne tür ortak etkinliklere katılıyorlar ve bunu ne sıklıkta yapıyorlar? Bu karşılaşmalar aidiyet duygularını nasıl şekillendiriyor? Arkadaşlık ettikleri kişiler ve/veya katıldıkları ortak etkinlikler zaman içinde değişmiş mi? Göçmenlerin çok etnik yapıları ortamlarda yaşadığı durumlarda, ev sahibi topluma entegrasyonlarının, hâkim toplumsal grup ya da araçlarla doğrudan temas veya onların içine girme yoluyla kolaylaşmış mı kolaylaşmadığını kontrol etmek iyi bir fikirdir. Philadelphia’ya yakın zamanda gelen Rus Yahudi göçmenler, ikincisine iyi bir örnektir. Ana akım Amerikan kurumlarıyla temasa geçmiş ve büyük ölçüde, şehirdeki yerleşik Amerikan Yahudi cemaati yoluyla “Amerika’yı öğrenmişlerdir” (bkz. Morawska 2004).

Nitel araştırmacılar, her aşamada, göçmenlerin ev sahibi topluma adapte olma süreçlerinin çok boyutluluğunu irdeleyen sorular formüle etmeye istekli olacaklardır: entegrasyonlarının ekonomik, sivil-siyasal, toplumsal ve kültürel veçheleri eş zamanlı mı yoksa değişkenlik gösteren hızlarda mı evriliyor? Ayak uyduramıyorlarsa bunun nedeni nedir ve göçmenler bu uyumsuzluğu nasıl deneyimliyorlar? Örneğin Birleşik

olduklarını çok iyi yansıtabilmektedir. Lieber ve Levy'nin (2013) İsviçre'deki yüksek vasıflı Çinli yerleşimcilerin adaptasyonu üzerine yaptıkları gözlem temelli çalışmada göstermiş oldukları üzere, farklı ortamların farklı beden dillerini çağırıyor olması da olasıdır.

Göçmenlerin, ev sahibi toplumdaki sosyal etkileşimlerine zemin teşkil eden kültürel kodları ne derece içselleştirmiş olduklarını ölçmeye çalışırken, araştırmacının, karma sosyal ortamlara kıyasla etnik sosyal ortamlarda benimsedikleri sohbet tarzına dikkat etmesi gerekir. Doğma büyüme bir Leh ve bir etnograf olarak, Birleşik Devletler'de olduğu gibi Avrupa'da da tartışmalarda, hemşerim olan pek çok Doğu Avrupalı göçmenin kendini bilmeyerek sergilediği zıtlaşmacı tavır hemen her zaman hem ilgimi çekmiş hem de beni sinirlendirmiştir. Bu tarz genellikle Batı'da uygulanan "yumuşatılmış", taviz vermeye hazır tartışma tarzıyla apaçık çelişmektedir. Bu, aynı fikirde değilsek embesil olduğum ve muhatabımın haklı olduğu öncülü üzerine kurulu, derin köklere sahip zıtlaşmacı tarz hava durumu kadar zararsız konulara bile sirayet edebilmektedir: Yarın yağmur yağacağını söylersem, sohbet ettiğim kişi sesini yükseltip "Hayır, güneşli olacak!" diye bağırabilir. Bu yaklaşım büyük ölçüde, Slav dillerinde "taviz" sözcüğünün belirgin biçimde olumsuz bir çağrışıma sahip olmasından, taviz vermeye istekli kişi ya da grubun ahlaki metanete sahip olmadığı varsayımından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla araştırmacı, Doğu Avrupalı göçmenlerle mülakat yaparken veya onları gözlemlerken hem alışkın oldukları zıtlaşmacı tarzı ya da ev sahibi toplumlarına daha uygun olduğu için benimsedikleri daha az zıtlaşmacı tarzı ne ölçüde sürdürdüklerine, hem de bu tarzın bir dizi sosyokültürel bağlam ve karşılaşmada değişkenlik gösterebilme biçimlerine odaklanmalıdır. Elbette, entegrasyonları süresince, mülakat yapılan kişiler için taviz kavramının kendisi de değişmiş olabilir.

Bu bağlamda, faydalı bir şekilde analiz edilebilecek doküman yelpazesi, sınır ötesi göç sürecini incelerken dikkate almaya değer dokümanlardan önemli bir farklılık göstermez. İnternet iletişimi, yabancı dilde gazetelerin editörlerine gönderilen rapor ve mektuplar, televizyon ve radyo programları ve siyasi göçmenlerin hayatlarını anlatan romanlar, göçmenlerin ev sahibi ülkelere adapte olma sürecinin çeşitli veçhelerine dair epey bilgi vermektedir (Her ne kadar nitel araştırmacıların dikkatli bir şekilde incelemeleri gerekse de ulusal ve yerel nüfus sayımları gibi resmî "muhasabe" dokümanlarını, ilgili iş ve refah istatistikleri ile yerleşim yoğunluğunun veri detaylandırmasını, yurtdışı doğumlu sakinlerin demografik profilini, ekonomik konumunu ve vatandaşlık statüsünü bu tartışmanın dışında bırakıyorum). Araştırmacı kesinlikle, bir yandan ev sahibi ülkenin ekonomik ve hukuki-siyasal sistemine, halkına ve kültürüne dair, bir yandan da göçmenlerin çeşitli uğraşları ve başarılarına dair farklı görüşlerin çeşitli internet sitelerinde nasıl dile getirildiğini incelemeli, bir yandan da farklılaşan bakış açılarından hangilerinin ne sıklıkta ifade edildiğini ve bunların neden oldukları tepkileri

etmek üzere Steven Vertovec (2007) tarafından icat edilmiş olan- “süper çeşitlilik” kavramıyla birlikte çokkültürlülük kavramı da son dönemde uluslararası göç çalışmaları alanına girmiştir. Siyaset bilimciler bu kavramı daha ziyade farklı grupların hak sahipliğine ilişkin bir politikalar ve yasal hükümler seti olarak düşünürken, göç çalışmalarındaki nitel araştırmalar buna her şeyden önce, insanların gündelik hayatlarının temelindeki deneyimi açısından yaklaşmaktadır. Hâlihazırda pek çok “tepeden inme” çokkültürlülük çalışması birikmiş bulunuyor, oysa “tabandan” yani gündelik hayatta deneyimlendiği haliyle çokkültürlülük, akademi sahnesine yeni girmiş sayılır (örneğin bkz. Wise ve Velayutham 2009; Vertovec 2011).

Temel seviyesinde çokkültürlülüğü, var-yok özelliklerinden ziyade, derecelendirme olarak düşünülebilecek üç boyuttan müteşekkil tanımlamayı öneriyorum: (i) en kötü ihtimalle nötr olarak medenî, en iyi ihtimalle açık, dostane gruplar arası temasların biçimleri ve düzenliliği; (ii) grup farklarının dikeyden ziyade yatay düzen olarak temsilleri; ve (iii) gruplar arası çatışma çözümünde doğrudan zıtlaşmacı değil uzlaşmacı bir tavır. Birinin görüş ve pratiklerinin herhangi bir durumda ne kadar çokkültürcü olduğu belirli koşullara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Aynı şey, bu üç etkenden her birinin herhangi bir bağlamda etkin olma derecesi için de geçerlidir. Dolayısıyla göçmenlerin yönelim ve pratiklerinin çokkültürlülüğünü irdeleyen mülakat sorularının (örneğin, genelleştirilmiş “ötekiler” ve belirli grupların üyelerine yönelik tavırlarını, onlarla temaslarının biçimlerini ve sıklığını, bu temaslardaki aşinalık ve yakınlığın derecesini, diğer grupların özel günlerine iştirakları ve onların yemek alışkanlıklarını benimsemeleri ve diğer grupların üyelerinin kamu görevlisi olmalarına dair (mesela Sadiq Khan’ın 2016 Mayıs’ında Londra belediye başkanı olması) görüşlerinin ölçülmesi) dile getirilen duygularda ve faaliyetlerde muğlaklığa, esnekliğe ve uyuşmazlıklara izin veren bir tarzda tasarlanması ve bu soruların belirli çokkültürlü bağlantıların durumsal dinamiklerini dikkatle sorgulaması gerekmektedir.

Göçmenlerin ev sahibi topluma çokkültürlü entegrasyon tarzlarının olası biçimleri de bir nitel araştırmacı için ilginç bir araştırma alanı olabilir. Bu sorgulama hattı, aşağıdakilere benzer açık uçlu ve müphem ifadeleri ve belirsizliği çağırان türde sorular içerecektir: ev sahibi toplumda yerleşik çoğul ulusal/etnik/dinî gruplarla ve onların gelenekleriyle sembolik özdeşimleri hakkında; ev sahibi toplumda yerleşik diğer ulusal/etnik-dinî grupların kültürlerinin dışsal (dil, âdetler) ve içsel (değer yönelimleri, normatif beklentiler, inançlar) unsurlarının içselleştirilmesi ve pratiği hakkında; ev sahibi toplumda yerleşik diğer ulusal/etnik/dinî grupların üleriyle resmî, yarı-resmî ve/veya sokaklar, dükkânlar, birahaneler ve lokantalar gibi mahalle kamusal alanları dahil gayri resmî ortamlarda; iş yerleri, anaokulları ve okullarda; evler ve bahçelerde düzenli sosyal angajmanlar hakkında ve ev sahibi toplumda yerleşik muhtelif ulusal/etnik/dinî toplulukların siyasal yapılarının refahına vatandaşlık bağlılığı/sorumluluğu hakkında.

olanak tanıyabilir ve hepsi arasında karşılıklı disiplinlerarası bağlantıları harekete geçirerek genel olarak göç çalışmaları alanındaki tartışmaları hararetlendirebilir.

Çeviren: *Ayşecan Ay*

Hochschild, J., vd. (Der.). (2013). *Outsiders no more? Models of immigrant political incorporation*. New York: Oxford University Press.

Iosifides, T. (2011). *Qualitative methods in migration studies: A critical realist perspective*. Farnham: Ashgate.

Iosifides, T. (2018). Epistemological issues in qualitative migration research: Self-Reflexivity, objectivity and subjectivity. *Qualitative research in European migration studies* (pp. 93–109) içinde, R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Der.). Cham: SpringerOpen.

Irek, M. (2014). *Circular travels: A site-less ethnography of an informal trading routes*. <https://www.isca.ox.ac.uk/fileadmin/ISCA/JASO/2014/Irek> . Erişim tarihi Nov 2016.

Johnson, J. (1975). *Doing field research*. New York: Free Press.

Jones, S. (1999). *Doing internet research*. London: Sage.

Kurien, P. (1998). Becoming American by becoming Hindu: Indian Americans take their place at the multicultural table. *Gatherings in diaspora: Religious communities and the new immigration* (pp. 37–70) içinde, R. S. Warner & J. G. Wittner (Der.). Philadelphia: Temple University Press.

Leonard, K. I. (2008). Hyderabadis abroad: Memories of home. *Tracing an Indian diaspora: Contexts, memories representations* (pp. 257–270) içinde, P. Raghuram, A. K. Sahoo, B. Maharaj, & D. Sangha (Der.). London: Sage.

Leurs, K., & Prabhakar, M. (2018). Doing digital migration studies: Methodological considerations for an emerging research focus. *Qualitative research in European migration studies* (pp. 247–266) içinde, R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Der.). Cham: SpringerOpen

Lieber, M., & Levy, F. (2013). When you look Chinese, you have to speak Chinese: Highly skilled Chinese migrants in Switzerland and the promotion of a shared language. *Multiple identities. Migrants, ethnicity, and membership* (pp. 134–162) içinde, P. Spickard (Der.). Bloomington: Indiana University Press.

Lofland, J., & Lofland, L. (2006). *Analyzing social settings: A guide to qualitative observation and analysis*. Belmont: Wadsworth.

Madison, S. (2012). *Critical ethnography: Method, ethics, and performance*. Thousand Oaks: Sage.

Mills, C. W. (1959). *The sociological imagination*. Harmondsworth: Penguin.

Modood, T. (2007). *Multiculturalism*. London: Verso.

Vertovec, S. (Der.). (2011). *Anthropology of migration and multiculturalism*. London: Routledge.

Weber, M. (1968). *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. New York: Bedminster Press.

Wise, A., & Velayutham, S. (Der.). (2009). *Everyday multiculturalism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Znaniecki, F. (1934). *The method of sociology*. New York: Farrar and Rinehart.

8.2 Kategorizasyonun Zorluğu

Fransız sosyolog Pierre Bourdieu, o kendine özgü uzun, çok katmanlı cümlelerinin birinde kategorizasyonun zorluğunu çok iyi tarif etmiştir. Bu tarif dikkatle okunmayı (ve tekrar okunmayı) hak etmektedir:

Gerçekliğe en doğru şekilde tutunmuş ölçütler önerme iddiasında bulunan herhangi bir bilim, sınıflandırma mücadelesinin belli bir durumunu kayda geçirmekten başka, yani sınıflandırmanın o veya bu biçiminde bir çıkarı olanlar ile tıpkı kendisinin yaptığı gibi, dayatmayı umduğu keyfi bir ayrımı gerçeklikte ve akılda kurması için bilimsel otoriteyi işe koşanlar arasında belli bir maddi ve sembolik iktidar ilişkileri durumunu kayda geçirmekten başka bir şey yapmadığını unutmamalıdır. (Bourdieu 1980, s. 66)

Sosyal bilim faaliyetine içkin olan çifte yorumsama [*double hermeneutics*] -yani “halk ağzı” kavramları ile sosyal bilim terminolojisi arasındaki o çift yönlü ilişki (Giddens 1987)-, tam anlamıyla özerk bilimsel kategorilerin oluşumunu hayal etmemize imkân tanımamaktadır. Bu kategoriler, toplumsal ve siyasal bir bağlamın ürünü oldukları için sabit değillerdir; bağlam değiştiğinde yeniden tanımlanabilmekte ya da araçsallaştırıldıklarında (örneğin bir sınıflandırma aracından ziyade bir sınıf düşürme aracı olarak kullanıldıklarında) geçerliliklerini yitirebilmektedirler. Dolayısıyla, “göçmenler” gibi toplumsal grupları ve bireyleri ayırt etmek isteyen kategorilere ihtiyatla ve ciddi çekincelerle yaklaşılmalıdır. Konunun siyasal bakımdan ne denli çarpıcı olduğu düşünüldüğünde, akademik tercihlerin, siyasal sonuçları barındıran edimsel eylemlere [*performative acts*] hızla dönüştüğü göç çalışmaları alanında ihtiyat özellikle önem kazanmaktadır. En kötü senaryoda, kişi, seçkin ırkçılığının [*elite racism*] suç ortağı haline gelebilmektedir (bkz. Bu derlemede van Dijk’in kaleme aldığı 13. Bölüm).

Nicel araştırmacılar bu ihtiyat tavsiyesini bazen yeterince ciddiye almaz; nitel araştırmacılar ise mevcut kategorizasyonların yapısökümünü abartıp kendilerini eleştirel söylem analizine ve özdeşimsel analize hapsederler. Bununla birlikte, akademik çalışmalarımızda kategorizasyona gereksinim duyduğumuz bir gerçektir. Kişinin belirli grupları çalışabilmesi için önce o grupları tanımlayabilmesi gerekir. Aslında neyi incelemek istediğimiz konusunda net olmalı ve sorunları çözebilmek için önce o sorunların adını koyabilmeliyiz. Şanslı tesadüfleri asla tamamen göz ardı edemeyiz fakat muğlak sınırlandırmalar ve açımlayıcı tümevarımsal çalışmalar genellikle çözdüklerinden daha fazla yorumlama sorunu çıkarma riski taşımaktadır.

Kanımızca, net tanımlar, yinelenebilir kategorizasyonlar ve hedefe yönelik bir araştırma tasarımı da nitel araştırmada, özellikle de göç çalışmalarının merkezinde bulunan son derece politik konuları ele almada azımsanamayacak öneme sahiptir. Nicel araştırmanın çoğunlukla çok katı bir araştırma tasarımı dayattığı, siyasal boyutlara,

düşünümselliğe ve/veya bireysel faillığe çoğunlukla duyarsız kaldığı ve matematiksel bir mantık izleyen modellerinde gerçekliği fazlasıyla basitleştirme riski taşıdığı doğrudur. Gelgelelim, nitel araştırmacıların, 1980’lerde sosyal bilimlerde gördüğümüz metodoloji ve epistemoloji savaşları hâlâ sürüyormuş ve nicel araştırmacı meslektaşlarından gelen tüm içgörü ve yaklaşımlar işe yaramazmış gibi davranmadığını ancak umabiliriz. Örneğin, eğitim başarısının istatistikî analizini yapmak amacıyla öğrencileri etnik geçmişlerine göre sınıflandırmada tercih yapmaktan kaçınılırsa (her sınıflandırma, etnik kimlik tanımlaması süreçlerinin karmaşıklığına ister istemez biraz haksızlık edecektir) eğitimde ayırıştırma [*segregation*] örüntülerinden kaynaklı yapısal ayrımcılığı somutlaştırmak neredeyse olanaksız hale gelecektir. Bu ödenemeyecek kadar ağır bir bedel.

Sosyal bilimlerdeki dilsel dönemeç [*linguistic turn*] çok önemliydi fakat alan olarak, (akademik) söylemi eleştirel bir yapı sökülümüne uğratmanın ötesine de geçmeliyiz. Bu bizi, kavramsallaştırma, kategorizasyon ve işler hale getirme konularındaki karar alma süreçlerinin daha fazla farkında olmaya, bunlara ilişkin daha net ve açık olmaya sevk etmeli. Bazı postmodern yaklaşımların, “her şeye kabul” duruşunu savunarak alanımıza faydadan çok zararı dokunmuş gibi görünüyor. “Sosyal bilim”in içinde hâlâ “bilim” vardır. Çalışmamızın siyasal içerim ve sorumluluklarının farkında olmak önemlidir fakat biz ne “yavaş gazetecilik” ne de “denemecilik” işindeyiz. “Sosyal bilim”deki “bilim”, “hakikat”i ortaya çıkarmak için naif, nesnelci bir hırsla sahip olmak anlamına gelmez; mümkün olan en iyi “bilgi”yi üretebilmek için metodolojik tercih ve prosedürler konusunda tümüyle net olmak anlamına gelir. Çoğu nitel araştırmacı bir noktada, postmodern bir “her şeye kabul” duruşunu tercih etmemek ile fazla biçimlendirilmiş bir yemek kitabı misali metodolojik prosedürleri izleyerek araştırma ve yorumlama olasılıklarını fazla sınırlandırmamak arasındaki doğru dengeyi bulmak için mücadele vermiştir. Bu arada, çok katı bir araştırma tasarımı izlememek ile istatistiksel olarak anlamlı etkiler bulabilmek için zarf atmamak arasında denge kurmak zorunda olan nicel araştırmacılar için de aynı şey geçerlidir.

Çalışmamızın etkileri üzerine elbette kafa yormak zorundayız. Eğer kategorileri eleştirel bir yapı-sökümüne uğratmakla yetinir veya özelleştirme korkusu yüzünden net kategorileştirmelerden kaçınırsak, kavramsal görececilik veya muğlaklık tuzağına düşme riskiyle karşı karşıya kalır, akademisyenler olarak politika yapımcılar ve halk nazarında rolümüzü görünüşte beyhude bir fildişi kule egzersizi haline getiririz. Devlet kategorizasyonlarını, siyasal veya günlük söylemsel kategorileri eleştirmeden benimsersek de kalıp yargıları, belirli iktidar ilişkilerini ve/veya (seçkin) ırkçılığı(nı), ırksallaştırmayı ve költürcülüğün özcü biçimlerini pekiştirme riskiyle karşı karşıya kalırız. Patrick Simon, ihtilafli etnik kategorizasyonlar meselesi söz konusu olduğunda araştırmacı ve politika yapımcıların karşı karşıya kaldıkları bu ikilemi çok iyi ifade etmiştir:

(...) gizli ayrımcı pratiklerin gelişmesine olanak tanıma riskini alarak etnik farklılıkların gözlem aygıtında görünmezleştirilmesini savunmak yeğ midir, yoksa insan belirli nüfusların potansiyel olarak damgalanmasını salt varlıkları ile pekiştirebilecek kategoriler mi kurmalıdır? (Simon 1997, s. 9)

Göç sonrası bağlamda, özellikle liberal vatandaşlık yasalarına sahip ülkelerde, mesela yabancı kökenli grupların entegrasyonu değerlendirilmek istendiğinde, yasal bir kategori olarak yabancının, bir seçme ölçütü olarak yetersiz kalacağı açıktır. Sosyal bilimciler (ve politika yapıcılar) insanların entegrasyonunu inceleyebilmek ve maruz kaldıkları (ya da kalmadıkları) ırksal ayrımcılığı veya toplumsal dışlanma süreçlerini ölçebilmek için insanları etnik kökenlerine göre saymalarını ve sınıflandırmalarını sağlayacak yeni kategorilere gereksinim duymaktadır. Etnik grupların sınıflandırılması, fırsat eşitliğini hedefleyen etkili bir politika oluşturulmasında ve ırkçılığa karşı mücadelede büyük olasılıkla gerekli bir araç teşkil etmektedir. Etnik kategorizasyonların edimsel etkilerine ilişkin tereddütler, özellikle de istatistiki biçimlerde karşımıza çıkanlar, bizi, epistemolojik bir ihtiyata davet etmeli fakat geri çekilmemize neden olacak şekilde korkutmamalıdır. Kaldı ki daha kimden bahsettiğimizi ve (neden bahsettiğimizi) açıkça tanımlayamazken “göçmenleri” veya “etnik azınlıklar”ı çalıştığımızı iddia etmek son derece sorunludur.

8.3 Özünde Tartışmalı Kavramlar

Göç çalışmaları alanında kullandığımız kavramların hepsi olmasa bile çoğu “özünde tartışmalı kavramlar” olarak kabul edilebilir (Gallie 1956). Gallie, çığır açıcı makalesinde, özünde tartışmalı kavramlara yedi özellik atfetmektedir. Bu kavramlar (1) değer biçicidir (ahlaki bir bileşenleri vardır); (2) içsel bakımdan karmaşıklardır (çok boyutludurlar); (3) birden fazla şekilde tanımlanabilirler; (4) açıktırlar (belirli durumlarda revizyona tabidirler); (5) tartışmalı oldukları çatışan taraflarca karşılıklı kabul edilmektedir; (6) kavramsal anlama tutturulmuş özgün bir suretleri vardır ve (7) ilerici rekabete tabidirler. “Demokrasi” veya “hukukun üstünlüğü” gibi kavramlar bunlara örnek gösterilebilir. Collier vd. (2006), sosyal bilimde normatif ve ampirik sorunların çoğunlukla kaçınılmaz olan kesişimine dair Gallie’nin sunduğu yaklaşım hakkında çok ilginç bir değerlendirme sunar. Kimileri, bu değerlendirmeyi, kendi kendini bozguna uğratan şüpheli bir nihilizme ve ahlaki ve kavramsal görececiliğe yol açtığı gerekçesiyle eleştirmiştir (Gray 1977). Başkaları ise (Waldron 2002), tüm kavramların tartışılabilir olduğunu belirtirken, terimin kullanımının “çığırından çıktığına” dikkat çekmişlerdir. Collier vd. (2006), Gallie tarafından öne sürülen ölçütlerin hepsinin her zaman işlemlerini beklememek gerektiğini, bunları daha ziyade kavramsallaştırmaların analizi için bir çerçeve olarak kullanmak gerektiğini vurgularlar. Ayrıca Gallie’nin çerçevesinin “reel” politikada olduğu gibi

grup kavramını kullanmaktadırlar.

Bazı ulusal alanlarda -ki Fransa bunun en net örneğidir- etnisite kavramının kullanımı bile, ulusluk ve vatandaşlık (Brubaker 1992) ve entegrasyon felsefesi (Favell 1998) terimi olması sebebiyle ihtilafli kabul edilmektedir. Aynı yaklaşım etnik kategorizasyonlar ve etnik istatistikler konusunda Avrupa’da yürütülen tartışmada da yansıtılmaktadır Bilimsel tartışmayı besleyen politik hırslar, etnisite ve ırka ilişkin istatistiksel kategorilerin tanımlarının yalnızca teknik bir meseleden ibaret olmadığını güçlü bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bu kategorilerin inşası, ideolojilerden, uluslara dair vizyonlardan ve toplumsal gruplar arasındaki karşılıklı ilişkilere dair vizyonlardan etkilenmektedir. Bu tartışmayı daha da karmaşıklaştıran ilave bir unsur ise bu kategorilerin aynı zamanda edimsel olmalarıdır: Etnik kategorilerin kullanımı toplumun etnikleştirilmesini pekiştirmektedir.

Bu kategoriler bir kez toplumsal olarak inşa edildikten sonra kendilerine ait bir hayat kazanmaktadırlar. Bundandır ki bazı insanlar, etnik kategoriler üzerinden konuşmanın negatif edimsel etkilerinin herhangi bir meşru kullanımı olanaksızlaştırdığını ve dolayısıyla bunları kullanmaktan sakınılması gerektiğine ikna olmuşlardır. Bunun, akademik araştırmanın “ırk” ve “etnik grup” sözcükleri kullanıldığı anda toplumsal olguların ırksallaştırılmasını ve etnikleştirilmesini pekiştirdiğinden, yani bireyleri sınıflandırmaktan ziyade onların sınıflarını düşürmeye yaradığından ve özelleştirici bir etkisi olduğundan korkanlar için meşru bir pozisyon olduğuna inanıyorum. Fakat aynı insanlar, bir göç geçmişine, bir göç arka planına sahip bireyleri ya da grupları veya bir etnik çoğunluğun ya da azınlık grubunun bir segmentini incelemek isterlerse alternatif isimlendirmelere başvurmak zorunda kalacaklardır.

Bu da ya tireli kimlik imleyicileri (örneğin “Afrikalı-Amerikalılar” veya “Türkiyeli-Almanlar”), tanımlayıcılar (“göç arka planına sahip insanlar” veya “Fas kökenli insanlar”) ya da örtmeceler [*euphemism*] (“yoksul kesimlerden gençler”) kullanılarak yapılabilmektedir. Bu çözümler her zaman daha fazla kesinlik getirmezler. Tek bir örnek vermek gerekirse: Örneğin Türkiyeli göçmenlerin durumunda, araştırmacının, kimin “Türk” ya da “Kürt” olarak sınıflandırılması gerektiği ve örneğin biri ev sahibi ulusun topraklarında doğmuşsa daha ne kadar süre Türk (veya Kürt) sayılmaya devam edeceği gibi siyaseten yüklü tartışmalara girişmesi fazla sürmeyecektir. “Köken” kaç kuşak boyunca yerinde bir kullanım olarak kalabilir ve karışık kökenlere sahip insanlar nasıl sınıflandırılmalıdır? Bir oditoryum dolusu öğrenciye Barack Obama’nın beyaz mı yoksa siyah mı olduğunu sorarsanız, muazzam çeşitlilikte cevap alabilirsiniz, özellikle de Birleşik Devletler’in bu eski başkanının “siyah” bir babası ve “beyaz” bir annesi olduğunu belirttikten ve insanları bilinçli veya bilinçdışı karar verme ölçütleriyle yüzleştirdikten sonra.

temel güçlükleri tamamen çözmemektedir. İnsanlar kendilerini, gayet meşru bir şekilde, egemen etnik grubun parçası olarak sınıflandırmak ya da hiçbir etnik grubun parçası değilmiş gibi sınıflandırmak isteyebilirler fakat görünür bir azınlığın ya da olumsuz yönde ırksallaştırılmış bir grubun parçası olduklarına hükmediliyorsa ayrımcılıkla (veya etnik dezavantajla) karşılaşabilmektedirler.

Etnik öz-kategorizasyon [*self-categorisation*] meselelerini etnik gruplara ilişkin kuramsal çerçevelerle karşı karşıya getirdiğimizde bunların örtüşmediğini fark ederiz; ayrıca, başkalarının görüşlerinin ve davranışlarının etnik grupların oluşumunda çok önemli bir yere sahip olduğunu da fark ederiz (Jenkins 1994, 1997). Dahası, öz-kategorizasyon meseleleri gibi nesnel yaklaşımlar da başkaları tarafından kategorize edilme ve dezavantajlı muamele arasındaki zorunlu mantıksal bağlantıyı ortadan kaldırma tehdidi taşımaktadır. Bir kişi siyah olduğu için değil, başkaları o kişinin siyah olduğuna inandığı için ayrımcılığa uğramaktadır (Sabbagh ve Morning 2004, s. 50). Bu bakımdan, öz-kategorizasyon (kişinin kendini nasıl tanımladığı veya gördüğü), başkaları tarafından tanımlanma [*other-identification*] (kişinin başkaları tarafından nasıl tanımlandığı veya görüldüğü) ve algılanan tanımlama [*perceived identification*] (kişinin başkaları tarafından nasıl tanımlandığını veya görüldüğünü düşündüğü) arasında önemli bir ayırım yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla, yalnızca politikaya ilişkin nedenlerden ötürü değil, kavramsal nedenlerden ötürü de insanların kendilerini, başkalarının onları algıladıklarına en fazla inandıkları şekilde sınıflandırmalarına izin vermek yararlı olabilir. Bir etnik gruba üyelik bu yolla işler hale getirildiği zaman, (genellikle ten rengi açısından) görünürlüğü merkezine alan (Kanada'dan çıkmış bir kavram olan) görünür azınlıklar kavramına yaklaşmaktadır. Öz-kategorizasyonun ötesine geçip onu, başkaları tarafından tanımlanma ve algılanan tanımlama ile birleştirdiğimizde bir denge yakalanabilmektedir: Bir yandan bireylerin tanımlanma tercihlerine karşı adil olunup, diğer yandan (bireylerin öz-sınıflandırma tercihlerinden bağımsız olarak) farklı analitik gruplar arasındaki ayrımcı muamelenin yaygınlığını kavramanın ampirik güçlüğü sahiplenilebilmektedir.

Nihayetinde her etnik kategorizasyon sistemi özcülük riski taşımaktadır: böyle bir kategorizasyon etnik grupları şeyleştirir. Dahası, etnik kategorizasyonlar kimin “içeride”, kimin “dışarıda” olduğuna dair belirli bir zamana ve mekâna gömülü (egemen) düşünceleri yansıtır. Bilimsel sınıflandırmalar ile onların istatistiksel biçimselleştirilmeleri, öz-sınıflandırma bilgisini temel alsalar dahi, egemen düşünceleri yansıtmaktan muaf değildir. Başka toplumsal ürünler toplumsal bağlama ve iktidar ilişkilerine ne kadar tabiyse onlar da o kadar tabidirler. Öz-sınıflandırma sorularının Birleşik Devletler, Birleşik Krallık ve Kanada'da sorulma şekillerindeki çeşitlilik buna örnek olarak gösterilebilir.

işken, iddiaların dayandırılabilceği nitelikli, karşılaştırılabilir veri yokluğu işleri daha da çetrefil hale getiriyor.

Burada elbette “kusursuz” bir sınıflandırma sistemi öneremem. Öte yandan, karşılaştırmalı araştırmanın, son dönemdeki birinci ve ikinci kuşak göçmen gruplarını inceleyebilmek için, Avrupa çapında ebeveynlerin doğum ülkelerine ilişkin güvenilir verilerden faydalanabileceğini düşünüyorum. Bugün hâlihazırda iyi bir kayıt sistemine sahip ülkeler bazı temel tanımlar üzerinde hemfikirler. Dolayısıyla, en azından bu ülkelerin kısa bir zaman dilimi içerisinde karşılaştırılabilir veri üretmeleri sayesinde muhtemelen iki vitesli bir Avrupa [*two-speed Europe*] oluşturulabilir. Sonrasında diğer ülkeler de tanımlarını ve veri toplama yöntemlerini uyarlayabilirler. Uzun vadede, uzun süredir yerleşik etnik azınlık gruplarına sahip ülkelerde bu türden resmîleştirilmiş bir sınıflandırma sisteminin bir öz-tanımlama prosedürüyle birleştirilebileceği kanaatindeyiz. Bu, o veya bu sistemin daha iyi olması meselesi değil. Göçmen kökenli gruplar ve etnik azınlık gruplarına ilişkin (karşılaştırmalı) araştırma için, her iki stratejinin de avantajları ve dezavantajları bulunuyor. (Temsili değer olarak ebeveynlerin doğduğu ülkeyi alan) Dışsal sınıflandırma, son dönem göç dalgalarıyla bağlantılı insanlar hakkında istatistiksel karşılaştırmalı çalışmalar için daha uygundur. Öz-tanımlama, dayatma etkilerine (biraz olsun) çare olmaya imkân tanımaktadır ve “tarihî” etnik azınlık gruplarını ele almak konusunda daha donanımlıdır, fakat öz-tanımlamayı organize etmek ve ülkeler arasında karşılaştırmasını yapmak daha zordur. Nitel araştırmada, “başkaları tarafından tanımlanma”yı (kişinin başkalarının onu nasıl gördüğüne dair düşüncesi) hesaba katmak yararlı bir ilavedir. Gelgelelim bu algıların da sınıf veya ulusal bağlamın etkisi altında kalabildiğini hesaba katmamız gerekmektedir.

Sınıflandırma meselesi (geçici olarak) çözüldükten sonra araştırma tasarımı ve karşılaştırmalı bir bakışın (yokluğunun) sonuçları üzerine de düşünmemiz gerekmektedir. Vaka seçiminde olabildiğince kaçınılması gereken şey, vakayı “bağımlı değişkene göre seçmek”tir. Evsizlerle ilgili bir araştırmadan örnek verelim. Evsizler arasında biyografik analiz yapacak olsaydık, tümevarımcı bir analiz çoğu evsizin geçmişinde madde bağımlılığı, ilişkilerin parçalanması ve mesleki başarısızlığın ortak olduğu sonucunu verebilirdi. Fakat yalnızca evsizlerle mülakat yapmışsak bunları evsizliği açıklayan etmenler olarak belirlemek yanıltıcı olabilir. Belirli bir zamanda işlerini ve ilişkilerini kaybetmiş ve bununla baş etme mekanizması olarak madde bağımlılığına başvurmuş başka insanların evsiz kalmamış olmaları bir hayli muhtemeldir. Şayet kendimizi çıkarım yapacak bir pozisyona koymak istiyorsak vaka seçiminde bağımsız (açıklayıcı) etmenlerde çeşitlilik olmasını sağlamalıyız. Sıklıkla yapılan hata, bağımlı değişkene göre seçim yapmaktır (bakınız King vd. 1994). Bu denli güçlü bir itiraz konusunda herkes hemfikir olmamakla birlikte Alexander George ve Andrew Bennett (2005) gibi yazarların dikkat çektiği üzere;

göçmen olmayan grubun işsizlik oranının karşılaştırılması gerekmektedir.

1999'da işsiz Belçikalıların oranı %13'tü. Belçikalılar ile AB dışı göçmenlerin işsizlik oranları karşılaştırması AB dışı ülkelerden gelen insanların işsizliğinin Belçikalılara kıyasla neredeyse üç kat daha muhtemel olduğunu göstermektedir. Yine de, iş gücü piyasasına göçmen katılımına dair bu resim hâlâ eksiktir. AB dışı vatandaşlar ile Belçikalılara ait bu işsizlik oranları bize gerçekten de iki grup arasındaki ortalama işsizlik risklerine dair bir fikir verebilir. Gelgelelim Belçikalılara kıyasla AB dışı göçmenlerin işsizlik risklerine, eğitim profilleri temelinde daha yakından bakmak, göçmenlerin iş gücü piyasasına katılımına dair başka bir resim sunmaktadır.

Brüksel iş gücü piyasası, hizmet sektöründe yer alan çoğunlukla yüksek vasıflı işlerden oluşmaktadır, dolayısıyla düşük vasıflı sakinler daha büyük oranda yüksek işsizlik oranlarından mustariptirler. Buna ek olarak, AB dışı nüfusun eğitim profili Belçikalıların eğitim profilinden büyük ölçüde farklıdır: Belçika'daki AB dışı nüfus ortalamada Belçikalılardan daha düşük eğitimlidir. Brüksel iş gücü piyasası büyük oranda yüksek vasıflı işlerden oluştuğundan ve ortalama eğitim düzeyi AB dışı vatandaşlar ile Belçikalılar arasında büyük oranda farklılık gösterdiğinden, göçmenlerin Brüksel iş gücü piyasasına katılımı değerlendirilirken hem göçmen nüfusun hem de göçmen olmayan nüfusun eğitim profilinin hesaba katılması gerekir.

AB dışı göçmenler ile Belçikalıların iş gücü piyasasına katılımlarının eğitim profillerine göre ayrımını yapmak, diğer her şey eşit olmak üzere, göçmen nüfusunun işsizlik risklerine ilişkin gerçekten de çok daha kesin bir fikir vermektedir. Öyleyse rakamlar bize ne söylüyor? En fazla ortaöğrenim görmüş Brüksel nüfusu içinde AB dışı vatandaşların işsiz kalması Belçikalılara oranla iki kat daha olasıdır. Hatta yükseköğrenim derecesine sahip Brüksel nüfusu içinde AB dışı bir ülkeden olanların işsiz kalması Belçikalılara kıyasla beş kat daha fazladır (Thys 2000). Diğer bir deyişle, Belçika'nın genellikle düşük vasıflı olan AB dışı göçmenleri talihsizlik eseri kendilerini düşük vasıflı iş gücüne ihtiyaç duymayan bir ekonomi içinde bulmuş ve bu da katılım oranlarındaki farklılıkları açıklıyor değildir. Anlaşılan o ki, yüksek eğitilmiş göçmenlerin katılım seviyeleri aslında daha da sorunludur. Testleri, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün kurduğu prosedürler uyarınca konumlandırmak bunun nedenini anlamamıza yardımcı olmaktadır: Etnik ayrımcılık Belçika iş gücü piyasasında çok büyük bir sorundur (Jacobs vd. 2004).

Bu örnek, Brüksel iş gücü piyasasına göçmen katılımının, nüfusun eğitim profilleri arasında büyük oranda farklılık gösterdiğini ve bunun da işsizlik olasılığını (bu belirli örnekte daha ziyade beklenmedik bir şekilde) etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla, göçmenlerin Brüksel iş gücü piyasasına entegrasyonu doğru bir şekilde değerlendirilmek istendiği takdirde, göçmen nüfusun katılım ortalaması ile göçmen olmayan nüfusun

Gelgelelim, bu tür bir örneklem iki grubun karşılaştırılabilirliğini artırsa bile mülakat yapılacak göçmen ve göçmen olmayan kişilerin tıpatıp aynı sosyo-demografik profile sahip olacağını tamamen garanti edemez: Göçmen altörneklemini oluşturan katılımcılarla tıpatıp aynı sosyo-demografik özelliklere sahip, göçmen olmayanlardan oluşan bir altörneklem kurmak hemen hemen imkânsızdır. Kontrol grubu içeren göçmen araştırmaları, laboratuvarında gerçekleştirilen ve araştırmacının, deneyin her uyarıcısını hesaba katabildiği deneysel çalışmalar değildir. Hatta nitel araştırmalarda durum bundan daha da uzaktır. Göçmen çalışmaları daha ziyade, mülakat yapılan kişilerin bireysel olarak izledikleri yollar, deneyimler ve durumlar tarafından şekillenen tavırlarını, davranışlarını veya katılımlarını incelemeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla bir toplumda sosyo-demografik profilleri birbirine tamamen denk, mülakat yapılacak iki (veya daha fazla) grubu örneklendirmek bir yanlısamadır. Bu nedenle, bir kontrol altörneklemini, göçmen grubuyla sosyodemografik benzerlikleri azami düzeyde tutularak oluşturulsa dahi, iki altörneklem arasında sosyo-demografik eşitsizliklerin ortaya çıkma ve bunun sonucunda etnik özgüllükleri ölçmeyi engelleme olasılığı hâlâ vardır. Dolayısıyla, göçmenlerin entegrasyonunun (istatistiksel) analizinde, görünürdeki özelliklerin analizinde (iki değişkenli bir analizde) gözlemlenen etnik eşitsizlikleri açıklayabilecek başka sosyo-demografik özelliklere dikkat edilmeli ve iki grup arasındaki bir çıktının varyasyonu çok etmenli bir perspektifle çözümlenmelidir. Çok değişkenli tekniklerin kullanımı, nicel analiz yapan araştırmacıların sosyoekonomik değişkenler gibi potansiyel alternatif açıklayıcı değişkenlerin etkilerini istatistiksel olarak kontrol ederek etnik kökenin çıktıya etkisini yalıtımlarına olanak sağlamaktadır (Cohen vd. 2003). Dolayısıyla, bir çıktı üzerinde etnik farklılıkların anlamlı etkisi olduğu sonucuna varmadan (yani göçmen grubuyla göçmen olmayan grup arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna varmadan) önce, gözlemlenen etnik farklılıkların başka sosyo-demografik özelliklerden kaynaklanıp kaynaklanmadığı çok değişkenli bir analizle incelenmelidir. Nicel araştırmalarda bu, istatistiksel modele dahil edilebilmektedir. Nitel araştırmalarda ise her şey araştırmacının, yorumlamalarda bulunurken birden fazla açıklayıcı faktörü dikkate almasına bağlı olacaktır.

Bu prosedür (veya akıl yürütme şekli) en iyi, Şekil 8.1’de gösterilen grafikte açıklanabilmektedir. Burada, bir nicel yaklaşımdan örnek sunuyoruz. Çok değişkenli model, Baron ve Kenny’nin (1986) aracılık modelinden uyarlanmıştır. İki değişkenli bir analizde, etnik köken ile çıktı arasındaki yol (yani grafikteki “c” yolu) tahmin edilmesi gereken tek parametredir. Buna karşın çok değişkenli bir analiz, araştırmacının, parametre kestiriminde diğer sosyo-demografik özelliklerin etkilerini kontrol ederek etnik köken ile çıktı arasındaki ilişkiyi yalıtabilmesine olanak tanımaktadır.

çıkıtıda gözlemlenen etnik farklılıklar (en azından kısmen) yanıltıcıdır [*spurious*]. Bu durumda, çok değişkenli bir analize sosyo-demografik faktörler katıldığında, çıkıtdaki etnik farklılıklar artık anlamlı olmayacaktır. Dolayısıyla iki değişkenli bir analiz, çıkıtda anlamlı etnik farklılıklara yol açıyorsa, çok değişkenli bir analiz etnik köken ile çıktı arasındaki ilişkinin gerçek olmadığını gösterebilir ve karıştırıcı görevi gören diğer sosyodemografik faktörlerce kesinlikle açıklanabilir. Bir değişkenin bir çıktı ile ilişkisine dair incelemedeki olası karıştırıcıları hesaba katma prosedürü göçmenlerle ilgili ampirik araştırmalara özgü değildir, sosyal bilimlerde her ampirik araştırma için tavsiye edilmektedir (örneğin bkz. Cohen vd. 2003 metodoloji kitabı). Gelgelelim göç araştırmalarındaki bu prosedürü yeterince hayata geçirememenin bilhassa sert toplumsal ve politik içerimleri olabilmektedir. Aynıysa bağımlı değişkene göre seçim yapmaktan kaçınmayı amaçlayan, vaka seçimi prosedürlerinin büyük önem arz ettiği nitel araştırmalar için de geçerlidir.

Örneğin, etnik köken ile suçlu davranışı arasındaki sözde ilişkiyi düşünün. Van San ve Leerkes (2001), göçmen gençlerin suçlu davranışına ilişkin Belçika Adalet Bakanı tarafından istenen araştırmanın sonuçlarını yayımladılar. Suç verisi analizlerinde, sabıka kaydı bulunan göçmen gençlerin oranının Belçikalı akranlarının oranından çok daha yüksek olduğunu gösterdiler fakat açıkladıkları sonuçlar, kayıt altına alınmış suçlu davranışlarına ait veriler ile etnik kökenin iki değişkenli analizine dayanıyordu. Yaş, mahalle veya sosyoekonomik statü gibi, suçlu davranışları ile büyük ölçüde ilişkili olduğu bilinen sosyo-demografik faktörleri hesaba katmamışlardı. Gelgelelim Belçika'nın göçmenlik geçmişine sahip nüfusu, büyük oranda genç insanlardan ve düşük sosyoekonomik statülü insanlardan oluşmakta. Dolayısıyla etnik kökenin suçlu davranışıyla ilişkisi analiz edilmek istenirse, bu ilişkiyi karıştırabilecek (polislin farklı profillemeye pratiklerine gelene kadar, yaş veya SES gibi) aracı faktörler hesaba katılmalıdır. Sahiden de suç verisi analiz edilirken sosyoekonomik statü, yaş ve polis prosedürleri hesaba katıldığında göçmenlerin ve göçmen olmayanların suç oranları arasında çoğunlukla hiçbir fark bulunmamaktadır. Bununla birlikte van San ve Leerkes'in (2001) çalışmasının sonuçları eksikliklerine karşın Belçika medyasında büyük ses getirdi ve bunun sonucunda nüfusun genelindeki suçlu göçmen stereotipleri güçlendi. Tam da bu sebeple çok değişkenli prosedür pek çok sosyal bilim alanında tavsiye edilmekle birlikte göçmen araştırmalarında özellikle önem taşımaktadır. Göçmen araştırmalarında olası karıştırıcıları hesaba katmamak, aslında belki de etnisiteyle ya da kültürle ilgisi olmayan olguların etnikleştirilmesi ya da kültürelleştirilmesiyle sonuçlanabiliyor. Bunun da akademik arena ve toplumun geneli için ağır içerimleri olabiliyor. Aynı yazarlardan biri, Hollanda'daki Antil adalarından gelen genç suçlular ve onların anneleriyle de bir nitel araştırma yürütmüştür (Van San 1998). Bu araştırmanın çıktılarından biri, annelerin, şiddet içeren davranışlar sergileyen oğullarına (fazla) empatiyle yaklaşır görünmeliydi

karmaşık olduğu sonucuna varmak zaten bildiğimiz bir şey. Dahası araştırmacılar araştırma tasarımlarında net bir şekilde karar almayı bulandırarak veya savsaklayarak, içkin kısıtlılıklar ve edimsel söylemsel eylemlere yönelik (meşru) korkular yüzünden sarih seçimler yapmaktan kaçarken istenmeyen ve eleştirel olmayan zımni seçimler yapabilmektedirler. Nitel ve nicel yaklaşımların temelde çok benzer metodolojik güçlüklerle baş etmek zorunda olduklarını öne süren King vd.'nin (1994) izlediği yaklaşımdan ilham almış olan bu bölümde, göç çalışmaları alanında kategorizasyona ve analize ilişkin tuzaklara ve seçimlere örnekler sunduk. Bağımlı değişkene göre seçim yapmaktan kaçınılması gerektiğini vurguladım. Dahası, olası karıştırıcıların analize dahil edilmesinin çıktıdaki etnik farklılıkların doğru kestirimi için gerekli olduğunu savundum. Eğer olası karıştırıcıların yokluğunda iki değişkenli bir etki hesaplanıyorsa bu analiz, etnik köken ile çıktı arasında yanıtıcı ilişkiler (yani etnik köken ile çıktı arasında, etnik kökenin çıktı üzerinde etkili bir etkisinden kaynaklı değil de diğer sosyo-demografik veya tutumsal faktörlerden kaynaklı olan ilişkiler) üretebilir. Araştırmacı, analizinde tercihen, çıktıyla ilişkili olduğu literatürde gösterilmiş tüm olası karıştırıcıları (veya aracıları) hesaba katmalıdır. Bunu nicel bir yaklaşımda yapmak daha kolay olabilir (olay sonrası veri toplamada yapılabileceği gibi) fakat aslında nitel yaklaşım için de en az bir o kadar geçerli olmalıdır. Gelgelelim bu durumda, araştırma tasarımının bunu en baştan öngörmüş olması gerekir. Pratik anlamda bu, bir karşılaştırma unsurunun (ister göçmen olmayan gruplarla olsun ister diğer göçmen gruplarıyla) göç çalışmaları alanındaki neredeyse her çalışmada her zaman gerekli olduğu anlamına gelmektedir: Aslında, kişinin araştırmasını odaklamak istediği belirli gruba dair “özel” hiçbir şey olmadığı yönündeki olası çıktıya her zaman alan bırakılmalıdır.

Teşekkür Bu sonuçlara ulaşmamızı sağlayan araştırma, EQUOP projesi “Yüksek toplumsal ve etnik segregasyona sahip eğitim sistemlerinde göçmen gençlere fırsat eşitliği – okul takımı kaynaklarının etkisini ölçme” Avrupa Birliği Yedinci Çerçeve Programı (FP/2007–2013)/ERC Hibe Sözleşmesi 28360 bünyesindeki Avrupa Araştırma Konseyi tarafından fonlanmıştır. Bu bölümün taslak haline büyük katkıda bulunmuş Celine Teney’e (Universität Bremen) teşekkür etmek isterim.

Çeviren: Ayşecan Ay

Jacobs, D., Van der Straeten, T., Brans, M., & Swyngedouw, M. (2004). De impact van het ILO-onderzoek naar discriminatie bij aanwerving op het Vlaams beleid m.b.t. tewerkstelling van allochtonen. Een gevalstudie. *Recherche et politiques publiques: le cas de l'immigration en Belgique – Onderzoek en beleid: de gevalstudie van immigratie in België* içinde M. Brans, D. Jacobs, vd. (Der.), (ss. 286–317). Gent: Academia Press.

Jacobs, D., Swyngedouw, M., Hanquinet, L., Vandezande, V., Andersson, R., Beja Horta, A.-P., Berger, M., Diani, M., Gonzalez-Ferrer, A., Giugni, M., Morariu, M., Pilati, K., & Statham, P. (2009). The challenge of measuring immigrant origin and immigration related ethnicity in Europe. *Journal of International Migration and Integration*, 10(1), 67–88.

Jenkins, R. (1994). Rethinking ethnicity: Identity, categorization and power. *Ethnic and Racial Studies*, 17(2), 197–223.

Jenkins, R. (1997). *Rethinking ethnicity: Arguments and explorations*. London: Sage.

Keith, M. (2005). Racialization and the public spaces of the multicultural city. *Racialization. Studies in theory and practice* içinde K. Murji & J. Solomos (Der.), (ss. 249–270). Oxford: Oxford University Press.

King, G., Keohane, R., & Verba, S. (1994). *Designing social inquiry: Scientific inference in qualitative research*. Cambridge: Princeton University Press.

Koopmans, R. (2008). *Tradeoffs between equality and difference. Immigrant integration, multiculturalism, and the welfare state in cross-national perspective* (Discussion Paper). Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung.

Kraemer, H. C., Stice, E., Kazdin, A., Offord, D., & Kupfer, D. (2001). How do risk factors work together? Mediators, moderators, and independent, overlapping, and proxy risk factors. *American Journal of Psychiatry*, 158(6), 848–856.

Modood, T., Berthoud, J., Lakey, J., Nazroo, J., Smith, P., Virdee, S., & Beishon, S. (1998). *Ethnic minorities in Britain: Diversity and disadvantage*. London: Policy Studies Institute.

Sabbagh, D., & Morning, A. (2004). *Comparative study on the collection of data to measure the extent and impact of discrimination in a selection of countries – Medis Project – Final report on The United States*. Luxembourg: European Commission, Employment and Social Affairs DG.

Simon, P. (1997). La représentation statistique de l'immigration. Peut-on comptabiliser l'ethnicité? *Anciennes et nouvelles minorités* içinde, J. Rallu, Y. Courbage, & V. Piche (Der.), (ss. 1–30). Paris: INED.

Nerede, Neyi ve Kimi Çalışmalı? Göç Araştırmalarında Vaka Seçimi ve Örneklemeye Dair İlkeler, Kurallar ve Ampirik Örnekler

Karolina Barglowski

9.1 Giriş

Vaka seçimi ya da örneklem (bu iki terim, bu bölüm boyunca birbiri yerine kullanılacaktır) araştırma sahasına (neresi?), analiz birimine (ne?) ve çalışmanın katılımcılarına (kim?) dair kararlara işaret etmektedir. Bu sorulara cevaplar bulmak, sosyal bilim literatüründe daha önce de vurgulandığı üzere, sosyal bilimsel bilgi üretimi için azami önem taşımaktadır. Glaser ve Strauss (1967), Gömülü Kuramlarının araştırma süreci ve metodolojisinin ayrılmaz bir parçası olarak kendi örneklem oluşturma tekniklerini (“kuramsal örnekleme”; bakınız Alt Başlık 9.5) geliştirerek vaka seçimi sürecini araştırmanın merkezine almışlardır. Vaka seçiminin merkezî rolü, Ragin ve Becker’ın (1992) ünlü kitabı *What is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*’nin [Vaka Nedir? Toplumsal Araştırmanın Temellerini Araştırmak] adına da yansımıştır. Son yıllarda, nitel metodoloji geliştirilip düzeltilirken değişik örneklem teknikleri ortaya çıkmıştır. Bu tekniklerin uygulanması, ilgili araştırmanın kuramsal ve metodolojik yaklaşımına olduğu kadar, araştırma tasarımına ve odağına da bağlıdır. Bu bölüm hem seçilmiş örneklem oluşturma tekniklerini kataloglayarak hem de örneklem oluşturma tekniklerinin özellikle göç alanıyla bağlantılı avantaj ve dezavantajlarını tartışarak, göç konusunda nitel bir araştırma tasarlamak isteyen araştırmacılar için bir kılavuz görevi görmeyi amaçlamaktadır. Böylece, bölüm, araştırmacıların nitel araştırmada örneklem oluşturma veya vaka seçimi konularında dikkatli düşünmeleri gerektiğini göstermeyi hedeflemektedir.

Sonuçların geçerliliği ve genellenebilirliği açısından örneklemin önemi düşünüldüğünde, bilim insanlarının vaka seçimlerinin gerekçelerini sistematik biçimde muhakeme etmeleri gerekmektedir. Bu husus, örneklemin daha ziyade “oportünist” (Gobo 2004) düşünceleri izlediği, yani araştırma sorusunda vakaların “verili” alındığı klasik etnografi çalışmalarına her zaman çok iyi yansıtılmamıştır (Curtis vd. 2000, s.

1002). Ayrıca, William F. Whyte’in ünlü kitabı *Street Corner Society* [Köşe Başı Toplumu] (1943) gibi çalışmalar, belirli bir “kabile”nin veya bir “altkültür”ün iç işleyişleriyle ilgileniyor, dolayısıyla ampirik alanlarının sınırlarını genellikle sorgulamıyorlardı. Gerçi günümüzde iletişim, seyahat ve mübadelenin [*exchange*] küreselleşmiş biçimleri, ampirik bir fenomenin nerede “bittiğini” söylemeyi zorlaştırmaktadır. Dahası, Russell King’in, bu kitabın 3. Bölüm’ünde ileri sürdüğü üzere, insan göçü tam da tabiatı gereği mekânları katederek iki veya daha fazla yeri birbirine bağlamakta ve bu genellikle çoklu kimliklere ve ulusötesi mekânlarda sınırların kaymasına yol açmaktadır. Sosyo-mekânsal sınırların çizilme süreçleri, günümüz göç araştırmalarında merkezî öneme sahip bir soru ve konu olmuştur, ayrıca farklı metodolojik güçlülere de gebe dir.

Göç araştırmalarının önemli zorlukları, Amelina ve Faist’in (2012) derinlikli metninden çıkarılabilmektedir. Özellikle metodolojik milliyetçilik ve etnisiteyi fazla vurgulamaktan kaynaklı güçlüklerin örneklem oluşturma sürecine yansıtılması gerekmektedir. Metodolojik milliyetçilik; “ulus-devlet kurumlarını, göçün gerçekleştiği ve bir anlam ifade ettiği ana toplumsal bağlam” (Amelina ve Faist 2012, s. 1709) olarak gören, sorgulanmayan sağduyuya işaret etmektedir. Toplumsal yaşamın ulus-devlet sınırları içinde sürdüğünü varsaymakla yetinen araştırmacılar, bugün pek çok kişinin hayatının, çeşitli aktörlerin yoğun ve sınır ötesi etkileşimlerinden dolayı ulusötesi toplumsal mekanlarda yaşandığını gözden kaçırabilmektedirler (Faist 2009). Oysa metodolojik milliyetçilik üzerine düşünmek için çeşitli yerlerden vakalar seçilebilir (“eşleştirmeli örneklem”, bakınız Alt Başlık 9.5). Göç araştırmaları, “etnik bakış açısı”¹⁴ üzerine düşünürken de zorluklarla karşılaşmaktadır. “Etnik bakış açısı”, insanların varsayılan ve atfedilen etnik kökenlerinden kaynaklanan ortak noktaları olduğunu varsaymak ve etnisiteye homojenleştirici bir gözle bakmak anlamına gelmektedir. Etnisiteyi fazla vurgulayan araştırmalar, genellikle etnisiteyle kesişen sınıf veya toplumsal cinsiyet gibi başka sınırların yol açmış olabileceği ampirik olguları göz ardı etme riski taşımaktadır. Örneğin Erel (2002) Almanya’ya Türkiye’den gelmiş annelerin çocuk yetiştirme pratiklerindeki çeşitliliği (mesela bekâr annelik veya çocuklardan ayrı yaşama) göstermiştir ve bu, Almanya’daki “geleneksel” ve “ataerkil” Türk ailesine ilişkin stereotip yaratan söylemlerle taban tabana zıttır. Bu tür çalışmalar, etnisite ve ulusa ilişkin doğallaştırılmış görüşleri eleştirel bir biçimde yeniden değerlendirmemize olanak tanımaktadırlar. Ulusötesi bir bakış açısı, araştırmacıları ulus, etnisite ve toplumsallığın yaygın bir şekilde birleştirilmesini sorgulamaya ve dikkatlerini daha ziyade “mevcut sınırlar ve yeni sınırların oluşumuyla ilgili değişiklikler”e yöneltmeye

¹⁴ Göç araştırmalarında etnisitenin homojenleştirici bir analiz birimi olarak görülmesine eleştirel yaklaşan göç araştırmaları geliştirilmiş bir terimdir. Bkz. Glick Schiller, N., Caglar, A. ve Gulbrandsen, T.C., (2006) “Beyond the ethnic lens: locality, globality, and born-again incorporation”, *American Ethnologist*, 33 (4), ss. 612-33.

teşvik etmektedir (Faist 2009, s. 70). Örnekleme, böylesi bir “etnik bakış açısı”yla baş etmenin önemli yollarından biridir. Çünkü, görüşme katılımcıları ““etnisite”lerine veya ‘ulusal aidiyet’lerine bakılarak” seçildikleri zaman (Amelina ve Faist 2012, s. 1710), mülakat yapılan kişilerin anlatımlarını analiz etme sürecinde bu, katılımcıların yönelim ve pratiklerini “etnisite”lerine indirgeme riski taşır. Halbuki, bu yönelim ve pratiklere, yukarıda gösterildiği üzere, başka sınırlar sebep olmuş olabilir. Görüşme yapılacak kişileri yasal statülerine göre (örneğin Nohl vd. 2006) seçmek ya da toplumsal cinsiyet, sınıf ve ilgili diğer sınırlar bakımından heterojen katılımcıları kapsayacak şekilde seçmek gibi farklı örneklem oluşturma yolları (Barglowski vd. 2015) bu bölümün ilerleyen aşamalarında tartışılacaktır.

Her ne kadar sözü edilen güçlükler göç araştırmalarının geneli için geçerli olsa da Avrupa Birliği (AB) içindeki göç çalışmaları söz konusu olduğunda, benzersiz bir göç rejimiyle karşı karşıya olduğumuzu dikkate almamız gerekiyor. Dünyadaki diğer göç mekânlarının çoğu, sınır kontrollerinin genellikle kolaylaştırma ve kısıtlama, içerme ve dışlamayla ilgili katı uygulamalardan oluştuğu yerler. Buraların aksine, AB, vatandaşlarının AB içindeki göçünü kısıtlamamakla kalmıyor; bu hareketliliğe eşitsizlikleri azaltmanın bir aracı olarak yaklaşıyor ve politik olarak değer veriyor. Söz konusu göç hareketi, çeşitli AB programlarınca da destekleniyor. AB’nin hareket özgürlüğü rejimine ilişkin bu durum, sınır geçme, yerleşme, devam etme veya geri dönme olgularının yeni ve “akışkan” örüntülerini yaratmıştır (Engbersen ve Snel 2013). Ayrıca, bu rejim, AB vatandaşı olanlar ve olmayanlar arasındaki ya da Avrupa Birliği’nin “yeni” ve “eski” üye ülkelerinin vatandaşları arasındaki eşitsizlikleri ağırlaştırmaktadır. Bu nedenle, AB içinde göç çalışmak çoklu bağlantıları ve hareketlilik fırsatlarını olduğu kadar, sık sık sınır geçmekten kaynaklanan “aidiyete dair güçlükleri” de (Barglowski 2016) kavrayabilecek araştırma tasarımları, yöntemleri ve epistemolojileri gerektirmektedir. AB’ye özgü bu göç durumu aynı zamanda yerel, ulusal, ulusötesi ve küresel sosyo-mekânsal kategorilerin günümüz toplumsal yaşamını nasıl olumsal ve genellikle paradoksal bir şekilde etkilediğine dair öğretici içgörüler vaat etmektedir.

Bu bölüm, yukarıdaki öncüller temelinde, göç araştırmacılarına, araştırmaları için örneklem oluşturmada yol göstermeyi amaçlamaktadır. Bölüm, nitel araştırmada örneklemin önemi üzerine birkaç notla başlayacak, daha sonra nitel araştırmada “bir vaka”nın ne olduğunu genel hatlarıyla tartışıp vaka seçimine ilişkin bazı kılavuz ilkeleri değerlendirecektir. Bir sonraki bölüm, bu genel düşüncelerin ışığında farklı vaka seçimi türlerini (yani amaçlı, kuramsal, kartopu ve eşleştirmeli örneklem) kataloglayacak ve bu vaka seçimlerinin göç alanında yapılmış seçilmiş çalışmalarda uygulanışını gösterecektir. Bölüm, tartışılan çeşitli örneklem tekniklerine genel bir bakışla da sona ermektedir.

yöntemlerine dayanan vaka seçiminin rasgele [*random*] niteliğinin aksine, nitel araştırmada amaçlı [*purposive*] vaka seçimi çok daha fazla kullanılır. Nitel araştırmada vakalar her zaman bir şeyi temsil eder. Tekil bir hikâye ya da biyografi ne kadar ilginç olursa olsun, sosyal bilimciler için her zaman daha geniş bir örüntünün “temsilci”sidir. Nitel araştırma tarafından temsil edilen daha geniş meseleler genellikle deneyimler, yönelimler ve ilişkilerdir. Buna bir örnek, Vullnetari ve King’in (2008), Arnavutluk’ta genç kuşakların ülkeden göç etmesi sonucu ortaya çıkan durumla baş etmeye çalışan yaşlıların deneyimlerini ve bu durumun kuşaklararası bakım rejimlerine [*care regime*] etkilerini araştırdıkları nitel çalışmadır. Nitel araştırmanın, bilim insanlarının ulusötesi hareketliliğindeki hiyerarşiler gibi, gizli baskı ve tahakküm yapılarını açığa çıkarmak konusunda da güçlü yanları vardır (Amelina 2013). Diğer toplumsal oluşumlar gibi hiyerarşiler ve rejimler de bir bütün olarak çalışılmaz. Bu nedenle araştırmacıların, ilgilendikleri kapsamlı olguyu yeterince temsil eden bazı örnekler bulmaları gerekmektedir. Her iki çalışmada da örneklemin en az iki genel seviyeye işaret ettiğini görüyoruz: Ülke seçimi ve katılımcı seçimi. Amelina’nın çalışmasında, Avrupa’nın “merkez”i ile “çeper”ini birbirine bağlayan ulusötesi bir bilim alanını temsil ettikleri için Ukrayna ve Almanya seçilmiştir. Amelina, araştırmasını Avrupa göçündeki geniş kapsamlı eşitsizlikler alanında konumlandırmakta ve genişlemenin, “Avrupa’da yeni çeperler yarattığını ve bunlara (başka ülkelerin yanı sıra) Rusya, Ukrayna, Belarus ve Moldova gibi ülkelerin de dahil edildiğini” söylemektedir (s. 142). Eşitsizlikler ve göç çalışması için ileri sürdüğü üzere, bu ülkeler arasında seyahat eden insanlar farklı tahakküm ve sömürü biçimleri deneyimlemektedir. Dolayısıyla, özellikle hareketli bir grup olan ve hareketliliğin gelecekteki kariyerleri için önemli bir itici güç olduğu düşünülen bilim insanları çalışılmaya uygun bir gruptur. Vullnetari ve King (2008) yüksek göç verme oranlarına sahip komünizm sonrası bir ülke olduğu için ve ayrıca yaşlı bakımının normatif olarak aile meselesi görüldüğü bir yer olduğu için Arnavutluk’u seçmişlerdir. Araştırmacılar, ailevi bakım sisteminin, yaşlılarını “geride” bırakan genç insanların dışarıya kitlesel göçünden nasıl etkilendiğiyle ilgilenmişlerdir. Bu kararlar, çalışılacak yerlerin ve insanların seçiminin büyük ölçüde araştırma odağına bağlı olduğunu göstermektedir. Kısaca, vakaları oluşturmak için üç temel adım gerekmektedir: Birincisi, çalışma alanına ilişkin kararlar (çeşitli yerler, ülkeler ve farklı bölgeler); ikincisi, analiz birimi (gruplar, aileler, değerler, toplumsal sınıflar) ve üçüncüsü, uygun ampirik olayların belirlenmesi (gözlemlenecek durumlar veya etkileşimler, soru sorulacak insanlar). Bu kararlar, araştırmaya başlamadan önce alınabilmekte ya da hangi katılımcıların veya olayların araştırılıp dahil edileceğine dair bu kararlar, araştırma mekaniğinin ayrılmaz bir parçası olarak verinin toplanması ve yorumlanmasıyla aynı sırada alınabilmektedir. Çalışmamız için en uygun örneklemin hangisi olduğuna dair kararımızdan bağımsız olarak, sonuçların geçerliliği ve genellenebilirliği, büyük ölçüde “Bu vaka neyi temsil

sorusunu sormaya teşvik etmeyi amaçladığını aktarır (bkz. Ragin 1992, s. 6). Fakat onları, olgunlaşmamış cevaplara karşı uyarmaktan da geri durmaz, çünkü Becker'a göre, araştırmacıların akli bu soruların cevapları konusunda ne kadar karışık olursa, araştırmaları da o kadar ilginç ve derinlikli olacaktır. Böylelikle cevaplar, araştırmanın ancak en son aşamasında, sonuçların yazıldığı aşamada bir araya gelirler. Sonuç itibarıyla bu, tüm nitel araştırmacıların araştırmaları boyunca güvensizliklerini sürdürmeleri ve sürekli bu sorular üzerine düşünüp kendilerine bu soruları sormaları gerektiği anlamına gelmektedir ki, bu sorular tüm araştırmacılar için, özellikle de daha az deneyimli araştırmacılar için müphem sorulardır. Bazı kılavuz ilkeler, güvensizliklerle baş etmede yardımcı olabilir. İlerleyen kısımlarda, nitel araştırmada örneklem ilkelerine dair bazı temel kılavuz ilkeler ve en yaygın örnekleme biçimleri sunulacak, bunların bazı seçilmiş göç çalışmalarındaki kullanımları ve uygulamaları gösterilecektir.

9.4 Nitel Araştırmada Vaka Seçimi İlkeleri

Nitel araştırmada örneklemin en önemli özelliği, örneklemin araştırma sorusuyla, yöntemleriyle ve araştırma tasarımıyla uyumlu olması gerekliliğidir. Özellikle de metodolojik veya analitik bir yaklaşım temel almaları bakımından farklı örneklem oluşturma stratejileri mevcuttur. En temel düzeyde, farklı örneklem biçimleri, “araştırma sorularının üzerine temellendirilebileceği mevcut bir toplumsal kuramlar bütününe *a priori* şekillendirdiği nitel araştırmaya uygun ‘amaçlı’ örneklem biçimlerini teşvik edenlerin aksine, saha çalışmasının öncesinde oluşturulmaktansa veri üzerine temellendirilmiş kuram üretmek üzere tasarlanmış saf bir ‘kuramsal’ örneklem”i desteklemektedirler (Curtis vd. 2000, s. 1002). Metodolojik farklılıklarına rağmen tüm nitel yöntemler tarafından paylaşılan bazı ortak ilkeler vardır. Bu yöntemlerin hepsi de insan yaşamındaki çeşitliliğin tümdengelimci değil tümevarımcı bir şekilde araştırılmasına yöneliktir. Ayrıca kuramları iyileştirme ve hatta yeni kuram geliştirme hedefleri de ortaktır. Dolayısıyla, nitel araştırmada örneklem oluşturmanın bazı anahtar özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Örneklemeler olasılık temelli [*probabilistic*] veya istatistiksel yollarla değil, amaçlı veya kuramsal kaygılarla seçilmelidir.

2. Örneklemeler genellikle tamamen önceden belirlenmiş değillerdir; ya araştırma öncesinde kararlaştırılmış bazı genel ölçütler vardır (bkz. ileride tartışılan amaçlı örneklem) ya da örneklem seçimi veri toplama, veri analizi ve daha fazla ilgili vakanın belirlenmesiyle oluşan döngüsel bir süreç içinde gerçekleştirilmektedir (bkz. daha sonra tartışılan kuramsal, kartopu ve eşleştirmeli örneklem). Örneklem oluşturmanın itici gücü ya “araştırma sorusuna en başından itibaren zemin teşkil eden kuramsal çerçeve

karşılmak, az deneyimli araştırmacıları zorladığı gibi deneyimli araştırmacıları da zorlamaktadır. Öncelikle, araştırmacıların örneklemelerinin doygun olup olmadığını değerlendirmelerini sağlayacak uygulama kılavuzlarının sayısı sınırlıdır ve bu da çoğu araştırma makalesinde araştırmacıların örneklemelerinin doygun olduğunu belirleme biçimlerindeki şeffaflık eksikliğinde kendini göstermektedir (O'Reilly ve Parker 2012). Dahası, doygunluğun nitel araştırmalar için genel bir ölçüt mü, yoksa sadece Gömülü Kuram temelli çalışmalarda kuramsal örneklem yoluyla elde edilmiş örneklem için mi bir ölçüt olduğu tartışmaya açıktır. Kaldı ki, ampirik dünyada daha fazla verinin daha fazla bilgi sağlamayacağı bir durumun mümkün olup olamayacağından da pekâlâ kuşku duyulabilir.

Her ne kadar örneklem büyüklüğü, bulguların niteliğine ilişkin çok güvenilir bir özellik olmasa da çoğu zaman, örneğin tez için araştırma raporu yazarken ya da fon almak için araştırma önerisi yazarken, belirli bir örneklem büyüklüğü sunma zorunluluğuyla karşı karşıya kalırız. Burada, öneriyi okuyacak kişinin farkında olmak önemlidir. Nitel eğitimden geçmiş okurlar büyük olasılıkla büyüklüğün, araştırmacının niteliğine ve bulgularına dair en önemli öngösterge [*predictor*] olmadığını bileceklerdir, fakat bugüne dek pek çok sosyal bilimci, büyüklüğü nitelikle bir tutmuştur. Bu nedenle bazı çalışmalar örneklem büyüklüğüne ilişkin tavsiyeler sunmaktadır ve bunlar, önerimize kaç vaka koymamız gerektiğine dair düz bir örnek görevi görebileceği gibi, neden belirli bir sayıda karar kıldığımızı meşrulaştırma görevi de görebilmektedir. Örneğin Guetterman (2015) hakemli bir araştırma incelemesine ve Mason (2010) doktora araştırmaları üzerine yaptığı bir incelemeye dayanarak ayrı ayrı metodolojiler için belirli sayılar sunmaktadır ve bu sayılar Gömülü Kuram Metodolojisi için yirmi ila otuz, etnografi içinse üç ila on vaka olarak verilmektedir.

9.4.2 Sonuçların Genellenmesi

Örneklem oluşturma, araştırma sonuçlarının genellenmesi için çok önemlidir. Nicel araştırmacının aksine, nitel araştırmacının amacı bir kuramı sınamak değil, mevcut kuramları yeniden incelemek veya yeni kuramlar üretmektir. Nitel araştırmada genelleme bilim insanlarının, çoğunlukla bilinçli olarak seçilmiş vakalardan toplumsal dünyaya dair düzenlilikler çıkarsama sürecini ifade etmektedir. Bu nedenle örneklemin istatistiksel temsil edebilirlik ölçütlerini değil, vakalar tarafından temsil edilen genel örüntüleri veya tipleri belirlemeyi amaçlayan “toplumsal temsil edebilirlik” ölçütlerini karşılaması gerekmektedir (Gobo 2004, s. 423). Fakat dünyaya yönelik yorumlayıcı bakış açısı, tekil örneklerden geniş örüntüler çıkarırken içsel bir çelişkiyle karşılaşmaktadır. Nitel araştırmacının gücü aynı zamanda güçsüzlüğüdür: Zamana ve bağlama özgü yaşam şekillerine, öznel anlamlara ve kimlik inşalarına odaklanması; yapısal özellikleri ayrı

birdir ve araştırma birimlerinin araştırmadan önce tanımlanması yerine, ihtiyaç duyulan bilginin analitik kaygıları temel alınarak süreç sırasında seçilmesini içermekte, konuyla ilgili bir örneklem elde etmeyi amaçlamaktadır. Gömülü Kuram araştırmalarının öncüleri Barney Glaser ve Anselm Strauss, kuramsal örnekleme için 1960’larda tıp sosyolojisi alanındaki çalışmaları sırasında geliştirmişlerdir. Aşağıdaki pasajda kuramsal örneklemede nasıl ilerlediklerini açıklamaktadırlar:

Çeşitli sağlık servislerine yapılan ziyaretler şöyle ayarlanmıştı: İlk olarak hasta farkındalığını en aza indiren servislere bakmak istiyordum (ve bu nedenle ilk olarak prematüre bebek servisine ve daha sonra hastaların sıklıkla komada bulunduğu bir nöroşirurji servisine baktım). Daha sonra, ölmekte olanlara bakmak istiyordum ki bir Yoğun Bakım Ünitesi’nde, personelin ve genellikle hastaların beklentilerinin yüksek olduğunu ve ölümün hızlı gerçekleştiğini gözlemledim. Daha sonra, personelin ölüm beklentilerinin yüksek olduğu fakat hastanın olmayabileceği, ölümün yavaş gerçekleşme eğiliminde olduğu bir serviste gözlem yapmak istedim. Bu nedenle sonraki durağım bir kanser servisi oldu. Ardından, ölümün beklenmedik olduğu ve hızlı gerçekleştiği koşullara bakmak istedim, bu nedenle bir acil servise baktım. Farklı tipte servislere bakarken bir yandan da yukarıda saydığımız servis tiplerini başka tip hastanelerde gözlemliyorduk. Yani servis tiplerine ilişkin zaman planlamamızın yönünü –ölüm farkındalığı, beklentisi ve oranına dair hipotezleri içeren- genel kavramsal bir plan ile ilk başta tasavvur edilmemiş meseleleri içeren, gelişmekte olan bir kavramsal yapı belirliyordu. Bazen ilk iki, üç veya dört haftalık devamlı gözlemden sonra kontrol edilmesi gereken ya da ilk etapta gözden kaçırılmış unsurları kontrol etmek için servislere geri dönüyorduk. (Glaser ve Strauss 1967, s. 59)

Bu alıntı, araştırma sırasındaki deneyimlerin ve derinlikli düşünmenin rehberliğinde ilerleyen yinelemeli örnekleme oluşturma [*iterative sampling*] sürecini göstermesi bakımından öğreticidir. Kuramsal örnekleme oluşturma günümüz sosyal bilim araştırmalarında ve ayrıca göç çalışmalarında da çok yaygın kullanılan bir yöntemdir. Başlıca öncülü, ilgilenilen konuya ilişkin bilgiyi geliştirmenin yanı sıra, o konunun çok boyutluluğunu ve karmaşıklığını da yakalamakta kullanılabilecek karşıt vakalar arayışıdır. Bu yöntem ayrıca, araştırmacının alana dair bilgisinin kısıtlı olduğu durumlar veya araştırma odağının çok soyut olduğu ve dolayısıyla daha küçük parçalara bölmenin zor olduğu durumlar için de uygundur. Örneğin Richter (2012), İspanya ve İsviçre arasındaki ulusötesi toplumsal mekânların oluşumuna ilişkin araştırma odağının, kartopu örnekleme kullanarak insanlara “ulusötesi” tanıdıkları kimse olup olmadığını sormak için fazla soyut olduğunu fark etmiştir. Dahası araştırması, insanların ulusötesi toplumsal mekânları düşünme biçimleriyle ilgili olduğundan, “ulusötesi kişileri” aradığı bilindiği için, görüşme yaparken görüşme yaptığı kişileri etki altında bırakabileceğini hissetti. Bu nedenle, aşağıda anlattığı şekliyle kuramsal örnekleme kullanmaya karar verdi:

İlk adım olarak, İsviçre’deki ikinci kuşak İspanyollardan oluşan 19 kişilik bir örnekleme işe

bilgilerine güveniliyordu. Dolayısıyla, bu tekniğin bir avantajı olarak, katılımcılar, ilgilenilen özellikleri paylaştıkları başka olası katılımcılarla çeşitli ağlar veya ilişkiler içinde olduklarından kartopu tekniğinin uygun olduğu anlaşılmıştır (Akanle 2013, s. 57).

Bu örnekleme tekniği, göç araştırmalarındaki bazı metodolojik güçlükler üzerine düşünmeye olanak tanımaktadır. Görülecek kişiler, başka katılımcılarla ilişkileri üzerinden bulunduğu zaman araştırmacılar araştırmanın başladığı ülkenin dışında yaşayan kişilerle temas geçebilmektedir. Ayrıca araştırmacılar bir ağ içerisinde, birden fazla ulusal ve etnik aidiyeti bulunan, dolayısıyla “etnik bakış açısı”na karşı gelen kişiler bulabilmektedirler. Gelgelelim yalnızca kartopu örnekleme kullanıldığı ve çalışmaların odağı, ağların veya ilişkilerin analizi olmadığı takdirde bu örnekleme, girdi birimleriyle [*unit of entry*] bağlantılı olmayan analiz birimlerine ulaşmakta başarısız olabilmektedir. Birden fazla girdi noktası, araştırma birimi olarak tek bir ağla kısıtlı kalma riskini azaltabilir.

9.5.3 Eşleştirmeli Örnekleme

Ulusötesi perspektif insanların, ağların, malların ve organizasyonların çoklu yerel konumlanmasını ve akışlarını araştırmayı ve anlamayı hedeflemektedir. Özellikle ulusötesi araştırma bu karmaşıklıkları yakalayabilmek için ulusal referans çerçevesinin ötesine geçmeye olanak tanıyan bir örnekleme stratejisine gereksinim duymaktadır. Bu gereksinime uygun bir örnekleme stratejisi Mazzucato (2009) tarafından geliştirilmiştir. Mazzucato, araştırmasında, Hollanda’daki Ganalı göçmenler ile memleketlerinde bulunan tanıdıkları arasındaki mal, para, hizmet ve fikir akışının gerek memlekette gerekse yurtdışındaki yerel ekonomileri şekillendiren kurumları nasıl dönüştürdüğüyle ilgilenmektedir. Araştırması, insanların günümüz iletişim ve seyahat araçları yoluyla aynı anda çeşitli yerlerle bağlantıda olabileceği varsayımına dayanmaktadır. Mazzucato (2009) bu fikri, bir eşleştirmeli örneklem tasarımında metodolojik olarak hayata geçirmiştir:

İlk olarak, analiz birimi, ille de aynı ulus-devlette ikamet etmeyen insanlardan oluşan bir ağıdır. Analiz birimi, geçmişteki göç çalışmalarında âdet olduğu üzere, tek bir göçmen veya onun memleketteki hane halkı yerine, göçmeni ve göçmenin yanı sıra onun arkadaşlarını, ailesini, meslektaşlarını ve sınırlar arası mübadelede bulunduğu diğer insanları kapsamaktadır. Bu ise, analiz birimini ulusötesi ağ haline getirmektedir. İkincisi, bir ağdaki insanları aynı anda çalışabilmek amacıyla, göçmen ağlarının ana konumlarında bulunan bir araştırmacı ekibiyle birlikte çalışılarak eşzamanlılık hesaba katılmaktadır (Mazzucato 2009, s. 219).

Bu örnekleme, ağırlıklı olarak, günümüz göç araştırmalarında yaygın bir bakış olan ağ temelli bir yaklaşımdır. Metodolojik milliyetçilik ve etnik bakış açısı üzerine

olduğunda amaçlı örneklem yarar sağlamaktadır. Örneğin, göçmenlerin kendi başlarına girişimci olmalarını çalışan ortaklaşa bir projede vakalar çok net özellikler uyarınca kasıtlı olarak seçilmiştir:

Ana vakalar, erkek ve kadın göçmenler ile ihraç, operasyonel sonlandırma veya daha uzun bir aile yaşamı nedeniyle benzer istihdam durumlarında kârlı bir gelecek şansı artık kalmamış yerelde doğmuş kadınlardı. Araştırmanın ileri aşamasındaki katılımcılar, egemen toplumun kadın üyeleri ile, hâlihazırda yeterince vasıflı oldukları işler için çoğu durumda üniversite derecesi olmak üzere okul ve eğitim programlarını tamamlamış fakat yine de geleneksel bağlı mesleki yerleştirmelerde kendine yer bulamamış birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin akrabaları ve çocuklarıydı. Özel ticari yardım programlarının desteğiyle ya da böyle bir destek olmadan, genellikle kişiselleştirilmiş hizmetler sunan küçük işletmeler açmış veya tamamen bizzat işin sahibinin çalışkanlığına bağlı olan sözde tek kişilik bir kendi başına girişim başlatmışlardı. İlk yıllarda, bu tür faaliyetlerin gelirleri işsizlik ve sosyal yardım gelirlerini nadiren önemli miktarda geçiyordu, hatta bazı durumlarda daha düşüktü. Gelecekte de kapsamlı bir büyüme beklenmiyordu (Apitzsch 2003, s. 165–166).

Amaçlı örneklem yöntemi, alternatif olarak, araştırma tasarımının veri kaynağı olarak yalnızca sınırlı sayıda vakaya olanak tanıdığı durumlarda da kullanılabilir. Bu tür örnekleme, verilerin farklı yerlerden toplandığı çok-sahalı araştırma tasarımlarında da kullanılabilir. Göç araştırmalarında “çok-sahalı” çoğunlukla farklı ülkelerde saha çalışması yapmak anlamına gelmektedir. Vullnetari ve King (2008) ailevi bakım konusunda yüksek oranlara ve normatif ideallere sahip fakat aynı zamanda yüksek oranda genç göçü veren ülkelerde yaşlı bakımının nasıl olduğuyla ilgileniyorlardı. İlk olarak Arnavutluk’tan göçü ele aldılar, çünkü “eski rejimlerin paternalist refah devletlerinin çöküşü, çalışma çağındaki insanların kitlesel göçüyle birleşince terk edilmiş ve muhtaç yaşlılar gibi yeni bir toplumsal olgunun doğmasına yol açmıştı” (s. 139-140). Arnavutların başlıca hedef ülkesi olan Yunanistan’a yönelik kitlesel göçü çalışmaya ve bunu çok-sahalı bir yaklaşımla yapmaya karar verdiler ve farklı yerlerde farklı tip katılımcılarla mülakatlar yaptılar. Yazarlar, bu “ülke” vakaları içerisinde gerek soru sorulacak insanlardan gerekse gözlemlenecek durumlardan iyi “bilgi kaynağı” olma ihtimali yüksek vakaları seçtiler:

Arnavutluk’un güneydoğusunda dört küçük köyden oluşan bir grupta yapılan görüşmeler (n=38). Görüşme yapılanların tamamı, yetişkin çocukları hâlihazırda yurtdışında yaşamakta olan yaşlı köy sakinlerinden seçilmiştir. Hanelerin bazılarında iç göçle Tiran’a veya diğer önemli şehirlere yerleşmiş çocuklar da vardı.

Dört köyden, Yunan kenti Selanik’e yerleşmiş Arnavut göçmenlerle yapılan görüşmeler (n=23). Bunlardan bazıları, köylerde görüşme yapılan kişilerin aile üyeleriydi. Selanik’te odak noktamız, hem göçmenlerin memleketteki akrabalarına yönelik bakım pratikleri hem de çocuklarının

9.6 Sonuç

Bu bölüm, nitel araştırmada örneklemenin temel ilke ve kurallarını tartışmış ve bulguların genellenmesi ve geçerlilikleri için vaka seçmenin önemini vurgulamıştır. Araştırmacıların bir nitel araştırma tasarlarken hangi örnekleme stratejisini kullanacaklarını dikkatle düşünmeleri gerekmektedir zira vakalarını seçme biçimleri, çalışmalarının kapsamını ve derinliğini büyük ölçüde etkileyecektir. Nitel araştırmada örneklemenin amaçlı niteliği, araştırmacıları örneklemlerinin hangi genel örüntüyü temsil edeceği üzerine sürekli düşünmeye ya da diğer bir deyişle “Bu vaka neyi temsil ediyor?” sorusunu düşünmeye sevk etmektedir. Bu soruya cevaplar aramak nitel araştırma sürecinin içkin bir parçasıdır. Öte yandan bu cevap arayışı, araştırmacıların, araştırmalarının onları tam olarak nereye götüreceğini bilmemenin güvensizlikleriyle baş etmesini gerektirdiğinden zorlu geçebilir. Göç alanı ayrıca, göç araştırmalarının karşı karşıya olduğu metodolojik güçlüklerden dolayı vaka seçimine ilişkin belli bazı kaygılar da içermektedir: Bunlardan en önemlileri metodolojik milliyetçilik ve etnik bakış açısidir (Amelina ve Faist 2012). Özellikle de göçün, hareket özgürlüğü rejiminin çoklu sınır geçişlerine sebep olduğu Avrupa Birliği’ni konu alan göç araştırmalarında, araştırma tekniklerinin günümüz toplumsal yaşamını etkileyegelen çeşitli sosyo-mekânsal sınırlara açık olması gerekmektedir. Bu sebeple, araştırmacılar ulus-devletlerin ve etnisitenin, toplumsallığın başlıca düzenleyici ilkeleri olduğu yönündeki ortak akıldan kaçınmalıdır. Örnekleme, ulus-devletlerin ve etnisitenin önemini sorgulamayı olanaklı kılar ve bu nedenle de araştırmanın çok önemli bir parçasıdır. Bu bölüm, bir nebze yol gösterici olmak amacıyla, göç araştırmalarında kullanılan en yaygın örnekleme tekniklerinin zorluklarıyla ilişkili olarak temel ilkelerini, yararlarını ve dezavantajlarını tartışmıştır:

1. Kuramsal Örnekleme: Bu örnekleme, Gömülü Kuram Metodolojisinin tümevarımcı yöntemine dayanmaktadır. Yararı, araştırma süreci boyunca örneklemin evrilmeye devam etmesi ve bu sayede yorumlayıcı araştırmanın araştırıcı niteliğine uygun düşmesidir. Ayrıca, karşılaştırmacı yaklaşımı ve azami varyasyon hedefi, etnisiteyi fazlasıyla vurgulama durumunu da azaltabilmektedir. Fakat uygulanması genellikle zordur çünkü zaman alıcıdır ve örneklemlerin doygunluk nitelik ölçütü -yani daha fazla verinin daha fazla bilgi vermeyeceğinin ölçütü-, araştırma süreçlerindeki güvensizlikleri çok arttırdığı gibi, araştırma önerileri yazarken belirli örneklem büyüklükleri sunmayı da zorlaştırmaktadır.

2. Kartopu Örnekleme: Bu örnekleme, katılımcılardan tanıdıkları insanların iletişim bilgilerini isteyerek ağların ve ilişkilerin izlerinin sürülmesine olanak tanımaktadır. Ağları çözümlmek için çok elverişli bir yöntemdir fakat girdi birimleriyle bağlantılı olmayan kişilere erişme olasılığını en aza indirmekte ve iyi uygulanmazsa “etnik bakış açısı”na yatkın olabilmektedir. Birden fazla girdi noktası, araştırma birimi olarak tek bir

Kaynakça

- Akanle, O. (2013). *Kinship networks and international migration in Nigeria*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Amelina, A. (2013). Hierarchies and categorical power in cross-border science: Analysing scientists' transnational mobility between Ukraine and Germany. *Southeast European and Black Sea Studies*, 13(2), 141–155. <https://doi.org/10.1080/14683857.2013.789670>.
- Amelina, A., & Faist, T. (2012). De-naturalizing the national in research methodologies: Key concepts of transnational studies in migration. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1707–1724. <https://doi.org/10.1080/01419870.2012.659273>.
- Apitzsch, U. (2003). Gaining autonomy in self-employment processes. The biographical embed-dedness of women's and migrants' business. *International Review of Sociology*, 13(1), 163–182. <https://doi.org/10.1080/0390670032000087041>.
- Barglowski, K. (2016). Migration pressures and opportunities: Challenges to belonging within the European Unions' mobility regime. *InterDisciplines-Journal of History and Sociology*, 7(1), 63–68. <https://doi.org/10.2390/indi-v7-i1-153>.
- Barglowski, K., Bilecen, B., & Amelina, A. (2015). Approaching transnational social protection: Methodological challenges and empirical applications. *Population, Space and Place*, 21(3), 215–226. <https://doi.org/10.1002/psp.1935>.
- Brubaker, R. (2004). *Ethnicity without Groups*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Burrell, K. (Der.). (2009). *Polish migration to the UK in the 'new' European Union: After 2004*. Burlington: Ashgate.
- Corbin, J., & Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13(1), 3–21. <https://doi.org/10.1007/BF00988593>.
- Curtis, S., Gesler, W., Smith, G., & Washburn, S. (2000). Approaches to sampling and case selection in qualitative research: Examples in the geography of health. *Social Science and Medicine*, 50(7–8), 1001–1014. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(99\)00350-0](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(99)00350-0).
- Engbersen, G., & Snel, E. (2013). Liquid migration: Dynamic and fluid patterns of post-accession migration flows. Mobility in transition: *Migration patterns after EU enlargement* içinde, B. Glorius, I. Grabowska-Lusinska, & A. Kuvik (Der.), (ss. 21–40). Amsterdam: Amsterdam University Press.

O'Reilly, M., & Parker, N. (2012). "Unsatisfactory saturation": A critical exploration of the notion of saturated sample sizes in qualitative research. *Qualitative Research*, 13(2), 190–197. <https://doi.org/10.1177/1468794112446106>.

Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Beverly Hills: SAGE.

Pustułka, P. (2016). Ethnic, gender and class identities of Polish migrant mothers: Intersecting maternal narratives with transnationalism and integration. *Social Identities*, 22(1), 44–61. <https://doi.org/10.1080/13504630.2015.1110357>.

Ragin, C.C. (1992). Introduction: Cases of "What is a case?". *What is a case?: Exploring the foundations of social inquiry* içinde, C.C. Ragin & H.S. Becker, H. S. (Der.). Cambridge: Cambridge University Press, ss. 1–17.

Richter, M. (2012). Researching transnational social spaces: A qualitative study of the Spanish second generation in Switzerland. *Forum: Qualitative Social Research*, 13(3), Art. 8. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs120385>

Vullnetari, J., & King, R. (2008). "Does your granny eat grass?" On mass migration, care drain and the fate of older people in rural Albania. *Global Networks*, 8(2), 139–171.

Whyte, W. F. (1943). *Street corner society: The social structure of an Italian slum*. Chicago: University of Chicago Press.

Göç Çalışmalarında Görüşme: Diyaloğa ve Ortak Bilgi Üretimine Doğru Bir Adım?

Olena Fedyuk ve Violetta Zentai

10.1 Giriş

Ulusötesi toplumsal alanların muazzam bir şekilde üst üste binmesiyle tanımlanan Avrupa göç araştırmaları gündemi, birbiriyle örtüşen çeşitli küresel ve yerel trendleri kendi gündeminin ön sıralarına taşımıştır. Göçün deneyimlenen ve yaşanan bir olgu olarak çeşitliliği, kişilerin Avrupa'nın ulusal ve ulusüstü sınırları arasındaki hareketlerini şekillendiren çalışma, refah ve vatandaşlık rejimlerinin çokluğu ve çeşitli Avrupa devletlerine doğru ve bu devletler arasındaki göç trendlerinin ve rotalarının geçmişi, Avrupa bağlamını özellikle çeşitli kılmaktadır. Bu durum, küresel düzeyde sömürgeleştirme süreç ve tarihleri ile göç ve küreselleşme süreçleriyle ortaya çıkan farklı yerel koşullar arasındaki karmaşık ilişkilerin varlığına da işaret ediyor. Görüşme [*interview*], daha kapsamlı olan nitel araştırmanın ve özel olarak göç araştırmalarının araç takımı içindeki anahtar yöntemlerden biridir ve uygulamasının, amacının, sınırlılıklarının ve güçlü yönlerinin ayrıntılı bir epistemolojik incelemesini gerektirir. Bu bölümde, göç araştırmalarının çekirdeğini oluşturan bağlamsal ilişkiler, araştırmacının ve görüşülenin rolü ve bilgi üretiminin iktidarı dikkate alınarak uygulandığında, görüşmenin “çok katmanlı küresel bağlantısallık ilişkilerini” (Castles 2012, s.36) ortaya çıkarma yolunda önemli bir potansiyeli olduğunu ileri sürüyoruz.

Görüşme, nitel kavrayışı geliştirmek için çeşitli araştırma biçimlerinde yaygın bir şekilde kullanılıyor olsa da hareket halindeki hassas [*vulnerable*] insan gruplarını araştırmada ve çeşitli düzensizlik biçimleri, kayıt dışı ekonomik faaliyetler ve hareket halindeki insanların otonomisi ve failliği hakkında veri toplamada göç çalışmaları için vazgeçilmez olduğunu göstermiştir. Bu sebeple, görüşme, etnografik araştırma tasarımlarının uzun süredir merkezinde olmuştur. Bunun yanı sıra, karşılaştırmalı vaka incelemelerinin, tarih araştırmalarının ve eleştirel göç politikaları çalışmalarının da giderek bütünleyici parçası olarak kullanılmaktadır. Görüşme, geniş anlamda nitel

daha bütünlüklü bir kavrayışını elde etmek için (bkz. bu kitapta Morawska'nın yazdığı bölüm) sıklıkla katılımcı ya da katılımcı olmayan gözlem, odak grup tartışmaları veya sözlü tarih ve yaşam öyküsü veri toplama yöntemleri gibi diğer yöntemlerle birleştirilir. Araştırmanın amacına bağlı olarak, her biri belirli bir incelemenin, bağlamın ve görüşme ortamının gereksinimlerine uyum sağlayabilen çok çeşitli görüşme biçimleri vardır.

En yaygın *biçime-dayalı tipoloji*, görüşmeleri, araştırmacının görüşmeci [*respondent*] ile karşılıklı konuşmayı gerçekleştirenken izlediği kılavuzun katılığına göre *yapılandırılmış*, *yarı-yapılandırılmış* ve *yapılandırılmamış* görüşmeler olarak ayırır. Buna göre, en yapılandırılmış görüşme biçimi, bütün soruların önceden hazırlandığı ve görüşme esnasında sırasıyla sorulduğu, genellikle anketi andıran görüşmedir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacının ilgi alanı ve özgün sorusuyla biçimlenen daha açık bir görüşme çerçevesi gerektirir. Bu tür görüşmelerde, araştırmacı, görüşmecilerin konudan uzaklaşmamasını sağlarken, görüşmecinin tartışmayı genişletebilmesi ve ilişkili konuları görüşmeye getirebilmesi için yeterli alan bırakarak görüşmeyi, daha açıklayıcı [*explanatory*] ve bilgi üretimi açısından daha kolektif hale getirir. Yapılandırılmamış görüşmeler, genellikle araştırmacının görüşmeciyle yeterince zaman geçirebildiği ve görüşmecinin konuşmayı yapılandığı, daha fazla gözlem içeren ve katılımcı araştırmaların bir “lüksü”dür. Görüşmeler, türüne bağlı olarak, her biri veri toplama ve yorumlama için farklı olanaklar sağlayan, *açık-uçlu* soruları veya “*evet/hayır*” sorularını içerebilirler.

Diğer yöntemlerde olduğu gibi, bir görüşme ortamında toplanacak verilerin türünü akılda tutmak çok önemlidir. Charmaz (2006), “belirli bir konunun veya deneyimin derinlemesine araştırılması”nın bir biçimi olarak yorumlayıcı [*interpretive*] araştırmaya zemin hazırlayan yoğun görüşmeden söz eder ve bunu açıklayıcı veri toplamak için kullanılan bilgilendirici görüşme ile yan yana koyar. Genellikle araştırmanın merkezinde bulunan ve araştırılan veri türleri arasında yapılan başka bir ayırım da görüşmelerde açığa çıkan kişisel anlatıların ve düşüncelerin görüşmecinin kendi yaşamıyla ne kadar ilişkili olduğuna göre yapılır. Literatür, bu ayırma bağlı olarak, “yaşam öyküsü”, “sözlü tarih” ve “biyografik” görüşmeleri tanımlar. Özel bir tür olarak “uzman” görüşmeleri ise, yazılı kaynaklardan kolayca elde edilemeyecek bilgileri toplamanın yanı sıra, öne sürülen uzmanlığı ya da, örneğin, bir kurumsal pozisyonu temsil etme veya bu kurum üzerine düşünce belirtebilme yetkisini inceler. Her durumda, bir görüşme, görüşmecinin deneyimlerini, düşüncelerini, anılarını ve bilgisini paylaştığı ve “araştırmacının dinlemek, duyarlılıkla gözlemlemek ve kişiyi yanıtlamaya teşvik etmek için orada olduğu” bir karşılıklı konuşmayı içerir (Charmaz 2006, ss.25-26). Bu durum, böyle bir ortamdaki iktidar dinamikleri üzerine özel bir düşünümelliğin yanı sıra, yüksek bir etik ölçüt gerektirir (bkz. Iosifides, bu kitapta 6. Bölüm, özellikle Alt Başlık 6.4).

Odak gruplar, gözlem ve söylem analizi gibi diğer nitel araştırma yöntemlerine benzer şekilde, ister görüşme ortamında kurulan temasın yakınlığı ve ulaşılan samimiyetin düzeyi sebebiyle, isterse de görüşmecinin belirli bir sınıf, toplumsal cinsiyet, ulus veya ırkla ilişkisi dolayısıyla bilinçli/bilinçsiz temsil edebileceği sembolik rol sebebiyle, araştırmacının rolü yöntemin ayrılmaz bir bileşeni haline gelir. Görüşmenin yerinden, zamanlamasından ve ortamından etkilenmesinin yanı sıra, bir yöntem olarak görüşmenin başarısı, yukarıdaki etmenlerin herhangi birine veya bunların bir kombinasyonuna bağlı olabilir. Bu nedenle, araştırmacının veriyi tasarlarlarken, toplarken ve yorumlarken bulunduğu konumsallık [*positionality*] özel bir düşünümSELLİĞİ [*reflexivity*] gerekli kılar.

Bir yöntem olarak görüşme, temsil gücü olmayan [*unrepresentative*] ve yüzergezer [*free-floating*] yorumlayıcı veriler toplaması sebebiyle, post-pozitivist sosyal bilimler içinde bile eleştirilmektedir. O halde, görüşme sırasında elde edilen verileri olduğu gibi kabul etmemek ne anlama gelmektedir? Görüşme, öncelikli olarak “somut gerçekleri” toplamak için değil, araştırmacıyı alandaki ilgili konulara yönlendirmek; yaşanmış deneyimler, bilgiler, fikirler ve bakış açıları hakkında veri toplamak ve araştırmacının, alanı veya özgün araştırma sorusunu anlamasına ve bunlar hakkında sonuçlar çıkarmasına yardımcı olmak üzere birey ve topluluk arasındaki ilişkiler hakkında veri toplamak için kullanılmalıdır. Olaylar, yasalar, kararlar gibi olguların en yansız ve teknik detayları hakkında yapılan uzman görüşmeleri bile bilgiyi nadiren “saf gerçek” kılan imalı düşünceler, suskunluklar, vurgular ve akıl yürütmeler içerir. Buna karşılık, görüşme yöntemi, bize yalnızca araştırmacının gözlemleri, söylem analizi veya odak grupların düzenlenmiş formatıyla ulaşılamayacak olan deneyimin zenginliğini ve etnografik verinin yoğunluğunu verir. Görüşme, tezahür ettiği bütün biçimlerde, yeni bilgi ve keşifler ışığında özgün araştırma tasarımında ortaya çıkabilecek değişim ve dönüşümlere duyarlı düşünümSEL bir araştırmanın geliştirilmesine olanak veren bir yöntem olarak kullanılır (Charmaz 2006). Bu bakımdan, görüşme yönteminin, araştırma süreci boyunca araştırma modelinin ve kavramsal ilerlemenin adım adım düzenlenmesiyle oluşan gömülü kuram [*grounded theory*] yaklaşımıyla bütünleşmesi şaşırtıcı değildir (Gömülü kuram üzerine bkz. bu kitapta Barglowski). İlerleyen bölümlerde, bir yöntem olarak görüşmenin, Avrupa göç çalışmalarında yeni paradigmanın oluşumunda nasıl etkili olduğunu tartışacağız.

Bu tür düşünceler, görüşmeleri yapılandırırken ve sorulacak soruların türünü seçerken önemli ölçüde yardımcı olabilir. Görüşmenin amacını anlamak, araştırma tasarımı için çok önemlidir: görüşme uzman görüşü almaya mı, görüş bildirmeye mi, yaşanmış bir deneyimi ve bakış açısını aktarmaya mı yoksa alandaki olası sorunları açıklamaya mı yarıyor? Görüşmenin yapısı, araştırmacının alandaki erişim düzeyine ve konumsallığına önemli ölçüde bağlı olacaktır; bazı durumlarda karşılıklı konuşmayı yönlendirmelerine izin vererek görüşmecilerle bağ kurmaya çalışmak ve zaman zaman da konuşmayı belli bir yöne çevirmeye gayret etmek tercih edilebilir. Bu görüşme tarzı, görüşmeciye

güç ve kontrol hissi verir. Çünkü, bu tarz, görüşmeciye kendi deneyim ve bilgisini, araştırmacının gündemi ve kelimeleriyle biçimlendirmeye ihtiyaç duymadan ifade etmek için kendi sözcüklerini seçebilme olanağı sağlar. Başka durumlarda -genellikle uzman görüşmelerinde daha yaygın görülür- iyi (yarı-) yapılandırılmış bir görüşme, konu üzerine görüşülen uzmanda iyi bir izlenim yaratabilir ve böylece araştırmacının sorunu bütün yönleriyle ele almasını sağlayabilir. Her iki durumda da görüşme yapmanın, yalnızca bilgi ve görüş edinmeye yardımcı olmakla kalmayıp araştırma modelinde ihmal edilen alanları ve yönleri ortaya çıkardığını ve araştırmacının gözden kaçırdığı yönlere ve konulara işaret ettiğini de hatırlamak önemlidir. Bu nedenle ankete benzeyen “evet/hayır” tipi sorulardan kaçınmak ve araştırmacı tarafından belirlenen katı bir izlek takip etmek yerine, görüşmeciye incelemeye yön verebilmek için yeterince özgürlük alanı bırakan sorular kullanmak daha iyidir.

10.3 Görüşme Teknikleri Avrupa Göç Araştırmalarının İşine Ne Zaman ve Nasıl Yarar?

Nitel göç araştırmaları bağlamında görüşme yöntemi sıklıkla şu amaçlar için kullanılmıştır: (a) özellikle eşikte [*liminal*] düzenlilik gösteren veya kayıt dışı ekonomik alanlar ve yasal statüler içinde hareket eden hassas gruplara erişmek; (b) araştırma sırasında ortaya çıkan yeni konulara ve yönlere hızla uyarlanabilen ve bunları içerebilen açık uçlu bir araştırma gündemi oluşturmak; (c) görüşmecilerin yaklaşımlarının ve yorumlarının araştırma sonuçlarına daha doğrudan dahil edilerek sonunda ortak bilgi üretimine götürebilecek daha kolektif bir araştırmaya imkan tanımak. Şimdi Avrupa göç araştırmalarında bu üç ana uygulamanın bazı örneklerini kısaca özetleyeceğiz.

10.3.1 Hassas Göçmen Gruplara Ulaşmanın bir Aracı Olarak Görüşme

Görüşme, eşikte yasal statü sahibi olan bireyler veya kayıt dışı göçmenlerle ilgili araştırma yaparken kullanılan kilit bir yöntem haline gelmiştir (Wills vd. 2010; Ruhs ve Anderson 2010; Anderson 2000). Ayrıca, bir göçmen nüfusunu özellikle hassas veya ulaşılması ya da araştırması güç hale getiren birçok başka neden vardır. Örneğin, tamamen yasal bir statüsü olduğu halde yaşam tarzları ve gündelik rutinleri zorlu çalışma koşullarından ve saatlerinden ciddi şekilde etkilenen, güvencesiz ortamlarda çalışan insanlara ulaşmak genellikle çok zordur. Gece vardiyası, yatılı ev içi hizmet, lojistik merkezleri, gıda işleme çiftlikleri, şantiyeler ve mevsimlik tarım işleri gibi sektörlerde görüşme dışındaki araçlarla araştırma yapmak çok zor olabilir. Editörlüğünü Wills ve

10.3.2 Araştırmacılara Açık-Uçlu Bir Araştırma Gündemi Oluşturma Olanakları Sağlayan Bir Yöntem Olarak Görüşme

Özellikle yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler, araştırma gündemini açık uçlu tutmak için ve görüşmecilerin araştırma sırasında gözden kaçırmış olabilecek alanlarda ipucu vermesini sağlamak için kullanılabilir. Bu yaklaşım, genellikle keşif veya araştırma tasarımı geliştirme aşamasında kullanılır, ama sadece bunlarla sınırlı değildir; aslında bu yaklaşım sıklıkla yeni bakış açıları oluşturmanın ayrılmaz bir parçası olur. *Women Migrations from East to West: Gender, Mobility and Belonging in Contemporary Europe* [Doğudan Batıya Kadın Göçmenler: Günümüz Avrupasında Toplumsal Cinsiyet, Hareketlilik ve Aidiyet] başlıklı derlemelerinde Passerini ve diğerleri “görüşmenin, göç kavramına iliştilirilmiş varsayımların kuramsal olarak yeniden gözden geçirilmesini sağladığını” ileri sürmektedirler (Passerini vd. 2007, s.3). Yazarlar, bir yöntem olarak görüşmenin, 1990’larda göç çalışmalarındaki ulusötesici paradigmayı şekillendirme ve “göç pratiklerini kültürel, politik, ekonomik ve vatandaşlıkla ilgili bağlamlarda anlama” (2007, s.3) konusunda oynadığı rolü vurgulamaktadırlar. Bulgar ve Macar göçmen kadınlarla ve İtalyan ve Hollandalı yerli kadınlarla yapılan görüşmeleri ve yaşam öykülerini kullanan yazarlar, özgün ve hedefe yönelik bir yöntem olarak görüşmeye başvurmuşlardır: akademik ekip, her bir bölümde, araştırma sırasında gerçekleştirilen aynı görüşmeleri kullanmış, fakat bunları farklı bakış açılarıyla yorumlamıştır. Derlemenin yazarları, metodolojik tercihlerini açıklarken, bizi şunu hatırlatırlar: “Bellek, ideoloji ve deneyimlerin kültürel tabakalaşmaları, coğrafi hareketliliğin toplumsal süreçlerinin karmaşıklığına dolaylı bir yoldan karşılık gelen karmaşık anlatılar oluşturmak üzere birleşirler” (2007, s.6). Bu yorumlayıcı çalışmayla, yazarlar, belirli kurumsal ve öznelarası ortamlarda konumlanan öznelliklerin ve göçmen kadınlar ile yerli kadınlar arasındaki karşılaşmaların ince ayarı yapılmış bir resmini yaratırlar.

Vurgulamaya değer bir diğer örnek, İrlanda ve Polonya’daki Polonyalı babalarla yapılan yakın zamanlı bir araştırmadır. Ulusötesi göçte babalık deneyimlerinin ihmal edilmesine karşılık veren kadın araştırmacılar tarafından yürütülen bu araştırma, annelik ve anneliğin ulusötesi pratiklerini araştırırken kullanılan tipik araştırma tasarımları ve sorularından faydalanarak, “babalık anlatılarına, pratiklerine ve göçmen erkeklerin projelerine” (Kilkey vd. 2014: 178) odaklanır. Araştırma, göç çalışmalarının bu konulardaki görece sessizliğine karşın, kadınlara yöneltilen soruların aynaları sorulduğunda, erkeklerin uzaktan babalık [*distant fatherhood*] meseleleri üzerine düşündüklerini ve bu konuyla aktif bir şekilde ilgilendiklerini göstermektedir (Kilkey vd. 2014). Bu örnekler, bir yöntem olarak görüşmenin en temel avantajlarından birini ortaya koymaktadır: Faillerin rolleri ve yaklaşımları hakkında yeni bir bakış açısı kazandırmak ve daha önce fark edilmemiş unsurları araştırma tasarımına ekleyip orijinal araştırma gündemini genişletme ve rafine etme olanakları yaratmak.

10.3.3 Eylem Araştırması ve Karmaşık Temsillerin Bir Parçası Olarak Görüşme

Görüşme yöntemi kullanılarak toplanan verinin yorumlayıcı niteliği ve görüşmeci ile yakın işbirliğini gerekli kılması, kolektif araştırmanın ve eylem araştırmasının savunucuları tarafından vurgulanmıştır. Görüşmecinin sesi bilgi üretiminin ayrılmaz bir parçası olarak bu araştırmalara dahil edilmiştir; böylece, araştırmacı görüşmecinin durumunda doğrudan bir etki yaratabilir. Buna göre, görüşme, görüşmecilerin doğrudan talepte bulunabilecekleri, politik duruşlarını paylaşabilecekleri ya da “hikâyenin kendi buldukları tarafına” dair içeriden edindikleri bilgileri verebilecekleri bir platform olarak kullanılabilir. Bu tür bir araştırmanın, daha geniş bir toplumsal kesime erişim sağlamak için yazılı metinler dışındaki iletişim biçimleriyle birleştirilmesi nadir görülen bir uygulama değildir. Avrupa göç araştırmalarında bu tür görüşme kullanımı örnekleri çoktur. Bunların çoğu, göçün ve hareketli nüfusların otonomisini öne çıkarmayı, politik sesleri ve alternatif örgütlenme biçimlerini dile getirmeyi ve mobilizasyon ve dayanışma yaratmayı hedeflemektedir. Bu tür projeler, araştırmacının, mevcut göç ve sınır rejimlerini, göç eden bireylerin kişisel bütünlüklerinin parçalanmasını ve haklarının sınıflandırılmasını sorgulama ve göçmenlerin seslerinin tartışmalı hareketlilik politikalarına dahil edilmesini sağlama potansiyeli taşımaktadır (Squire 2011; Papadopoulos and Tsianos 2013).

Katılımcının sesini daha geniş bir kitleye, daha yakından duyurmak için görüşme yöntemini kullanan kolektif projelerin sayısı giderek artmaktadır. Bunlar, genellikle, disiplin sınırlarını zorlayan ve başka durumlarda sessiz kalan ya da sesi az çıkan toplulukların temsil edilmesine yardım eden görsel-metin projeleri, videolar ve etkileşimli çevrimiçi projelerdir. Burada, bir dizi çeşitli projeden söz edilecektir. Londra merkezli bir kooperatif olan Angry Workers [Öfkeli İşçiler] ve Labournet TV, İtalyan lojistik merkezlerindeki göçmenlerin emek mücadelelerini desteklemek ve belgelemek için işçiler, eylemciler ve sendikacılarla yaptıkları filme alınan görüşmeleri kullandılar (Ditching the fear, 2015). Başka bir görsel-metin projesi olan *Work is Elsewhere* [İş Başka Yerde] Avrupa’da dolaşan, farklı kökenlerden gelen 16 hareketli işçinin evlerinden çalıştıkları yere yaptıkları yolculuğu izledi. Her bir göçmenle, onların aileleriyle ve çalışma arkadaşlarıyla yapılan derinlemesine görüşmeler, anlatılar için bir temel oluşturdu. Bunlara profesyonel olarak çekilmiş fotoğraflar eşlik etti. Görüşmeler, Avrupa’da göçmenlerin seslerini ve anılarını bir araya getiren en azından iki arşivin de temelini oluşturdu. *Narratives and Images from the Lives of Migrants in Greece* (2004-2008) [Yunanistan’daki Göçmenlerin Yaşamlarından Anlatılar ve Görüntüler (2004-2008)] projesi araştırmaya katılan Arnavutların (ya da onların aile albümlerinden alınan fotoğraflardan) bir fotoğraf albümünü oluşturdu. Bu projede ayrıca, çalışma

deneyimlerini, bölgenin tarihsel dönüşümlerini ve göç tarihlerini aydınlatmak için göçmenlerle yapılan görüşmelerden alıntılar kullanıldı. 2012’de başlayan daha yeni bir proje olan *The Archive of Migrant Memories* [Göçmen Anıları Arşivi] hareketli insanlar hakkında ya da onlar tarafından çekilen video anıların ortak üretiminin bir yolu olarak İtalya’daki ve özellikle Lampedusa’daki göçmenler tarafından çekilen filmleri kullanmaktadır.

Sözde mülteci krizinden bu yana, Avrupa göç araştırmalarında bu tür projelerin sayısında artış olmuştur. Bu, tam da hareketli nüfuslarla ilgili daha fazla kolektif bilgi üretimi yapacak platformlar yaratmanın özellikle önem kazanması üzerine gerçekleşmiştir. *Syriani in Transito* [Suriyeliler Transito’da], genç Suriyeli mültecilerin öykülerini toplayan bir metin-fotoğraf projesidir. Etkileşimli çevrimiçi bir proje olan *I am a migrant* [Ben bir göçmenim], dünyanın her yerindeki başarılı göçmenlerle yapılmış video portreler ve görüşmelerden oluşur. Metodolojik açıdan bakıldığında sorunlu gibi görünebilen bu projeler film, animasyon, fotoğraf sergileri, etkileşimli çevrimiçi belgeseller ve göç yollarının ve kentsel peyzajların duygusal haritaları gibi çeşitli mecraları bir araya getirmektedir. Tüm bu projelerde görüşmelerin merkezi bir rol oynadığını iddia etmiyoruz; ancak bu projeleri, görüşmelerin, katı bir akademik araştırma amacının ötesinde diğer yöntemlerle birleştirildiği ilgi çekici disiplinlerarası ve mecralar arası uygulamalar olarak dahil ediyoruz (medya ve dijital teknoloji temelli göç araştırmaları üzerine zengin bir tartışma için bkz. bu derlemede Leurs ve Prabhakar). Bu tür projelerde görüşmelerin ve görüşme tekniklerinin çeşitli biçimlerde kullanılması, göçmenleri siyasal ve toplumsal mücadelelere çekmek, topluluklar arasında köprüler kurmak ve insanların deneyimlerini daha olumlu ve olumlayıcı bir süreç olarak yaşamalarına yardımcı olmak için hassas bir yol işlevi görebilir.

10.4 Araştırmacının Görüşmedeki Rolü ve Toplanan Verinin Yorumlanması: Epistemolojik Sorular

Görüşmenin metodolojik gücü, görüşmeci ile birebir karşılıklı konuşmanın zengin potansiyelinde ve görüşme ilerledikçe sorgulamanın kapsamını yeniden odaklama ve ayarlama olanağında yatmaktadır. Ne var ki, bunlar ancak araştırmacının görüşme sırasında oynadığı önemli rol sayesinde mümkündür: Bu rol, araştırmacının kapsamına karar vermektan katılımcıların seçilmesine, “kuralların” ve görüşmenin yapısının belirlenmesinden soruların geliştirilmesine ve katılımcılardan elde edilen verilerin kaydedilmesinden saklanmasına ve yorumlanmasına kadar birçok aşamayı içermektedir. Bütün bunlar, araştırmacının konumunun, elde edilen verinin doğası, kapsamı ve analizi üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu, araştırmacının pozisyonu araştırmacının

güvenilirliğini zayıflatır veya tamamen öznel sonuçlar verir demek değildir; bununla birlikte, araştırmanın tüm temel aşamalarında araştırmacının rolünün ve konumunun farkında olmak ve bunun üzerine düşünmek çok önemlidir.

Görüşme ortamlarındaki ve veri yorumlama süreçlerindeki iktidar dinamiklerini yapıcı bir şekilde ele alan çok sayıda metodolojik ve kavramsal çaba mevcutken, göç çalışmalarında belli başlı epistemeolojik tartışmalar, araştırılan grubun içinden ve dışından biri olarak araştırmacı kavramına odaklanır (Song ve Parker 1995; Ryan 2015; Williams 2015; Chereni 2014; Carling vd. 2014). En etkili eleştirilenler, içerideki ve dışarıdaki kategorilerinin kurulmasıyla ilgili olarak özellikle şu konuları ele almışlardır: (a) etnik-ulusal bakışın rolü (Amelina ve Faist 2012; Glick Schiller ve Çağlar 2009; Carling vd. 2014) ve (b) toplumsal cinsiyetin rolü (Anthias ve Lazaridis 2000, Mahler ve Pessar 2006, Passerini vd. 2007). İçerideki/dışarıdaki ikilemi üzerine yazan başka yazarlar, araştırma sürecindeki sabitlenmiş “içeridekiler”e karşı “dışarıdakiler” kurgularını sorgulamak için “çoklu konumsallıklar” kavramının geliştirilmesini önerirler (Ryan 2015). Bu konumsallıklar hem araştırmacı hem de görüşmeci için cinsiyet, yaş/nesil, ebeveyn olma durumu ve göç deneyimleri ve bunların kesişimleri üzerine düşünülerek bulunabilir.

10.4.1 Bir Görüşmede Kim İçeridedir, Kim Dışarıdadır? Bu Neden Önemlidir?

Göç araştırmalarında görüşmecinin içeriden (aynı etnik veya ulusal gruba ait) biri olduğu varsayımı büyük ölçüde metodolojik milliyetçilik yaklaşımına ve etnik bakış açısına dayanır (Wimmer ve Glick Schiller 2003, Glick Schiller ve Çağlar 2009). Buna göre, bir araştırmacı, araştırılan grup ya da kişiyle aynı etnik veya ulusal kökenden geliyorsa, araştırmacının araştırılanın bakış açlarına ve/veya toplumsal konumlarına içeriden bakan biri olduğu varsayılır. Bunun, daha samimi ve özgün bilgi elde edilmesine yardımcı olduğu ileri sürülür. Ulusötesici yaklaşım, ulus-devletlerin toprağa bağlı ve kurumsal sınırlarının göçmenlerin ve araştırmacıların kimliklerini şekillendirmede oynadığı rolün merkeziliğini reddeder ve ulusötesi göçmenlerin sınırın farklı taraflarındaki çeşitli roller ve gruplar içinde aynı anda ve farklı biçimlerde var olmalarının önemini kuramsallaştırır (Glick Schiller ve Çağlar 2008, 2011; Çağlar 2007). Amelina ve Faist (2012) etnik bakış açısına dayalı yaklaşımın katılığını vurgularken, düşünömsellik ve çok-yerlilik [*multilocality*] yoluyla ulusal aidiyetlere dayanan varsayılmış rollerin doğal olmaktan çıkarılması çağrısında bulunurlar. Yazarlar, çok-yerlilik yaklaşımının, yalnızca birden fazla yerde araştırma yürütmeyi değil hem göçmenlerle hem de göçmen olmayanlarla görüşme yaparken duruma bağlı eylem ve temsiller hakkında yol gösterebilecek çoklu

bakış açılarının ve aidiyetlerin (dini, politik ve/veya toplumsal) kullanılmasını da teşvik ettiğini ileri sürmektedir (Amelina ve Faist 2012).

Britanya'daki Çinli göçmenler arasında araştırma yapmanın metodolojik içerimlerine odaklanan Song ve Parker (1995), göç araştırmalarındaki aşırı basitleştirilmiş içerideki/dışarıdaki kategorileştirmesinin, araştırmaları en az iki düzeyde aksattığını ileri sürerek, bunun kendilerinde yarattığı hüsrana dile getirirler. Bu kategorileştirme, bir yandan araştırmacının ve görüşmecinin ait olduğu gruplar içindeki çeşitliliği yok sayarken, diğer yandan “araştırmacı ve araştırılan arasında gerçekleşebilecek deneyimlerin çeşitliliğini gizler” (Song ve Parker 1995, s. 243). Carling vd. (2014), “göç araştırmalarında içerideki-dışarıdaki ayrımının ötesinde” aynı etnik gruptan gelenlerle araştırma yürütülmesi üzerine yaptıkları kavramsal-metodolojik tartışmalarında, araştırma ortamında kişiliğe ilişkin daha nüanslı bir yaklaşım benimsenmesini savunurlar ve bir “üçüncü konum” tipolojisi önerirler. Bu kavramsal girişim, araştırmacının konuyla bağlantısının kapsamını genişletirken, içerideki-dışarıdaki ikiliğini de karmaşıklaştırır. Önerilen tipoloji, bir görüşme veya araştırma ortamında aktif olarak idare edilen ve yönlendirilen kimlik özelliklerine ve göstergelerine bağlı olan “açıkça üçüncü taraf, onursal içerideki, vekaleten içerideki, melez içerideki-dışarıdaki ve bariz içerideki” (2014, s.1) konumlarını kapsar (kategorileştirmenin zorlukları üzerine bkz. bu derlemede Jakobs).

Carling vd. (2014) Polonya doğumlu araştırmacılarının Norveç'teki Tamillerle görüşme yaparken önce nasıl bir etnik dışarıdaki olarak algılandığını, ancak görünür biçimde hamile olmasından dolayı, görüşme yapmak üzere Tamil bir kadın görüşmeciye erişim sağlayabildiğini anlatmaktadırlar. Yazarlar, bu durumu “tüm dinamikler”in ortamda değişmesi olarak nitelendiriyorlar: “Bu oldukça özgüvensiz görüşmeci, genç araştırmacıya değerli bilgiler ve öğütler verebilecek deneyimli bir anneye ve olgun bir kadına dönüştü. Görüşme bağlamında iktidar ilişkilerinde yaşanan bu değişim, daha sonra araştırma sorusunun merkezinde yer alan konuların tartışılmasına kadar varmıştır” (2014, s.19). Diğer çalışmalar da benzer bir şekilde, en önemli göstergeleri arasında toplumsal cinsiyet, sınıf ve yaş olan tekil kimliklerin hiçbirinin içerideki konumunu sağlamak için yeterli olmadığını vurgulamıştır. Bir görüşme ortamında, özdeşleşmenin farklı bazı yönleri diğer yönlerine göre daha belirgin hale gelebilir. Bu nedenle metodolojik rehberleri toplumsal kategorilere göre pekiştirmek değil, bu kategorileri eleştirel düşünümsellik süzgecinden geçirerek araştırma modeline dahil etmek çok daha önemli hale gelir. Dahası, çok yönlü bir toplumsal cinsiyet düşünümselliği, bireyler arasındaki bir karşılaşmada cisimleşen toplumsal cinsiyet deneyimini ele almakla sınırlı kalmamalıdır. Bu, aynı zamanda hem araştırmacıyı hem de görüşmeciye içine alan ve koşullandıran, toplumsal cinsiyet hiyerarşilerine göre atanmış toplumsal ilişkileri, durumları ve konumları düzenleyen toplumsal cinsiyet rejimleri üzerine genel bir tartışma başlatılmasına yardımcı olmalıdır.

Görüşme karşılaşmasının esnek, duruma bağlı ve dinamik olarak anlaşılmasının, araştırma tasarımı ve verilerin yorumlanması üzerinde etkili olması gerektiğini düşünüyoruz. Araştırmacının işbirliğini teşvik etmesi, görüşmeciler için neyin önemli olduğunu anlaması ve onların duruma bağlı anlatılarını görüşme ortamına getirmesi zordur. Aynı şekilde, analiz yaparken bu duruma bağlı karşılaşmaların ötesine geçmek ve duruma bağlı anlatıları neyin ürettiğini anlamak zordur. Her karşılaşma, rollere dair yeni bir müzakereyi beraberinde getirir ve bir görüşmede varsayılan toplumsal konumların dağılımının sürekli kontrolünü ve hesap verilebilirliğini gerekli kılar (detaylı bir metodolojik tartışma için bkz. Johannesburg'daki Zimbabvelilerle yapılan nitel bir çalışma olan *Admire Chereni* 2014).

10.4.2 Araştırmacının Kimliğine Dinamik Bir Yaklaşım

Ribbens'a (1989) göre, görüşme, yaşamı ve deneyimleri hakkında uzun uzun konuşan bir kişiyle, yalnızca kısaca tanıtılan ve bilgi "toplayan" bir başka kişinin, dengesiz bir konumda karşı karşıya geldiği "doğal olmayan bir durum"u ifade etmektedir. Birçok yazar, görüşme sırasında birinin bakış açısını ve rolünü varsaymak yerine düzenlemeyi savunmaktadır. Bu, araştırmada araştırmacının ve görüşmecinin rollerinin verili olarak alınmadığı, temel bir "kontrol noktası" olan kabul edilen düşünümSELLİĞE yönelik önemli bir dönüşümü içerir. Ryan (2015) "çoklu konumsallıklar" kavramını önerirken, içeridekiler ile dışarıdakiler arasında bir karşılaşma yerine, "görüşme süreçlerinin, çoklu-konumsallıkların dinamik ritimleri çerçevesinde anlaşılması gerektiğini" (2015, s.2) öne sürer. Razon ve Ross (2012) ve Ryan (2015) araştırma sırasındaki karşılaşma için, "araştırmacının görüşmeciyi bir konuma oturtmaya çalıştığı ama aynı zamanda görüşmecinin de araştırmacıyı konumlandırmaya çalıştığı" (Ryan 2015, s.5) bir "iktidar dansı" metaforunu kullanırlar. Bu dinamik yaklaşımda toplumsal cinsiyet, etnik köken, yaş, sınıf ve din "kim olduğumuzun tekil boyutları" değil, "karmaşık ve aktif bir kimlikler karışımının bileşenleri"dir (Ryan 2015).

Duruma bağlı özdeşleşmenin ve karşılaşmanın parçalarında ve detaylarında kaybolmadan, iktidar ilişkileriyle ilgili olarak düşünömsel kalabilmek için iki kavramı özellikle verimli buluyoruz. Biri "*nasıl dinliyoruz*" (Ribbens 1989, s.586) sorusuyla empati meselesine vurgu yaparken, diğeri *performatiflik* [*performativity*] üzerine odaklanır: burada Hochschild'ın (1983) derin oyunculuk yorumlamasına gönderme yapıyoruz. Hochschild, Erving Goffman ve Konstantin Stanislavski okumalarını temel alarak, toplumsal etkileşimlerimizi, inançlarımıza ve duruma bağlı karşılaşmalarımız temelinde nasıl uyumladığımızı açıklar. Ryan (2015) Birleşik Krallık'taki Polonyalı ve İrlanda kökenli göçmenlerle yaptığı çok-yıllı araştırmadan yola çıkarak, bir görüşme ortamında ve veri analizinde empatinin ve samimiyetin rolünü vurgular. Ryan hem

empatiye hem de samimiyete “ulus, toplumsal cinsiyet, yaş/kuşak, ebeveynlik durumu ve göçmenlik deneyimlerinin konumsallıkları dolayısıyla” (2015, s.2) müzakere edilmesi gereken aktif kavramlar olarak yaklaşır. “Görüşme süreçlerinin, çoklu-konumsallıkların dinamik ritimleri çerçevesinde anlaşılması gerektiğini” ileri sürer. Ryan bu yaklaşımın, araştırmacıların bir görüşme durumunu oluşturan empati, anlayış ve samimiyetin olumsallığıyla [*contingency*] ilgili düşününsel olmalarını sağladığını ifade etmektedir. Ayrıca, “bunlar, iktidar farklılıklarının katmanları arasında sürekli müzakere edilmelidir” (Ryan 2015, s.3).

Göç araştırmalarında bir öykü anlatmanın (yani bir göç anlatısı sahnelemenin) önemli bir rolü vardır: bu, çoğu zaman hareketlilik imkanının kendisi için vazgeçilmez hale gelir. Dolayısıyla vize, oturma izni veya iltica başvurusu durumunda, ancak başvuru sahibi, bürokratik makineye “tanınabilir” bir öykü anlattığında başarıya ulaşılabilir. Basitleştirilmiş bir anlatının öğrenilmesi, sahnelenmesi ve somutlaştırılması gerekir. Bireyin belirli bir şekilde inanmak ve hissetmek için kendi duygularını eğitmesi durumunda, performatiflik, Hochschild’ın “derin oyunculuk” (1983) olarak adlandırdığı şeyin etki alanına girer. Kişinin göç öyküsünü soruşturan bir araştırmacının varlığı, görüşmeci tarafından, belirli iktidar yapılarının temsilcisi olarak görülebilir, bu da isteyerek (ya da istemeyerek) belli bir öz-temsili çizgisini tetikleyebilir.

Nasıl dinlediğimizi (empati) ve öykülerimizi nasıl anlattığımızı (performatiflik) ifade eden bu iki kavram, daha az açıklanmış ancak yine de içerideki/dışarıdaki tartışmasının ötesine geçen ilginç bir düşünce dizisi sunar. Gerçek anlamda içeriden biri olmanın bile araştırmacı ile araştırılan arasında bir mesafeyi tetikleyebileceği belirtilmiştir. Bazı performatiflik biçimleri, ortak bir anlayış meselesi olarak görülebilir ve bu yüzden de sahnelenen rolleri açıklanmamış bırakabilir. Bu uyarı, “bir kültürel kimliğin dışsal bir utanç kaynağı olarak kabul edilen ancak yine de içerdekilere ortak sosyalliğin güvencesini sağlayan yönlerinin tanınması” (Herzfeld 1997, s.3) anlamında “kültürel samimiyet” (Herzfeld 1997) düşüncesinde karşılık bulmaktadır. Böyle bir samimiyet, kültürel olarak paylaşılan bir edep [*propriety*] duygusunu ihlal etme korkusuyla bazı konuları tabu haline getirebilir ve böylece daha sert ve klişe karşılıklara yol açar. Benzer bir sebeple, “mükemmel dışarıdaki” olmak, araştırmacıyı paylaşıldığı varsayılan normlardan bağımsız kılabilir veya araştırma için ya da görüşmecinin kişisel yorumu için yeni yollar ve gündemler açabilir.

anneyle ya da yalnızca çocukla kurabildiğini ama hiç bir zaman ikisiyle birden böyle bir ilişki kurmadığını aktarmaktadır. Bu moral bozucu saha çalışması kapanmaları, aile birimleriyle görüşme bakımından araştırma tasarımını başlangıçta bozmuş görünmüştür. Ancak daha sonrasında bu kapanmalar, yazarı yalnızca erişim stratejilerini değil, ulusötesi ailelerin içindeki tabuların anlamlarını da yeniden düşünmeye itmiştir. Bu durum yazarı, tezinin merkezinde yer alan temalardan birine yönelmiştir: Ulusötesi aile içinde “politika” –yıllarca ayrı kalmaktan etkilenmiş ilişkiler içindeki huzuru sağlamak için, uzaklık ve performansın korunmasının şart olduğu bir politika. Bu da ulusötesi bağlantıların dengesizliğini ve aile üyelerinin iç hiyerarşilerdeki konumlarını nasıl müzakere ettiklerini açıklamamanın anahtarı haline gelmiştir (Fedyuk 2011).

Araştırmacı bu takip oturumları sırasında, araştırma sorusunun yeni yorumlarıyla ya da tamamen farklı bir araştırma sorusuyla karşılaşabilir. Bunlar, bir anlamda, araştırmayı yenilikçi ve pratik kılan gerçek bulgulardır. Üretken olabilecek ayarlamalardan korkmadan, araştırma modeli ve yönetiminde benimsenebilecek iki strateji öneriyoruz. İlki, ampirik araştırmaya başlamadan önce, araştırma sahasının/alanının mümkün olduğunca ayrıntılı ve tam bir resmini çizmektir. Bu, alandaki aktörlerle ve diğer akademisyenlerle birkaç açılıcı uzman görüşmesi yaparak, alandaki ana aktörleri (yalnızca araştırmanın odağındaki grup değil, aynı zamanda katılımcıların yaşamlarını etkileyebilecek diğer aktörleri ve kurumları) temel hatlarıyla belirlemeyi içerebilir. Bu tür aktörlerin haritasını çıkarmanın çok sayıda avantajı vardır: İlgili katılımcıların belirlenmesine ve erişilmesine yardımcı olabilir; görüşme sorularının konularının, aktörler arasındaki etkileşim alanlarına doğru çekilmesine yardımcı olur; göçmenlerle yapılan görüşmeler sırasında toplanan öykülere farklı bir bakış açısı sağlayabilir ve araştırmacı ile saha arasında daha anlamlı bir bağ kurulmasına yardımcı olur.

İkinci olarak, veri toplama sırasında düşünümelliğin önemini vurgulamak istiyoruz. Bununla, verilerin, verilerin toplandığı koşulların, sahadaki ilişkilerin ve araştırmacının konumlanmasının eleştirel olarak sorgulanmasını kastediyoruz. Bunun için, bir araştırmacının görüşme ortamlarının ve karşılaşmaların tüm özelliklerini not alabileceği bir saha çalışması günlüğü tutmasının çok değerli olduğunu düşünüyoruz. Bu yalnızca verilerin daha sonra yorumlanması için paha biçilmez bir rehber olmakla kalmaz, bazı durumlarda, veri analizine yardım edebilecek belirli bir görüşme ortamına ya da görüşme koşullarına ışık tutabilir veya kendisi veri haline bile gelebilir.

10.5.2 Verilerin İşlenmesi

Görüşme yoluyla elde edilen verilerle çalışmanın teknik ayrıntıları, yaygın olarak erişilebilen çeşitli rehberlerde tartışılmaktadır (örneğin Saldaña 2009). Kısaca,

olanlar da dahil olmak üzere çeşitli nitel araştırma yöntemleri üzerine değerli rehberlerdir (örneğin Denzin ve Lincoln 2017).

10.5.3 Verilerin Yorumlanması

Görüşme verilerinin yorumlanması, bir yöntem olarak görüşmenin en zorlu yönlerinden biridir; bununla birlikte, bunların çoğu, görüşme ortamına eşlik eden epistemolojik soruları ve iktidar dinamiklerini ilgilendiren düşünümSELLİKLE iç içe geçmiştir. Passerini ve diğerleri (2007) İtalyan, Hollandalı, Macar ve Bulgar kadınlarla yürüttükleri sözlü tarih araştırmasını ayrıntılarıyla tartışırken, karmaşık veri analizi ve yorumlama sürecinden söz ederler: “Daha sonra analizimiz için veriyi oluşturan metinler, aslında çoklu müdahalelerle oluşturulmuştur: ilk önce, çeşitli kişilerin ağları aracılığıyla örneklemin kendisinin oluşturulmasıyla, sonra araştırmacı ve görüşmeci arasındaki ilişkiyle, ardından görüşmeleri çözümleyenlerin ve çevirmenlerin eylemleriyle ve son olarak öyküyü analiz etmeye çalışan okuyucuların bakış açılarıyla” (Passerini vd. 2007, s.11). İstençli olan (olmayan) yorumlama katmanları üzerine yapılan bu ayrıntılı tartışma, her bir yorum katmanı hakkında açık ve düşünömsel olmaya devam etmenin araştırmacılar için ne kadar önemli olduğunu altını çizmektedir.

Aktif bir araştırma tutumu olarak düşünömsellik ile neler başarabiliriz? (a) Araştırılan grupların basmakalıp klişe tasvirlerinden kaçınabiliriz; (b) Görüşölen kişilere verinin son temsilinde seslerini ve görüşlerini koruma olanağı verebiliriz (Amelina ve Faist 2012); (c) veri toplamayı hem araştırmacının hem de katılımcının konumlarının toplumsal olarak inşa edildiğı ve yerleştiğı aktif bir süreç olarak görme farkındalığını koruyabiliriz. Görüşme yöntemine böylesine etik bir yaklaşım, nitel bir araştırmanın bulgularının da duruma bağılı olduğunu ve görüşme karşılaşmalarının barındırdığı karşılıklı konumlandırmadan etkilendiğinin anlaşılmasını sağlar.

10.6 Sonuçlar

Avrupa göç bağlamı, insan hareketliliğı çalışmaları için özellikle çeşitlilik gösteren bir zemin sunmaktadır. Çok-katmanlı göç, istihdam ve refah rejimlerinin varlığıyla sonuçlanan ulusal ve ulus-ötesi siyasi örgütlenmelerin yoğun örtüşmesi hareketlilik deneyimini, entegrasyon sonuçlarını, göç geçmişi olan bireyler ve aileler için eşitsizlik kaynaklarını ve bu eşitsizliklerin üstesinden gelmenin yollarını anlamak için göçün tek başına yeterli olamayacağı bir bağlam oluşturur. Göç araştırmalarında, disiplinlerarası yaklaşımları göz önünde bulundurmak ve dahil etmek, bulguları ortaya çıkaracak karma metodolojik araçlar kullanmak ve araştırma tasarımında ana hatları çizilen temel

Kaynakça

Amelina, A., & Faist, T. (2012). De-naturalising the national in research methodologies. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1–18.

Anderson, B. (2000). *Doing the dirty work? The global politics of domestic labour*. New York/London: Zed Books.

Anthias, F., & Lazaridis, G. (2000). *Gender and migration in southern Europe women on the move*. Oxford: Berg.

Archive of Migrant Memories. <http://www.archiviomemoriemigranti.net/progetti>. Şu tarihte erişildi: 5 Mayıs 2017.

Caglar, A. (2007). Rescaling cities, cultural diversity and transnationalism. Migrants of Mardin and Essen. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1070–1095.

Carling, J., Erdal, M. B., & Ezzati, R. (2014). Beyond the insider–outsider divide in migration research. *Migration Studies*, 2(1), 36–54.

Castles, S. (2012). Methodology and methods: *Conceptual issues, African migrations research: Innovative methods and methodologies* içinde, M. Berriane & H. de Haas (Der.) (ss. 15–36). Trenton: Africa World Press.

Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage Publications.

Chereni, A. (2014). A methodological approach and conceptual tools for studying migrant belongings in African cities: A case of Zimbabweans in Johannesburg. *Historical Social Research /Historische Sozialforschung.*, 15(1), 293–328.

Cuban, S. (2013). *Deskilling migrant women in the global care industry*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Datta, K., Mcilwaine, C., Evans, Y., Herbert, J., May, J., & Wills, J. (2006). *Work, care and life among low-paid migrant workers in London: Towards a migrant ethic of care* (ss. 1–37). London: Queen Mary, University of London.

Denzin, K., & Lincoln, S. (2017). *The SAGE handbook of qualitative research*. London: SAGE Publications.

Ditching the Fear. (2015). 80 dk. *Labournet*. Tv Dir. Rosa Cannone/Johanna Schellhagen <http://en.labournet.tv/ditching-fear-0>. Şu tarihte erişildi: 5 Mayıs 2017.

Fedyuk, O. (2011). Beyond motherhood: Ukrainian female labor migration to Italy (Doktora tezi). Şu tarihte erişildi: 15 Haziran 2017.

Glick Schiller, N., & Caglar, A. (2008). Beyond methodological ethnicity and towards the city scale: An alternative approach to local and transnational pathways of migrant incorporation. *Rethinking transnationalism: The Meso-link of organisations* (Der.), (ss. 40–61). London: Routledge.

Glick Schiller, N., & Caglar, A. (2009). Towards a comparative theory of locality in migration studies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), 177–202.

Glick Schiller, N., & Caglar, A. (Der.). (2011). *Locating migration. Migrants and cities*. Ithaca: Cornell University.

Herzfeld, M. (1997). *The cultural intimacy. Social poetics in the nation-state*. New York: Routledge.

Hochschild, A. (1983). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. Berkeley: University of California Press.

I am a migrant. <http://iamamigrant.org/>. Şu tarihte erişildi: 5 Mayıs 2017.

Keough, L. J. (2016). *Worker-mothers on the margins of Europe: Gender and migration between Moldova and Istanbul*. Bloomington/Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.

Kilkey, M., Plomien, A., & Perrons, D. (2014). Migrant men's fathering narratives, practices and projects in national and transnational spaces: Recent polish male migrants to London. *International Migration*, 52(1), 178–191.

Lutz, H., & Palenga-Möllnbeck, E. (2011). Care, gender and migration: Towards a theory of transnational domestic work migration in Europe. *Journal of Contemporary European Studies*, 19(3), 349–364. <https://doi.org/10.1080/14782804.2011.610605>.

Mahler, S. J., & Pessar, P. R. (2006). Gender matters: Ethnographers bring gender from the periphery toward the core of migration studies. *International Migration Review*, 40(1), 27–63.

Narratives and Images from the Lives of Migrants in Greece. <http://extras.ha.uth.gr/pythagoras1/en/interview.list.asp>. Şu tarihte erişildi: 5 Mayıs 2017.

Papadopoulos, D., & Tsianos, V. (2013). After citizenship: Autonomy of migration, organisational ontology, and mobile commons. *Citizenship Studies*, 17(2), 178–196.

Passerini, L., Lyon, D., Laliotou, I., & Capussotti, E. (Der.). (2007). *Women migrants from East to West. Gender, mobility and belonging in contemporary Europe*. Oxford/New York: Berghahn.

Peano, I. (2013). Bondage and help: Genealogies and hopes in trafficking from Nigeria to Italy. *Slavery, migration and contemporary bondage in Africa* içinde J. Quirk & D. Wigneswaran (Der.),(ss. 225–251). Trenton: Africa World Press.

Razon, N., & Ross, K. (2012). Negotiating fluid identities: Alliance-building in qualitative interviews. *Qualitative Inquiry*, 18(6), 494–503.

Ribbens, J. (1989). *Interviewing: An “unnatural situation”?* *Women’s Studies International Forum* (Print)., 12(6), 579–592.

Ruhs, M., & Anderson, B. (Der.). (2010). *Who needs migrant workers? Labour shortages, immigration, and public policy*. Oxford: Oxford University Press.

Ryan, L. (2015). “Inside” and “outside” of what or where? *Researching migration through multi-positionalities*. FQS 16, 2, Art. 17.

Saldaña, J. (2009). *The coding manual for qualitative researchers*. Los Angeles: Sage Publications.

Silver, C., & Lewins, A. (2014). *Using software in qualitative research: A step-by-step guide* (2. basım). London: Sage Publications.

Song, M., & Parker, D. (1995). Commonality, difference and the dynamics of disclosure in in-depth interviewing. *Sociology*, 29(2), 241–256.

Squire, V. (2011). *Politicising mobility. The contested politics of mobility: Border zones and irregularity* içinde V. Squire (Der.), (Routledge advances in international relations and global politics, ss. 1–16). Abingdon: Routledge.

Syriani in Transito. <http://www.sirianintransito.com/>. Şu tarihte erişildi: 5 Mayıs 2017.

Williams, K. (2015). Life narratives, common language and diverse ways of belonging. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum Qualitative Social Research*, 16(2), Art. 16, <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs1502165>

Wills, J., Datta, K., Evans, Y., Herbert, J., May, J., & McIlwaine, C. (2010). *Global cities at work: New migrant divisions of labour*. London: Pluto Press.

Wimmer, A., & Glick Schiller, N. (2003). Methodological nationalism, the social sciences, and the study of migration: An essay in historical epistemology. *International Migration Review*, 37(3), 576–610.

Work is Elsewhere. <http://www.plotki.net/wie/article/31/map.html>. Şu tarihte erişildi: 5 Mayıs 2017

dönük” (bkz. Zapata-Barrero ve Yalaz, 1. Bölüm Giriş) sosyal bilim araştırmasının nitel yanını seçiyorlarsa, bazı metodolojik seçenekleri öncelik haline getirmeleri gerekir. Nitel araştırmalarda OG yapmak¹⁷ düşük standardizasyonu (tartışma için katılımcılara sunulan temanın *bağlama duyarlı* olacağını akılda tutmayı) tercih etmeyi gerektirir. Araştırmada *düşük yönlendirmeyi (araştırmacıların tartışmanın içeriğini tanımlama güçlerini sınırlandırmalarını)* korumak da önemlidir. Son olarak, grup tartışmasına yönelik sorular içeren konu kılavuzuyla ilgili olarak, *düşük düzeyli bir yapı (tartışılacak konuların ana hatları esnek olacak ve katılımcılara düşük sınırlamalar içeren sorular sorulacaktır)* tercih edilir.¹⁸

Görüşme, “kişisel” öykülerle ilgili bilgi edinme konusunda başarılı bir yöntemken OG, araştırmacıların (ister arkadaş grupları ister araştırmacı tarafından bir araya getirilmiş yabancıardan oluşan gruplar olsun) katılımcıların grup ortamlarında sundukları anlatılara ve argümanlara erişimini sağlar. Bireysel görüşmelerle karşılaştırıldığında OG’lerin katma değeri şurada yatar: araştırmacılara, yalnızca gündelik deneyimler hakkındaki öyküleri sunmakla kalmaz, aynı zamanda bu öykülerin üretildiği *etkileşimsel bağlamı* gözlemleme olanağı da verir. Şayet konuşma analistlerinin, toplumsal aktörleri onların deneyimlerine “doğrudan erişimimiz” olduğu düşüncesiyle naif bir şekilde dinlememe çağrısını kabul edersek, etkileşim sırasında ne olduğunu gözlemek ve verili kabul edilen dünyayı üreten eylemleri incelemek bizim için çok faydalı olacaktır.

OG’ler, etkileşim yoluyla *mutabakat ve muhalefet yaratma sürecini* anlamak için kullanılır (Frisina 2010). OG’ler araştırmacılara, hegemonik¹⁹ temsillerin nasıl biçimlendiğini, nasıl müzakere edildiklerini ve nasıl değişebileceklerini inceleme olanağı verir. Dahası, özellikle marjinalleştirilmiş toplumsal aktörlerle işbirliğine dayalı ve katılımcı araştırmalarda, OG’ler karşı-hegemonik söylemlerin üretilmesi için “güvenli bir alan” sunabilir.

¹⁷ OG’ler en çok araştırma araçlarının geliştirilmesi ve incelikli hale getirilmesi için nicel çalışmalar bağlamında kullanılmıştır. OG’lerin en yaygın kullanımlarından biri, bir araştırma projesinin keşif aşamasıdır. Çoğu durumda, diğer nicel/nitel yöntemlerle çoklu-yöntem modeline eklenirler.

¹⁸ OG’ler görüşmeler gibi farklı düzeylerde standartlaştırma, yönlendirme ve yapıya sahip olabilir (Bichi 2007). Amaç “ne kadar...?” sorusunu yanıtlamak, kapsamlı bir çalışma yapmak, çok sayıda insan ve grubu içeren istatistiksel olarak temsili bir örnekleme ulaşmak olduğunda, yüksek standartlaştırma/yönlendirme/yapı seçilmesi tercih edilir. Bununla birlikte, sınırlı sayıda vaka, insan ve grup kapsayıp “nasıl...?” ve “ne...?” sorularına yanıt vermeye çalışan derinlemesine çalışmalar, araştırmacıların anlam-kuruluşlarını özenle çalışmalarını ve toplumsal aktörlerin çeşitlilik gösteren kültürel çerçevelerini anlamalarını sağlar.

¹⁹ Stuart Hall’un Antonio Gramsci okumasına göre (bkz. Hall ve Mellino 2007), hegemonya, iktidarda olanların çıkarına olan var olan düzenin korunmasında kullanılan işlevsel stratejilerin bir kombinasyonudur. Bununla birlikte, hegemonya kararsızdır, çünkü konsensüsün inşası her zaman kusurludur ve ortak akıl, kaçınılmaz olarak gerilimlerle sarsılır. Yani, hegemonik temsil ile ifade etmek istediğim iktidar hiyerarşisini (ister toplumsal cinsiyetle, sınıfla veya ırkla ilgili olsun) güçlendiren şeydir. Karşı-hegemonik temsillerle, ortak aklı ve onu üreten toplumsal hiyerarşiyi sorgulayan söylemlere gönderme yapıyorum.

Gruplar nasıl oluşturulur? OG ile karşılaştırmalı göç araştırması nasıl yapılır (Alt bölüm 11.3)? Grup tartışması nasıl hazırlanır ve kolaylaştırılır? İşbirliğine dayalı göç araştırmalarında katılımcılara sorular nasıl sorulur ve katılımcıların ilgisi nasıl çekilir (Alt bölüm 11.4)? Tartışmalar nasıl yorumlanır? Ulusun, etnik kökenin ve ırkın gündelik doğallaştırılmaları nasıl analiz edilir (Alt bölüm 11.5)? OG araştırma sonuçları nasıl ve kime iletilir (Alt bölüm 11.6)?

Her alt bölüm belirli bir metodolojik konuya ayrılmıştır ve konunun göç çalışmalarıyla ilgisine işaret etmektedir. Alt bölüm 11.3, araştırma modeli/örneklem oluşturma ve OG'lerin karşılaştırmalı göç araştırmalarındaki yeri üzerinedir. Alt bölüm 11.4, tartışma için yaratıcı soru sorma rotası hazırlama ve işbirliğine dayalı/katılımcı göç araştırmalarında OG'lerin kolaylaştırılmasıyla ilgilidir. Alt bölüm 11.5, OG'lerin analizi ve ulus, etnik köken ve ırk gibi doğallaştırılmış kategorilerin doğal olmaktan çıkarılması [*de-naturalization*] hakkındadır. Alt bölüm 11.6, OG sonuçlarının iletilmesi ve sivil toplumu daha “kamusal” bir göç araştırmaları pratiği için teşvik etmenin önemi üzerinedir.

Son olarak, her alt bölüm Avrupa göç araştırmalarından örneklerin olduğu en az bir “bilgi kutucuğu” içerir: Belçika'nın Fransızca konuşulan kısmında yaşayan vatandaşlarla sığınmacılar arasındaki ilişkilere odaklanan Bilgi Kutucuğu 11.1, nasıl grup oluşturulacağını ve bölgesel karşılaştırmaların nasıl yapılacağını öğrenmek için yararlı bir örnektir. 9/11'den sonra İtalya'da Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar arasındaki ilişkileri vurgulayan Bilgi Kutucuğu 11.2, grup tartışmasını kolaylaştırmak için “tamamlanacak öyküler” anlatılarının nasıl kullanılacağını anlamak için faydalıdır. Kuzey Doğu İtalya'daki göçmen kökenli olan ve olmayan gençlerin kamusal öz temsillerine odaklanan Bilgi Kutucuğu 11.3, katılımcı eylem araştırmalarında [*participatory action research*] OG'lerde fotoğrafla tanımlamanın [*photo-elicitation*] nasıl kullanılacağını anlamak için faydalıdır. Avusturyalıların ulusal kimliğinin söylemsel inşası üzerine odaklanan Bilgi Kutucuğu 11.4, OG tartışmalarını yorumlamada Eleştirel Söylem Analizi'nin değerini anlamak ve ulusların doğal bir kategori olarak ele alınmasının eleştirisini öğrenmek için faydalıdır. Göçmen kökenli olan ve olmayan ve İtalyan devlet okullarında din eğitimi gören gençleri ele alan Bilgi Kutucuğu 11.5,

²¹ Göçmenler, göç ettikleri metropol ülke tarafından hiçbir zaman doğrudan sömürgeleştirilmemiş olsalar bile, vardıklarında, halihazırda orada olan, imparatorluğun sömürge/ırksal öznelerine benzer biçimlerde ırksallaştırılır. Bugünkü ırksal/etnik hiyerarşiler sömürgecilik tarihimizle bağlantılıdır. Irkçılık, batılı kapitalist/ataerkil/sömürgeci modernitenin kurumları tarafından siyasal, kültürel ve ekonomik olarak yüzyıllarca üretilen ve yeniden üretilen küresel bir üstün insan ve aşağı insan hiyerarşisidir. Göç çalışmaları, göçmen katılımı sürecinde ırkın ve ırkçılığın önemini sıklıkla göz ardı etmiştir (Grosfoguel vd. 2015).

bağlantılı olmak zorunda değildir. Avrupalı karşılaştırmalı göç araştırmacıları OG'ler yoluyla; ulusal kökenin, etnik kökenin ve ırkın *temel olarak* önemli olduğunu varsayan ve genellikle aynı coğrafi bölgedeki farklı göçmen gruplarını karşılaştıran Kuzey Amerika karşılaştırmalı göç çalışmaları geleneğinin sınırlılıklarından ders alabilirler (Bloemraad 2013). Ameline ve Faist'e (2012) göre, göç araştırmacıları etnik kökeni ve ulusu "doğallaştıran görüşler"den kaçınmalı ve bu sayede, araştırmacının yapısını kurarken etnik kökeni veya ulusu, konuyla alakalı baskın kategoriler olarak seçmemelidirler. "Metodolojik ulusötesicilik" (Ameline ve Faist 2012) bizi bir ulus devlete/etnik kökene/ırka/dine ait olmaya dayalı kültürel özelliklerin dışına çıkmaya teşvik eder. Araştırma sorusuna bağlı olarak, grupları oluşturacak ortak özellik tercihen toplumsal cinsiyet, sınıf/emek piyasasındaki konum, hareketlilik örüntüleri, çıkış koşulları, yasal statü, göç sürecinde kaç yaşında olduğu veya kalış süresi olabilir.

OG'lerin bir başka klasik kompozisyonu, kendini açıklamayı kolaylaştırmak ve her katılımcının mahremiyet hakkı ile ilgili etik karmaşıklıklar olması riskini azaltmak için, grupları birbirini tanımayan insanlardan oluşturmaktır. Aslında, halihazırda mevcut gruplardan oluşan odak grupların kolaylaştırılması araştırmacı için bazı güçlükler içerir (örneğin OG'lerde daha sonra analiz edilmesi zor olan anıştırmalardan kaçınılması), ancak "doğal gruplar"la çalışmak özgül araştırma sorularına yeterli seviyede yanıt üretmede çok faydalı olabilir. Dolayısıyla, varyasyonlar ve uyarlamalar her zaman mümkündür ve göç çalışmalarında karşılaştırma yapmanın birçok yolu vardır. Bununla birlikte, grupları karşılaştırmak her zaman çok önemlidir, çünkü örnek olaylar arasında karşılaştırmalar yaparak "belirli bir zamanda veya yerde verili olarak alınanları merkezsizleştirebiliriz" (Bloemraad 2013, s.29).

Bir sonraki örnek (Bilgi Kutucuğu 11.1),

- "bölgesel karşılaştırmalar"a dayalı
- "heterojen gruplar"dan oluşan
- aynı yerel ortamda yaşadıklarından, insanların bazı durumlarda birbirini bildiği/ araştırma dışında tanıştığı bir göç araştırmasını göstermektedir:

²⁴ Encarnacion Gutierrez-Rodriguez'in belirttiği gibi (Gutierrez-Rodriguez 2010), Latin Amerikalı ev işçileri ile olan odak grup deneyiminde, onlara aile geçmişini anlatmıştı- annesi Almanya'da Latin Amerikalı bir ev işçisiydi- ancak daha sonra varsayılan bir ortaklığın kurulacağını fark etti. Siyah feminist kesişimsellik yaklaşımı (Crenshaw 1989), araştırma sürecinde ortaya çıkan çoklu konumsallıkları kabul ederek "bir moderatör/kolaylaştırıcı ile bir grubun eşleştirilmesi"nin karmaşıklığını fark etmemize yardımcı olur.

dönerek, sığınmacıların kabulüne ilişkin sorunlara olası çözümler getirmiştir. Her seferinde, gelmeyecek olanlar (çeşitli nedenlerle, daima karşılaşılan bir durumdur) hesaba katılarak beklenenden daha çok sayıda katılımcı davet edildi.

Araştırma, toplumsal ilişkilerin sığınmacılar için kabul merkezlerinin varlığı/ yokluğu ile şekillendiğini göstermiştir. Merkezlerin olduğu yerlerde, sığınmacılara yönelik şüphe ifadesi daha belirgin hale gelirken, bölge sakinleri evlerinin değer kaybedebileceğinden korkuyor ve kendilerini “alçaltılmış” hissediyorlardı. Ayrıca, bir gönüllü sektörünün varlığı, yerel siyasi otoritelerin iyi niyetleri, merkezlerin iyi yönetimi, sığınmacıların çocuklarının devlet okullarındaki varlığı sığınmacılarla yerli nüfus arasındaki olumlu etkileşimi teşvik eden faktörler arasındadır. ■

11.4 Grup Tartışması Nasıl Hazırlanır ve Kolaylaştırılır? Ortak Göç Araştırmalarında Sorular Nasıl Sorulur?

Araştırmacılar konu kılavuzlarını dikkatle hazırlamalı ve katılımcılar arasındaki etkileşimi desteklemek ve muhalif görüşlerin dile getirilmesini sağlamak için hangi iletişimsel hamlelerin en uygunu olduğunu ciddi şekilde düşünmelidirler. Peki tartışma sorularını nasıl hazırlamalıdır?

Tartışılacak ana konulara odaklanmamızı sağlayacak kısa ve özlü bir rehberin sırrı yapılanmasında yatmaktadır. İlk olarak, tartışılacak ana noktaları özetleyen anahtar kelimelerin belirlenmesi gerekir. Tartışmanın farklı yerlere dağılmasını önlemek için, *anahtar kelimelerin* sayısını sınırlamak esastır. Konular özellikle karmaşıkta, bağlantılı konuların aynı grupta birden fazla (genellikle iki veya üç) buluşmada ele alındığı, “aşamalı” tartışma grupları düzenleme seçeneği akılda tutulmalıdır. İkincisi, *ortaya çıkan noktaları önem sırasına göre sıralamak* ve ardından tartışma sırasında sunuldukları kronolojiyi incelemek faydalıdır. Üzerinde uzlaşmış bir strateji, toplantı konularını genelden özele sıralama yöntemidir: en önemli konular tartışma oturumunun merkezine yerleştirilmeli, katılımcılar birbirlerini tanıdıktan ve konuyu tartışmaya başladıktan sonra “toplantı ortasında” (toplantı normalde bir buçuk saat sürecektir²⁸) ele alınmalıdır. Bir soru taslağı hazırlamak, kendi düşüncelerimizi dayatmamak veya uygunsuz terimler kullanmamak için katılımcılara nasıl hitap etmemiz gerektiğini düşünmemizi; grup çalışmasına ritim katmamızı ve katılımcıların zamanını verimli kullanmamızı sağlar.

Araştırmacıların temel görevi grubu denetlemek değil, desteklemek ve

Kutucuğu 11.3, katılımcı eylem araştırmalarında (KEA)²⁹ kullanılan OG'lerde fotoğrafla tanımlamanın nasıl kullanıldığını göstermektedir.

Bilgi Kutucuğu 11.2: 9/11'in Ardından Müslümanlar ve İtalyan Toplumu Arasındaki İlişki (Allievi 2009)

Araştırma sorusu, Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasındaki ilişki ve 9/11'den sonra İslamofobinin etkisiyle ilgilidir. Daha geniş kapsamlı araştırma Birleşik Krallık, Fransa, Hollanda, Belçika ve Almanya'daki odak grupları içermektedir. İtalyan araştırma ekibi Stefano Allievi, Annalisa Frisina ve Luca Trappolin'den oluşuyordu. Üç farklı şehirde (Roma, Padua ve Milano) dokuz OG oluşturduk. Her grupta -15 gün içinde yapılan- üç toplantıyla bir tema geliştirildi. Örneğin, Milano grubunda tema "toplumsal dönüşümün mekanları ve aktörleri"ydi (Frisina 2009). Katılımcıların profilleri göçle ilişkilendirilen değişimleri kişisel olarak yaşamış aktörleri (İtalya'da doğmuş Ürdün-Filistinli göçmenler; Müslüman bir göçmen anne baba; İtalyan-Somalili bir çiftten biri; toplum merkezlerinde çalışan Ekvador'dan bir aktivist...) ve kültürel ve dinsel çeşitliliğin olduğu yerlerde çalışan aktörleri (önemli sayıda yabancı kökenli öğrenciyeye sahip ortaokullardaki öğretmenler; bir Afro-İtalyan tiyatro grubunun yönetmeni; sağlık ve eğitimde kültürel araçlar; sendika aktivistleri...) içeriyordu.

Günlük Hayal Alıştırmaları

Tartışma sırasında bazı "gerçekleşmemiş ama gerçekleşebilecek örnek olaylar hakkında düşünmek için hayal alıştırmaları" (bu benim -kolaylaştırıcı olarak- katılımcıları tartışmaya davet etme yolumdu) sunduk.

Alıştırma 1: "Gençlik ve Spor"

Amatör bir voleybol takımında 15 yaşında bir İtalyan-Mısırlı kız vardır; takımın en iyi oyuncusu ve kaptanıdır. Turnuvaların zamanı gelir, ancak anne ve babası onun takımla seyahat etmesini ve halka açık şekilde oynamasını istememektedir. Sizce bu kız ne yapacaktır? Sizce diğerleri, yani anne ve babası, koçu, takım arkadaşları, takım arkadaşlarının anne ve babaları ne yapacaktır?

²⁹ Göç araştırmacıları arasında göçmenlerle KEA geliştirme yönünde artan bir ilgi vardır (Francisco 2014). KEA tipik olarak sömürü, ırkçılık, cinsiyetçilik, ve diğer toplumsal yapı sistemleri tarafından ezilen bir grubu belirlemekle başlar ve karşılaştıkları koşullardan sorumlu olan ırkçılığa, ayrımcılığa ve diğer toplumsal yapılarla dikkat çekerek marjinalleştirilmiş grubun(grupların) güçlenme deneyimini yaşamasına yardımcı olur. Göçmenlerle KEA (Rodriguez 2013) göçmenleri savunmasız bırakan nedenleri araştırmakta ve göçmenlere daha iyi koşullar talep etme hakkına sahip sivil aktörler olarak meşruiyet kazandırmaktadır.

Bilgi Kutucuğu 11.3: Katılımcı Eylem Araştırmasında OG'ler ve Fotoğrafla Tanımlamanın Kullanımı: Fotoğrafla ifade etmeyi [photovoice] Çözmek (Frisina 2011a)

Son zamanlarda katılımcı eylem araştırmasındaki odak gruplar ve atölyeler arasındaki sınırlar yok olmaya başlamıştır. Verilerin oluşturulması, fotoğrafla/videoyla tanımlama veya sanat-temelli/etkinlik-temelli süreçler dolayısıyla olduğunda ise, bu yöntemler örtüşmeye başlamıştır (Carretta ve Vacchelli 2015). Katılımcı eylem araştırması ve kullandığı teknikler (atölye gibi), aşırı ampirik olduğu ve kuramlaştırmadan yoksun olduğu için eleştirildi. Veri oluşturma sürecinin yanı sıra, araştırmacı ve katılımcılar arasındaki iktidar dinamikleri daha fazla sorunsallaştırılmalıdır³¹. Göçmen kökenli olan ve olmayan genç insan gruplarının³² Veneto'da³³ kamusal alanda sunmak üzere görsel öz-temsillerini nasıl inşa ettiklerini araştırdığımda, odak gruplar yerine atölyeleri kullanmayı ve fotoğrafla ifadeyi³⁴ üç farklı araştırma yöntemine bölmeyi tercih ettim, böylece üretilen verilerin karmaşık analiz sürecini kolaylaştırmayı ve daha fazla *düşünümselliği* sağlamayı amaçladım.

İlk önce, görsel-yaratma ile başladım. Katılımcılardan üç tema üzerine fotoğraf çekmelerini (“kendi portlerini/yeni kuşağın portrelerini”; “Yaşadığım yerde kendimi güvende/güvensiz hissettiren kişiler/yerler”; “Vatandaş olmak/hissetmek, yabancı olmak/hissetmek”) ve her bir fotoğraf için kısa bir yorum yazmalarını istedim.

İkincisi, bir OG'ler *dizisinde fotoğrafla tanımlamayı* kullandım. Fotoğrafla tanımlama, sözlü soruların yerine “görsel soruları” (katılımcılar tarafından üretilen görseller onların sözlü yorumları verilmeden gruba sunuldu) koyarak araştırmacının yönlendiriciliğinin azaltılmasına yardımcı oldu. OG'ler, görsellerin anlamlarının

³¹ Bununla birlikte, atölyelerin göç araştırmalarında düşünümsel olarak nasıl kullanılabilceğine ilişkin bazı örnekler vardır. Yüksek vasıflı göçmen kadınlarla yapılan biyografik atölye için bkz. Yvonne Riaño (2015). Araştırma ortaklıklarının müzakere sürecinde hem benzerliği hem de farklılığı kabul etmeyi önerdi ve ayrıcalığın ve iktidarın daha karmaşık bir anlayışını savundu.

³² Çeşitliliğin (beyaz, yerli) yetişkinlerin yönetmesi gereken (sorunlu) bir şey olduğu düşüncesinin üstesinden gelmek ve ulusu, bu genç insanların “entegre olması” gereken önceden varolan, iyi tanımlanmış bir gerçeklik olarak gören asimilasyonist varsayımlara karşı çıkmak için genç insanları çalışırken gündelik çokkültürlülük yaklaşımını (Harris 2009) benimsedim.

³³ Çeşitliliğin politik bir kaynak – iktidar ve sömürü ilişkilerini meşrulaştırmak veya toplumsal eleştiri yapmak ve değişim talep etmek için – olarak kullanılmasıyla ilgilendiğimden, Kuzey Birliği'ndeki politik partilerinin güçlü varlığı ve devlet okullarında yüksek oranda göçmen çocuklarının olması nedeniyle Veneto'nun uygun bir ampirik bağlamı olduğunu düşündüm.

³⁴ İnsanların kendilerini ve politika yapımcılar, neyin hatırlanmaya değer olduğu ve nelerin değiştirilmesi gerektiği de dahil olmak üzere, başkalarını tanımlayabilmelerini vaat eden görsel bir KEA'dır (Wang 1999).

modellemeyi, kodları hiyerarşik bir sıralamada düzenlemeyi ve alt kategoriler arasındaki bağlantıları göstermeyi içeren karmaşık bir süreçtir. Bunu yapmak için, araştırmacıların becerilerinin yerine geçecek değil, bu becerileri tamamlayıcı olarak kullanılacak çok sayıda yazılım programı⁴¹ vardır. Titizlik, kodlama kategorilerinin sürekli olarak yeniden değerlendirmeye tabi tutulduğu sistematik ve tekrarlı bir süreçle sağlanır. Kodlama kategorileri geliştirmek için yalnızca konu kılavuzuyla yetinmemek ve “yaşayan” [*in-vivo*] kodlar (katılımcıların sözcüklerini kullanan daha betimleyici kodlar) kadar, “*a priori*” kodları (kuramlarımızdan kaynaklanan daha yorumlayıcı kodlar) da dahil etmek önemlidir. Ancak kodlama sürecini ne oluşturur? Boeije’ye göre (Boeije 2010, s.75-76), kodlama süreci temel olarak iki tür etkinlikten oluşur:

- Metinleri (bu durumda, öncelikle tartışma gruplarının deşifreleri) bölümlere ayırma, bu bölümleri kodlarla açılma ve ardından kategoriler (ve alt kategoriler) oluşturmak,
- Bölümleri yeniden bir araya getirerek belirli bir kuramsal bakış açısıyla anlam kazanmalarını ve çalışılan olguyu yeterince anlamayı olanaklı kılmalarını sağlamak.

OG’lerin analizinde halen tartışmalı olan bir konu, katılımcıların “neyi” tartıştıklarının tematik bir analizle sınırlı kalmadan, etkileşimin nasıl hesaba katılacağıdır.

Eleştirel söylem analizi⁴² 1990’lardan bu yana, toplumsal eşitsizliklerin söylem yoluyla nasıl yeniden üretildiğini ya da sorgulandığını incelemek için geliştirilmiştir. Eleştirel söylem analizi, göç araştırmalarında OG’lerin yorumlanması için çok faydalı olabilir (bkz. bu kitapta van Dijk, Bölüm 13). Bu analitik yaklaşımın, milliyetçiliğin günlük inşası, belirli toplumsal gruplar üzerindeki dışlayıcı etkisi veya Avrupa’da

³⁷ Analiz edilecek olan veriler esas olarak grup tartışmalarının deşifrelerinden oluşur, ama gözlemcinin odak gruplar sırasında beden dili üzerine aldığı notları; araştırma özneleri ve araştırmacı (odak grupların bağlamı üzerine bilgilendirme) ile kolaylaştırıcı ve gözlemci (kolaylaştırma ve veri oluşturma süreci üzerine bilgilendirme) arasındaki bilgilendirme sırasındaki konuşmaları; ayrıca, eğer varsa, katılımcılarla odak gruplar dışındaki (örneğin e-postalarda) herhangi bir iletişim ve notu (araştırmacının sahadaki çalışmanın tüm aşamalarında aldığı notlar) da içerir.

³⁸ Katılımcılar ile sosyal ilişkilerimizi güven inşa ederek ve bilgilendirilmiş onam için görüşerek araştırmacının erken aşamalarında çözmüşsek, tartışmalar sırasında bir kameranın varlığı kabul edilecektir.

³⁹ Mükemmel bir deşifre yoktur, çünkü hem katılımcıların hem de kolaylaştırıcının sözlerinin kelime kelime raporlanmış olduğu umulsa bile hala seçici bir süreçtir.

⁴⁰ Metnin herhangi bir bölümüne uygun olduğunu düşündüğünüz kadar kod atanabilir. “Gelişmekte olan” kategoriler üzerine nasıl çalışılacağını öğrenmek için Kathy Charmaz’ın Constructivist Ground Theory (Charmaz 2006) kitabını öneririm.

⁴¹ www.atlasti.com, www.qsrinternational.com for NVivo, www.maxqda.com, www.transana.org

Analizden çıkan ilginç bir husus, grubun, göçmenlere ve yabancı kökenli vatandaşlara yönelik önyargıları canlandırmanın bir yolu olarak (başkalarının başına gelen şeyler hakkında anekdotlarla başlayan) gündelik hikayeler anlatmasıdır. “Ben ırkçı değilim, ama... (ırkçı konuşma)” diye başlayan olağan tekdüz yerine, anlatıcının doğrudan sorumluluk almadan, sadece “aktaran” olarak mesafelendiği, ahlaki bir ırkçılık içeren öyküler kullanıldı (kısaca: “onlar” daha değersiz ve bu nedenle sömürü haklı kılınabilir). ■

Bilgi Kutucuğu 11.5 Yeni Bir Kuşaksal Bakış Açısından Dini Çoğulculuğun Oluşumu (Frisina 2011b)

İtalyan toplumu dinî açıdan homojen olarak görülmeye ve Katolik dininin devlet okullarında öğretilmesi, İtalyan nüfusunun tarihsel ve kültürel mirasının bir ayağı olmaya devam ediyor. Bununla birlikte, göçmen ailelerin ülkeye yerleşmesi ve onların İtalya doğumlu çocuklarının İtalyan devlet okullarına gitmesiyle birlikte köklü değişiklikler de yaşandı. Okuldaki din eğitimi konusunda nasıl hissediyorlar? İtalyan⁴³ laiklik modelini ve İtalya’daki dinî çoğulculuğu nasıl görüyorlar? İtalyanlık olarak gördükleri şey ne? Bir Kuzey İtalya şehrindeki⁴⁴ bir ortaokulda göçmen kökenli olan ve olmayan gençlerle yedi odak grup düzenledim ve bu odak gruplarda kolaylaştırıcılık yaptım. Tartışmaların sonucunda, öğrencilerin kuşaksal bir bakış açısıyla (eğitimin ötesinde dine bakarak ve İtalya’da dinî çoğulculuk için yeni ufuklar yaratarak) değişim talepleri ortaya çıktı. Odak grup deşifrelerinin analizinde tartışma içeriklerinin, katılımcıların birbirleriyle etkileşime girme biçimiyle nasıl ilişkili olduğunu düşündüm. Tartışma grupları, “Katolik normu”nu (Katolikliğin, “biz”in bir parçası kabul edilen bir “standart” olarak İtalyanlar’ın tutkallı olduğu varsayımı) yeniden üretti, ancak aynı zamanda ortak bir dine dayanan İtalyanlığın egemen temsilindeki gerilimleri vurguladı. Aşağıda kodlanmış bir diziyi aktarıyorum. ■

⁴³ Mantova’yı seçtim, çünkü bölgede yabancı öğrencilerin toplam okul nüfusu bakımından ilk sırada yer aldığı orta büyüklükte bir şehir.

⁴⁴ Milano’da dini derneklerde aktif olan gençlerle bir başka odak grup daha düzenlendi: Yahudiler, Waldensiler, Katolikler ve Müslümanlardan oluşuyordu. Bu sekiz odak grubunun her biri, kız ve erkeklerin dengeli dağıldığı onar kişiden oluşuyordu. Mantova’daki yedi odak grubunun katılımcıları 17 ila 21 yaşlarında ve Milano’nun odak grup katılımcıları 21 ila 29 yaşlarındaydılar. Çoğunluk İtalya’da doğmuş ve/veya büyümüşü ve aileleri Fas, Mısır, Gana, Nijerya, Arnavutluk, Hindistan, Sri Lanka, Filipinler, Salvador ve Brezilya gibi ülkelerden gelmişti. Odak gruplarına İtalyan ebeveynleri olan azınlık bir genç grubu da katıldı (yaklaşık beşte biri göçmen kökenli). Her odak grubu oturumu 2 ila 3 saat sürdü.

için kurumsallaştırılmış bir alandır (kolaylaştırıcı birbirinden ayrılan görüşlerin ifade edilmesini teşvik ederek tartışmayı başlatır ve katılımcıların örnek vermesini, örtük olarak yapılan muhalefet için açıklama ve daha doğrudan karşılaştırmalar yapmasını isteyerek tartışmayı destekler). Bu nedenle, odak grup yalnızca toplumsal düzenin nasıl sürdürüldüğünü araştırmak için değil, aynı zamanda normatifliğin çeşitli kaynaklarına karşı gelişen gündelik direnişlerin söylemsel pratikleri tarafından yaratılan çatlakları, gerilimleri, belirsizliği anlamak için de değerli bir yöntem gibi görünüyor. Göç araştırmalarında, bu yöntem çoklu aidiyetlerin (etnik, ulusal veya dini) nasıl sürekli olarak müzakere edildiğini anlamak ve milliyetçi ikili mantığın “ya/ya da”sına karşı çoklu aidiyetlerin ulusötesi “hem/hem de” mantığı arasındaki gündelik karşılaşmaları açıklamak için faydalı olabilir (Amelina ve Faist 2012, s.7).

11.6 Odak Grup Sonuçları Nasıl ve Kime İletilir? Kamusal Sosyoloji ve Göç Çalışmaları

Nitel araştırmanın ayırt edici bir özelliği, sonuçları sunan metinlerin oluşturulmasıdır. Bu metinlerde, araştırmayı yapanların bakış açısı *katılımcıların sesleriyle* desteklenmektedir. OG’ler söz konusu olduğunda, metinlerde tartışmalardan seçme parçalar olacaktır, bu nedenle görüşlerin bir listesini (görüşmelerde olduğu gibi ayrı bireylermiş gibi) yapmamak önemlidir. Araştırmacılar, grubun etkileşimli ortamını yeniden oluşturabilmek için tartışmadan en az üç fikir alışverişini (örneğin Bilgi Kutucuğu 11.4 aktarılan seçmelerde yapıldığı gibi) aktarmalıdır.

Daha düşünümsel bir sosyoloji (Melucci 1998, ss.22-31) önerisini çerçevesinde, arzu edilen, sonuçları yalnızca bilimsel çevreler için değil, farklı gruplar için çeşitli şekillerde yazma pratiği geliştirmektir.

Nitel göç araştırmacıları olarak (De Tona vd. 2010, ss.3-4), öncelikle düşünümsel (kendimizi araştırma süreci içinde konumlandırmak ve araştırmacı-araştırılan ilişkisindeki iktidar dengesizliğinden sorumlu olmak) olmalı ve araştırma katılımcılarının düşünümselliğini (onlar da araştırma süreci üzerine düşünebilirler ve bu süreci sorgulayabilirler) tanımalıyız. İkincisi, günümüz göçüyle ilgili etik ve politik sorgulamalara yanıt verebilmek için *sivil toplumla* açık diyalog içinde olmaya dikkat etmeliyiz.

Avrupa Birliği’nin neoliberal dönüşümünün, AB topraklarına “ulaşmaya çalışan göçmenler için daha fazla ölüm, düzenli göçmenler için daha az vatandaşlık ve daha fazla güvencesizlik yarattığını” ve “öteki” korkusunun medya-politik ırkçılık tarafından sürekli körüklendiğini ve göçmenlerin mağduriyetini arttırdığını (Palidda 2015, s.97) kabul ediyorsak, “kimin için?” bilimsel bilgi sorusu üzerine düşünmek acil hale geliyor.

- Araştırmacıların yeni veriler üretmelerine olanak vererek onları düşünömsel olmaya teşvik ediyorlar;
- Araştırma sürecinde katılımcılara daha büyük bir rol vererek onları güçlendiriyorlar;
- Potansiyel olarak hassas olan konuların potansiyel olarak çeşitli ve oldukça politikleşmiş bir kitleye sağduyulu bir şekilde yayılmasını sağlıyorlar. ■

Bilgi Kutucuğu 11.7: “İnsan ve Vatandaşlar olarak”: Araştırma Bulgularını Video Aracılığıyla Tartışmak (Frisina 2017)

Araştırma, *Refah ve Değerler: Göç, Toplumsal Cinsiyet ve Dinler* başlıklı Avrupa projesinin parçasıydı ve İtalyan vaka araştırması Padua'daki göçmen kadınların üreme sağlığına ve yerel sosyal hizmetlere erişimine odaklandı. Araştırma sonuçlarını daha geniş bir kitleye ulaştırmak için bir video üretildi. Nijerya ve Romanya'dan gelen göçmen kadınlarla OG'ler düzenlemek için kültürlerarası araçlar ve sosyal hizmet uzmanlarıyla birlikte çalıştık. Videonun başlığı, “İnsan ve Vatandaşlar Olarak”ın ileri sürdüğu gibi, bu göçmen kadınlardan çifte bir davet. Yani, bir yandan sosyal hizmet uzmanlarından kendilerine “insan olarak” adil davranmalarını istemekte, bir yandan da benzer toplumsal koşullardaki diğer kadınları, hakları olan insanlar olarak -vatandaşlar olarak- hareket etmeye çağırılmaktadır. Göçmen kadınlar, baskın ve güçsüzleştirici hayırseverlik perspektifinden muhtaç ve yoksun insanlar olarak görölmeyi reddediyorlar.

Dört OG oturumu düzenledik. İlkinde, kameranın nasıl kullanılacağını tartıştık ve katılımcı video kullanmayı tercih ettik (Milne vd. 2012). Amaç, kadınları gündelik deneyimleri hakkında konuşurken dinlemek ve dolayısıyla son ürüne (videoya) odaklanmak yerine, iletişim sürecinde düşünömsel bilgi üretmekti. OG'lerde ve videoda yer alacak hem düzenli hem düzensiz göçmen kadınlara ulaşmak için bir Romanya derneğini ve Nijeryalı bir güzellik salonunu ziyaret ettik. Filme alınmış üç oturum, katılımcıların kendileriyle ve deneyimleriyle en alakalı olduğunu düşündükleri araştırma bulgularının (Padua vaka çalışması araştırması) tartışılmasından oluşuyordu. Video, üreme sağlığıyla ilgili anlatılan gündelik ve kişisel öykülerde gösterildiği gibi, evrenselliğin sınırları ve Padua'daki yerel refah sisteminin toplumsal cinsiyet konusundaki muhafazakarlığı üzerine bazı tartışmalar içeriyor. ■

Kaynakça

Allievi, S. (2009). *I musulmani e la società italiana. Percezioni reciproche, conflitti culturali, trasformazioni sociali*. Milano: Angeli.

Amelina, A., & Faist, T. (2012). De-naturalizing the national in research methodologies: Key concepts of transnational studies in migration. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1707–1724.

Barbour, R. (2007). *Doing focus group*. London: Sage.

Bhambra, G. (2014). Postcolonial and decolonial dialogues. *Postcolonial Studies*, 17(2), 115–121.

Bichi, R. (2007). *La conduzione delle interviste nella ricerca sociale*. Roma: Carocci.

Bloemraad, I. (2013). The promise and pitfalls of comparative research design in the study of migration. *Migration Studies*, 1(1), 27–46.

Boeije, H. (2010). *Analysis in qualitative research*. London: Sage.

Bonilla-Silva, E., & Zuberi, T. (2008). Introduction: Towards a definition of white logic and white methods. *White logic, white methods* içinde, E. Bonilla-Silva & T. Zuberi (Der.). London: Rowman and Littlefield.

Burawoy, M. (2005). For public sociology. *American Sociological Review*, 70(1), 4–28.

Carretta, M. A., & Vacchelli, E. (2015). Re-thinking the boundaries of the focus group: A reflexive analysis on the use and legitimacy of group methodologies in qualitative research. *Sociological Research Online*. <https://doi.org/10.5153/sro.3812>.

Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory. A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *The University of Chicago Legal Forum*, 140, 139–167.

De Tona, C., Frisina, A., & Ganga, D. (2010). Research methods in ethnic and migration studies. *Migration Letters*, 7(1), 1–6.

Erel, U., Murji, K., & Nahaboo, Z. (2016). Understanding the contemporary race–migration nexus. *Ethnic and Racial Studies*, 39(8), 1339–1360.

Francisco, V. (2014). “Ang Ating Iisang Kuwento” our collective story: Migrant Filipino workers and participatory action research. *Action Research*, 12(1), 78–93.

- Madriz, E. (2000). Focus groups in feminist research. *Handbook of qualitative research* içinde, D. Norman & L. Yvonne (Der.), (2. Baskı., ss. 835–850). Thousand Oaks: Sage.
- Melucci, A. (1998). *Verso una sociologia riflessiva. Ricerca qualitativa e cultura*. Bologna: Il Mulino.
- Mills, W. C. (1959). *The sociological imagination*. London: Oxford University Press.
- Milne, E.-J., Mitchell, C., & De Lange, N. (Der.). (2012). *Handbook of participatory video*. New York: Altamira Press.
- Palidda, S. (2015). 25 anni di criminalizzazione razzista in Europa. REMHU – Rev. Interdiscip. Mobil. Hum, XXIII (45), 93–112.
- Putch, C., & Potter, J. (2004). *Focus group practice*. London: Sage.
- Quijano, A. (2007). Coloniality and modernity/rationality. *Cultural Studies*, 21(2), 168–178.
- Riaño, Y. (2015). Minga biographic workshops with highly skilled migrant women: Enhancing spaces of inclusion. *Qualitative Research*, 16(3), 258–266.
- Rodriguez, R. (2013). Action research with immigrants. Working with vulnerable immigrant communities. *Routledge international handbook of migration studies* içinde, S. J. Gold & S. Nawyn (Der.), (ss. 564–575). London: Routledge.
- Tuhiwai, S. L. (2012). *Decolonizing methodologies* (2nd ed.). London: Zed Books.
- Wang, C. (1999). Photovoice: A participatory action research strategy applied to women's Health. *Journal of Women's Health*, 8(2), 185–192.
- Wang, C. (2006). Youth participation in photovoice as a strategy for community change. *Journal of Community Practice*, 14(1), 147–161.
- Wilkinson, S. (1998). Focus groups in feminist research: Power, interaction, and the co-construction of meaning. *Women's Studies International Forum*, 21(1), 111–125.
- Wodak, R. & Meyer, M. (2016). *Methods of critical discourse studies* (3.Baskı). London: Sage.
- Wodak, R., de Cillia, R., & Reisigl, M. (2009). *The discursive construction of national identity* (2. Baskı). Edinburgh: Edinburgh University Press.

12. Bölüm

Göç Çalışmalarında Katılımcı Gözlem: Genel Bir Bakış ve Yeni Beliren Bazı Meseleler

Paolo Boccagni ve Mieke Schrooten

12.1 Giriş

Genel anlamda katılımcı gözlem ve etnografi göç çalışmaları, etnik çalışmalar ve hareketlilik çalışmalarındaki araştırmacılar için başlıca hammaddelerdir. Şimdiye dek ulusal ve disiplinler sınırlar içinde ya da ötesinde yapılan kilit etnografilere yalnızca genel bir bakış bile başlı başına ayrı bir bölüm gerektirir. Buna karşın, göç çalışmalarında etnografinin iyi ve kötü yanları ile beklentilerini inceleyen sistematik metodolojik bir detaylı analiz görece azdır (temel istisnalar şunları içermektedir: Falzon 2016; Fitzgerald 2006; Glick Schiller 2003; Iosifides 2011). Bu bölümde önce katılımcı gözlemin [*participant observation*] metodolojik gelişimi, kuramsal temelleri ve bu araştırma sahasıyla alakasına dair bazı kılavuz ilkeleri genel hatlarıyla ortaya koyuyoruz. Katılımcı gözlem, araştırmacıları inceledikleri eylem ve davranışların mümkün olduğunca dışında tutmayı hedefleyen salt gözlemden ve “yerliye dönüşmek” veya “olgunun kendisi haline gelmek” diye betimlenen salt katılımdan ayrıştırılmalıdır (DeWalt ve DeWalt 2002; Jorgensen 1989). Katılımcı gözlem bu iki uçtan birini seçmekten ziyade, iki uç arasında bir denge kurmayı amaçlar. Araştırmacıların “gözlem ve katılım derecesinde çizgi”nin tam neresinde bulduklarının farkında olmaları ve toplanan verinin türleri ve mümkün olan analizin çeşidine yönelik bu konunun etkisi hakkında derinlemesine düşünceleri önemlidir. Etnografinin temel bir tekniği olarak katılımcı gözlem, insanları göçmenlerin bakış açılarını almaya davet ettiğinden göçe ilişkin kuramsal anlayışı işleme konusunda eşsiz bir yere sahiptir. Dahası, katılımcı gözleme dayalı araştırma iktidar, öznellik ve politika dinamiklerinin de tabandan kuramlaştırılmasına imkân verir.

İnsan hareketliliği kendiliğinden çoklu konular barındırdığı için, göç ve hareketlilik araştırmalarında katılımcı gözlemin kullanımı, bu yöntemi kapalı bir konumda derinlemesine inceleme yapmak olarak gören klasik anlayışa karşı çıkar. Klasik görüşün

“öteki’ bir kültürün veya toplumun, gözlemlenmeye ve yazılmaya hazır bulunduğu, cepte sayılan bir alan” (Gupta ve Ferguson 1997, s.1) algısına karşı, insanların gündelik yaşamı genellikle klasik saha çalışmasının gerçekleştiği coğrafi konumların dışına taşar ve etnografları, çalışma sahası bölgelerinin sınır çizimine bu sosyal alanları da dâhil etmeye zorlar (Schrooten 2016). Appadurai (1991, s. 191) bunun sonucunda etnografların karşı karşıya kaldığı zorluğu şu terimlerle belirtmiştir:

Gruplar göç ettikçe, yeni konumlarda yeniden gruplaştıkça, tarihlerini yeniden kurdukça ve etnik “projeleri”ni yeniden şekillendirdikçe, etnografideki ‘etno’, antropolojinin betimleyici pratiklerinin yanıt vermek zorunda kalacağı kaygan, yerleşik olmayan bir nitelik kazanır. Grup kimliğinin dünya genelindeki görünümleri –etno-mekanlar [*ethnoscapes*]—, gruplar artık belli bölgelere sıkışıp kalmadıkları, mekânsal olarak sınırlandırılmadıkları [*spatially bounded*], tarihsel açıdan özbilince sahip olmadıkları veya kültürel açıdan homojen olmadıkları için bilindik antropolojik nesnelere değildir.

Bu bölümün ikinci kısmında, en azından başlangıç seviyesinde, genel anlamda etnografik araştırmalardaki -daha özeldede ise katılımcı gözlemdeki- yerel, “sınırlı”, ve kısıtlanmış etnografi pratiklerinden ayrılmaya çalışan çok-sahalı etnografi ve çevrimiçi etnografi gibi bazı yakın dönem yöntemsel gelişmeleri tartışıyoruz. Bunu yaparak da ilgili sosyolojik ve antropolojik arka planlarımızı birleştiriyoruz. Bu yaptığımız çalışma antropoloji, sosyoloji, coğrafya, iletişim çalışmaları ve tarih gibi disiplinleri çapraz kesen, bunların karşılıklı kesişimlerinde -ama daha da çok, tabiatı gereği disiplinlerarası bir araştırma alanı olan göç çalışmalarında- bulunan etnografinin önemine işaret eden sıkça karşılaştığımız örneklerden birini teşkil ediyor.

12.2 Bir araştırma yöntemi olarak katılımcı gözlem

Katılımcı gözlem etnografiye neredeyse kimlik veren bir yöntem haline gelmiştir, gerçi kesinlikle etnografların kullandığı tek yöntem değildir. Birey veya grupla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, kayıt altına alınmamış söyleşiler, saha notları, eser analizi ve diğer birçok şey etnografik saha çalışmasının parçası olabilir. Etnografinin ve bunun temel bir parçası olan katılımcı gözlemin farklı disiplinler alanlardaki tarihleri birbirinden ayrılır. Etnografi, sıklıkla “kültürel antropolojinin mihenk taşı” (Spradley 2016, s. 3) olarak anılır ama birçok başka disiplinde de nitel araştırmanın ortak bir özelliği olarak belirir. Katılımcı gözlemin bir araştırma yöntemi olarak kullanımı hakkında yazan ilk antropolog, 1879 civarında dört buçuk yılını Zuni Pueblo halkıyla katılımcı gözlemlerde bulunarak geçiren Frank Hamilton Cushing olmuştur (DeWalt ve DeWalt 2002; Sanjek 1990). Katılımcı gözlem kullanan diğer önemli, erken dönem antropologları ise (1880’lerde) Beatrice Potter Webb, (1920’lerde) Bronislaw Malinowski ve (yine

Gözlemci ve katılımcı rollerinin kombinasyonu ne olursa olsun (Whyte 1979; Platt 1983), katılımcı gözlem etnografinin ayrıcalıklı araştırma aracıdır. Her şeyden önce etnografi, etnometodoloji, sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji ve gömülü kuram gibi çeşitli artalanlardan beslenen kuramsal bir yaklaşımdır (Atkinson vd. 2001). İkincisi, en bilinen örnekleri sıralamak gerekirse sosyoloji, antropoloji ve coğrafya arasında olduğu kadar örgütsel çalışmalar, kültürel çalışmalar ve sosyal tarih arasındaki sınırların da ötesine geçerek kendi başına bir disiplin olarak takdir görebilir. Üçüncüsü ise etnografi bir metinsel üretim, ampirik veri toplamanın bir sonucu olarak ve bir yazı yolu, hatta kendi başına bir janra olarak belirir (Emerson vd. 2011; Van Maanen 2011).

Haliyle katılımcı gözlemi, araştırma yapmanın diğer tüm yollarından ayıran şey, çalışılmakta olanların sosyal dünyasında beden bulan ve uzun süreli bir mevcudiyettir. Yalnızca bilgi alanlar tarafından (çoğunlukla uçucu, yapay veya geçici ortamlarda) aktarıldığı biçiminden ziyade yaşandığı biçimiyle sosyal yaşam, etnografinin temel meselidir. Elbette bu yöntemsel seçenek diğer başka yöntemlerle de birkaçını saymak gerekirse, örneğin derinlemesine görüşmeler, yaşam hikâyesi görüşmeleri, anket araştırması ya da belge ve metinlerin gözden geçirilmesi ile birleştirilebilir. Her hâlükârda, onu diğerlerinden ayrı tutan, araştırmacının çalışılan sosyal grubun sıradan yaşamına belirgin derecede katılımı ve dahiliyetidir. Bu, ideal-tipik olarak bilinen iki duruşun arasında bir yerlere denk düşen çeşitli araştırma soruları için önemli sezgiler ve bulgular üretebilir: biri temelden doğalcı yaklaşımdır; belirli bir bağlamda, bu bağlamı etkileyerek ve bundan etkilenerek, insanların yaşamlarını nasıl sürdürdüğü ile ilgilenir. Diğer ise daha açık uçlu ve yorumlayıcıdır; insanların sosyal çevrelerinden ne anlam çıkardıklarına ve alakalı dış etkenler göz önünde bulundurulduğunda, belirli bir olgunun dâhil olan taraflarca nasıl kurulduğuna, müzakere edildiğine ve yeniden üretildiğine bakar. Bireyler, sosyal ilişkiler, gruplar ve daha geniş sosyo-materyal kümelerin hepsi karşılıklı etkileşimleri yoluyla kavranabilecek uygun birer analiz birimidir. Asıl önemli kısım ise araştırma sahasının önce tanımı ardından da ampirik sınırlılığıyla ilgilidir.

Etnografik açıdan bakıldığında, saha bir veya daha fazla *yere* karşılık gelebilir. Bununla beraber, çalışılan grupla alakalı ve yakın veya uzak etkileşim biçimleriyle üretilmiş, görece tutarlı bir grup sosyal ilişkiler ve durumlara da yükselebilir. Etnografik saha, “önceden verili bir varlık”tan ziyade, “hem veri toplamanın pratik aktarımları ve faaliyetleri hem de saha notları yazmanın yazınsal faaliyetleri aracılığıyla bizim kurduğumuz bir şey”dir (Atkinson 2015). Saha materyal bir çevre ile örtüştüğünde bile yalnızca fiziksel bir altyapı olarak değil aynı zamanda çalışılan olguyu beraber üreten sosyal aktörlerce “hayata getiril”diği haller aracılığıyla da etnografik anlama sahiptir. Bourdieu’nün metaforik kelime kullanımını takip eden biraz daha farklı bir anlayışa göre ise saha, mücadele halindeki basınçlar, gerilimler ve çıkarlar yapısınca tanımlanmış, konumlanmış, görece belirgin bir şekilde sınırlandırılmış her tür sosyal arenaya karşılık

gelir. Pratikte, etnografik saha çalışması bir dizi görece net ayrık adımlar boyunca ortaya çıkar ve katılımcı gözlem, bu adımlar arasında değişmez bir biçimde merkezi ve elzem olanıdır. Araştırmacının beş aşaması, bizim için kullanışlı olacak şekilde, şöyle sıralanabilir:

1. Sahadan önce: Etnografların alana özgü keşfedici ve açık görüşlü fakat zihnen nötr olmayan bir duruşu vardır. Daha önceki araştırmalara da dayalı bazı kuramsal detaylandırmalar başlangıçtan itibaren gereklidir, ki etnografi salt betimlemeye dönüşmesin. Araştırmacı başlangıç olarak merak edebilir: Etnografik seçenek neden onun ilgilerine uygun olsun? Ya da en azından bu ilgilerin hangi yönleri etnografik açıdan verimli bir şekilde ele alınabilir? Benzer sorular sahayı sınırlandırmak ve saha hakkında öncül bilgi toplamak açısından da yardımcı olur. Yine de en başından itibaren etnografların tutumu sosyal aktörlerin kendi durumlarını tanımlama yollarına göre ince ayar yapılacak kadar esnek olmalıdır. Tam olgunlaşmış hipotezler yerine “duyarlı hale getirilmiş kavramlar” taslak olarak çizilip denenebilir ve bunlar, saha çalışması boyunca doğrusaldan ziyade döngüsel bir araştırma sürecinde geliştirilebilir, iyileştirilebilir ya da yerine yeni kavramlar getirilebilir.

2. Sahaya erişmek: Umulan, araştırma sahasına saygılı ve güven temelli, yani etkin erişim, bundan sonra olacaklar açısından çok önemlidir. Özellikle topluluk araştırmalarında veya örgütsel araştırmalarda bu, yerel hiyerarşi veya ağlarda merkezi konumlara sahip araştırma katılımcılarıyla kurulan yakın etkileşimleri kapsar. Bu elzem geçiş boyunca kılavuzlar değişmez olarak güven, saygınlık ve hassasiyetin etkisini vurgular. Buna karşın el kitapları eşit derecede önemli olan iki duruma daha az vurgu yapar. Bunlardan ilki araştırmacıların kişilerarası ilişkileri idare etme becerileri ya da “öznelerle karşılıklı destekleyici ilişkiler kurma becerileri”dir (Whyte 1979). İkincisi ise araştırmacıların karşısındaki kişilerden “karşılık” olarak ne bekleyebileceklerini çözmeye ve müzakere etme ihtiyaçlarıdır. Bununla beraber, sahanın başlangıcında ve saha çalışması boyunca kaç kişiyle temasa geçilerek takip edilmesi gerektiğini en baştan belirlemek ya da öngörmek zordur.

3. Sahada kalmak: Burası katılım derecesi, katılımcı çeşitliliği, gözlem odakları ve altta yatan temel sorular ne olursa olsun katılımcı gözlemin yoğun meşguliyet olarak devreye girdiği yer. Pratikte gözlem, katılımcıların örtük anlayışları, pratikleri ve karşılıklı etkileşimleri kadar tüm duygusal ve ahlaki temelleriyle anlatımlarını da içerebilir. Arka plan ortamları ve kullanımdaki her tür nesne gözlem için önem teşkil eder. Bununla beraber, etnografi betimselden daha fazla bir sorumluluk taşıdığında söz konusu sahaya gömülü bilgi, güç ve prestij gibi toplumsal kaynakların dağıtımına yönelik bazı sezgiler edinmeye dair bir çabayı da kapsar. Atkinson’un (2015) uyarısına göre, etnograflar “açıkça söylenenle ve saklı tutulanla, ‘söylenilebilir’

görülenle ve ağza alınmaz sayılanla ilgilenirler”. Diğer bir ifadeyle, “bilgisel ve ahlaki hallerin sosyal idaresi”nin, yani şeylerin hangi kesimlere, hangi kültürel adetlere göre söylendiği ve açıklandığının aksine “doğrunun söylenmesi” mecburi olarak etnografinin temel direği değildir.

4. Katılımcı gözlem esnasında oldukça değişmez şekilde ortaya çıkan en az iki mesele daha vardır. Bunlardan ilki, sahaya çoklu-duyusal dahil olma ihtiyacıdır –yani sahada görülenin ya da işitilenin, etnografinin sahadan toplayabileceği uyarıcıların ve içgörülerin duyumsal zenginliği tüketmemesi ihtiyacı-, ikincisi ise, kişinin, sahada kendi rol ve konumunun yanı sıra, sahada gerçekleşen olayların gelişimi ve zamansallığını sınırlı bir şekilde kontrol edebilmesine bağlı olarak olağandışı esnek ve açık görüşlü bir tutum geliştirmesi ihtiyacıyla ilgilidir. Van Maanen’in (2010, s. 220) belirttiği üzere, “Saha içinde (ve dışında) öğrenme orantısız ve genelde öngörülemezdir; bir doğrulama ve plan mantığından ziyade keşif ve rastlantılar mantığına dayanır. Bu da etnografinin dayanılmaz yavaşlığıdır”.

5. *Sahanın dışına çıkma*, bir sonraki değişmez adımdır ve sıklıkla tartışmalıdır; fakat illaki tamamlanmış veya geri alınmaz değildir. Cevaplanmayı bekleyen “neresi”, “ne zaman”, ve “nasıl” sorularına karşı önceden kriter belirlemek, daha kuvvetli dış kısıtlamalar yoksa, zordur. Burada asıl önemli olan, araştırmacıların aynı şeyi yeniden ve yeniden, artık yeni “kanıt” veya sezgi hiç oluşmaz ya da çok az oluşur hale gelene kadar gördükleri, duydukları ve hissettikleri kuramsal doygunculuk derecesidir. Pratikte sahadan çıkmak hâlâ bireysel ve vaka temelinde müzakere edilmesi gereken çeşitli ilişkisel, duygusal ve etik ikilemler barındırır.

6. *Saha çalışmasından metin çalışmasına geçiş* son temel geçiştir ve bu geçiş olmaksızın, etnografi, kamusal denetime ve bilimsel öneme erişemez. Bu da, zaman içinde etnografların alakalı olaylara veya etkileşimlere mümkün olan en yakın şekilde tutmaları gereken notlardan çıkarılabilecek en fazla anlatıyı çıkarmak anlamına gelir. Saha notları, gittikçe yinelenen temalar ve örüntüler arayışıyla yönlense de kademeli artan ve açık görüşlü bir birikim meselesidir. Saha çalışmasının kendisi kelimelerden çok daha fazlasına eriştiğinden, görsel araçlar ve bilgi ve iletişim teknolojileri (veri birleştirme ve yazma süreci de dâhil olmak üzere), etnografik sürecin tüm adımları üzerinde artan bir etki potansiyeline sahiptir. Yine de bunların, araştırmacıların, hangi gözlem öğelerini, hangi sebeplerle saha notlarına dâhil edeceğine dair sahip olduğu özerk karar verme yetkisinin ya da salt gözlemsel tarzda not yazımı ile kendi düşünce, his ve tepkilerinin düşünömsel seçkisi arasında bir denge tutturma özerkliğinin yerini tutması mümkün değildir. Her iki durumda da saha notları, tartışma götürmez biçimde kısmi ve seçici bir anlatım oluşturmaya mahkumdur (Fine 1993; Emerson ver ark. 2011). Seçme, kodlama ve analiz yolları ne olursa olsun, bunlar “gerçekten”

(Gielis 2011; Giorgi ve Fasulo 2013; Levin ve Fincher 2010) odaklanan pek çok hareketlilik etnografisi yürütülmüştür.

Antropologlar, göçmenlerin sosyal pratiklerinin, birden fazla ulus devletin sınırları içinde neredeyse eş zamanlı olarak gerçekleştiğine dikkat çekerek, “göçün çalışılması için ulusötesi bir perspektif” (Glick Schiller vd. 1992) öneren ilk bilim insanları arasında yer almıştır. Bu yaklaşım, kimlikler hakkında daha önceki sınırlı varsayımlara karşı çıkmış ve göç edilirken geride bırakılmış ve varılmış yerler arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Böylelikle, katılımcı gözlem, kavramsal bir yeniliğin lokomotifini olmuştur zira ulusötesilik kavramı, katılımcı gözlem olmadan asla aklımıza gelmeyecekti. “Metodolojik milliyetçilik” (Wimmer ve Glick Schiller 2003) denilen ve toplumun ulus-devlete denkliliğini varsayan görüşü eleştiren ulusötesi yaklaşım, “ulusal örgütün, sosyal bilim gözlemcisi nezdinde artık toplumsal ve politik eylemin yapılandırıcı ilkesi olarak yönlendirici bir referans noktası olamayacağı” (Beck ve Sznaider 2006, s. 4) savını öne sürer.

Ulusötesi göç çalışmalarında etnografik araştırma, birçok açıdan uygulamalı sosyal araştırmada başka bir ölçüm alanı olan sosyal anket araştırmasından ayrılır. İlk olarak, diğer sosyal bilim insanları, genellikle tümdengelimden yola çıkarak hipotezler ortaya koyarlar ve bu hipotezler araştırma esnasında doğrulanır; hâlbuki etnografik araştırmacılar değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik sistematik açıklamaları ve hatta değişken seçimini bile araştırma boyunca süregiden bir şekilde sorgular, inceler ve yeniden düzenlerler. Bu, onlara ilk varsayımlar dâhilinde beklenmeyen yeni durumlar ortaya çıktıkça araştırma sorularını değiştirme imkânı verir (Glick Schiller 2003). Örneğin Brezilyalıların hareketliliği üzerine hazırladığı doktora önerisinde Schrooten olası bir araştırma alanı olarak interneti ele almamıştı. Fakat saha çalışmasına başladıktan kısa bir süre sonra, Brezilyalı göçmenler, Brezilya içinde ve dışında diğer Brezilyalılarla iletişimde kalmalarına yardımcı olan en önemli medya aygıtı olarak internetten ve diğer sosyal medya araçlarından bahsettikleri için, Schrooten de bunu saha çalışmasının merkezi konularından biri haline getirmeye karar verdi. Benzer şekilde, etnografinin gelişimi, araştırmacının daha önceki kuramsal varsayımlarını ciddi anlamda sorgulamasına yol açabilir. Örneğin Boccagni (2011, 2016) İtalya’daki Ekvadorluların günlük yaşamlarında ulusötesi bağların önemini takip etmek için uzun zaman uğraşmış ve nihayetinde bu bağların çok daha “parçalı” (Menjívar 2000) olduğunu ve saha çalışması öncesi yürüttüğü yazın derlemesinin işaret ettiği aksine bu bağların her zaman pek de merkezi role sahip olmayabileceğini bulmuştu.

İkinci olarak katılımcı gözlem pratiği veya daha genel olarak etnografik araştırma yoluyla toplanan veriler, diğer yöntemlerle toplanandan daha farklı bir doğaya sahiptir (DeWalt ve DeWalt 2002). Bir anket temelinde sağlanan kanıt emik veridir, yani

katılımcının benlik sunumudur ve haliyle “sahne önü davranışı”dır (Goffman 1999). Fakat insanların davranışları daima bilinçli olarak ifade ettikleri fikirlerle uyuzmaz (Giddens 2013; Turner 1991). Katılımcı gözlem, zaman içinde ve bir dizi bağlam dâhilinde insanların söylediklerinden farklı biçimlerde ortaya çıkan davranışlarını ve davranışlarına yönelik süregiden gözlemlerden davranışın tipikliğini saptar (De Munck ve Sobo 1998). Bu sebeple, katılımcı gözlem, insanların benlik sunumlarının ötesinde günlük yaşamlarını derinlemesine araştırmak için gayet uygundur (Boccagni 2012; Glick Schiller 2003).

Bu nokta insan hareketliliğinin çalışılmasında özellikle önemlidir, çünkü göçmenlerin kendi beyanlarıyla asıl davranışları arasındaki uyuzmazlıkların ardında birçok sebep bulunur. Katılımcılar, şüpheli veya yasadışı görülen bazı faaliyetleri özellikle ifade etmeyebilirler. Örneğin, devletten maddi destek alıyorlarsa ulusötesi ağlarından hiçbir yardım almadıklarını ya da bu ağlara göçmen dövizi [*remittances*] göndermediklerini ifade edebilirler çünkü bu bilgilerin para ve hizmet yardımlarının kesilmesine yol açabileceğini bilirler.

Ancak, beklenmeyen durumlar da insanların arzularıyla gerçek koşulları arasında bir farklılığa yol açabilir. Örneğin, başlangıçta gayet net ve mümkünse göçün kısa vadeli amacı olarak ortaya konan ama sıklıkla ertelenen ve hatta zamanla yok olup giden “geri dönüş” hakkında çokça yazılmıştır. Biz de araştırmamız sırasında, yaşadıkları ülkeyi terk ederken sahip oldukları beklentilerden çok daha farklı güzergahlarda olan birçok kişiyle karşılaştık. Katılımcıların çoğunun anlatıları, sıklıkla (sürmekte olan) hareketliliğin/hareketsizliğin belki sonlanabilecek, belki de koşullara bağlı olarak yeniden başlayabilecek amaçlanmamış bir süreç ve bir aşama olduğuna işaret etmiştir (Withaecx vd. 2015). Mesela AB dışından olan ve başlangıçta Güney Avrupa ülkelerine yerleşmiş birçok göçmen için yeniden göçü bu kez daha kuzeye hareket ederek daha iyi fırsatlar ve yaşam koşulları bulmaya yönelik ihtiyaçlar tetikliyordu. Birçoğu için bu yeni göç amaçlanmamış değildi çünkü Güney Avrupa’da uzun yıllar yaşamışlar ve kalıcı olarak yerleşmeyi ummuşlardı. Diğer bir örnekse, zihinlerinde belirli bir varış noktasına doğru doğrusal olacağını bekledikleri bir göç yolunu takip eden ama arzuladıkları varış noktasına hareket etmeden evvel-bu noktaya varabileceklerse bile varana dek- çeşitli sebeplerle başka konumlarda belirli süreler geçiren transit göçmenlerin deneyimleridir. Güney Avrupa’dan hareket eden Afrikalı sığınmacılar bu vakaya çok iyi bir örnek oluşturur (Belloni 2016). Bu ve daha birçok hareket, insan hareketliliğine yönelik güncel süreçlerin heterojen olduğunu ve amaçlar, yollar ve süreler açısından değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Göçün (köken yerde) bir sabitlik halinden (varış noktasında) başka bir sabitlik haline doğru tek yönlü, amaçlı ve planlı bir süreç olduğunu varsaymaya devam eden yöntemler bu süreçlerin karmaşıklığının büyük bir kısmını ele almayı başaramaz. Bu da, derinlemesine görüşmeler de dâhil olmak üzere

tek seferlik veri toplama tekniklerine karşın bu süreçleri zamana yayılan şekilde takip etmeyi amaçlayan etnografik çabayı özellikle elzem hale getirir.

Çalışılmakta olan insanların yaşamlarına ne kadar katılmak ya da katılmamak gerektiğine yönelik bir muhakeme kolay değildir. Bu konular daha geniş bir tartışmayı gerektirse ve özel olarak katılımcı gözlemlerle sınırlı olmasa da, bu muhakemede önemli rol oynayabilecek bazı meselelere dikkat çekmek istiyoruz. Bir yandan, bazı faaliyetlere dâhil olmak etnograf açısından yasadışı veya tehlikeli ya da her ikisi de olabileceğinden katılımcı gözlemin sınırlarının farkında olmak önemlidir. Diğer yandan, zorlu etik meselelere dönüşen ikilemlerle karşılaştığında araştırmacının duruma müdahale etme ya da etmeme kararıyla karşı karşıya geldiği durumlar vardır (DeWalt ve DeWalt 2002; Rynkiewich ve Spradley 1976; ayrıca bu kitapta bkz. Ilse van Liempt ve Veronika Bilger’in yazdığı 15. Bölüm).

12.4 Etnograflar ve Karşılarındaki Kişilerin İlişkileri Üzerine

Yukarıdaki örneklerin işaret ettiği üzere, etnograflar ve onların araştırma özneleri arasındaki ilişkiler katılımcı gözlemlerle özellikle önemlidir. Bu, göç çalışmalarında ayrıca belirginleşir ve etnografik sürecin tüm aşamalarında göz önünde bulundurulabilir: Sahadaki kişilerin güvenini (ya da en azından saygısını) kazanmayı gerektiren sahaya erişim aşamasında ve sonrasında karşılıklı görüş ve beklentileri müzakere etme sırasında; veri toplama, yani (etnografin iddialarının geçerliliği, araştırmacının sezgilerinden ve “doğru yerde, doğru zamanda” olma becerisinden olduğu kadar araştırma katılımcılarının işbirliğine yönelik tutum ve gönüllülüklerinden de etkilendiği için) sahada kalma sırasında; sahayı terk ederken ve sahaya dair yazarken ve araştırma katılımcılarının katkısını takdir etme sırasında hassas meseleler ortaya çıkarabilecek araştırma bulguları yayınlanırken.

Saha çalışmasında kişilerarası ilişkilere odaklanmak, “araştırmacının araştırma katılımcılarıyla bir sosyal grup üyeliğini paylaştığı durumlar”a (Nowicka ve Cieslik 2014, s. 6; ayrıca bkz. Carling vd., 2014) işaret eden *içeriden* araştırmacı ile *dışarıdan* araştırmacı arasındaki ayrımı gözden geçirmeyi gerektirir. Aynı zamanda, (bununla sınırlı olmasa da) özellikle etno-ulusal hatlar arasında zaman içinde kurulduğu, sergilendiği ve müzakere edildiği haliyle etnograflar ve araştırma özneleri arasındaki değişen benzerlik ve yakınlık derecesi de söz konusudur. Pratikte etnografin, hangi şartlarda hareket ettiği ve nasıl saha üyeleri tarafından içeriden ya da dışarıdan algılandığına dair bariz hiçbir şey yoktur. En bariz örnek olarak göçmen geçmişi olan ya da diğer taraftakilerle aynı etnik geçmişe sahip olan etnografların sayısındaki artış başlı başına arzulanan

Tablo 12.1 Katılımcı gözlem yapan kişinin içeriden/dışarıdan olma statüsünü etkileyebilecek olan belirli imleçler (Carling vd. 2014, s.45)

	Arketipik içeriden/dışarıdan statüsü imleçleri	Araştırma katılımcılarına [informant] görünür	Araştırmacıların sahada uyum sağlaması mümkün	Araştırmacıların, seçici olarak bilgilendiricilerle iletişim kurması mümkün
İsim	X	X	x	x
Meslek ve unvan		X	x	x
Toplumsal cinsiyet		X		
Yaş grubu		X		
Fiziksel görünüm	X	X		
Giyim tarzı	X	X	X	
Ebeveynlik				X
Görünür hamilelik		X		x
Dil becerileri	X	X		x
Kullanılan dil	X	X	x	
Kültürel yetkinlik	X	X		X
Sürdürülür özveri	X	X		x
Din	X			X
Göç deneyimleri	X	X		X

Not: X “uygun anlamında, x ise “bağlama özgü” anlamında kullanılmıştır.

İkinci olarak, etnografların içeriden/dışarıdan kimliklerine ve etnografik saha katılımcılarıyla olan arayüze odaklanmak başka bir düşünümsel adım için de işlevseldir: Bizzat saha üyelerinin kimliğini, rollerini ve amacını sorgulamayı kapsar. Bu sonucunu, etnografi boyunca çeşitli roller edinebilir: “sade” *katılımcılar*, *kilit noktalarındaki kişiler*

üzere, çeşitli sahalarda araştırmacıları ulusötesi referans birimlerini incelemeye cesaretlendirmiş yeni bir veri toplama stratejisi olan “çok sahalı araştırma”nın (Marcus 1995) ortaya çıkmasıyla aynı zamanlarda gerçekleşmiştir. Yerelliklerin salt karşılaştırmalı olarak çalışılmasından farklı olarak, “çok sahalı araştırma çalışanı” mekânlar arasında insanları, insanların bağlantılarını ve ilişkilerini kelimenin tam anlamıyla takip eder. Şimdiye dek çok sahalı etnografinin potansiyeli ve karşılaşılabileceği zorluklarla ilgili çokça yazılmıştır (bu kitapta Russell King’in kaleme aldığı 3. Bölüm’e de bakabilirsiniz). Karşılaşılabilecek zorluklar, analizin genişliği ve derinliğini uzlaştırmayı, zorunlu olarak içereceği büyük masraflarla başa çıkmayı (yani ekip işi ve ortaklaşmacı araştırma tasarımlarının ihtiyacını) ve alan seçiminin doğrulanması için sağlam kuramsal zeminler bulmayı içerir (Hannerz 2003; Hage 2005; Falzon 2016; Marcus 2012). Nihayetinde çok sahalı etnografi açısından en karmaşık ve yenilikçi görev, yalnızca tek seferde birden *fazla alanda* (örn. Mazzucato’nun (2009) “eş zamanlı eşleştirilmiş örnekleme”si) kalmak değildir. Bunun kadar önemli ve tarifi zor olan diğer bir şey de alanlar arasında *kişilerarası ilişkilerin* nasıl oluşturulduğunu ve maddi ve maddi olmayan altyapıları incelemektir (Boccagni 2016).

Çok sahalı etnografi araştırmacıların ampirik sahayı, örneğin göçmenlerin çevrimiçi topluluklarını veya ulusötesi ilişkilerde yeni medyanın kullanımını çalışmak suretiyle, yersizleştirilmiş olarak tanımlamalarına imkân verir (Madianou 2016; Madianou ve Miller 2012; Pink vd. 2015; Schrooten 2012). Göç çalışmaları, “coğrafi olarak dağılmış aktörlerin belirli iletişim teknolojilerini kullanmak suretiyle ne ölçüde fiziksel ve/veya psikolojik yakınlık algısı deneyimledikleri” (Milne 2010, s. 165) üzerine yapılan varsayımlara karşı gelmek açısından özellikle önemli olmuştur. Dijital medya ve teknolojilerin, mekânda ve zamanda bir mevcudiyet algısı yaratmak için çeşitli şekillerde kullanılabilmesine yönelik bilimsel odak ise, etnografik göç çalışmalarında başka bir gelişme olan ve sanal etnografi olarak da bilinen dijital etnografi ve geleneksel etnografiyi etkileşimlerin teknolojik olarak idare edildiği ortamlara taşıyan çevrimiçi etnografi ile ilintilidir (yine bu kitapta Koen Leurs ve Madhuri Prabhakar’ın yazdığı 14. Bölüm’e bakabilirsiniz). Geleneksel etnografi gibi çevrimiçi etnografi de genellikle bir kültür veya topluluktaki davranışın “yoğun tanımı”nı üretmeyi amaçlar. Bu da onu çevrimiçi görüşmeler, içerik analizi veya web kullanımı irdelemesi gibi diğer yöntemlerden ayrı bir yere koyar.

Etnografiyi çevrimiçiye taşımak yöntemin belirli uyarlamalardan geçmesini gerekli kılar; çünkü bu çevrimiçi çevrenin birçok yanı yüz yüze olunan ortamlardan oldukça farklıdır. Çevrimiçi iletişimin otomatik olarak kaydedilmesi ve arşivlenmesi, böylelikle kalıcı ve doğru kayıtlar oluşturması araştırmacıların bu etkileşimleri kolayca gözlemleyip kopyalayabilmelerine olanak sağlar. Eldeki akıl almaz miktardaki veri, çevrimiçi etnografileri araştırma sorularını, çevrimiçi veri toplanma yeri ile süresini ve

Kaynakça

Adey, P., Bissell, D., Hannam, K., Merriman, P., & Sheller, M. (2014). *The Routledge handbook of mobilities*. Oxon: Routledge.

Agier, M. (2002). Between war and city: Towards an urban anthropology of refugee camps. *Ethnography*, 3(3), 317–341.

Appadurai, A. (1991). Global ethnoscaples: Notes and queries for a transnational anthropology. *Recapturing anthropology: Working in the present* içinde, R. G. Fox (Der.), (ss. 191–210). Santa Fe: School of American Research Press.

Atkinson, P. (2015). *For ethnography*. London: Sage.

Atkinson, P., et al. (Der.). (2001). *Handbook of ethnography*. London: Sage.

Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2013). *Distant love*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U., & Sznaider, N. (2006). *Unpacking cosmopolitanism for the social sciences: A research agenda*. *The British Journal of Sociology*, 57(1), 1–23.

Belloni, M. (2016). Refugees as gamblers: Eritreans seeking to migrate through Italy. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 14(1), 104–119.

Boccagni, P. (2011). From rapport to collaboration... and beyond? Revisiting field relationships in an ethnography of Ecuadorian migrants. *Qualitative Research*, 11(6), 736–754.

Boccagni, P. (2012). Even a transnational social field must have its boundaries: Methodological options, potentials and dilemmas for researching transnationalism. *Handbook of research methods in migration* içinde, C. Vargas-Silva (Der.), (ss. 295–318). Cheltenham: Edward Elgar.

Boccagni, P. (2016). From the multi-sited to the in-between: Ethnography as a way of delving into migrants' transnational relationships. *International Journal of Social Research Methodology*, 19(1), 1–16.

Brettell, C. (2003). *Anthropology and migration: Essays on transnationalism, ethnicity, and identity*. Walnut Creek: Altamira Press.

Brettell, C. (2013). Anthropology of migration. *The encyclopedia of global human migration* içinde, I. Ness & P. Bellwood (Der.), Malden: Wiley-Blackwell.

Bull, S. S., Breslin, L. T., Wright, E. E., Black, S. R., Levine, D., & Santelli, J. S. (2011). Case study: An ethics case study of HIV prevention research on Facebook: The Just/Us study. *Journal of Pediatric Psychology*, 36(10), 1082–1092.

Giorgi, S., & Fasulo, A. (2013). Transformative homes: Squatting and furnishing as sociocultural projects. *Home Cultures*, 10(2), 111–134.

Glick Schiller, N. (2003). The centrality of ethnography in the study of transnational migration: Seeing the wetland instead of the swamp. *American arrivals: Anthropology engages the new immigration* içinde N. Foner (Der.), (ss. 99–128). Santa Fe: School of American Research Press.

Glick Schiller, N., Basch, L. G., & Szanton-Blanc, C. (1992). Towards a transnational perspective on migration: *Race, class, ethnicity, and nationalism reconsidered*. New York: New York Academy of Sciences.

Goffman, E. (1999). *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth: Penguin Books.

Goldthorpe, J. (2007). *On sociology*. Stanford: Stanford University Press.

Gupta, A., & Ferguson, J. (1997). *Anthropological locations: Boundaries and grounds of a field science*. Berkeley: University of California Press.

Hage, G. (2005). A not so multi-sited ethnography of a not so imagined community. *Anthropological Theory*, 5(4), 463–475.

Hannerz, U. (2003). Being there... and there... and there!: Reflections on multi-site ethnography. *Ethnography*, 4(2), 201–216.

Hesse-Biber, S. N., & Leavy, P. (2010). *The practice of qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.

Holmes, S. (2013). *Fresh fruits, broken bodies: Migrant farmworkers in the United States*. Berkeley: University of California Press.

Hondagneu-Sotelo, P. (2001). *Doméstica: Immigrant workers cleaning and caring in the shadows of affluence*. Berkeley: University of California Press.

Iosifides, T. (2011). *Qualitative methods in migration studies: A critical realist perspective*. Surrey: Ashgate.

Jorgensen, D. (1989). *Participant observation*. Newbury Park: Sage.

Lassiter, E. (2005). *The Chicago guide to collaborative ethnography*. Chicago: CUP.

Levin, I., & Fincher, R. (2010). Tangible transnational links in the houses of Italian immigrants in Melbourne. *Global Networks*, 10(3), 401–423.

Levitt, P. (2001). *The transnational villagers*. Berkeley: University of California Press.

Lucht, H. (2013). *Darkness before daybreak. African migrants living on the margins in Southern Italy today*. Los Angeles: University of California Press.

Madianou, M. (2016). Ambient co-presence: Transnational family practices in polymedia environments. *Global Networks*, 16(2), 183–201.

Madianou, M., & Miller, D. (2012). *Migration and new media: Transnational families and poly-media*. Oxon: Routledge.

Malinowski, B. (1922). *Argonauts of the western Pacific; an account of native enterprise and adventure in the archipelagoes of Melanesian New Guinea*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Mann, C., & Stewart, F. (2000). *Internet communication and qualitative research: A handbook for researching online*. London: Sage.

Marcus, G. (1995). Ethnography in/of the world system: The emergence of multi-sited ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24(1), 95–117.

Marcus, G. (2007). Collaborative imaginaries. *Taiwan Journal of Anthropology*, 5(1), 1–17.

Marcus, G. (2012). Multi-sited ethnography: Five or six things I know about it now. *Multi-sited ethnography* içinde S. Coleman & P. Hellerman (Der.), (ss. 16–34). London: Routledge.

Mazzucato, V. (2009). Bridging boundaries with a transnational research approach. *Multi-sited ethnography: Theory, praxis and locality in contemporary social research* içinde M. Falzon (Der.), (ss. 215–232). Basingstoke: Ashgate.

McKay, D. (2012). *Global Filipinos: Migrants' lives in the virtual village*. Bloomington: Indiana University Press.

McKinney, J. (1966). *Constructive typology and social theory*. New York: Appleton.

Menjívar, C. (2000). *Fragmented ties: Salvadoran immigrant networks in America*. Los Angeles: UC Press.

Milne, E. (2010). *Letters, postcards, email: Technologies of presence*. New York: Routledge.

Nowicka, M., & Cieslik, A. (2014). Beyond methodological nationalism in insider research with migrants. *Migration Studies*, 2(1), 1–15.

Parreñas, R. S. (2001). *Servants of globalization: Women, migration and domestic work*. Stanford: Stanford University Press.

Pink, S., Horst, H., Postill, J., Hjorth, L., Lewis, T., & Tacchi, J. (2015). *Digital ethnography: Principles and practice*. Los Angeles: Sage.

Platt, J. (1983). The development of the “participant observation” method in sociology. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 19(4), 379–393.

Rynkiewich, M. A., & Spradley, J. F. (1976). *Ethics and anthropology: Dilemmas in fieldwork*. New York: Wiley.

Salazar, N. B. (2010). Towards an anthropology of cultural mobilities. *Crossings: Journal of Migration and Culture*, 1(1), 53–68.

Salazar, N. B. (2013). Anthropology. *The Routledge handbook of mobilities* içinde P. Adey, D. Bissell, K. Hannam, P. Merriman, & M. Sheller (Der.), (ss. 55–63). London: Routledge.

Salazar, N. B., & Jayaram, K. (2016). *Keywords of mobility: Critical engagements*. Oxford: Berghahn.

Sanjek, R. (1990). *Fieldnotes: The makings of anthropology*. New York: Cornell University Press.

Schapendonk, J., & Steel, G. (2014). Following migrant trajectories: The im/mobility of Sub-Saharan Africans en route to the European Union. *Annals of the Association of American Geographers*, 104(2), 262–270.

Schrooten, M. (2012). Moving ethnography online: Researching Brazilian migrants’ online togetherness. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1794–1809.

Schrooten, M. (2016). Writing eFieldnotes: Some ethical considerations. eFieldnotes. *The makings of anthropology in the digital world* içinde R. Sanjek & S. Tratner (Der.), (ss. 78–93). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Smith, R. C. (2006). *Mexican New York: Transnational lives of new immigrants*. Berkeley: University of California Press.

Spradley, J. P. (2016). *Participant observation*. Long Grove: Waveland Press.

Tsing, A. L. (1993). *In the realm of the diamond queen: Marginality in an out-of-the-way place*. Princeton: Princeton University Press.

Turner, J. H. (1991). *The structure of sociological theory*. Belmont: Wadsworth.

Urry, J. (2007). *Mobilities*. Cambridge: Polity Press.

Van Maanen, J. (2010). Ethnography as work: Some rules of engagement. *Journal of Management Studies*, 48(1), 218–234.

Söylem ve Göç

Teun A. van Dijk

13.1 Giriş

Bu bölüm göç çalışmalarında kullanılan bazı söylem analizi yöntemlerini tanıtmaktadır. Yine de en baştan şunu vurgulamak gerekir: Söylem analizi bir yöntem değil, *beşeri ve sosyal bilimlerin geniş, çok disiplinli bir çalışma sahasıdır* ve daha ziyade *Söylem Çalışmaları* olarak adlandırılması gereken bir alandır. Bu alan, 1960'ların ortalarından itibaren, başlangıçta antropoloji, (sosyo) dilbilim, edebiyat, göstergebilim, bilişsel psikoloji ve sosyolojideki ve daha sonraları da sosyal psikoloji, tarih, hukuk ve iletişimdeki gelişmelerden ortaya çıkmıştır. İlginçtir ki, çoğu politik olgunun söylemsel olmasına karşın, siyaset bilimi böyle popüler bir gelişmeye tanıklık etmeyen nadir sosyal bilim disiplinlerinden biri olmuştur. Bugün, üzerinden yarım asırdan fazla zaman geçtikten sonra binlerce kitap ve makaleyle ve birçok konuda uzmanlaşmış yarım dize kadar dergi ve konferansla Söylem Çalışmaları geniş bir disiplinlerarası alan haline gelmiştir (alanın tamamına yönelik bir çalışma için bkz. Tannen vd. 2015; giriş için bkz. Van Dijk 2011; daha fazla kaynakça için aşağıya bakınız).

Bu alanda bağlam, jestler, sesler, sözdizimi [*syntax*], anlam, sözbilim [*rhetoric*], söz eylemler [*speech acts*], etkileşim, konuşma [*conversation*], anlatı [*narrative*], argümantasyon ve haber bültenleri ya da parlamento tartışmaları benzeri türlerin analizi gibi *birçok yöntem kullanılır* ve bunların her biri kendi içinde pek çok özgün yöntem ve yaklaşım barındırır. Bu yöntemler genel olarak metin ve söze yönelik farklı *yapıları ve stratejileri* çalışır. Daha *nitel* olan bu yöntemlerin yanı sıra, büyük metin bütünceleri [*vast text corpora*] incelemeye yönelik bütüncü dilbilimi [*corpus linguistics*] yöntemleri, söylemsel psikoloji işlemlerindeki deneysel yöntemler veya sosyal ve kültürel bağlamlarında söylemin çalışılmasına yönelik etnografiler gibi daha *nicel* yöntemler de vardır. Nitel söylem analizi yöntemleri, söylem ifadelerinin kodlanmasının genelde

geçici kodlarla, yani söylem yapısına yönelik belirgin bir kuram olmaksızın nicel olarak ele alınmasına dayalı olan geleneksel içerik analizinden farklıdır (yine de nitel içerik analizi için bkz. 5. Bölüm; söylem çalışmalarına yönelik yöntemlere ilişkin bkz. Titscher vd. 2000; Wodak ve Meyer 2015). Bu kitabın başka bölümlerinde diğer nitel söylem analizleri ele alındığından bu bölüm yalnızca *bazı nitel söylem analizi yöntemleriyle* sınırlı tutulacaktır.

Diğer çalışmalarımda ve ırkçı söyleme yönelik çalışmalarımda olduğu gibi, bu bölümün de genel kuramsal çerçevesi sosyo-bilişsel söylem çalışmaları olarak adlandırılan ve bilişsel bir arayüz aracılığıyla söylem yapılarının sistematik analizini toplumsal yapıların analizi ile ilişkilendiren çok disiplinli bir perspektiften oluşuyor (güncel özetler için bkz. Van Dijk 2015a, b). Söylem ve ırkçılık üzerine yaptığım çalışmalar, Eleştirel Söylem Çalışmaları olarak bilinen ve söylemsel tahakkümün ve tahakküme karşı söylemsel direnişin ele alınmasına odaklanan daha geniş akademik bir perspektifin parçasıdır (Fairclough 1989, 1995; Van Dijk 2008b; Wodak ve Meyer 2015).

13.2 Söylem Nedir?

Söylem Çalışmaları alanının dışında sıklıkla söylemin *tanımlanması* talep edilir. Fakat böyle bir tanım, söylemin birçok *özelliğini* inceleyen söylem çalışmaları alanındaki bütün kuramlarca örtük olarak yapılır. Aynı şekilde, sosyoloji toplumun tanımını vermez ama toplumların sayısız özelliğini tanımlar ve analiz eder. Yine de söylemin bu farklı özelliklerinin bir özeti karmaşık bir “tanım” olarak kabul edilebilir:

1. Söylem dil kullanımının bir biçimi ve birimidir.
2. Söylem, her biri kendi yapılarına sahip olan kelime, cümle ve sıraların düzenli bir dizilimidir.
3. Bu dizilimler yerel ve küresel anlamların ahenkli dizilimlerini ifade ederler.
4. Bu anlamlı dizilimlerin iletişimsel bir sosyal bağlamda kullanımı söz-eylemleri ve diğer sosyal eylem biçimlerini oluşturur.
5. Söylem bir iletişim biçimidir.
6. Söylem çok kipli [*multimodal*] (sözlü, yazılı, görsel, sessel, müzikli ve jestli) bir iletidir.
7. Söylem bir sosyal etkileşim biçimidir.
8. Söylem iktidar, tahakküm veya direniş gibi bir sosyal ilişki başlatabilir.
9. Söylem bir parlamento konuşması veya parti propagandası gibi politik bir eylem olabilir.
10. Söylem bir konferans sunumu veya baş makale gibi kültürel bir olgu olabilir.
11. Söylem ekonomik bir meta veya kaynaktır (bir gazete veya kitapta söz konusu olduğu gibi satın alınabilir veya satılabilir ya da bir iktidar biçimini temsil edebilir)

Her biri çok genel olan bu (ve benzeri) tanımlar, söylem ve bir dil kullanım biçimi tanımında yaptığımız gibi daha da ayrıntılı şekillerde belirtilebilir. Yani sosyal etkileşim olarak söylem, vaat ve tehdit gibi söz-eylemler açısından veya açılışlar, kapanışlar ya da söz kesilmeleri gibi konuşmanın çeşitli yapıları açısından tanımlanabilir.

Söylemin birçok *türü* bulunur: resmi olmayan konuşmalar (ve farklı çeşitleri), medya veya televizyondaki haber bültenleri, parlamento tartışmaları, parti propagandası, yasal (yasalar, sorgulamalar), politik (siyasetçilerin sözleri), veya eğitimle ilgili (ders kitapları, sınıf etkileşimleri) söylemlerin birçok çeşidi, reklamlar, Twitter veya Facebook iletileri ve benzerleri. Aşağıda daha detaylı olarak göreceğimiz üzere bu türler iletişimsel durumun ya da *bağlamın* hem özellikleri tarafından, yani söylemin *Kim tarafından, Ne Zaman, Nerede, Kim için ve Nasıl* kullanıldığına göre, hem de stilleri ya da anlamları tarafından belirlenir. Bu türler aynı zamanda söylem yapısının *tipine göre*, yani metnin ya da konuşmanın genel “biçem”ini tanımlayan argümantatif, anlatı biçimindeki ya da başka “şematik” yapılarca da betimlenebilir. Örneğin, basındaki baş makaleler ve parlamento tartışmaları genellikle farklı argümantasyon yapıları ve stratejileri barındırırken, gündelik hikâye anlatımı genellikle anlatı yapıları tarafından düzenlenir. Basındaki haber bültenlerinin, Başlık, Giriş, Güncel olaylar, Yorumlar ve benzerlerinden oluşan kendine has şematik yapısı bulunur. Benzer şematik (üst) yapılar akademik makale veya dava duruşması gibi başka birçok bilindik söylem türünü tanımlayabilir. Söylemler bağlama göre daha fazla veya az resmi bir *stile* sahip olabilir; stil kelime seçimi veya cümle yapısıyla tanımlanır. Yani her ikisi de sosyal etkileşim biçimi olsa da parlamento tartışmalarının arkadaşlar arası konuşmalara kıyasla daha resmi bir stili vardır. Aşağıda, söylemin ve söylem türlerinin bu farklı özelliklerine geri döneceğiz.

Söylem, yukarıda belirttiğimiz gibi birçok farklı şekilde tanımlanabildiğinden bir alan olarak Söylem Çalışmaları tipik olarak *çok disiplinlidir* ve yalnızca “dilbilimsel” yaklaşımlarla sınırlı değildir. Örneğin, Konuşma Çözümlemesi, etkileşimin daha genel, sosyolojik incelenmesine dayanır. Eleştirel Söylem Analizi ise, siyaset biliminde de çalışıldığı üzere (ırkçı veya cinsiyetçi söylemde olduğu gibi) iktidarın söylemsel istismarını veya (ırkçılık karşıtı ya da feminist söylemde görüldüğü gibi) bu tarz bir tahakküme karşı direnişi incelemeye odaklanır. Etnografik yaklaşımlar, söylem tür ve stillerinin incelenmesini sosyokültürel durumun, kimin ne zaman, kime yönelik, hangi olayda, ne koşullarda ve hangi sosyal veya politik işlev ve etkilerle konuşabileceğinin veya konuşmak zorunda olduğunun karmaşık analizi ile birleştirebilir.

Söylem kavramı, bazen daha soyut ve haliyle daha muğlak anlamda da örneğin modernite söylemindeki gibi genel felsefi veya politik bir sistem olarak kullanılır ve bazen büyük harf ile S: Söylem olarak yazılır (Gee 1999). Söyleme felsefi yaklaşımlar genellikle (örneğin Foucault’nun 1980 tarihli çalışmasındaki gibi) ayrıntılı metin ve

Göçe yönelik çoğu çalışma sosyal bilimler alanında gerçekleşse de, son yirmi yılda genel olarak göç alanında söylem analizi çalışmalarına ve özel olarak ırkçılık söylemine yönelik söylem analizlerine tanık olduk. Bu çalışmaları gözden geçirmek yerine bu bölümde bu tarz araştırmalarda kullanılmış bazı yöntemlere odaklanacağız (göç ve ırkçılık söyleme yönelik bazı kitaplar şöyle sıralanabilir: Bañón Hernández 2002; Blommaert and Verschueren 1998; De Fina 2003; Hart 2015; Henry ve Tator 2002; Hill 2008; Jäger 1992; Jiwani 2006; Korkut 2013; Lloyd 1998; Niehr ve Böke 2000; Prieto Ramos 2004; Reeves 1983; Reisigl ve Wodak 2000, 2001; Rubio-Carbonero ve Zapata-Barrero 2017; Van der Valk 2002; Van Dijk 1984, 1987, 1991, 1993, 2009b; Wetherell ve Potter 1992; Wodak ve Van Dijk 2000; Wodak 2015; Wodak vd. 1990; Wodak ve Richardson 2012; Zapata-Barrero 2009; Zapata-Barrero ve Van Dijk 2007).

Göç Söyleminin Türleri ve Bağlıları

Nitel söylem analiziyle ilgilenmenin birçok yolu bulunur. Uzmanlaşmış çalışmalar doğrudan söylemin bir yönüne, mesela zamirlerin, metaforların veya argümantasyonun yapılarına ve kullanımına odaklanabilir. Göç söyleminin çalışılmasında kullanılan daha genel bir metodoloji ise, burada sunulduğu üzere, söylem *yapısının* ve bunun sosyal ve politik bağlamda *kullanımlarıyla işlevlerinin çeşitli seviye ve boyutlarına* kapsamlı, sistematik bir girizgâh önerir. Bu şu anlama gelir: Bu yapıların yüzlercesinden sadece birkaçı ile ilgilenilebilir.

Söylem çalışırken öncelikli kuramsal ve metodolojik görevlerden biri, analiz edilen söylemin ne *tür* bir söylem olduğunun belirlenmesidir. Yukarıda bu türlerden bazılarını (örneğin göçmenlerin hikâyeleri veya parlamento tartışmaları) sıraladık. Fakat elbette daha birçok göç söylemi türü bulunur:

- Medya söylemi: haber bültenleri (medya, televizyon, radyo, internet); baş makaleler; görüşmeler (bkz. 10. Bölüm); röportajlar; karikatürler; editöre mektuplar.
- Politik söylem: Parlamento tartışmaları, yasa tasarıları, siyaset belgeleri, parti programları, siyasetçilerin konuşmaları
- Yasal söylem: Yasa tasarıları/kanunlar; uluslararası anlaşmalar; sözleşmeler; polis söylemleri; suç raporları; sorgulamalar; duruşmalar.
- Eğitimsel söylem: Okul kitapları/dersler; sınıf içi etkileşimler; öğretmen-öğrenci etkileşimleri.
- Yönetimsel söylem: Memurlarla etkileşimler; formlar; başvurular.
- Sosyal hareket söylemi: Resmi açıklamalar; toplantılar; protestolar; sloganlar; üyeler arası konuşmalar.
- İnternet söylemi: Web siteleri; bloglar.
- Sanatsal söylem: Romanlar; şiir; tiyatro; TV şovları ve pembe diziler
- Kişisel söylem: Günlük yüz yüze konuşmalar; mektuplar; e-postalar; internet

sergilenerek gerçekleşir. Bunun gibi söylem ve sosyal edimler göçe yönelik paylaşımlı bilgi birikimine ve azınlıklar veya göçe yönelik tutum ve ideolojilere bağlıdır. Bunun gibi parlamento tartışmalarının ve diğer göç söylemlerinin içerikleri/anlamları ve yapıları, aşağıda belirtildiği üzere, birbirinden ayrı belirlenir ama genellikle göçün bazı yönleri veya olaylarıyla ilgili olacaktır. Başka göç söylemi türlerinden herhangi biri için de benzer bir *bağlamsal tanım* verilebilir.

Bu değişken iletişimsel durumlarda katılımcıların uygun şekilde yazması ve konuşması için metinlerini veya sözlerini bu durumlara uydurmaları gerekir ve bunu, ancak durumu bildikleri zaman, yani *böyle bir durumda güncel olarak neyin anlamlı olduğunu zihinsel olarak temsil edebildikleri* zaman yapabilirler. Dolayısıyla, bağlamlar, söylemi etkiledikleri ölçüde özel birer kişisel, zihinsel model oluştururlar; bunların her biri, her konuşmacı için farklılaşabilecek ve yanlış anlaşılmalara ortaya çıkarabilecek birer *bağlam modelidir* (bağlamlar, bağlam modelleri ve bağlamsal analiz hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Van Dijk 2008a, 2009a). Bu bağlam modeli söylem üretiminde topyekûn *kontrol* uygular ve söylemin süregiden iletişimsel durum için *uygun* olduğunun sağlamasını yapar.

Göç söyleminin türlerine yönelik bu tarz bir bağlamsal analizin *uygunluğu* söylemlerin çok çeşitli şekillerde, örneğin zaman ve yer zarf ve kalıplarıyla (*bugün, geçmişte, burada, bu ülkede* vb.), kişi ve iyelik zamirleriyle (*ben, biz, onlar, bizim*), rol ve kimlik tanımlarıyla (*milletvekili olarak, X partisinin üyesi olarak, Y ülkesinin vatandaşı olarak*), amaçlarla (*şunu göstermek isterim ki...*) ve bilgi birikimiyle (*hepimiz biliyoruz ki...*) bağlamların farklı yönlerini açığa çıkarmasıyla ortaya konur. Daha genel olarak, katılımcıların paylaşımlı bilgi birikimi, söylemde varsayılmış (eski) bilgilerdir (aşağıya bakınız) ya da (yeni) *çıkarımlar* edinmek için bir temel işlevi görür.

Bağlamların bir yönünü ya da parametresini işaret eden söylem yapılarına *gösterimsel* [*deictic*] veya *dizinsel* [*indexical*] ifadeler denir. Yani parlamento tartışmasındaki sözlerde yalnızca göç hakkında iddialar veya sorular değil, aynı zamanda güncel tartışmaya, konuşmacıya veya diğer milletvekillerine ve onların rol ve kimliklerine dair geniş parçalar da buluruz.

Bağlamsal Irkçılık

Aşağıda göreceğimiz üzere, söylemin her seviyesinde ama aynı zamanda bağlam seviyesinde de yapılar birer ırkçılık biçimi ifade edebilir ya da böyle bir işlev görebilirler. Yani aynı söylem teması, örneğin “göç sorunları”, katılımcıların kimliklerine, ilişkilerine ve amaçlarına bağlı olarak, örneğin göçü sınırlamak veya göçmenlere yardım etmek amacıyla ya da ilerici, göç yanlısı bir partinin üyeleri veya aşırı sağcı bir partinin milletvekili tarafından yapılan bir parlamento konuşmasını (daha fazla veya az) ırkçı

bültenlerini betimleyebilir. Yani bir makro önermenin her kavramı (örneğin mülteciler, botla yolculuk, boğulma ve benzeri) birçok makalenin bir temasını oluşturabilir. Günlük uygulamada söylemlerin ne hakkında olduğunu ifade etmek için temaları kullanırız (örneğin mülteciler, seçimler veya ırkçılık). Araştırmadaysa tema-kavramlar bir bütüncüye oluşturacak söylemlerin seçim kistası olarak kullanılabilir çünkü aynı olgu hakkındadır.

Göç söylemlerinin üst başlıklarında, başlıklarında ve özetlerinde ifade edildiği şekilde bazı konu örnekleri şöyle:

(1) 2016 Göç Yasası

Göç ve sığınma hukuku üzerine, göç statüsü özelinde hizmetlere, yardımlara, lisanslara ve çalışmaya erişim üzerine, kamu sektörü çalışanlarının dil gereklilikleri üzerine, pasaport ve vatandaşlık kayıtlarının ücretleri üzerine ve ilintili amaçlar üzerine hüküm geliştirmek amacıyla yasa (12 Mayıs 2016 tarihli Birleşik Krallık Göç Yasası İlk Özeti).

Birleşik Krallık 2016 Göç Yasası'nın bu özeti 236 sayfalık (yaklaşık 90.000 kelimelik) bir tasarıyı örneğin "hizmetlere, yardımlara, lisanslara ve çalışmaya erişim" gibi çok genel kavramlarla (İngilizce'de) 66 kelimeye sıkıştırıyor. İnsan Hakları Bülteni aynı yasanın bazı "temel değişiklikleri"ni "günlük dil"e (günlük İngilizce'ye) şöyle döküyor:

(2)

Yasadışı göçmen çalıştıran işverenler ve çalışanların kendileri cezai uygulamalarla karşı karşıya. Birleşik Krallık'ta yaşama izni bulunmayan göçmenlerin bazı imtiyazları geri alınabilir. Örneğin, banka hesapları dondurulabilir ve ehliyetlerine el konulabilir.

Yakında bir ev sahibinin bilerek yasadışı bir göçmene mülkünü kiralaması cezai suçlama sebebi sayılacak. Suçlu bulunduğu takdirde ev sahibi beş yıla kadar hapis cezasıyla karşı karşıya kalacak. Bu yasa, Dış İşleri Bakanı yasanın "başlangıç tarihi"ni belirten düzenlemeleri yaptığında uygulamaya sokulacak. (<http://rightsinfo.org/immigration-act-2016-plain-english>) (Mayıs 31,2016)

Görüyoruz ki (yasaya, habere ve benzerine yönelik) bir özet, örneğin yeni yasanın (cezai yaptırımlar gibi) sosyal sonuçlarına odaklanan eleştirel bir yorumda olduğu gibi, gayet öznel olabilir. Önemli olan ayrıntılı metinden ziyade bu tarz özetlerin genel olarak okurlar tarafından en iyi hatırlanan kısımlar olmasıdır. Guardian'da çıkan bir haber bülteninin başlığına ve özetine de bakalım:

(3) Verilerle: Brexit oylaması öncesinde Birleşik Krallık'a göç tavan seviyeye erişti

Referandum öncesi tarihi bir rakamla 84.000 AB vatandaşının içeri girmesiyle öne çıkan ve 650.000 kişiye varan rekor göç seviyesi söz konusu.

Resmi rakamlar, AB referandumuna yaklaşıırken rekor sayıda Avrupalı göçmenin “Avrupa'nın iş fabrikası”na çalışmaya gelmesiyle alevlenen Britanya'ya göçün en yüksek yıllık seviyeye erişerek 650.000'i bulduğunu gösteriyor (Guardian, 1-12-16).

Gördüğümüz üzere başlıkta daha genel bir “rekor seviye” kavramı kullanılırken haber bülteninin (konuyla ilgili) ilk cümlesi (ve geri kalanı) daha net sayılar belirtiyor. Ne tesadüftür ki, göç ile ilgili haberler sayılarla (mesela gelenlerin sayısı) doludur; bunun da sözbilimsel bir işlevi bulunur: “Sayılar Oyunu” denilen sözbilimsel bir hile (geniş) göçmen sayılarını vurgularken kullanılır (Van Dijk 1991; ve daha aşağıya bakınız).

Ertesi gün, 2 Aralık 2016'da, Sun gazetesi aynı tema (göç istatistikleri üzerine bir hükümet raporu) üzerine şu başlıkla bir başyazı yayınladı:

(4) Şok edici göç istatistikleri sınırlarımız üzerinde hiçbir kontrolümüzün olmadığını ortaya koyuyor – ve hükümetin sayıları düşürmek için daha çok çalışması gerekiyor (Sun, 2-12-16)

Bu artık haberlerde olduğu gibi olguların bir özeti değil, göç hakkında Sun gazetesini görüşü üzerine bir özet. Kuvvetli bir değerlendirme kelimesi olan “şok edici”nin yanı sıra sınırlarımız üzerinde hiçbir kontrolümüz olmadığı yönündeki önsayıltı [*presupposition*] (aşağıya bakınız) ve hükümetin ne yapması “gerek”tiğine yönelik tavsiye ile yükümlülük kipliği [*deontic modality*] dikkat çekici.

Şematik Üst Yapılar

Konular veya semantik makro yapılar bir söylemin topyekûn anlamını betimler ama söylemlerin topyekûn üst yapısı, yani şematik bir biçimi ya da biçimi de bulunur. Bu tarz üst yapıları oluşturan bazı kategorilerden yukarıda zaten bahsettik: bir akademik makalede Başlık, Özet ve Sonuçlar veya Guardian ve Sun'da gördüğümüz üzere bir haber bülteninin Başlığı ve Girişi. Bu şematik kategoriler metnin ya da sözün genel örgütlenmesini, mesela bileşenlerinin hangi sırayla oluştuğunu ve hangi bileşenlerin daha yüksek seviye bileşenlerin parçası olduğunu tanımlar. Örneğin bir haber bülteninin hem Başlığı hem de Girişi o haber bülteninin ilk Özeti parçalarıdır. Çoğu haber bülteninde veya akademik makalede olduğu üzere üst yapılar sıklıkla bir söylem türü için gelenekseldir. Resmi olmayan konuşmaların bile az çok geleneksel şematik kategoriler, mesela Açılışları (örneğin Selamlamalar: Merhaba) veya Kapanışları (örneğin ayrılma ifadeleri: Görüşürüz!) bulunabilir.

Birleşik Krallık Göç Yasası her biri, yine içlerinde alt kategoriler (örn. “Suçlar”) bulunan yedi bölümden (örn. 2. Bölüm “Yasadışı çalışma”) oluşan dokuz parça ile

yapılandırılmıştır ve her birinin özetleyici başlıkları bulunur.

Günlük söylem türlerinin örgütlenmesinde, hikâye anlatımının anlatısal yapılarında veya tartışmaların, baş makalelerin ya da diğer görüş söylemlerinin argümantatif yapısında olduğu gibi temel bir rol oynayan üst yapılar bulunur. Örneğin günlük bir hikâyenin klasik anlatı yapısı şu kategorilerle özetlenebilir: kabaca sırayla Yönelim, Düğümleme, Çözüm, Final/Sonuç ve hikâyenin herhangi bir yerinde belirebilecek (“Çok korkmuştum” gibi) Değerlendirme (Labov 2013). Benzer şekilde bir argümantasyon farklı tipte genel veya özel Öncüllerden ve bunları takip eden (ve bazen öncesinde gelen) Sonuçtan oluşur (argümantasyon yapıları hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Van Eemeren 2014).

Şematik üst yapılar, söylem yapılarının tiplerini veya türlerin tamamını anlamlarından az çok bağımsız olarak niteler. Bu da üst yapıların içeriğe odaklanan araştırmalar açısından yöntemsel olarak daha önemsiz görünebileceği anlamına gelir. Yani bir parlamento tartışmasında tüm milletvekilleri göçün veya göçün herhangi bir yönünün lehine veya aleyhine olması fark etmeksizin, mantık hataları da dahil olmak üzere, argümantasyon yapılarını kullanırlar. Göçten yana veya göçe karşı olmak böylelikle *biçimin* değil *anlamın* bir ögesi olur. Diğer bir deyişle bu haliyle söylem üst yapıları değil ancak “içerikleri” ırkçı veya ırkçılık karşıtı olabilir.

Buna karşın, üst yapılar topyekûn düzen ve örgütlenme hakkında olduğundan genel anlamı (konularını) az çok *belirgin* kılarlar: Yukarıda gördüğümüz üzere bir başlığın anlamı bir metnin ve metnin zihinsel modelinin üst yapısının en tepe kısmını temsil edebilir ve böylelikle daha iyi hatırlanabilir. Aynıısı söylem türlerinin Özet ve Sonuçları için de geçerlidir. Daha genel olarak üst yapılar söylem kısımlarını örgütler ve böylelikle bu kısımların anlamını varsayan makro önermeleri (konuları) örgütler.

Yani ampirik göç söylemi araştırmasında sadece genel anlamları kurmak değil aynı zamanda onların söylem içindeki konuma göre sıralarını da kurmak önemlidir. Aslında birçok okur yalnızca haber bültenlerinin Başlığını veya Girişlerini ya da akademik makalelerin Başlığını, Özetini ve Sonuçlarını okuyabilir (ve bunlarda ifade edilen bilgiyi hatırlayabilir).

Yerel Anlamlar

Göçün topyekûn anlamlarının (konuların, temaların) çalışılmasının yanı sıra, nitel söylem analizi için en anlamlı olan göçün “yerel” anlamlarının, yani kelimelerin, cümlelerin veya cümle dizilerinin anlamlarının çalışılmasıdır.

Geleneksel anlamda hem genel hem de yerel anlamlar şeylere veya kişilere atıfta bulunan bir dizi öğeden ve bir özelliğe, ilişkiye, eyleme veya olaya atıfta bulunan yüklemden [*predicate*] oluşur. Mesela “Seçmenler sağcı bir başkan seçtiler” önermesinde “seçmenler” ve “başkan” temel öğelerdir, “seçtiler” temel yüklemidir ve “sağcı” “başkan”ı

Bu temel anlambilim (semantik) kavramlarıyla artık söylemin potansiyel olarak geniş sayıdaki anlam yönlerini incelemeye geçebiliriz. Burada sadece bir kısmı kısıtlı olarak özetlenecek çünkü bunlar ilgili nitel söylem analizi için yöntemler sunuyor.

Kiplikler

Önermeler, anlam temsil ettikleri için, birçok farklı şekilde değiştirilebilir ve bu genellikle farklı kiplik [*modality*] türleriyle, mesela *gereklilik* ve *ihtimal* (doğruluk koşullu [*alethic*] kipliklerle) veya mecburi ya da izinli (yükümlülük kiplikleriyle) yapılabilir. Örneğin doğruluk koşullu kiplikler *muhtemelen* gibi belirteçlerle ya da *-ebilir*, *-ebilececek* veya *-meli* gibi yardımcı fiillerle ifade edilebilir. Yani sağcı bir başkanın seçilmesiyle ilgili önerme “*Seçmenler muhtemelen sağcı bir başkan seçecekler*” veya “*Seçmenler sağcı bir başkan seçebilirler*” gibi kiplik cümleleriyle ifade edilebilir. Benzer şekilde, yükümlülük kipleri şöyle cümlelerle ifade edilebilir: “*Mülteciler ülkeyi terk etmeli*” veya “*Mülteciler ülkede kalabilirler*”. Mesela *Guardian* haberinde şu örneği buluyoruz:

(6) *Brexit oylamasından sonraki bazı ilk veriler Birleşik Krallık’a göçün azalabileceğine işaret ediyor. (Guardian, 1-12-16)*

Hem “işaret ediyor” fiili hem de kiplik eki “-abileceğine” rakamlardan elde edilen çıkarımın (*Guardian*’a göre) kesin olmadığını ifade ediyor. Daha eleştirel bir perspektiften başka gazetelerin, genelde sağcı gazetelerin böyle “önlemci” kiplikleri ortadan kaldırdığını ve sayıları ve bunların sonuçlarını “büyük” göç hakkındaki “gerçekler” olarak sunduğunu fark edebiliriz. *Guardian*’daki bir görüş makalesi, diğer gazeteler hakkında nadiren görülen metinler arası bir yorum sunarken (Mayıs 13, 2016: 2016 Göç yasası için yürütme kararı verildikten bir gün sonra) *Sun*’da “*Şok edici yeni rakamlar ortaya çıktı. Büyük göç dümeni*” başlığıyla verilen bir habere atıfta bulunarak “*göç istatistikleri hakkındaki histeri*”den bahsediyor.

Bu birkaç örnekten bile kipliklerin söylemde temel bir role sahip olduğu çok açık; kiplikler, bize, neyin daha az veya çok kesin olduğunu, genel olarak veya toplumdaki sosyal olaylar ve durumların ortaya çıkışıyla ilgili hangi bilgiye güvenebileceğimizi veya insanların ne yapabileceğini veya yapmaları gerektiğini, göçün ilgili yönleriyle beraber gösterirler. Medya söylemi genellikle mevzunun ne olduğu veya ne olabileceğiyle ilgili doğruluk koşullu kiplikleri öne çıkarırken siyasi söylem daha normatif olabilir ve göçmenlerin ne yapabileceklerine veya ne yapmaları gerektiğine işaret edebilir.

Sezdirimler

Önermeler cümleler ve söylem tarafından açıkça ifade edilebilirler ama örtük de kalabilirler. Böyle sezdirimler [*implications*] yine de alıcılar tarafından, dünyaya dair *paylaşım*lı bilgi birikimlerini uygulamaları yoluyla kurgulanabilir. Siyasi bir söylem açıkça mültecilerin ülkede kalamayacağını söyleyebilir ve alıcılar bunun ardından,

açıkça söylenmemiş olsa da, mültecilerin gitmeleri gerektiğini çıkarsayabilirler.

Daha genel olarak, bu tarz makul çıkarımlar genel kültüre dayalı olduğundan, bir söylemin yorumlanması açıkça ifade edilmiş olan önermelerle sınırlı değildir ve açıkça ifade edilmiş önermelerden çıkarsanabilecek en makul sezdirimleri de içerir. Daha bilişsel bir ifadeyle, konuşmacılar veya alıcılar tarafından söyleme atanan öznel ve bütüncül anlamlar, kişilerin bir olaya veya duruma dair sahip oldukları zihinsel modelde yatar. Genel edimsel kurala göre, bu tarz zihinsel modellerin önermelerinden (şemalar, kavramlar) yalnızca bazıları, yani henüz bilinmeyen ve alıcılar tarafından çıkarsanamayacak bilgi söylemde ifade edilmelidir.

Sezdirimler, yöntemsel olarak semantik söylem analizinde önemlidir; çünkü aynı genel kültür ve bilgi birikimiyle her dilden kullanıcıyla, yani aynı epistemik topluluğun üyeleriyle oluşturulmuş zihinsel modellerde kurgulanmış anlamları temsil ederler. Fakat konuşmacılar ima edileni gerçekte asla *söylemediklerini* iddia edebilirler. Yani örtük anlamlar inkâr edilebilir; bu *inkâr edilebilirlik* göç gibi hassas temalar hakkındaki çeşitli siyasi söylem biçimlerinde elzem olabilir. Benzer şekilde, sezdirimler birçok manipülasyon biçiminde de, mesela alıcıların tamamının bir söylemin tüm sezdirimlerinin farkında olmadığı durumlarda, rol oynayabilir. Örneğin, o zamanki Birleşik Krallık İç İşleri Bakanı (şimdiki başbakan) Theresa May’in 13 Ekim 2015 tarihinde 2016 Göç Yasa Tasarısını parlamentoya sunduğu konuşmanın başlangıcına bakalım:

(7) Britanya vatandaşlarına ve buraya yasal yollarla kitabına göre oynamaya ve toplumumuza katkıda bulunmaya gelenlere adil bir göç sistemi inşa etmeye devam edeceğiz, bu sistemin dengeli ve sürdürülebilir olduğunu ve net göçün yönetilebileceğini garanti etmeliyiz. Uygun şekilde yönetildiğinde göç, bu ülkeyi zenginleştirir çünkü insanların toplumumuza getireceği beceriler, yetenekler ve girişimci kabiliyetlerden yararlanırız. Fakat son konuşmamda belirttiğim üzere, net göç çok yüksek olduğunda ve değişim ritmi çok hızlı olduğunda okullara, hastanelere, barınmaya, ulaşım ve sosyal hizmetlere baskı artar ve düşük gelirli insanların gelirlerini aşağıya çekebilir. Bu yüzden tartışmanın her iki ucunu da göçe tamamen karşı çıkanları da sınırları tamamen açmak isteyenleri de reddederek uygun dengeye erişmeliyiz. Bu sebeple 2010’dan beri ulusal çıkarlar kapsamında işleyen, Britanyalı vergi mükelleflerine ve yasal göçmenlere yönelik adil ve yasaları delen veya ulus olarak misafirperverliğimizi suiistimal edenlere karşı sert olan bir göç sistemi inşa etmek için çalışmaktayız. (Teresa May, Avam Kamarası, 13-10-16)

Yüzeysel bir okuma temelinde göçe (“göç ülkeyi zenginleştirir” vb.) ve hükümetin göç politikalarına ve yasalarına yönelik (“adil”, “dengeli”) olumlu fikirler ve tutumlar ifade eden söylemler daha ideolojik söylemlerin olumlu benlik sunumlarına tipik örneklerdir. Fakat “Buraya yasal olarak gelen insanlar” gibi bir ifade, siyaseten yasal olmayan

göçmenlerin toplumumuza katkıda bulunmadığını ve yasaların bunları cezalandırmak için tasarıları olduğunu ima eder. “Kitabına göre oynamaya” şeklinde ifade edilen metafor da aynı sezdirimleri taşıyarak göçü hükümet, vatandaşlar ve göçmenler arasında bir oyun olarak temsil eder. Benzer bir şekilde, “Uygun şekilde yönetildiğinde göç bu ülkeyi zenginleştirir” ifadesi, uygun şekilde (yasanın sağlayacağı şekilde) yönetilmezse göçün ülkeyi zenginleştirmeyeceğini ima eder.

Yani ilk cümleler, olumlu bir benlik sunumuyla başlayıp ilerleyen satırlarda kötü yönetilmiş (ima edilen: kontrollü) göçün olumsuz yanlarının tamamını sunacak bir ama ile devam eden bir feragatin ilk kısmı olarak iş görür. Bu olumsuz sonuçların kendisi ise örtmeceler [euphemism] (“okullara, hastanelere baskı”) halinde oluşturulmuştur fakat çoğu milletvekilinin ve diğer vatandaşların bunlardan anlayacağı siyasi sezdirimler ima edilmiştir: Okullarda, hastanelerde vb. Bizim için daha az yer. Bu bilgi de feragatnamenin tipik bir ikinci kısmıdır: Onlar’a yönelik olumsuz bir temsil.

Önsayıtlar

Söylem anlamının başka bir temel yanı da *önsayıtları*, yani başka bir önermenin anlamlı olması için doğru varsayılan önermeleridir. Daha genel olarak, önsayıtlar konuşmacı ve alıcılar tarafından paylaşılan ve bir söylemin veya söylem parçasının üretimi ve yorumu için önemli olan bilgi birikimini (sıklıkla *Ortak Zemin* denir) temsil eder. Örneğin sağcı bir başkanın seçilmesi örneğinde bir başkanın ve seçmenlerin olduğu bir önsayıttır ve böyle önsayıtlar (İngilizcede) metinde “*the*” belgeli belirtme edatının kullanımıyla *işaretlenebilir*. Daha genel olarak, dilbilimsel önsayıtlar belirli söylem yapılarıyla, mesela olgusal fiillerle (*fark etmek, keşfetmek, esef etmek, durmak, devam etmek*), bazı belirteçler (*bile ve hem de*) veya cümleciklerin konumuyla (örneğin, *Seçmenlerin sağcı bir başkan seçmiş olmalarının ciddi siyasi sonuçları var* cümlesinde baştaki *-nın* ile biten cümlecikğin bilinen bir olguyu ya da bu olguya atıfta bulunan önermeyi ifade ettiği gibi) “tetiklenen” önermelerdir.

Sezdirmelerde olduğu gibi, önsayıtlar da alıcıların yorumlamalarını (zihinsel modellerini) manipüle etmek için kullanılabilir; bunu özellikle göçmenlerin “potansiyel suçlu”luklarına atıfta bulunarak göçmenlerin suçlu oldukları önsayıtlısında bulunan medya ve siyaset söylemlerinde görebiliriz. Daha genel olarak, söylemde önsayıtlar alıcıların bilgi birikimini ve inançlarını manipüle etmek için kullanılabilirler; öyle olmadığında bile, bazı olguların olmuş olduğunu işaret edebilirler. Yani açıkça belirtilmemiş, dolaylı iddialar, eğik [*oblique*] iddialar olarak iş görürler.

Birçok söylemde bu tarz önsayıtlar masumdur; örneğin bir restoran hakkında bir hikâyede “garson”dan bahsettiğimizde restoranlar hakkındaki genel bilgi birikimimiz temelinde bir garson olduğu önsayıtlısında bulunuruz. Benzer şekilde babamız, dairemiz,

suiistimal eden”ler şeklinde betimlemiştir (bu betimlemenin kendisi “biz”in misafirperver olduğumuz önsayıltısını taşır).

Göç söyleminde eyleyenlere (Biz’e ve Onlar’a; İng. *Us versus Them*) yönelik bu nitel ve eleştirel analiz, geleneksel İçerik Analizi’nde olduğu gibi sıklık sayımı yapılarak daha nicel bir yaklaşımla da detaylandırılabilir. Günümüzde böyle daha nicel analizler Bütünce Dilbilimi yöntemleri ile sağlanmaktadır (örneğin Baker 2012). Biz, bunlar aracılığıyla bir kelimenin başka bir kelime ile nasıl ve ne sıklıkta bir bütüncenin aynı veri satırlarında eş zamanlı ortaya çıktığını, mesela “göçmen” kelimesi ile “yasadışı” kelimesinin nasıl eş zamanlı kullanıldığını gösterebilmekteyiz.

4385 kelimededen oluşan Göç Yasa Tasarısı tartışmasında (herhangi) bir eyleyeni, özellikle de göçmenleri, betimlemek için en sık (277 kez) kullanılan jenerik kelime “insanlar” ve zamir “onlar” oldu. En sık (128 kez) kullanılan sıfat ise göçmenlere veya eylemlerine yönelik “yasadışı” oldu. Daha detaya inerek milletvekilleri şu kelimeleri sıklıkla kullandı “göçmen(ler)” (84), “işçiler” (72), “çocuklar” (42), “göç edenler” (40), “bireyler” (27), “sığınmacılar” (19), “mülteciler” (17) ve “öğrenciler” (16). Bir sıfat veya isim olarak “yasadışı/suçlu” kelimesi de görece sık (33) kullanıldı. Milletvekilleri ve Hükümetin dizinsel atıfları dışında Biz (İng. Us) Betimlemesi bariz olarak “ben (İng. I)” (606) ve “sahip olmak (İng. Have)” (453) kelimelerinden sonra en sık kullanılan (siyasi) zamir “biz (İng. We)” (451) ile ve bu yasayı özellikle hedef alan “ev sahipleri” (84) ve “işverenler” ile yapıldı.

Daha Fazla Semantik Analiz

Yerel ve genel anlamların semantik analizinde tipik olarak çalışılan söylem özelliklerinden yalnızca birkaçını ele aldık. Bir araştırma projesinin amaçlarına, söylemin türüne, bütüncenin genişliğine ve araştırmacının zamanına veya yetkinlik alanına göre çalışılabilecek birçok anlam veçheleri bulunmaktadır. Örneğin, (mülteci “dalgaları” gibi) metaforların çalışılması göçmen söylemindeki tehdit içerikli zihinsel modeller hakkında bize fikir verebilir. Göç olaylarını farklı genelleme veya özelleştirme seviyelerinde ya da yüksek veya düşük öge boyu (daha belirsiz veya net, her seviyede daha az veya çok detay barındıran) seviyelerinde betimleyebiliriz. Yukarıda gördüğümüz üzere epistemik analiz bilgi birikiminin nasıl ifade edildiğine, ima edildiğine veya önsayıldığına odaklanabilir (Van Dijk 2014).

İdeolojik Analiz

Göç söylemine yönelik özellikle daha eleştirel bir çalışma, aynı zamanda ideolojilerin ifade ediliş biçimleriyle de ilgilenir. İdeolojiler sosyal gruplara yönelik temel sosyal paylaşımli zihinsel temsilleridir: Irkçılar, Irkçılık karşıtları, pasifistler, militaristler, feministler, cinsiyetçiler, neoliberaler, sosyalistler vb. Tipik olarak kutuplaşma temelinde

Kaynakça

- Baker, P. (Der.). (2012). *Contemporary corpus linguistics*. London/New York: Continuum.
- Bañón Hernández, A.M. (2002). *Discurso e inmigración. Propuestas para el análisis de un debate social*. Prólogo de Teun A. van Dijk. Murcia: Universidad de Murcia.
- Blommaert, J., & Verschueren, J. (1998). *Debating diversity. Analysing the discourse of tolerance*. New York: Routledge.
- Croft, W., & Cruse, D. A. (2004). *Cognitive linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Fina, A. (2003). *Identity in narrative. A study of immigrant discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis. The critical study of language*. London/New York: Longman.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972–1977*. New York: Pantheon.
- Fowler, R., Hodge, B., Kress, G., & Trew, T. (1979). *Language and control*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Gee, J. P. (1999). *An introduction to discourse analysis. Theory and method*. New York: Routledge.
- Hart, C. (2015). *Critical discourse analysis and cognitive science. New perspectives on immigration discourse*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hart, C., & Lukes, D. (2007). *Cognitive linguistics in critical discourse analysis: Application and theory*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing
- Henry, F., & Tator, C. (2002). *Discourses of domination. Racial bias in the Canadian English- language press*. Toronto: University of Toronto Press.
- Hill, J. H. (2008). *The everyday language of white racism*. Malden: Blackwell Pub.
- Jäger, S. (1992). *BrandSätze. Rassismus im Alltag*. ('Brandsätze' – inflammatory sentences/fire- bombs. Racism in everyday life) (DISS-Studien). Duisburg: DISS.
- Jiwani, Y. (2006). *Discourses of denial. Mediations of race, gender, and violence*. Vancouver: UBC Press.

- Van Dijk, T. A. (1991). *Racism and the press*. London: Routledge.
- Van Dijk, T. A. (1993). *Elite discourse and racism*. Newbury Park: Sage Publications.
- Van Dijk, T. A. (2008a). *Discourse and context. A sociocognitive approach*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Van Dijk, T. A. (2008b). *Discourse and power*. Basingstoke/New York: Palgrave Macmillan.
- Van Dijk, T. A. (2009a). *Society and discourse. How social contexts influence text and talk*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Van Dijk, T. A. (Der.). (2009b). *Racism and discourse in Latin America*. Lanham: Lexington Books.
- Van Dijk, T. A. (Der.). (2011). *Discourse studies. A multidisciplinary introduction* (New, one-volume edition). London: Sage.
- Van Dijk, T. A. (2014). *Discourse and knowledge. A sociocognitive approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Dijk, T. A. (2015a). Critical discourse analysis. *Handbook of discourse analysis* içinde D. Tannen, H. Hamilton, & D. Schiffrin (Der.), (2. basım, 2 cilt., ss. 466–485). Chichester: Wiley Blackwell.
- Van Dijk, T. A. (2015b). Critical discourse studies; a sociocognitive approach. *Methods of critical discourse analysis* içinde, R. Wodak & M. Meyer (Der.), (3. basım., ss. 63–85). London: Sage. 2015.
- Van Dijk, T. A., & Kintsch, W. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. New York/Toronto: Academic.
- Van Eemeren, F. H. (2014). *Handbook of argumentation theory*. New York: Springer.
- Van Leeuwen, T. J. (1996). *The representation of social actors*. In C. R. Caldas-Coulthard & M. Coulthard (Der.), *Texts and practices: Readings in critical discourse analysis* (pp. 32–70). London: Routledge.
- Wetherell, M., & Potter, J. (1992). *Mapping the language of racism: Discourse and the legitimation of exploitation*. New York: Columbia University Press.
- Wodak, R. (2015). *The politics of fear. What right-wing discourses mean*. London: Sage.

Dijital Göç Araştırması Yapmak: Yeni Bir Araştırma Odağı için Metodolojik Değerlendirmeler

Koen Leurs and Madhuri Prabhakar

14.1 Giriş: Dijital Çağda Göçü Araştırmak

“Elektronik iletişim araçları ve kitlesel göç günümüzün dünyasına damga vurmuş durumda”; bu teşhis yirmi yıl önce Arjun Appadurai tarafından yapıldı (1996, s. 4). Avrupa’da ve ötesinde bu gözlem giderek daha da kabul gördü. Medya ve iletişim teknolojileri tarihsel olarak göçmenlerin hayatlarında elzem bir role sahip olmuştur. Göçmenlerin ulusötesi ağları mektuplar, gazeteler, radyo, uydu televizyonu ve telefon aracılığıyla nasıl sürdürdükleri tarihsel akışta oldukça iyi belgelenmiştir. Fakat son yıllarda göçün ve dijital ağlanmanın hem ölçeği hem de biçimleri köklü bir biçimde değişmiştir (Örn. Georgiou 2006; Madianou ve Miller 2012). Göç, bir insanın karşılaşabileceği ve teknolojinin sihirli bir şekilde çözemeyeceği en zorlu yaşam deneyimi olarak kalmaya devam etse de Bilgi ve İletişim Teknolojileri’nin (BİT) küresel ölçekte her geçen gün daha çok benimsenmesi göç dinamiklerinin bir kısmını değiştirdi. Bu değişim çift yönlü; buna, hükümetlerin tepeden inme sınır kontrolleri ve devlet otoritelerinin gözetleme ve göç yönetimi için dijital teknolojilere artan güveni de dahil. İkincisi, akıllı telefonlar, sosyal medya platformları ve uygulamalar göçmenler tarafından iletişim, duygu yönetimi, kültürlerarası ilişkiler, kimlik edinme, katılım, siyasi protesto ve göçmen dövizleri [*remittances*] göndermek ya da almak dahil olmak üzere pek çok amaçla bilgiye, kaynaklara ve haberlere erişimin yeni kanalları olarak kullanılıyor. Göç alanındaki, BİT’in yayılmasıyla da bir arada gerçekleşen hızlı gelişmeler kayda değer kuramsal, metodolojik ve etik zorluklar ortaya çıkarıyor. Biz de bu bölümde, dijital göç çalışmalarının yükselen araştırma odağındaki metodolojik meseleleri ele alıyoruz.

Göç ve BİT’de emsalsiz bir büyüme söz konusu ve bu ikisi birbirini giderek daha fazla etkiliyor. 2017 sonu itibarıyla expat [*ex-patriate*] sayısının 56,8 milyona eriştiği tahmin edilirken (Finaccord 2014), 2015’te küresel ölçekte 65 milyondan fazla insanın zorla yerinden edildiği kayda geçildi (UNHCR 2016). Hem gönüllü hem de zorunlu

çoğu zorunlu göçmen için de söz konusu olduğu gibi, kentlerde yaşayan mülteci hanelerinin üçte ikisinden daha fazlasının internete bağlanabilen telefonlarının olduğunu tahmin ediyor (2016, s. 14). Avrupa'nın tamamında Suriyeliler "mülteciler için gezi rehberi" işlevi gördüğü öne sürülen Facebook grupları ve sayfalar kurmuş durumda. "هنا هولندا" (Suriyelilerin Hollandası, yaklaşık 82.000 beğeni) gibi Facebook sayfaları ile "البيت السوري" (Alman Suriyeliler Evi, 44.000 beğeni) ve "دليل السوريين الاحرار في السويد" (Liberal Suriyeliler rehberi İsveç, 11.000 üye) gibi Facebook grupları söylentileri bertaraf etmek, gündelik dil öğrenimi ve misafir toplumun üyeleriyle etkileşime geçmek açısından yüksek önem taşıyan dijital diaspora toplulukları olarak beliriyor (Dekker vd. 2018). Yine de bunun gibi dijital pratiklerin, potansiyel sosyalleşmeyi, entegrasyonu, bağ ve köprü kuran sermayeyi, seslerinin yükselmesiyle güçlenmeyi ve bilgi ihtiyaçlarını nasıl kolaylaştırabileceğine ya da nasıl potansiyel güçsüzleşmeyle, tecritle veya ayrımla sonuçlanabileceğine dair pek az fikir ve ampirik çalışma bulunuyor.

Zorunlu göç ve BİT'ler ile ilgili literatür fazlasıyla nadir; bağlantılı göçmenler hakkında çalışmalara yönelik yöntemleri ele alan yayın ise hiç bulunmuyor. Aslında dijital ve e-diaspora gibi kavramlar daha kuvvetle kuramlaştırılırken "özellikle medya ve iletişim alanındaki diaspora araştırmalarında literatür, metodolojik meselelere çok daha az yöneliyor" (Smets 2018). Bu sebeple bu bölüm nasıl dijital göç çalışmaları yapabileceğimize dair bir bakış sunuyor. Biz, bir sosyal adalet perspektifinden yanayız; yani, adil olmayan güç ilişkilerini belgelemek ve bunlara karşı gelmek için eleştirel kuramın ve ampirik verinin önemini benimsiyoruz. Özgürleştirici bir başlangıç noktası olarak "göçmenler değişimin dijital öznelidir" şiarının peşindeyiz (Borkert vd. 2018). Coğrafya, toplumsal cinsiyet, yaş, sınıf, ırk, uyruk ve nesil eksenleri boyunca süregiden dijital bölünmeler erişim, mülkiyet ve kullanımı eşitsiz şekillendirse de göçmenlerin konumlanmış gündelik deneyimleri toplumsal değişimi getirmek açısından elzem. Örneğin, dijital göç araştırmacıları, mültecileri kültürel anlamda yetersiz ve ileri teknolojileri idare etme becerisinden yoksun olarak çizen başat kalıpyargılara karşı çıkmak için gayet donanımlılar (O'Malley 2015).

Yeni yükselen bir alana giriş olarak amaçlanan bu bölüm, çeşitli disiplinlere yayılan geniş bir kaynakça sunuyor. Tartışmamızı, yol gösterici olması açısından, sosyal adalete bağlılığa yer açabilecek şekilde, Avrupa'da göç üzerine dijital araştırma yapmanın yöntemlerine odaklıyoruz. Hem kalburüstü göçmenlerle hem de mülteciler gibi marjinalleştirilmiş göçmenlerle çalışırken çevrimiçi ya da çevrimdışı güç hiyerarşilerine dikkat etmeyen dijital göç çalışmalarının bir geleceği olmadığını düşünüyoruz. Savımızı şöyle yapılandırıyoruz: Aşağıda öncelikle yeni yükselen bu araştırma alanına yönelik bir açıklama sunuyoruz. Candidatu ve diğerlerine (2018) dayanarak alanı üç paradigma arasında ayrıştırarak haritalandırıyoruz; (1) siber alanda göçmenler, (2) gündelik

Tablo 14.1 Dijital göç çalışmaları paradigmaları

Paradigmalar	Örnek çalışmalar	Kuramsal çerçeveler	Metodolojik yaklaşımlar	Değerleri	Eleştirileri
I. Dijital medya merkezli siber kültür çalışmaları yaklaşımı: Siber alanda göçmenler	Markham (1998)	Siber alan	Söylem analizini de sanal etnografiyi de içeren beşeri bilimsel / hermenötik yöntemler	Öncü, plan belirleyici, sanal etnografinin ve siber araştırma etiğinin geliştirilmesi	Ütopycı, kutlamacı, bağlamsal farkındalık noksanlığı
	Gajjala (2004)	Siber kültür			
	Everett (2009)	Siber topluluklar			
	Bernal (2014)				
	Frouws vd. (2016)				
II. Dijital olmayan medya merkezli etnografik yaklaşım: Gündelik dijital göçmen yaşamı	Miller ve Slater (2000)	Aracılık ve medyalaştırma	İnternet öncesi var olan sosyal bilimsel yöntemler: Etnografi, Katılımcı gözlem, mülakat	Bağlamsal duyarlılık: Maddi, sosyal, simgesel, ekonomik ve duygusal farkındalık	Betimsel, dar ölçekli, tikelci
	Georgiou (2006)	Gündelik partikler			
	Madianou ve Miller (2012)	Çevrimiçine gömülü çevrimdışı			
	Zijlstra ve Van Liempt (2017)				
III. Dijital medya merkezli dijital yaklaşım: Veri olarak göçmenler	Diminescu (2008)	Aktör ağ kuramı yeni materyalizm, posthümanizm	Dijital yöntemler; 'dijital doğumlu' veri temelli yaklaşımlar	Veri temelli, mecra belirginliği, platformlar arası analiz	Düz ontoloji, özgürleşmeci ideallerden yoksun; etik soru işaretleri ve gizlilik endişeleri
	Koka ve Rogers (2017)				
	Messias vd. (2016)				
	Sharma ve Booker (2017)				

Candidatu vd.'den (2018) uyarlanmıştır.

paylaşımların ekran görüntüleriyle desteklediler. Özetle, bu öncü paradigma yenilikçi bir şekilde göçmenlerin dijital kültürel üretimini ön plana alıyor. Ek olarak siber kelimesi demodeleşmiş olsa da bu alandaki bilim insanları dijital kimliklerin inşasına dikkat çekmeye ve sanal etnografi ile siber etik araştırma pratiklerini daha da geliştirmeye devam ediyorlar.

14.2.2 Paradigma II: Göçmenlerin Gündelik Dijital Yaşamı

İlk paradigmanın tersine, ikinci paradigma çevrimiçi-çevrimdışı ilişkilerini temel analiz birimi olarak ele aldığından, dijital medya merkezli değil. Bu yoldaki bilim insanları dijital pratikleri başlangıç noktası almaktansa, fiziksel mekanlardaki saha çalışmasını dijital aracılı pratiklerin gözlemiyle birleştiriyorlar. Trinidadlılar arasında internet kullanımı üzerine olan çalışmalarında Miller ve Slater, “İnternete gitmek istiyorsanız, oradan başlamayın” diye meşhur bir not düşerler (2000, s. 5). Bu iki yazar, araştırmalarına internetten başlamak yerine, cinsellik, din ve ticaretten kişisel ilişkilere kadar birçok konuda Trinidad’daki internet kafeler, iş yerleri, orta sınıf evler ve işgal evleri dahil olmak üzere çeşitli ortamlarda ve yurtdışında yaşayan Trinidadlıların ziyaret ettiği websiteleri, e-postalar ve sohbet sitelerinde etnografik çalışma yürüttüler. Georgiou, New York ve Londra’da yarı yapılandırılmış görüşmeler, yarı yapılandırılmış tartışmalar yürüterek ve kafelerde, klüplerde, okullarda ve toplum merkezlerinde gözlem yaparak ve görsel medya materyalleri toplayarak Kıbrıs Rum diasporasının kimlik inşasında medyanın rolünü inceledi. Georgiou, bu araştırmasıyla, göçmenlerin medya tüketiminin, ancak daha geniş sosyal, mekânsal ve zamansal bağlam içine yerleştirilerek ev içi, kamusal, kentsel ve ulusötesi bağlantıları da dahil eden gündelik alanların bir parçası olarak anlaşılabilirliğini gösterdi (2006). Madianou ve Miller (2012) benzer bir çok sahalı etnografik yaklaşım benimseyerek Londra ve Cambridge’deki Filipinli anneler ile Manila ve Filipinler’deki diğer yerlerde yaşayan çocuklarının uzun süreli ayrılıkları sırasında iletişim araçlarının rolünü çalıştılar. Birleşik Krallık ve Filipinler’deki anne ve çocukları gözlemleyip onlarla görüşmeler yaparak “geride bıraktıkları çocuklar” a “uzaktan annelik” yapan göçmen kadınlar arasındaki aracılendirilmiş ilişkinin anlaşılması açısından “medya kullanımı için insan bağlamı” nı tanımanın elzem önemini savundular (Madianou ve Miller 2012, s. 2–3). Son zamanlarda, maddi ve cisimleşmiş deneyimlerin, pratiklerin ve daha geniş sosyal dünyalarımızın bir özelliği olarak dijital medyayı anlamayı hedefleyen araştırma yaklaşımları, “dijital etnografi” (Pink vd. 2016a) ve “dijital sosyolojiler” i (Gregory vd. 2017) de içeren farklı metodolojik aygıtlar geliştirdiler. Bu girişimler, “kimse tamamen dijital bir hayat sürmez” (Miller ve Horst 2012, s. 16) şiarını ve teknolojilerin, medyanın ve internetin gündelik sosyal yaşamdan azade bir şekilde var olmayıp gündelik sosyal yaşamı şekillendirdiği ve bununla

açık kaynaklı ağ görselleştirme aracı olan *Gephi*'yi⁵⁰ oluşturmanın yanı sıra hem derleme [*corpus*] yönelik interaktif grafik görselleştirmeler sunuyor hem de araştırma esnasında toplanan metin, video, görüşmeler gibi ampirik nitel açık ham verileri arşivliyorlar. Kok ve Rogers (2017) yerel alan arama motorlarında (google.co.uk, .nl, .co, .ke, .se, .dk, .no, .ca ve .com) Somali diasporasıyla ilişkili anahtar kelimeleri aratarak arama sonuçlarını bir ağ görselleştirme aracı olan *IssueCrawler*'a⁵¹ aktardılar. Ayrıca arama kutusunda Facebook'u da kendilerini Somali grupları olarak tanımlayan sayfalara erişmek için taradılar; arama sonuçlarında beliren sayfaları “beğen”erek Facebook arama aracı olan *Netvizz*⁵² vasıtasıyla bu sayfalarda veri elde ettiler. İrdeledikleri veri temelinde Somalili diasporasının dijital pratiklerinin “küyerelleşme ötesi”nin [*transglocalization*] yeni çoklu saha içeren süreci olarak işlediğini ileri sürdüler (Kok ve Rogers 2017, s. 23). Messias vd. (2016), benzer şekilde web verisinden nicel örüntü saptayarak, bu örnekte 22.578.898 coğrafi olarak kodlanmış Google+ sosyal medya profilinin “yaşanılan yerler” kısmını tarayarak “yeni uluslararası göç kuramları” geliştirdiler. Sharma ve Brooker ise Twitter'daki ırkçı ve göçmen karşıtı paylaşımlar üzerine yaptıkları çalışmalarında “insan (sosyal medya kullanıcıları), sosyal olgu (ırk ve ırkçılık) ve insan olmayan (dijital teknolojiler ve aygıtlar)” arasındaki ilişkileri çözmek amacıyla “asembraj” (İng. “*assemblage*”) kavramını kullanırlar (Sharma ve Booker 2017, s. 464). Sharma ve Booker, Twitter verisi ile sosyal bilim araştırması yapmak için geliştirilen ve metodolojik bir araç olan Chorus'tan⁵³ faydalanıyorlar. (Brooker vd. 2016). Özetle, bu paradigma göç araştırmacılarını, kullanıcılar tarafından üretilen sayısal veriyi toplamak için yeni araç ve teknikleri değerlendirmeye davet ediyor. Bu paradigmadan, dijital pratiklerin birbirinden farklı dijital ortamlarda gerçekleştiğini de öğreniyoruz. Yani mecranın özgülüğüne dikkat etmemiz gerekiyor; örneğin Facebook'un sağlayıcı olanakları, normları ve kullanımları nedir ve bunlar Twitter, Instagram, bloglar ve tartışma forumları gibi platformlardan nasıl farklılaşır? Dijital göç çalışmalarını üç paradigma dahilinde haritalandırdığımızı göre, aşağıda pratikte dijital göç çalışmalarının nasıl yürütülebileceğine dair görüşlerimizi sunuyoruz. Bu amaç doğrultusunda ilişkisellik, uyum sağlayabilirlik ve özen etiğinden oluşan araştırma ilkelerini önermek için sosyal adalet yönelimli modelimizden yararlanıyoruz. Bu ilkeler sırasıyla siber alanda göçmenler, göçmenlerin gündelik dijital yaşamı ve veri olarak göçmenler paradigmasını işlevsel hale getirmek için yönergeler sunuyor.

51 <https://www.issuecrawler.net/>

52 <https://apps.facebook.com/netvizz/>

53 <http://chorusanalytics.co.uk/>

İlişkiselik

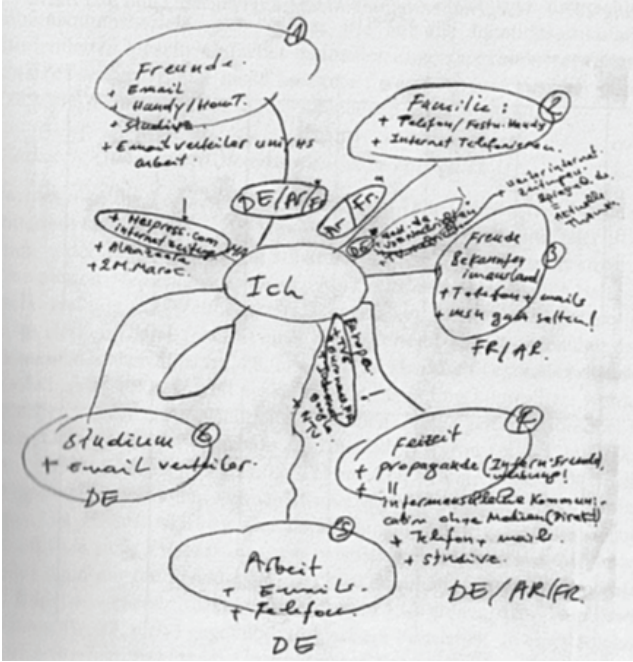
Medya ve göç alanındaki yayınlar, genelde dijital diaspora oluşumunun dinamik sürecini zamanda ve mekânda sabitleyen anlık görüntüler sunuyor. Fakat yerel kültürlerarası ilişkiler ve ulusötesi diaspora oluşumu daima devam ediyor. Bağlantılı göçmenler çevrimiçi ve çevrimdışı bağlamlarda, farklı alanlara yayılarak, platformlar, topluluklar ve sınırlar arasında, ulusalcılık, ırk, toplumsal cinsiyet, yaş, sınıf ve din tarafından şekillenen, imkân yaratan ve kısıtlayan güç ilişkilerinin kesişimlerinde konumlanırlar (Leurs ve Ponzanesi 2018). Birinci paradigmaya (siber alanda göçmenler) cevaben, araştırmalarımızda göçmen bağlantırlık pratiklerinin nasıl çoğu zaman çelişkili ve daima süreçsel ve birbiriyle ilintili ortaya çıktığına dair daha fazla hassasiyet geliştirebilmek için ilişkiselliği birinci ilke olarak öneriyoruz.

Dijital göç çalışmaları, bir yandan dijital aracılığın özgüllüğünü hesaba katarken diğer yandan da bunun tanımı gereği daha geniş beşerî süreçlere bağlı olduğunu göz önünde bulundurmalılar. Kavramsal olarak “M.E.A.L.S.” kuramsal mihenk taşları bu ilkeyi daha da geliştirmeye yardımcıdır (Losh 2015): dijital teknolojiler aşkın değil, *maddidir* (material); bedenden ayrılmış değil, *beden bulmuş* haldedir (embodied); nötr değildir, *duygulanımsal* (affective) tepkileri uyandırır; verimli ve emek tasarruflu değildir; *emek* (labour) gerektirir; evrensel değildir, belirgin bir biçimde *konumlanmıştır* (situated). Özellikle de göçmenlerin durumunda, insanlar ve dijitalite arasındaki ilişkiye dair diyalektik bir anlayış, bağlantılı göçmenlerin nasıl daima eş zamanlı “*kuşatılma*” [*encapsulation*], sınırlı bir diaspora topluluğunun diğer üyeleriyle beraber kolektif bir kimlik hissini koruma ve “kozmpolitanizm” (yani, kendinden başka topluluklarla etkileşime geçerek yerel kültürlerarası farklılıkları birbirine bağlama) süreçlerini içeren bir sürekliliğe dahil olduklarına dikkatimizi çeker (Christensen ve Jansson 2014). Kesin olarak ifade etmek gerekirse, göç araştırmacıları sıklıkla ulusötesiciliğe odaklanırken örneğin coğrafyacılar, etnik ve ırksal çalışmalar ile kent çalışmaları yürüten araştırmacılar yerel kozmpolitanizmleri çalışırlar. Fakat ulusötesiciliği göçmenlerin yerel kültürel çeşitlilikle nasıl ilişkilendiğine yönelik hassasiyetle beraber odaklanmak elzemdir (Leurs ve Ponzanesi 2018). Metodolojik ifadeyle, ilişkisellik ilkesi, nitel ve nicel verinin birlikte kullanılması yoluyla işlevsel hale getirilebilir –çok sahalı ve çok zamanlı [*multi-temporal*] etnografik araştırmayı, dijital platformlar arasında araştırmayla birleştirerek farklı fiziksel konumları olası giriş noktaları olarak ele alması gibi.

Öncelikle, nitel ve nicel veriyi birlikte kullanmaya yönelik bir ilişkiyel yaklaşım örneği verelim: Gillespie vd. (2016), *Mapping Refugee Media Journeys* [Mültecilerin Medya Yolculuklarını Haritalandırmak] isimli ufuk açıcı projeleri için Suriyeli ve Iraklı mülteciler ile Avrupa’ya yolculukları sırasındaki sosyal medya ve akıllı telefon kullanımları üzerine görüşmeler yaptılar ve bu bulguları Facebook grupları ve Twitter

ağlarına yönelik nicel sosyal ağ analizi ile birleştirdiler. İkinci olarak, dijital göçün, nasıl aynı anda hem faillik hem de güçsüzleştirilme [*disempowerment*] ile ilgili olduğunu açıklamaya yönelik bir örnek verebiliriz: Çalışmalar genelde diasporaların, endişelerini duyurarak, savunuculuk gruplarını finansal açıdan destekleyerek, insan haklarına yönelik kayıtları ortaya koyarak ve mezalimleri belgelendirerek memleketlerindeki rejimlere meydan okumak için nasıl BİT'leri kullandığını öne çıkarmaktadır (örn. Koinova 2010). Fakat araştırmacılar dijital medya merkezli olmayan olgular ile karmaşıklıkları ve tezatları da açıklamak zorundadır. BİT'ler sadece itirazlara yönelik araçlar sunmaz. Moss'un yakın zamanda gerçekleştirdiği araştırması otoriterizmin de "dijital yolla sağlanmış ulusötesi baskı"nın ağırlanmış bir gücü olduğunu göstermiştir; mesela Suriye diasporası örneğinde, ABD'ye ve Birleşik Krallık'a kaçan rejim karşıtı eylemciler "ağırlanmış bir otoriteryanizm" [*networked authoritarianism*] deneyimler ve Esad yanlısı rejimin dijital mevcudiyeti sonucu kendilerini çevrimiçinde sansürleme mecburiyeti hissederler (Moss 2016, s. 13). Göçmenlerdeki deneyimleri detaylandırmak için Moss ulusötesi eylemcilerle Skype üzerinden ve çevrimdışı ortamlarda yüz yüze görüşmeler yürütmüş ve onların göç öncesi ve sonrası devlet baskısı deneyimleri ile BİT'leri kullanarak kendilerini kamusal alanda eylemci olarak tanımlayıp tanımlamama kararlarını ele almıştır.

Üçüncüsü, zamanlar ve mekânlar arası çalışmalara yönelik ilişkisel yaklaşım doğrusal değildir ve karşılaştırmalıdır: Örneğin Donà, Londra'daki Rwandalılar ile başlattığı çalışmasını daha sonra Brüksel, Togo ve Uganda'ya genişletmiştir (2014). Rwanda'da hükümet destekli *ingando* (dayanışma kampları) ve "itorero" (kültürel okullar) dinamiklerini gözlemledi. Ayrıca, Değişim için Rwandalı Gençlik (Rwandan Youth for Change, RY4C), Rwanda Genç Yurtseverler/B.K. (Rwanda Youth Patriots/UK) ve Rwandalı Genç Bilgi Topluluğu Örgütü (Rwandan Youth Information Community Organization, rYico.org) gibi inisiyatiflerin sitelerinde ve Facebook sayfalarındaki paylaşımlarını inceleyerek "dijital etnografik e-ulusötesicilik" [*netnographic e-transnationalism*] olarak adlandırdığı yönteme girişti. Dördüncü olarak, çevrimiçi ve çevrimdışı dinamiklere yönelik ilişkisel bir yaklaşım, Zijlstra ve Van Liempt Fourth'un güzergâh etnografisiyle [*trajectory ethnography*] örneklendirilebilir: Avrupa'nın Kuzeybatı Avrupa tarafındaki sınır bölgelerinden başlayarak düzensiz göçmenlerin sınır geçişi ve ilerleme yolculuklarına yönelik görüşmelerinde, çevrimiçi ve çevrimdışı gözlemleri beraber ele aldılar (2017). Beşincisi, göçmen bağlanırlığını şekillendiren paydaşlara yönelik ilişkisel bağlantılı bir anlayış önemlidir. Örneğin Gordano Peile, göçmen bağlanırlığının politik ekonomisini çalışmıştır (2013). Peile, yaptığı derinlemesine görüşmelerden yola çıkarak dar gelirli Faslı ve Ekvadorlu göçmenlerin anlatılarını göçmen müşterilere odaklanan beş telekomünikasyon sağlayıcısının satış sözcülerinin anlatılarıyla karşılaştırdı. Son olarak, çeşitli medya platformlarının sağlayıcılıklarını

Şekil 14.1 Ilias'ın ağ haritası, 11 Aralık 2008 (Hepp vd. 2011, s. 227)

(1) ağ haritaları: bireysel iletişim ağlarının kalem kâğıt ile çizimi; (2) iki haftalık medya günlükleri ve (3) araştırma katılımcıları tarafından paylaşılan materyaller ile özel ve kamusal medya kullanım yerlerinin fotoğrafları (2011).

Örneğin, Şekil 14.1, 28 yaşındaki Alman-Faslı bir genç olan Ilias'ın benlik ağ haritasını gösteriyor. Haritalandırma egzersiziyle şu bağlantılılık pratikleri hakkında belirli öngörüler ediniyoruz: Ilias (1) e-postasıyla cep telefonunu birleştirerek arkadaşlarına Almanca, Arapça ve Fransızca dillerde bağlanıyor; (2) ailesiyle Arapça ve Fransızca dillerinde konuşmak için telefon ve IP üzerinden sesli sohbetle (Skype); (3) diasporada yaşayan arkadaşlarıyla mesajlaşmak için telefon, e-posta ve anlık mesajlaşma kullanıyor; (4) eğlence amaçlı tüketim için Almanca, Arapça ve Fransızca'yı birlikte kullanıyor ve (5–6) iş yerinde ve üniversitede aramalar ve e-postalaşma için Almanca kullanıyor. Böyle elle çizilmiş betimsel haritalar bağlantılı göçmenlerin oynadığı çeşitli rolleri nitelendirmede oldukça faydalı olabiliyor; bunlara, örneğin “ekonomik”, “sosyal” veya “kültürel sermaye”nin (Bourdieu 1986) de içinde olduğu kaynakların hangilerine erişip erişemediklerini değerlendirmek de dahil. Haritalar, Ilias'ın yerel ve ulusal seviyedeki farklılığı nasıl birleştirdiğini gördüğümüz üzere, kozmopolitanlaşma süreçleriyle beraber Almanya'daki ve diğer ülkelerdeki Faslı diasporanın içindeki kuşatılma derecesi hakkında da bizi bilgilendiriyor.

Kişi listeleri de (örneğin cep telefonundaki veya sosyal medyadaki arkadaş listeleri)

olanak sağlıyor. Böylelikle arkadaşlık ağ görselleştirmeleri ulusötesi, ulusal ve yerel ağlanma pratiklerine yönelik düşünceleri ortaya çıkarmaya yarıyor. En üstteki iki küme ve sağ üstteki küme, Gabriel’in Londra’daki okul arkadaşları; bu kümeler onun mahallesinde ve okulunda çoklu ırksal oluşumu hakkındaki düşüncelerini tetikliyor.

Sağ alttaki küme, Londra’daki ailesini ve Malawi ile Güney Afrika’da yaşayan babasıyla kız kardeşlerini içeriyor. “Bir modda yaşıyormuşum ve sonra başka insanlar başka bir dünyada yaşıyormuş ve bu iki dünya arasında büyük kocaman bir boşluk varmış gibi”. Gabriel Skype, Viber, WhatsApp ve Facebook kullanarak temasta kalıyor ve düşüncelerini şöyle aktarıyor: “Bir nevi sen onların dünyasındasın ve nihayet onları görebilir, onlarla konuşabilir ve onların seslerini duyabilirsin ve diğer başka şeyler gibi. Yani aslında oldukça iyi”. Sol alttaki iki küme de önemli: “Bütün Avrupa kıtasından arkadaşlarım var. Madagaskar, Mauritius ve adaları bilirsiniz ve her yerden”. Ulusötesi bağlantırlık yalnızca Skype, e-posta veya çağrı ile dönmüyor; örneğin Gabriel, X-Box konsolunu kullanarak hem yereldeki hem de bağlantı iyiye Güney Afrika ve Malawi’deki arkadaşlarıyla çoklu oyuncu içeren oyunlar oynuyor (“bağlanırsa bazen, çünkü bazen bağlanıyor, bazen de bağlanmıyor”). Bu son ampirik örnek bir “polimedya” ortamında (Madianou ve Miller 2012), özgül iletişim sağlayıcılıkları olan platformların amaçlanmamış kullanımlara göre de uyarlandığına işaret ediyor. Haliyle, ampirik nitel saha araştırmasına girişmeden önce bütün olası dijital pratikleri öngörme ihtimali oldukça düşük ve biz, dijital göç araştırmacılarına, beklenmeyen sonuçlar için odayı terk etmelerini tavsiye ediyoruz.

Özen Etiği

Paradigma 3’e (veri olarak göçmenler) cevaben, dijital göç çalışmalarının, araştırma etiğine dair derinlikli bir yeniden değerlendirme talep etmesinde ısrarcıyız. Örneğin dijital pratikler giderek veri perspektifi aracılığıyla anlaşılır hale geldiğinden, sayısal yaklaşımlar genelde idealleştiriliyor. Yeni imtiyazlı bir bilgi üretimi türü olan Büyük Veri, nitel veri yaklaşımlarına kıyasla nicel veri yaklaşımlarını yüceltiyor. Örneğin, Halfpenny ve Proctor (2015) “e-yöntemler”in ve “e-araştırma”nın hem “elektronik” hem de “geliştirilmiş” araştırma yöntemlerini nasıl belirlediğini ortaya koyuyor. Büyük Veri yöntemlerinin ve verileştirmesinin “nesnel”liğini kabul etmeden evvel, veri odaklı teknoloji ile insan deneyiminin birbirlerini karşılıklı oluşturduklarını akılda tutmak gerek. “E-yöntemler” ve “e-araştırma” yöntemleri daima kültürün aracılık ettiği yöntemlerdir ve bu yöntemler, örneğin araştırmacının tercihlerinde ve veri çekmeyi, temizlemeyi, sıralamayı ve analizini bir şekilde değil de öteki şekilde yapan araçlarda görünür olan kültürel önyargılardan ve ayrımcılıklardan muaf değildir. Müdahalesiz gözlem vaadi ve bu açıdan “büyük” veri toplanması bizi tersine inandırsa da dijital pratiklere yönelik bilgi üretimi daima açıkça konumlanmış, taraflı ve daha önceki çerçeve ve bilgilerle

olduklarını iddia edebilseler de Kok ve Rogers'ın çalışması için bu geçerli değildir çünkü Facebook verisi toplamak için önce Facebook'taki Somali topluluk gruplarını "beğen"meleri gerekmiştir. Buna karşın, bu araştırmacılar veri toplama prosedürlerinin etik yansımalarını tartışmamıştır. Okur, araştırmacıların bu çalışmayı yürütmek için bir araştırma hesabı mı açtıklarını yoksa kendi kişisel Facebook hesaplarını mı kullandıklarını bilmemektedir. Ayrıca bu gruplarda kendi mevcudiyetlerini araştırmacı olarak belirtip belirtmediklerini de bilmiyoruz. Ek olarak yukarıdaki kısımda tartıştığımız üzere, ilk yazar genç Londralılarla Facebook arkadaşlık diyagramları yapmak için Touchgraph uygulamasını kullanmıştır. Fakat Facebook 2015 baharında veri çekimi ve yeniden kullanımı politikalarında ve Uygulama Programlama Arayüzü'nde değişiklik yaptıktan sonra Touchgraph kullanımdan kaldırılmıştır. Dijital platformların değişken doğası bizim araştırmacılar olarak sorumlu olma ve tekrarlanabilirliği sağlama görevlerimizle ilgili soru işaretleri çikarmaktadır.

Nitel araştırmacılar, araştırma katılımcıları ile her zaman karmaşık ilişkilere girerler çünkü araştırmacı-araştırılan ilişkisi genelde eşit bir ilişki değildir; hiyerarşiktir (Bkz. Bu kitapta Iosofidis'in yazdığı Bölüm 6 ve Van Liempt ile Bilger'in yazdığı 15. Bölüm). Dijital yöntemler bedenden ayrılmış, mesafeli ve bağlamatsız gibi gözükse de biz, dijital göç çalışmaları araştırmacıları bu dinamiklere yönelik dikkatimizi korumalıyız. Araştırmacılar olarak karmaşık konumumuza ve daha geniş araştırma döngüsüne yönelik bir düşünömsellik, hassasiyet ve sorumluluk hissine erişmek için özen etiği ilkesini öneriyoruz. Dikkatlilik, sorumluluk ve yetkinlik etrafında dönen feminist özen etiğine dayanarak (Tronto 1994), dikkati dijital göç çalışmaları araştırmacıları ile araştırılan göçmenler ve onların dijital pratikleri arasındaki duyarlı ilişkiye yönelik ihtiyaca yöneliyoruz. Yukarıda bahsedildiği üzere, dijital platformlar aynı zamanda gerçek insan önelere has tahakküm ve uçurumlar tarafından nitelenir. Özen etiği, biz insanların içkin olarak duyarlı, ilişkisel varlıklar olduğumuz ve insani koşulun bir karşılıklı bağıllık olduğu öncülüyle başlar (Barnes 2012). Araştırmacı olarak tüm araştırma döngüsü boyunca bu ilke canlı tutulmalıdır. Bu, yalnızca araştırmamızın sorumluluğunu üstlenmeyi değil, aynı zamanda araştırmamızın araştırılan özne veya gruplardaki akıbetini göz önünde bulundurmaya da içerir (Leurs 2017, ayrıca bu kitapta Fedjuk ve Zentai'nin yazdığı 10. Bölüm). Bu, özellikle de ayrımcılık ve ırkçılığa maruz kalan göçmenler ve yüksek düzeyde kırılğan yaşamlar sürdüren zorunlu ve kayıtsız göçmenler için elzemdir. Bir özen etiğini harekete geçirirken, biz dijital göç araştırmacıları, araştırma katılımcılarımız karşısında bedensizleşmiş [*disembodied*], mesafeli veya alakasız kalmamalıyız. Örneğin, teoride Zijlstra ve Van Liempt, hassas durumdaki zorunlu göçmenlerle yaptıkları çalışmada ekranlarının ardına gizlenip dijital gözleme girişebilirlerdi ama bunun yerine katılımcılarıyla telefon, giysi ve bir çatının yanı sıra seyahat yolları ve istikametlerini de paylaştılar (2017, s. 179). Katılımcılarla eşitsiz ilişkileri idare etmenin mükemmel bir

tasarımlarımızı, araştırma öznelerinin kişisel ve jeopolitik bağlamlarına uyarlayarak araştırma öznelerine gereken özeni nasıl gösterebiliriz? Biz araştırmacılar sürekli değişen üçüncü taraf araçlarına rahatlıkla güvenmeli miyiz yoksa kendi araçlarımızı mı üretmeliyiz? Göçmenleri tarihsellikten yoksun homojen bir grup olarak değil de dinamik heterojen insanların bir araya gelmesi olarak temsil etmek için dijital veriden yararlandığımızdan nasıl emin olabiliriz? Failliği, yeterlilikleri ve tezat deneyim ve perspektifleri görünür kılmak için “büyük” ve “küçük” veriyi nasıl birleştirebiliriz? Sosyal adalet için dijital göç çalışmaları pratikte neye tekabül eder? Bizim dijital göç çalışmalarımız kırılgan durumları, hassasiyet durumlarını ve itaat durumlarını belgeleyip iyileştirebiliyor mu yoksa bu durumları daha da mı körüklüyor?

14.3 Sonuç

Dijital göç çalışmaları göç ve dijital bağlanırlık arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik yeni ortaya çıkan bir araştırma odağıdır. “Birlikte biri diğerini gerektiren Janus yüzü dönemimizin bir özelliği”ni oluştururlar. Naficy’nin (2007, s. xiv) ifadesiyle, “taşıma araçları genellikle bizi başka diyarlara götürür”ken “iletişim medyası bizi hem evvelki yerlerle hem de yeni yer ve zamanlarla tekrar bağlar” ve bu “yeni ihtimalleri yeniden tahayyül etmek için” önemlidir. Günümüz kültürel küreselleşmesinin bu iki temel süreci özellikle de Avrupa bağlamında daha kapsamlı bir incelemeyi gerektirir. Avrupa’da Brexit oylaması, ABD’de Trump’ın seçilmesi, çoğunluğu Müslüman olan ülkelerden göçmenlere yönelik seyahat yasakları ve tabii ki sözde “Avrupa Mülteci Krizi” sonucunda, Avrupa şu anda dağılıyor gibi görünüyor. Bu durum kendisini Facebook, Twitter ve Instagram’da popüler tık tuzakları olarak işleyen temalar üzerine söylentiler ve yalan haber mesajlarıyla gösteriyor. Basın kuruluşları, bu “hakikat sonrası” koşullar hakkında konuşmaya çalışırken sosyal medyada popülist, yabancı düşmanı, islamofobik, ırkçı ve yeni ulusalcı retorik ve hisler aşırı büyüyor. Bu esnada Avrupa’nın iç ve dış sınırları hızla çoğalıyor ve dijital veri, gözetim ve göç yönetimi amacıyla kullanılıyor. Dijital göç çalışmaları ulusötesi ve yerel ağlanma ve bağlanırlık, diaspora örgütleri, kimlik oluşumu, radikalleşme, ayrımcılık, aktivizm, protesto ve dayanışma gibi “tepeden inme” dijital aracılı süreçler ile ilgileniyor. Ayrıca, göçmen yönetimiyle ilgili “tepeden inme” dijital aracılı süreçlerle de ilgili: Sınır kontrolü, nüfus hareketlerine yönelik gözetim ve kontrol sistemleri ve genel takipçiler için bilgi tedariki.

Bu bölümde Candidatu vd.’nin (2018) araştırmasından yola çıkarak yeni ortaya çıkan bir araştırma alanı olarak dijital göç çalışmalarını haritalandırdık. Şu yaklaşımları birbirinden ayırt ettik: (1) siber alanda göçmenler, (2) göçmenlerin gündelik dijital yaşamı ve (3) veri olarak göçmenler. Paradigmaların bu tanımı alanda doğrusal bir gelişmeye işaret edebilir fakat yayınlar gösteriyor ki, bu üç paradigma da kullanımda ve

Kaynakça

Appadurai, A. (1996). *Modernity at large. Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Barnes, M. (2012). *Care in everyday life*. Bristol: Policy Press.

Bernal, V. (2014). *Nation as network*. Chicago: University of Chicago Press.

Borkert, M., Congolani, P., & Premazzi, V. (2009). *IMISCOE Working Paper*, 27. <https://ec.europa.eu/migrantintegration/index.cfm?action=media.download&uuid=2AA0153F-BA25-73AF-7C45D08C5FDBD891>. Şu tarihte erişildi: 20 Haziran 2017.

Borkert, M., Fisher, K., & Yafi, E. (2018). The best, the worst and the hardest to find: How people, mobiles and social media connect migrants in(to) Europe. *Social Media + Society* (Special issue on Forced migration and connectivity in(to) Europe) içinde, K. Leurs, & K. Smets (Der.)

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. *Handbook of theory and research for the sociology of education* içinde J. G. Richardson (Der.), (ss. 241–258). New York: Greenwood.

Boussaid, Y., & Boom, B. (2016). Het ‘broekzakarchief’. Delen is het nieuwe bewaren. [The ‘pocket archive’. Sharing is the new way to archive]. *Tijdschrift Volkskunde*, 3, 287–298.

Broeders, D., & Dijstelbloem, H. (2013). Dreaming of seamless borders: ICTs and the pre-emptive governance of mobility in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(8), 1201–1218.

Brooker, P., Barnett, J., & Cribbin, T. (2016). Doing social media analytics. *Big Data & Society*, 3(2), 1–12.

Candidatu, L., Leurs, K., & Ponzanesi, S. (2018). Digital diasporas: Beyond the buzzword. Towards a relational understanding of mobility and connectivity, *The handbook of diasporas, media, and culture* içinde R. Tsagarousianou & J. Retis (Der.). New Jersey: Wiley-Blackwell.

Christensen, M., & Jansson, A. (2014). Complicit surveillance, interveillance, and the question of cosmopolitanism. *New Media & Society*, 17(9), 1473–1491.

Dekker, R., Engbersen, G., Klaver, J., & Vonk, H. (2018). Smart refugees. How Syrian asylum migrants use social media information in migration decision making. *Social media + society*. Special issue on Forced migration and connectivity in(to) Europe içinde, J. Leurs & K. Smets (Der.).

- Hine, C. (2015). *Ethnography for the internet*. London: Bloomsbury.
- Horst, H., & Miller, D. (2005). From kinship to link-up: Cell phones and social networking in Jamaica. *Current Anthropology*, 45(5), 755–778.
- IOM. (2018) Migration flows Europe. *International Organization for Migration*. <http://migration.iom.int/europe/>. Şu tarihte erişildi: 13 Mart 2018.
- Koinova, M. (2010). Diasporas and international politics: Utilizing the universalistic creed of liberalism for particularistic and nationalist purposes. *Diaspora and transnationalism* içinde R. Baubock & T. Faist (Der.), (ss. 149–166). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Kok, S., & Rogers, R. (2017). Rethinking migration in the digital age: Transglobalization and the Somali diaspora. *Global Networks*, 17(1), 23–46.
- Leurs, K. (2017). Feminist data analysis. Using digital methods for ethical, reflexive and situated socio-cultural research. *Feminist Research*, 115(1), 130–154.
- Leurs, K., Ponzanesi, P. (2018) Connected migrants: Encapsulation and cosmopolitanization. *Popular Communication*, 16(1), 4–20.
- Leurs, K., & Shepherd, T. (2017). Datafication and discrimination. *The datafied society. Studying culture through data* içinde K. van Es & M. Schäfer (Der.), (ss. 211–234). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Leurs, K. & Smets, K. (2018). Five questions for digital migration studies: Learning from digital connectivity and forced migration in(to) Europe. *Social Media + Society*, 1-16. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1177/2056305118764425>.
- Losh, E. (2015, June 22). *The MOOC moment: Experiments in scale and access in higher education* (#FutureU workshop). Leuphana University Luneberg. <http://de.slideshare.net/leuphana-digital/losh-leuphana>. Şu tarihte erişildi: 20 Haziran 2017.
- Madianou, M., & Miller, D. (2012). *Migration and new media: Transnational families and poly-media*. New York: Routledge.
- Markham, A. (1998). *Life online. Researching real experiences in virtual space*. Walnut Creek: AltaMira Press.
- McGregor, E., & Siegel, M. (2013). *Social media and migration research*. United Nations University UNU-MERIT Working Papers 2013-068. www.merit.unu.edu/publications/wppdf/2013/wp2013-068.pdf. 20 Haziran 2017.

Smets, K. (2018). Doing diasporic media research: methodological challenges and innovations *The handbook of diasporas, media, and culture* içinde, R. Tsagarousianou & J. Retis (Der.). New Jersey: Wiley-Blackwell.

Trimikliniotis, N., Parsanouglu, D., & Tsianos, V. S. (2015). *Mobile commons, migrant digitalities and the right to the city*. Hampshire: Palgrave MacMillan.

Tronto, J. (1994). *Moral boundaries: A political argument for an ethic of care*. New York: Routledge.

UNCHR. (2016). *Connecting refugees. How internet and mobile connectivity can improve refugee well-being and transform humanitarian action*. United Nations Higher Commissioner of Refugees. <http://www.unhcr.org/5770d43c4>. Şu tarihte erişildi: 20 Haziran 2017.

UNHCR. (2016). *Global trends in forced displacement. United Nations Higher Commissioner of Refugees*. <http://www.unhcr.org/576408cd7>. Şu tarihte erişildi: 20 Haziran 2017.

Van Es, K., & Schäfer, M. T. (Der.). (2017). *The datafied society. Studying culture through data*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Wall, M., Campbell, M., & Janbek, D. (2015). Syrian refugees and information precarity. *New Media & Society*, Early view online.

WDR. (2016). *My Escape/Meine Flucht*. <http://www1.wdr.de/mediathek/video/sendungen/wdr-dok/video-my-escape—meine-flucht-100.html>. Şu tarihte erişildi: 20 Haziran 2017.

Zijlstra, J., & Van Liempt, I. (2017). Smart(phone) travelling: Understanding the use and impact of mobile technology on irregular migration journeys. *International Journal of Migration and Border Studies*, 3(2-3), 174–191.

Dördüncü Kısım

İşe Koyulmadan Önce Dikkat
Edilmesi Gerekenler

Kaçakçılık Yoluyla Gelen Göçmenlerle Yürütülen Araştırmalarda Metodolojik ve Etik İkilemler⁵⁴

Ilse van Liempt ve Veronika Bilger

15.1 Giriş

Okumakta olduğunuz bölüm, hassas durumdaki ve erişilmesi zor kabul edilen bireylerle yürütülecek bir saha çalışması planlanırken ortaya çıkan önemli metodolojik ve etik sorunlar üzerine bir tefekkürdür. Örnek olarak, Hollanda ve Avusturya'daki kaçakçılık yoluyla sınır geçmiş göçmenlerle [*smuggled migrants*] saha araştırması gerçekleştirirken (Bilger vd. 2006; van Liempt 2007) ve Kanada (van Liempt ve Sersli 2013), Lübnan, Pakistan, Makedonya, Bulgaristan, Sırbistan ve Macaristan (Optimty Advisors, ICMPD, ECRE 2015) ve Türkiye ile Yunanistan'daki (Zijlstra ve van Liempt 2017) kaçak göçmenleri ele alan başka saha araştırmalarına danışmanlık yaparken karşılaştığımız zorlukları ele almak istiyoruz. 2002 yılında ampirik araştırmamıza başladığımız sırada insan kaçakçılığı hakkındaki literatür yalnızca iki söylem üzerinde duruyordu: ekonomik (Salt ve Stein 1997) ve kriminal (Chin 1999; Schloenhardt 2001). Bugün ise çok daha fazla çeşitlilik söz konusu. İnsan kaçakçılığında toplumsal ağların rolüne bakan çalışmalar bulunuyor (örneğin Antonopoulos ve Winterdyk 2006; Herman 2006; Staring 2004; Zhang 2008); insan hakları perspektifi giderek daha fazla dikkat çekiyor (örneğin Bhabha 2005; Gallagher 2002; Morrison ve Crosland 2001; Nadig 2002; Obokata 2005) ve kaçakçılık süreçlerinde toplumsal cinsiyet dinamiklerine bakan çalışmalar yapılıyor (Ahmad 2011; Donato vd. 2008; Peixoto 2009; Sanchez 2015; Schrover vd. 2008; Zhang vd. 2007). 2002'de araştırmamıza başladığımız zamana kıyasla, göçmenlerin deneyim ve perspektifleri bugün çok daha fazla vurgulanıyor. O sıralarda, Avrupa'daki kaçakçılık yoluyla gelmiş göçmenlerle çalışarak insan kaçakçılığı süreçlerini anlamak için veri

⁵⁴ Bu bölüm, Bilger ve van Liempt'teki (2009) 5. Bölüm'ün güncellenmiş bir versiyonudur.

işe sığınma başvurusu mülakatlarına ya da sığınma duruşmalarının tutanaklarına bakarak başladık. Fakat bu mülakatların amacı, bir kişinin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanım uyarınca mülteci olup olmadığına karar vermek olduğu için, sığınma otoriteleri tarafından toplanan veriler ağırlıklı olarak kişilerin sığınma talep etme nedenleri ve bir ülkeyi terk etme saiklerine ilişkin bilgiler içerir. Yolculuk biçimlerine ve takip edilen yollara da bir miktar dikkat edilmekle birlikte bu veriler daha az detaylandırılmaktadır. Bununla birlikte, bu tür verilerin erişilebilir olduğu durumlarda bile, bu verileri kişilerin göç süreçlerini araştırmak için kullanırken karşılaşılan asıl sorun söz konusu bilginin sağlandığı ortam olmaktadır. Bilginin toplanma şekli, verilerin niteliğini ve güvenilirliğini etkilemektedir. Uygulamalı sorgulama teknikleri, başka şeylerin yanı sıra kaçış biyografileri içindeki tutarsızlıkları bulmayı da hedeflemektedir. Hollanda'da görüşülmüş Iraklı bir kadının deneyimi, sığınmacıların karşılaşılabileceği türden baskıya ve onun olası sonuçlarına bir örnek sunmaktadır:

Hikâyeyi olduğundan daha basit hale getirmemi istediklerini hissettim. Sürekli önemli ayrıntıları unuttuğum hissine kapılıyordum. En korkuncu da acı verici olaylar hakkında konuştuğum zaman neler yaşadığımı bilmek istememeleriydi. Yeterli bilgiyi aldıklarını söylediler. Beni rahatlatmaya çalışmadılar bile.

Bu örnek, bir yandan bu tür mülakatların özellikle kendisini açık bir şekilde ifade edebilenlerin lehine olduğunu gösterirken bir yandan da mülakat yapılan kişilerin “doğru” bilgiyi verememekten, dolayısıyla sığınma izni için sağlam sebepler sunamamaktan korktuklarını göstermektedir. Başvuranların anlatımları sığınma başvurularına dair olumsuz veya olumlu bir karara varmakta kullanılacağından, başvuru sahiplerinin ayrıntıları gizlemesine veya anlattıkları kaçış biyografilerinde “düzeltmeler” yapmalarına kolaylıkla neden olabilmektedir.

Sıklıkla ortaya çıkan bir başka örnek, göçmenlerin kaçış hikâyelerini otoritelere tercüme eden resmî tercümanlarla yaşadıkları olumsuz deneyimlerdi. Bazı araştırma katılımcılarımız, biraz Hollandaca ya da Almanca konuşmayı öğrendikten sonra, mülakatlarının çevrilme biçimi karşısında dehşete düştüklerini vurguladılar. Onlar için gerçekten önemli olan konular küçük ayrıntıların gibi aktarılırken başka şeyler büyütülmüştü; bu yüzden de kendi hayatlarını sunmak ve yorumlamak konusunda sahip oldukları kontrolü kaybetmiş olduklarını hissediyorlardı (ayrıca bakınız Doornbos 2003). Bu tür bir baskı ortamında anlatılmamış kaçış hikâyelerine dair bir içgörüyü ulaşılabilmek için, sığınmacılara hukuki yardım sunan veya onlara yer sağlayan sivil toplum örgütleri tarafından toplanmış anlatımlara bakmaya karar verdik. Bu hikâyeler, büyük olasılıkla daha az sorgulayıcı şekillerde dinlenmiş olsalar da yine de örgütlerin kendi amaçları doğrultusunda toplanmışlardı. Dolayısıyla araştırma sorumuz açısından bu belgelemeler de eksikti. Ayrıca, irtibata geçtiğimiz örgütler sığınmacıların bu örgütlerin rolüne çok

mevzuatlara atıfta bulunmakta (Knapik 2002) ve bu etik kurallar halen tıbbi araştırmaların ve yaşam bilimlerinin izlerini taşımaktadırlar. Bu bölümde genel etik kural ve tavsiyelerinin önemli olduğunu fakat çoğunlukla yeterli olamadıklarını ileri sürüyoruz. Genel kuralların yanıt veremeyebileceği, hassas durumdaki alanlara ulaşırken yapılması gereken birtakım etik seçimler bulunmaktadır.

15.4 Güvensizlik Ortamında Güven Nasıl Tesis Edilir?

Her başarılı nitel mülakatın önkoşulu, görüşmeci [*interviewer*] ile anlatıcı [*narrator*] arasında güven ilişkisi tesis etmektir. Hassas bir konuda araştırma yaparken “güven” özellikle önemlidir. Öte yandan konu hassas olduğunda araştırmacı ile araştırılan arasında güven tesis etmek güçtür. İlişki kurulan kişiler, pek çok sebepten ötürü, araştırmacı gibi tanımadıkları birine geçmiş deneyimlerinden ya da hlihazırdaki durumlarından bahsetmek konusunda isteksiz davranabilirler, ki araştırmacı da içeriden biri olmadığı takdirde anlatıcıların deneyimleriyle güçlükle ilişkilenebilecektir. Kendi araştırma sürecimiz boyunca şunu açıkça gördük ki hepsi ya tehlikeli durumlardan kaçmak ya da düzensiz bir şekilde göç etmek zorunda kalmış katılımcılarımız için güven ve güvensizlik, ülkelerini terk etme aşamasının öncesinden vardıkları ülkede bir hayat kurma aşamasına dek bütün g süreci boyunca onlara eşlik eden belirleyici etmenler olmuştu. Bu nedenle, güven ve güvensizlik, “dışarıdan” bir grşmecin genelleme aşına olduğu standartlarla kıyaslaması g bir öneme sahiptir. Sonuç olarak, mülakat yapılan kişilerin hayatları ve özellikle de g süreçleri hakkında sorular soran herhangi birine kuşkuyla yaklaşılabilmekte ve bazı önemli bilgileri paylaşmak konusunda epey isteksiz davranılabilmektedir.

Göçmenin düzensiz göç sürecini başarılı bir şekilde geçirebilmesi ister yolculuğu kolaylaştırıcılar ister pasaport simsarları isterse başka simsarlar olsun çeşitli aktörlere gvenebilmesine bağlıdır. Kaçakçılık süreci pek çok açıdan tehlikeli olduğu için söz konusu kişi “yoldayken” farklı aktörlere güvenmeye mecbur kalmaktadır. Göçmenler sürekli bir dengeleme eylemi halinde birine güvenip güvenmemek konusunda tekrar tekrar karar vermek zorunda kalmakta, hatta bazen kendilerini tamamen yabancıların (rneğin birlikte yolculuk ettikleri kişiler, yerleşimlerini sağlayan kişiler, sınır memurları, kaçakçılar vb.) insafına kalmış halde bulmaktadırlar. Dolayısıyla güven ve güvensizlik, göçmenlerin hayatta kalma stratejilerinde kilit etmenlerdir ve aslına bakılacak olursa yaşamla ölüm arasındaki farkın ta kendisi olabilmektedir.

Gelgelelim “güvensizlik” ve “kuşku” yalnızca göçmenler için değil, ilgili tüm aktörler için önemli bir rol oynamaktadır. Göçmenlerin kendisine de güven duyulmamakta, göçmenler pek çok cepheden yoğun bir sorgulamayla karşılaşmaktadır (Hynes 2003).

Yolculuk sırasında kaçakçılık yapan kimselerle müşterileri arasında karşılıklı güvensizlik yaygın gözlemlenen bir olgudur. Kaçakçıların müşterileri üzerinde “kontrol” sağlaması için gizlilik de önemli bir araçtır (Bilger vd. 2006). Mobil teknolojilerin (özellikle GPS, çevrimiçi mesajlaşma hizmetleri ve sosyal medya kullanımının) artmasıyla birlikte kaçakçıların göçmenler üzerindeki kontrolü bir miktar değişmiştir, zira teknoloji, göçmenlere daha fazla bağımsızlık olanağı sunmaktadır. Kaçakçılarla ilgili bilgiler göçmen ağları arasında hızla paylaşılmaktadır fakat belli bağlamlarda göçmenler (yolculuğun bazı aşamalarında) tek başlarına da yolculuk edebilmektedirler (Optimity Advisors, ICMPD ve ECRE 2015; Zijlstra ve van Liempt 2017).

Göçmenler her cepheden yoğun bir biçimde sorguya çekildikleri için, vardıkları ülkedeki sığınma duruşmaları, bir kuşku kültürünün yaratıldığı önemli bağlamlar haline gelmektedir (ayrıca bakınız Hynes 2003). Dahası göçmenler, vardıkları ülkede kendilerini sıklıkla tecrit edilmiş, ayrımcılığa uğramış ve toplumdaki dışlanmış bulmakta ve bunun sonucunda çevrelerine karşı genellikle güvensizlik duymaktadırlar. Araştırmacılar da bu ortamdan azade değildir. Aksine, “araştırma” teriminin kendisi, araştırma katılımcıları arasında kuşku uyandıran bir şey olabilmektedir (ayrıca bakınız Smith 2002). Her ne kadar bireylerin belli kişilerden oluşan gruplara ya da belirli durumlara karşı neden ve nasıl güvensizlik geliştirdiğini anlamak çok önemliyse de maalesef bu gerçek, bu belirli gruplarla araştırma yapılırken çoğunlukla hesaba katılmamaktadır (Hynes 2003).

Fakat mülakat yaptığınız kişilerin aslında neye ve kime güven duymadığını bilmiyorsanız nasıl güven tesis edebilirsiniz? Güven tesis etme; anonimliği ve gizliliği temin eden, üzerinde anlaşmaya varılmış etik standartların yanı sıra araştırmacıların, mülakat yapılan kişilerin kendilerini içinde buldukları durumu anlamalarını da gerektirmektedir. Ayrıca araştırmacıların olası katılımcılarla kişisel temaslar kurmasını da gerektirmektedir. Katılımcıların daha rahat hissedecekleri, deneyimleri hakkında daha özgürce konuşabilecekleri ve konuşmak istemedikleri konulara değinmek zorunda hissetmeyecekleri gayriresmî ortamlarda gerçekleştirilen açık mülakatlara başvurmak da katılımcıların güvenlerini kazanmaya yardımcı olabilmektedir.

Mülakatlarımızın çoğunu gerçekleştirdiğimiz özel ortamlar, güvenli ve uygun bir atmosferde gerekli mahremiyeti ve güveni sağlamaya yardımcı oldu. Anlatıcıların, etrafta başkaları varken anonimliklerini kaybetmekten endişe ettiği durumlarda en uygun ortamın tek kişilik ortamlar olduğu sonucuna varıldı. “Diğerlerine bundan bahsetme!” gibi ifadeler katılımcıların korkularını yansıtıyordu. Çiftler, aileler veya arkadaş grupları için en uygun ortamın ise küçük gruplu ortamlar olduğu görüldü. Bu tür durumlarda anlatıcılardan biri genellikle diğerlerinden daha açık sözlü oluyor, sohbeti başlatması diğerlerinin de bu örneği takip etmesini kolaylaştırıyordu. Çoğu durumda ise mahremiyet sebeplerinden ötürü sohbetleri kayda almamaya karar verdik.

Aynı sebeple bazı durumlarda sohbet sırasında bölük pörçük notlar almakla yetinildi fakat (araştırmacıların sohbete dair anımsadıklarının da dahil olduğu) bu notlar her bir mülakatın hemen ardından temize çekildiler.

Araştırmamızda, mülakatı olabildiğince gayiresmî kılabilmek ve katılımcıların daha önce kendilerini içinde buldukları alışlageldik mülakat mekânları olmayan yerlerde hayli uzun, 90-180 dakikalık sohbetvari mülakatlar yapabilmek için elimizden geleni yaptık. Mümkünse anlatıcıların kendilerinin önerdiği yerler, kendi evleri ya da yaşadıkları yer, STK, kahve, okul ve benzeri sessiz ortamlar seçildi. Mülakatlar kesin surette katılımcıların gönüllü katılımlarına bağlıydı ya tek bireyle ya da her bir katılımcının konuşmaya ayrı ayrı gönüllü olmasına bağlı olarak en fazla iki ya da üç kişilik küçük gruplarla gerçekleştirildi. Gerekli görüldüğü takdirde kişilerle birkaç defa mülakat yapıldı. İzlediğimiz yöntem “öznel algılar ve toplumsal gerçekliği işleme biçimlerinin yanı sıra, insan davranışına ilişkin nesnel bilgiler toplamayı” hedefleyen “problem odaklı” [*problem-centred*] mülakattı (Witzel 2000, s. 1). Odağı korumak amacıyla, mülakat sırasında değinilecek ana konulardan oluşan basit bir mülakat akışı uygulandı ve bu da mülakat yapılan kişiye, araştırmacının sebep olabileceği en az yük veya müdahale ile kendi deneyimlerini sorgulama fırsatı verdi.

Hazırlık aşamasında görüşmecilere “gömülü sorgulama” [*embedded questioning*] yapma eğitimi verildi (Cornelius 1982: 396). Anlatıcılar, ilgilenilen konuya ilişkin akıllarına ne gelirse dile getirmeye teşvik edildiler. Böylelikle anlatıcılar, kendileri için büyük önem taşıyan seçili olgulara dikkat çekme ve onları vurgulama, bu doğrultuda tasvir etme ve konuların tartışılma sırasını belirleme gücüne sahip bir konumda yer aldılar. Mülakat yapılan pek çok kişinin, hâlihazırda içinde buldukları durum nedeniyle idare heyetleri, polis, sığınma otoriteleri, tıp doktorları ve benzerleri tarafından sürekli ve kimi zaman göz korkutucu sorgulamalara maruz kaldıkları ve bunun sonucunda kendileri hakkında konuşmaktan yorulmuş olabilecekleri ya da kendilerine ve mevcut duruma ilişkin tanımların kontrolünün yalnızca kendilerinde olduğunu hissettikleri zaman deneyimlerini paylaşmaya yönelebileceklerini hesaba kattığımızda, bu özgürlüğü sağlamanın ne kadar önemli olduğu ortaya çıktı. Buna ek olarak, mülakatların çoğu mülakat yapılan kişinin birinci dilinde yapıldı, transkript ve/veya protokoller sonrasında tercüme edildi.

15.5 Hatıraları Etik Bir Şekilde Tetiklemek

Bu bağlamda bir başka önemli mesele de mülakat sırasında acı verici hatıraların tetiklenmesi sorunu ve istenmeden bile olsa saklı psikolojik yaraları açan ya da yeniden açan acı verici biyografik olaylar hatırlandığında bu durumla nasıl baş edileceği

gibi tanımlamak, ilerleyen zamanlarda ülkedeki ikametlerinin niteliğine ve süresine zarar verebilir (ayrıca bakınız Dahinden ve Efonyai-Mäder 2009). Belgesiz göçmenlerle çalışmak fazladan özen göstermeyi gerektirmektedir.

Araştırma katılımcılarıyla irtibata geçmenin kartopu örnekleme (Atkinson ve Flint 2001), kilit noktaları tutan kişileri [*gatekeeper*] kullanma (Bloch 1999) ya da saha seçim stratejileri gibi yerleşik yöntemlerinin yanı sıra, bir başka potansiyel irtibat kaynağı da bizzat araştırma ekibi üyeleridir. Tüm projelerimizde araştırmacılar, hedef grup seçim ölçütlerini karşılayan (insan kaçakçılığı yoluyla ülkeye girmiş göçmenler) ya da hedef gruptan bireylerle doğrudan irtibat kurabilecek olası katılımcılarla, arkadaş ve akrabalarla kişisel bağlantıları olan, iki-dilli [*bilingual*] veya çok-dilli [*multilingual*] görüşmecilerle birlikte çalışmışlardır. Böylelikle görüşmecilerin kendisi, “araştırma camiasındaki göçmen akrabılığı-arkadaşlığı ağının bir parçası” haline gelmektedir (Cornelius 1982: 387). Özellikle nesnellığe ilişkin metodolojik risklere rağmen (Bloch 1999) erişim ve açıklık bakımından avantajların araştırmamız için daha önemli olduğu düşünülmüştür. Ellis ve MacGaffey (1996) erişmenin zor ve “dışarıdan kişiler”e duyulan kuşku düzeyinin yüksek olduğu gruplarla çalışırken, bu ağlara erişim kazanmak için, iş birliği yapan “içeriden biri”ni dahil etmenin çok daha anlamlı olduğuna dikkat çekmektedir. “İçeriden” olan kişi de ağın bir parçasıdır ve araştırılan nüfus içinde geniş kişisel bağlantılara sahiptir. Aynı uyruktan veya aynı etnisiteden kişiler için anlatıcının pozisyonuyla empati kurmak daha kolay olabilmekte, güven tesis etmek daha mümkün olduğundan gerek mülakat yapılan kişilerle irtibat kurma aşamasında gerekse mülakat sırasında araştırmayı olumsuz etkileyebilecek riskler tespit edilebilmektedir. Bu durum, mülakatlar esnasında birden fazla kişinin, aynı uyruktan veya aynı etnisiteden görüşmecilerle konuşurken “Nasıl olduğunu bilirsin...”, “Bildiğin gibi biz...” ve “Neden olduğunu anlayabilirsin...” gibi ifadeler kullanmasında da kendini açıkça göstermektedir.

Gelgelelim aynı etnik kökene sahip olmak katılımcıyı kuşkulandıran bir özellik de olabilmektedir; zira bu tür mülakat durumları, görüşmeci olan kişinin farkında olmadığı hassas siyasal, toplumsal ve kültürel meselelere dokunma riski taşımaktadır. Anlatıcıyı, deneyiminin kendi topluluğu içinde genellikle kolay konuşulmayan belli yönleri hakkında daha özgürce konuşmaya teşvik eden etmen, tam da araştırmacının o “dışarıdan” pozisyonu olabilmektedir. Dolayısıyla anlatıcının aynı uyruktan veya aynı etnisiteden olduğu kişilere karşı belli bir kuşku duyması beklenirken görüşmecinin “dışarıdan” pozisyonu avantaj sağlayabilmektedir.

Örneğin, araştırmamız kapsamında Batı Afrikalı bir kadın, kendisiyle aynı etnisiteden olan görüşmeciyle konuşmak konusunda isteksizdi çünkü deneyimlerini paylaşmanın ihanet gibi görüleceğinden ve ortaya çıkan bilginin kendi topluluğunda yayılacağından endişe ediyordu. Bu nedenle tüm görüşmecilerimiz yanlılık ve gizliliğe

ilişkin ortaya çıkabilecek sorunlarla başa çıkabilmek için dikkatle hazırlandılar. Özdüşünüm ve genel mülakat atmosferi üzerine düşünmek özellikle önem taşıyordu. Dahası, yanlış yorumlamadan kaçınmak amacıyla, gerçekleştirilen tüm mülakatlar tekrar tartışılmış ve mülakatı analiz eden kişi tarafından sorular yöneltmiştir. Sahiden de çok defa görüşmecinin bazı veçheleri doğal kabul edip sorgulamadığı ve dolayısıyla açıklamayı istemediği görülmüştür. Bu tür durumlarda katılımcılarla tekrar görüşüp açıklık getirmelerini isteme olanağına sahip olmak büyük fayda sağlamıştır.

15.7 Göçmenler Araştırmamıza Neden Katıldı?

Katılımcılarımızdan pek çoğunun, hassas pozisyonlarından dolayı göç süreçlerindeki deneyimleri hakkında ayrıntılı konuşmayacaklarını ya da en azından kolay kolay konuşmayacaklarını varsayıyorduk. Oysa şaşırtıcı bir şekilde, konuşmayı reddetmediler çünkü birebir insan kaçakçılığı süreci hakkında konuşmak istemiyorlardı. Katılım sağlamama kararları daha ziyade, bu insanların göç süreçleri hakkında zaten defalarca sorgulanmış ve bu konuda konuşmaktan yorulmuş olmalarıyla ilgiliydi. Bu durum özellikle de kurumlar veya başka kilit noktaları tutan kişiler vasıtasıyla irtibata geçilmiş kişiler için geçerliydi. Sahiden de kilit noktaları tutan kişiler tarafından seçilmiş irtibatlarla ilişkin yukarıda bahsedilen zorlukları doğrular nitelikte, araştırmamızdaki bazı olası partnerlere ya gazeteci ya da araştırmacı olan kişiler tarafından üçüncü veya dördüncü kere yaklaşıyordu. Araştırma öznesi/konusu statüsüne indirgenmiş göçmenler göç hikâyeleri hakkında tekrar tekrar konuşmaktan artık yorulmuşlardı. İlk saha çalışması dönemimizde (2002-2004) hem Avusturya hem de Hollanda'da daha kısıtlayıcı yasal değişiklikler hazırlanmakta olduğundan "sığınma"nın son derece politikleşmiş olması da bu tereddüdü destekliyordu. En son 2015'te, mevcut "mülteci krizi" bağlamında bir saha araştırması Zijlstra ve van Liempt tarafından yürütüldü ve bu defa, araştırmaya katılımın, insan kaçakçılarına karşı eyleme geçilmesine yol açabileceğine ve bu nedenle insan kaçakçılarının hizmetlerine erişimin kısıtlanabileceğine dair, öncekinden daha da yaygın bir kaygı vardı (Optimuity Advisors, ICMPD, ECRE 2015: 18).

Buna karşın, göç süreçlerinin bir noktasında insan kaçakçılarıyla irtibata geçmiş 100'ü aşkın erkek, kadın ve aile bizimle deneyimleri hakkında konuşmak konusunda gerçekten istekli oldu. Anlatım stratejilerini daha iyi anlayabilmemiz için, aslında neden *katılmaya karar vermiş oldukları* meselesi özellikle önemliydi. Katılımları neticesinde fayda elde etmek gibi belirli beklentilerin anlatım akışlarına yansıtılabileceği varsayıldı. Bu beklentileri anlamanın, anlatım stratejisindeki belli yanlılıkları tespit etmede çok önemli olduğu kabul edildi çünkü ancak bu yolla neden belli yönler özellikle büyütülürken diğerlerine değinilmediği açıklığa kavuşturulabilirdi.

Göçmenlere katılımlarıyla ilgili soru sorulduğunda alınan yanıtlar çok çeşitliydi. Bazıları için, mülakatların yapıldığı sıradaki gergin siyasal iklim onları katılmaktan alıkoyarken diğerlerini katılmaya teşvik eden tam da bu iklim olmuştu. Katılım, göçmenlerin ülkelerinde aslında neler olup bittiğinin ve Avrupa'ya neden gelmiş olduklarının daha geniş kitleler tarafından bilinmesi için hikâyelerini (araştırma veya gazetecilik yoluyla) kamusal hale getirme istekleri bağlamında düşünülüyordu. Bu vakalarda anlatıcı, göç sürecini, zor hayatlarına en fazla dikkat çekecek şekilde sunmaya çalışıyordu. Bazıları, araştırmanın bilimsel öneme sahip olduğunu düşündükleri için katılım sağlarken diğerleri için bu mülakat her şeyden önce bir sosyal faaliyet anlamına geliyordu. Özellikle kendini yalnız hisseden ve hayatları hakkında sohbet etmek isteyen katılımcılarda durum böyleydi. Pek çok katılımcı ise “dışarıdan” birinin durumlarıyla ilgilenmesi karşısında duydukları şaşkınlığı ifade etti; ilginç bir şekilde, görüşmecinin salt göçmenlerin biyografileriyle ilgilenmesi bile göçmenlerin o güne dek maruz kaldıkları resmî mülakatlarla taban tabana zıttı. Buna ek olarak bazı anlatımlar da kendi reklamını yapma stratejileri nedeniyle abartıya kaçma eğilimindeydi. Bu bakımdan en açık örnek, görüşmecilerle çok yakın arkadaş ve hatta hayat arkadaşı olma yönünde açıkça dile getirilen arzuydu.

Bundan başka, hukuki tavsiye isteyenler vardı. Bu vakalarda mülakat açıkça sığınma sistemi ve başvurular ya da “yasadışı” ikametlere ilişkin konular çevresinde yoğunlaşıyordu. Evrak yığınlarını ve resmî makamlarla yapmış oldukları yazışmaları gösterip araştırmacılara durumları hakkındaki görüşlerini soranlar bile oldu. Dolayısıyla en başından itibaren göçmenlerin araştırmaya katılmaktan bekleyebilecekleri şeylerin sınırları konusunda çok açık olmak özellikle önemliydi. Her bir vakada, ilgili her bireyi nitelikli uzmanlara yönlendirmek için elimizden geleni yaptık. Bu alandaki araştırmacılar, araştırmacı ile katılımcı arasındaki ilişkinin ne kadar güven dolu ve yakın olursa olsun eşit bir ilişki olmadığını ve haklar, yasal ve ekonomik konum, toplumsal cinsiyet ve/veya psikolojik konumdaki eşitsizliklerin açıkça etkisi altında olduğunun farkında olmalıdırlar. Kimi zaman da araştırmacılar, “yerli” vatandaşların tepkilerinin ne olabileceğini tespit etmek isteyen göçmenler tarafından kasten kışkırtılabilmektedir. Düzmece bir kimlik kartı göstererek “sahte” kimliğiyle oynayan genç adam gibi: “... bana inanmıyor musun, Britanya vatandaşı olduğuma inanmıyor musun? Neden inanmıyorsun? Olabilirdi, olamaz mıydı?”

Glazer'ın da (1982) belirttiği üzere, katılımcıların mülakatı kabul etmelerinin kendilerine ait nedenleri vardır ve pek çoğu sundukları bilgiye sınırlar koyabilmektedir. Katılımcıların katılmalarının kendilerine ait nedenleri sahiden de vardı; hayatta kalabilmek ya da amaçlarına ulaşabilmek amacıyla kendilerini durmaksızın belli şekillerde sunmak zorunda olan pek çok katılımcı için hayatları hakkında konuşmak gerçekliğin çok önemli bir parçasıydı. Buna karşın, söz konusu “resmî kimlikleri”nin

ötesinde daha kişisel yönler olduğu zaman, Cowles'un belirttiği gibi işler daha da zorlaşıyordu: “Araştırma faaliyetine verdiği tepkilerde açık gibi görünen öznelere [*aynen aktarılmıştır*] bile, katılımlarının ortasında, ifşa etmemeyi tercih edecekleri bilgileri açıkladıklarını fark ettikleri zaman giderek tereddütlü veya kaçamak bir biçimde davranabilmektedir” (Cowles 1988: 171). Dolayısıyla, aşırı korumacılık da bir insanın onuruna saygı göstermemenin ifadesi olabilmekle birlikte araştırma katılımcılarına, hayatlarını kendi istedikleri şekilde sunmak için gerekli alanın bırakılması sağlanmalıdır. Bu bakımdan, katılımcıların özgürce konuşabildiği, yapılandırılmamış, sohbetvari bir mülakat ortamı yaratmanın, “gömülü sorgulama”nın ve mülakatların gerçekleştiği özel ortamların sağladığı fayda, salt teknik bir nitelik taşımaktan çok uzaktır.

15.8 Kendiliğin Resmî ve Gayri Resmî Temsilleri

Bazı göçmenlerin kendileri ve yolculukları hakkında kesin bilgiler vermesi mevcut pozisyonlarını ve gelecekteki seçeneklerini tehlikeye atabilmektedir. Göç araştırmalarında sunum/temsil konusu ağırlıklı olarak sığınma amacıyla göçle ilgili çalışmalarda tartışılmaktadır. Her ne kadar çok sayıda ampirik bulgu mültecilerin kendi kimliklerini, kurumsallaşmış mülteci statüsü belirleme sisteminin onlara atfettiğinden çok farklı şekilde algıladıklarını gösterse de mültecilerin bu bağlam içerisinde kendilerini *nasil* sunduklarına dair şaşırtıcı derecede az şey bilinmektedir. Zetter (1991) mültecilerin, başkalarının onlara atfettikleri yaftalarla ilgilenebildiklerini ileri sürerek ilginç bir noktaya parmak basmaktadır. Bu yaftaya itiraz da edebilirler. Zetter, başkalarının onları genellikle olumsuz veya yanlış kategorize ettiği gerçeğini tanıyarak, bir yandan da onlara belli haklar tanıyanın tam da bu yaftalama olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle durumlarını, göç memurlarının duymayı beklediği şekilde sunmaları yararlarına olabilmektedir. Gelgelelim bu veçheler yalnızca mültecileri veya sığınmacıları ilgilendirmez. Düzensiz ilerlemiş, göç etmek için insan kaçakçılarında başvurmuş ya da özellikle hedef ülkede belgesiz ikamet etmeyi sürdüren göçmenler, yaşamlarını sürdürme işini organize etmek, mesela iş bulabilmek, sağlık hizmetlerine ulaşabilmek ve benzeri amaçlarla kendilerini belirli bir şekilde sunmak ve temsil etmek için iyi nedenlere sahiptirler. Bu koşullar, göçmenlerin kendilerini sunma biçimlerini etkilemekte ve anlatımlarını, belirli bir durumda onlara dayatılan gereklilikler uyarınca sürekli uyarlamalarına yol açabilmektedir. Düzensiz ilerlemiş ve/veya sığınmacı olmuş göçmenlerin biyografik unsurları önceden belirlenmiş bir şekilde düzenlemeleri genellikle yeterli olmamakta, netice itibarıyla çeşitli temsiller arasında geçiş yapmak zorunda da kalmaktadırlar. Belleğin “gayri resmî” bir kimlikten “resmî” bir kimliğe dönmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla, herhangi bir anda memurlar (polis, tıp doktorları vb.) tarafından mülakat

yapılma riski bulunan kaçak göçmenler, bir mülakat durumunda yanlı olabilmekte ve bu nedenle, yalnızca az miktarda bilgi ya da sınırlı yarara sahip bilgi paylaşmayı tercih edebilmektedirler. En bariz şekilde, anlatıcılar belli biyografik unsurları vurgularken diğerlerine (açıkça ifşa edildikleri takdirde hayatları için olumsuz sonuçlar doğurabilecek unsurlara) ayrıntılı değinmeyebilmekte, bunları hiç ifşa etmeyebilmekte ya da uygun bir şekilde uyarlayabilmektedirler. Bu durum, *neyin sunulup* neyin *sunulmadığını* çözümlenmekten öte, göçmenlerin kendilerini *nasıl sunduklarını* ve bireysel göç yolculuklarını çözümlenmeyi de içeren daha geniş bir odak gerektirmektedir. Toplanan veriyi çözümlenmek için, katılımcılarımızın belirli ayrıntıları *neden* ve *ne zaman* kendilerine saklamış ya da anlatımlarını uyarlamış olabildiklerini daha iyi anlamak yararlı görünüyordu.

Bu özel ikilem, araştırmacıların çok kesin ve etik açıdan sağlam bir yaklaşım benimsemelerini gerektirmektedir zira katılımcılarla tesis edilen güveni yıkmaya riski taşımaktadır. Hayatları hakkında dikkatli konuşma ihtiyacı duyduklarını onaylayan katılımcılar olmuştur. Dublin Yönetmeliği, belli bir yasal yönetmeliğin, anlatılan biyografi üzerinde nasıl bir etkiye sahip olabileceğine dair iyi bir örnek teşkil edebilir. Güzergâhla veya göçmenin içinden geçtiği belirli ülkelerle ilgili tanımlarda biraz değişiklik yapılmadığı ya da gizliliğe başvurulmadığı takdirde, göçmenin, ulaştığı ülkede kalmasına izin verilmeyecek ve söz konusu göçmen, içinden geçmiş olduğu “güvenli üçüncü ülke”ye geri gönderilecektir. Bu da, göç yolunun son kısmı hakkında, resmî göç otoriteleri tarafından toplanan bilgilerin neden genellikle çok kısıtlı veya ayrıntısız olduğunu açıklayabilir. Bunun sonucunda, güzergâha ilişkin açıklamalar, ilk sığınma duruşmaları hakkında bilgi içeren bir veri tabanından alınmış şu ifadelere benzeyebilmektedir:

Doğrudan uçuşla bilmediğim bir yere geldim ve sonra bilmediğim model bir otomobille bilmediğim bir yere götürüldüm. Hangi ülkelerden geçtiğimizi bilmiyorum. Bir yerde, bilmediğim bir yere bırakıldım ve şimdi buradayım.

İzlenen güzergâhlara ilişkin ayrıntılar bazen bizim mülakatlarımızda da gizleniyordu fakat ilginç bir şekilde, kaygılarını bizimle paylaşan bu Eritreli kadında olduğu gibi bunun genellikle başka nedenleri vardı:

Saklandığımız dağın tam adını size söylemeyeceğim; ünlü bir yer, bilmek isteyebilirsiniz ama daha gelecek insanlar var ve ben onlara ihanet etmek istemiyorum.

Bu kadın, sohbetimiz sırasında sığınma prosedürünü artık tamamlamıştı, dolayısıyla olası kabulünü tehlikeye atmamak amacıyla güzergâha dair bilgiyi saklamasına gerek yoktu; yine de bu bilgiyi saklamak için yeterli nedeni vardı. Göçmenlerin toplumsal gerçekliklerini hesaba katmak, ifşa edilen bilgiyi bağlam içine yerleştirmeye yardımcı

olmaktadır. Gelgelelim araştırmacılar sohbetlerinde, mülakat yapılan kişilerin daha önce kendilerini içinde buldukları durumu anımsayabileceklerinin, bu nedenle de kendilerini belli şekillerde sunmak konusunda belli bir uzmanlık kazanmış olabileceklerinin de farkında olmalıdırlar.

Göçmenlerin, kimliklerini ve biyografilerini sunmanın farklı şekillerini böylesine etkin kullanmaları, veriyi analiz ederken ciddi karışıklıklara yol açabilmektedir. Kimi zaman, olayın açıkça ileri sürdükleri şekilde gerçekleşmemiş olduğunu gösteren bilgiler sunabilmektedirler. Gineli bir erkek katılımcının “Botla Milano’ya yanaşıyorduk” şeklinde ifade ettiği olay gerçekleşmiş olamaz çünkü Milano’nun denize kıyısı bulunmamaktadır. Fakat aynı zamanda, tespit etmesi çok daha zor olan veya çeşitli nedenlerden dolayı anlatıcının ayrıntılarını net bir şekilde hatırlayamadığı ya da alakalı bulmadığı bilgiler de sunulabilmektedir. Bu tür bilgiyi ele alabilmek için ilk adım, belirli bir bilginin neden bu şekilde sunulduğu ya da sunulmadığı üzerine düşündürmektir: Kişi yalnızca net hatırlamamakta mıdır yoksa söz konusu yeri, içinden geçmiş olduğu başka bir yerle mi karıştırmaktadır? Bu yanıtı vermesi için onu biri mi yönlendirmişti? Hakkında konuşması zor olabilecek herhangi bir şeyi ifşa etmemek kolayına mı gelmektedir? Bu soruların tamamı hem araştırma ekibi içinde, hem de sohbetin dinamikleri izin verdiği takdirde katılımcılarla uzun uzadıya tartışılmıştır. Her halükârda araştırmacılar bu tür soruların yanıtlarını olduğu gibi almamaya ve onun yerine düşünümsel bir analiz sürecine dönmeye hazır olmalıdırlar.

15.9 Farklı Temsilleri Çözümleme

İkinci adımda mesele, bu tür bir bilginin nasıl değerlendirilmesi ve işlenmesi gerektiğidir: Hikâyenin ayrıntılarını yok sayıp geçmeli miyiz? Anlatımın tamamını “kurgulanmış” bir hikâye gibi mi kabul etmeliyiz? Bu tür bir bilgi beyan edildiği haliyle mi ele alınmalıdır, yoksa arkasındaki anlam sorgulanmalı mıdır? Bu tür sorulara verebileceğimiz kesin ve evrensel yanıtlarımız yok, fakat hiç kuşkusuz ki bu, her bir vaka için dikkate alınması ve dengelenmesi gereken kişisel ve etik bir mülâhaza. Bu bakımdan, analizin kilit noktası, bilginin aslında belli koşullar altında ve tahminen, katılımcılar yönünden belli niyetler veya beklentiler doğrultusunda sağlanmakta olduğunu anlamakta yatıyor. Bizim durumumuzda görüşmeciler, o mülakatın belirli koşullarının yanı sıra kendi performansları üzerine de eleştirel düşünmeye yönlendirildiler. Görüşmecilerin sergiledikleri performansın, sağlanan bilgi ve o bilginin sunulma biçimi üzerinde etkisi olabilirdi. Bu etkiye örnek olarak mülakatın süresi, mülakatın gerçekleştirildiği yerin tasviri, genel atmosfer, mülakatta hazır bulunan kişiler, kesinti ve müdahaleler, anlatıcının duygusal durumuna dair izlenim, mülakatın nasıl ilerlediğine ve kişiler arası etkileşime dair izlenimler, açıkça mülakata özgü özellikler ve benzeri sayılabilir.

Analiz ve değerlendirme bakımından, bazı göçmenlerin potansiyel anlatım stratejilerini anlayabilmek için içerisinde seyrettikleri belirli siyasal çerçevenin farkında olmak önemlidir. Üzerine eleştirel bir şekilde düşünmeden belli ayrıntıları ifşa etmek ya da sonuçlar çıkarmak geniş bağlamda çarpıtılmış bir tablo ortaya çıkarmakla kalmamakta, katılımcılar için olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Bu nedenle araştırmacılar, bilginin dağılımı üzerinde sahip oldukları gücün farkında olmalıdır. Temel etik içerimleri dikkate almak apaçık bir süreç değil, zor seçimler yapmayı gerektiren bir dengeleme eylemidir. Kanımızca, hassas kişileri içeren araştırmalara yönelik artan ilgi, göç çalışmalarındaki etik zorluklara ilişkin yayınlara henüz yeterince tahvil edilememiştir. Bu yayınların görece kıtlığı, göç çalışmalarının çok disiplinli yapısının neden olduğu ikilemi yansıtmaktadır; fakat aynı zamanda, hassas göçmenleri içeren ampirik araştırmalara ilişkin ciddi ikilemler olduğu gerçeğini vurgulamaya yönelik çekinceleri de yansıtıyor olabilir (Bilger ve van Liempot 2009).

Düzensizliğe birkaç düzeyde birden değinen özel araştırma alanımızda anonimliği, gizlilik ve mahremiyeti ele alma sorunu yalnızca araştırma katılımcılarını değil, kilit noktaları tutan kişiler gibi onları destekleyenlerin yanı sıra olası katılımcılarla irtibat halindeki başka herhangi birini de ilgilendirebilmektedir. “Mahremiyet” bakımından duyarsız muamelenin yalnızca bireylere değil, gruplara ve hatta bir bütün olarak topluluğa da zarar verme potansiyeli bulunduğu bilinmelidir. Çalışmamızda, gizliliği sağlayamamanın araştırma camiasına zarar verebileceği, araştırmacının mülakatu duyarsız bir şekilde yürütmesinin tüm araştırmacıları etkileyecek sonuçlar doğurabileceği görülmüştür. Olası katılımcı ve kilit noktaları tutan kişilerden bazıları, onların hayatlarına ilgi duymuş araştırmacılarla daha önce yaşadıkları kötü deneyimlere atıfta bulunarak araştırmaya katılmayı reddettiler. Öğrendik ki katılımcılar, mülakatlarından elde edilen bilgi işlendikten sonra, sağladıkları girdilerin araştırma ekibi tarafından rapora aktarılmadığını görmüşler. Aksine, medyada ve politikalarda da bahsi geçen araştırma sonuçları, mülakat yapılan kişileri ve onların topluluklarını en hafif tabiriyle kötü göstermekteydi. Bu son unsur, “zararı ve faydaları dengeleme” etik kuralıyla doğrudan bağlantılıdır ve burada, araştırma özneleri için “zararı en aza indirme”ye ve “faydaları azami seviyeye çıkarma”ya çalışmak araştırmacının yükümlülüğüdür. Bu nedenle, insan kaçakçılığı gibi bir konuda araştırma yürütürken görece daha hassas olan konu, zararı en aza indirmektir.

Mülakatlarda elde edilen bilgi ister katılımcıların kendisine karşı isterse dahil olan diğer aktörlere karşı olsun, üçüncü kişiler tarafından rahatlıkla kullanılabilir. Dolayısıyla araştırmacıların da katılımcılar gibi bir araştırma projesinin zararını ve faydalarını her zaman göremeyebileceğini ya da aynı şekilde göremeyeceğini kabul etmeliyiz. Bu da olası veya mevcut araştırma öznelerinin görüşlerini onların perspektifinden anlamaya çalışması gereken araştırmacıların fazladan bir kesinlik ve

duyarlılık sergilemesi beklentisini doğurmaktadır. Sohbetvari mülakatlarda araştırmacı çok mahrem bir bilgi elde etmek için etkin çaba sarf ettiğinden bu tür ortamlarda bu özellikle önem taşımaktadır. Bu nedenle, katılımın olası etkileri kolaylıkla öngörülebilir olmadığı için “bilgilendirilmiş onam” ilkesi epey karmaşık bir hal almaktadır (ayrıca bakınız Bilger ve van Liempt 2009). Elbette katılımcıların, katılıp katılmamaya karar vermeleri için araştırma projesine ilişkin kapsamlı bir açıklama duyma ve bilgilendirilmiş bir karar verme hakları olmalıdır. Mülakat yapılan kişiler mülakatı istedikleri anda durdurabilmelidir. Bizim mülakat tekniğimiz de açıkça, katılımcıların belirli olayları kendi yorumlarıyla sunmalarını ve o anda neyi açıklamak istiyorlarsa onu açıklamalarını hedefliyordu. Mülakat gerçekleştiikten sonra dahi katılımı iptal edip projeden geri çekilebilmeleri için herkese irtibat bilgileri de bırakıldı. Fakat daha veri toplamanın ilk aşamalarında bile, mülakat yapılan kişilerden rıza formu imzalamalarını istemenin güven tesis etme çabalarımıza zarar verdiğini fark ettik. Neden biz araştırmacılar onlardan bir belge imzalamalarını istiyoruz? Bu belgenin amacı ne olabilirdi? Evet, anonimliği garanti ediyorduk fakat insanlardan, isimlerini ifşa etmelerini gerektirecek bir form imzalamalarını istemiyorduk.

15.10 Sonuç

Kaçakçılık yoluyla gelmiş göçmenlerle gerçekleştirilen nitel araştırmalar, göçmenlerin deneyimlerini dahil etmenin yalnızca uygulanabilir olduğunu değil, içeriden bilginin büyük ölçüde eksik olduğu bir konuda bilgi üretmek için önemli olduğunu da ortaya koymuştur. İnsan kaçakçılığı süreçlerine ilişkin basmakalıp düşünceler ile yaygın bilgiler arasındaki ince ayrımı yapabilmemize olanak tanıyan şey, tam da sürece bizzat dahil olmuş kişilerin bilgi, deneyim, değerlendirme ve stratejilerini incelememiz oldu. Bu ayrıca kimin bilgi sağlayıp kimin sağlayamayacağı, kimin söz hakkı olup kimin olmadığına ilişkin sözde inançlara da yansıyor gibiydi. Gelgelelim böyle bir yaklaşım çok özel metodolojik ve etik kaygıları beraberinde getirmekte ve belirli bir duyarlılık ve kesinlik talep etmektedir. Genellikle etik kuralları koruyamamanın zarara neden olabileceği üç tür ilişki bulunmaktadır: (1) araştırmacı ile mülakat yapılan kişi arasındaki güven ilişkisi, (2) diğer bireyler ya da gruplar ve/veya (3) araştırma camiasının itibarı.

Mevcut etik kurallar, hassas göçmenlerle yürütülen araştırmalarda yapılması gereken zor seçimler için genellikle yeterli bir kural sunmayan şekilci tavsiyelerdir. Örneğin saha araştırmamız boyunca, bir anlatımın bir yaşamın hikâyesi olmakla kalmayıp daha ziyade bilinçli veya bilinçsiz bir kendini sunma stratejisi ve mülakat yapılan kişinin geleceğe dair tasarılarının meşrulaştırması olabildiğini fark ettik. Bu alanda çalışan araştırmacılar, genellikle travmatik deneyimin yanı sıra göç ve entegrasyon politika çerçevesi gibi dış yapısal etmenlerin de hassas göçmenlerin mülakat sırasında kendilerini

ve göç yolculuklarını sunma ve temsil etme şekillerine etki ettiğinin farkında olmalıdır. Araştırmacıların, göç süreçlerindeki düzensizliğin bireysel anlatıları nasıl etkilediğini ve bu bulguları etik bir şekilde nasıl ele almaları gerektiğini bilmeleri güçtür.

Etik tartışırken etiğin “sonradan gelen bir düşünce” (Miller ve Bell 2012) ya da yalnızca araştırma önerisi değerlendirildiği sırada dikkate alınması gereken bir şey olmadığını kabul etmek büyük önem taşımaktadır. Etik meselelerin, araştırmanın kavramsallaştırmasından sonuçların kamusal alana taşınmasına kadar her aşamada gündeme getirilmesi ve üzerine düşünülmesi gerekmektedir (Glazer 1982). Etik meseleler, araştırmanın süregelen bir parçası olmalıdır ve umarız ki, bu bölüm böylesi bir tartışma için başlangıç noktası görevi görecektir.

Çeviren: Ayşecan Ay

Donato, K. M., Wagner, B., & Patterson, E. (2008). The cat and mouse game at the Mexico–U.S. border: Gendered patterns and recent shifts. *International Migration Review*, 42(2), 330–359.

Doorbos, N. (2003). *De papieren asielzoeker. Institutionele communicatie in de asielprocedure*. Nijmegen: Gerard Noodt Instituut.

Duvell, F., Triandafyllidou A., & Vollmer, B. (2008). *Ethical issues in irregular migration research*. Oxford: COMPAS, Deliverable 2 of the research project CLANDESTINO, Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe.

Ellis, S., & MacGaffey, J. (1996). Research on sub-Saharan Africa's unrecorded international trade. Some methodological and conceptual problems. *African Studies Review*, 39(2), 19–41.

Ferguson, D. (1993). Something a little out of the ordinary: Reflections on becoming an interpretivist researcher in special education. *Remedial and Special Education*, 14(4), 35–43.

Gallagher, A. (2002). Trafficking, smuggling and human rights: Tricks and treaties. *Forced Migration Review*, 12 (Ocak), 25–28.

Glazer, M. (1982). The threat of the stranger: Vulnerability, reciprocity and fieldwork. The ethics of social research: *Fieldwork, regulation and publication* içinde, J. Sieber (Der.), (ss. 49–70). New York: Springer.

Herman, E. (2006). Migration as a family business: The role of personal networks in the mobility phase of migration. *International Migration*, 44(4), 191–230.

Hynes, T. (2003). *The issue of 'Trust' or 'Mistrust' in research with refugees: Choices, caveats and considerations for researchers*, Working Paper No. 98. Geneva: UNHCR.

Knapik, M. (2002, July 5–17). *Ethics in qualitative research: Searching for practice guidelines*. 'Linking Research to Educational Practice II' sempozyumunda sunulan makale, University of Calgary, Calgary

Lee, R. M. (1993). *Doing research on sensitive topics*. London: Sage.

Liamputtong, P. (2007). *Researching the vulnerable. A guide to sensitive research methods*. London: Sage.

Malkki, L. (1995). *Purity and exile: Violence, memory and national cosmology among Hutu Refugees in Tanzania*. Chicago: University of Chicago Press.

Mauthner, M., Birch, M., Jessop, J., & Miller, T. (2012). *Ethics in qualitative research*. 2. Basım. London: Sage.

Miller, T., & Bell, L. (2012). Consenting to what? Issues of access, gate-keeping and 'informed' consent. *Ethics in qualitative research* içinde, M. Mauthner, M. Birch, J. Jessop, & T. Miller (Der.), 2. Basım. (ss. 53–69). London: Sage. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/ethics-in-qualitative-research/book237572>

Morrison, J., & Crosland, B. (2001). *The trafficking and smuggling of refugees: The end game in European Asylum Policy? Working Paper No. 39*. Geneva: UNHCR. Çevrimiçi erişim: <http://www.unhcr.org/research/working/3af66c9b4/trafficking-smuggling-refugees-end-game-european-asylum-policy-john-morrison.html>. Şu tarihte erişilmiştir: 11 Aralık 2017.

Nadig, A. (2002). Human smuggling, national security, and refugee protection. *Journal of Refugee Studies*, 15(1), 1–25.

Obokata, T. (2005). Trafficking of human beings as a crime against humanity: Some implications for the international legal system. *International and Comparative Law Quarterly*, 54(2), 445–457.

Optimity Advisors, ICMPD, ECRE. (2015). *A study on smuggling of migrants: Characteristics, responses and cooperation with third countries*. Final report. European Commission, DG Migration & Home Affairs/European Migration Network, Brussels.

Peixoto, J. (2009). New migrations in Portugal: Labour markets, smuggling and gender segmentation. *International Migration*, 47(3), 185–210.

Salt, J., & Stein, J. (1997). Migration as a business: The case of trafficking. *International Migration*, 35(4), 467–489.

Sanchez, G. E. (2015). *Human smuggling and border crossings*. London: Routledge.

Schloenhardt, A. (2001). *Trafficking in migrants: Illegal migration and organized crime in Australia and the Asia Pacific Region*. Leiden: Nijhoff.

Schrover, M., Van der Leun, J., Lucassen, L., & Quispel, C. (2008). *Illegal migration and gender in a global and historical perspective*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Smith, L. T. (2002). *Decolonizing methodologies: Research and indigenous peoples*. London: Zed Books.

Staring, R. (2004). Facilitating the arrival of illegal immigrants in the Netherlands: Irregular chain migration versus smuggling chains. *Journal of International Migration and Integration*, 5(3), 273–294.

UNODC. (2011). *Smuggling of migrants. A global review and annotated bibliography of recent publications*. New York: United Nations. Çevrimiçi erişim: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Migrant-Smuggling/Smuggling_of_Migrants_A_Global_Review.pdf.

van den Anker, C. H. (2006). Re-evaluation counselling as a tool in combating ethnic discrimination and xenophobia. *Educating for peace and multiculturalism. A handbook for trainers* içinde, C. H. van den Anker & A. Apostolov (Der.), (ss. 81–89). Warwick: The University of Warwick.

Van den Hoonaard, W. C. (Der.). (2002). *Walking the tightrope. Ethical issues for qualitative researchers*. Toronto: University of Toronto Press.

Van Liempt, I. (2007). *Navigating borders. Inside perspectives on the process of human smuggling into The Netherlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Van Liempt, I., & Sersli, S. (2013). State responses and migrant experiences with human smuggling: A reality check. *Antipode*, 45(4), 1029–1046.

Witzel, A. (2000). The problem-centred interview. *Forum Qualitative Sozialforschung/ Forum: Qualitative Social Research*, 1(1). Çevrimiçi erişim: <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/1-00/1-00witzel-e.htm>. Şu tarihte erişildi: 8 Mayıs 2017.

Zetter, R. (1991). Labelling refugees: Forming and transforming a bureaucratic identity. *Journal of Refugee Studies*, 4(12), 39–62.

Zhang, S. X. (2008). *Chinese human smuggling organizations: Families, social networks, and cultural imperatives*. Stanford: Stanford University Press.

Zhang, S. X., Chi, K. L., & Miller, J. (2007). Women's participation in Chinese transnational human smuggling: A gendered market perspective. *Criminology*, 45(3), 699–733.

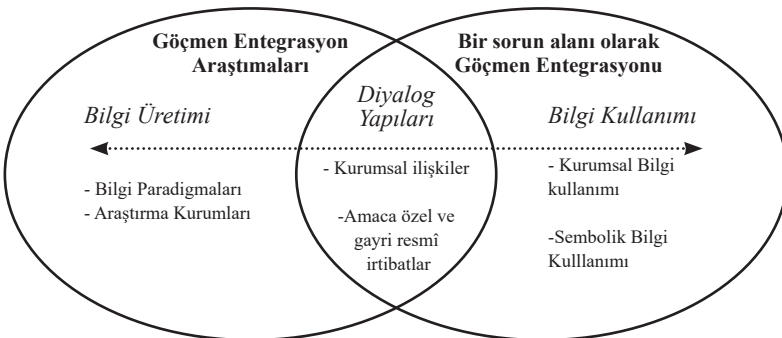
Zijlstra, J., & van Liempt, I. (2017). Smart(phone) traveling: Understanding the use and impact of mobile technology on irregular migration journeys. *International Journal of Migration and Border Studies*, 3(2/3), 174–191.

sağlaması amacıyla bilimle politikanın sınırlarında faaliyet gösteren çok çeşitli kurumlar açılmıştır.

Diğer yandan, siyasal ve daha geniş anlamda toplumsal ortam da göç araştırmalarını etkilemiştir. Eğilim ve olayların yanı sıra, örneğin fonlama yapıları da dahil olmak üzere, etrafımızdaki dünyada meydana gelen gelişmeler göç araştırmalarını yürütme şeklimizi etkileyebilmektedir. Hatta, bilginin “ortak üretimi”nden, yani politika ortamının ortaya çıkan ya da belki ortaya hiç çıkmayan bilgi paradigması türlerine etki etmesinden bahsedenler vardır (Entzinger ve Scholten 2015).

Bu karşılıklı ilişki, nitel araştırma bakımından, araştırmayı doğrudan olduğu gibi dolaylı olarak da etkileyebilmektedir: Göç araştırmacılarının sordukları (ve belki de sormadıkları) soruların türünü, kullandıkları (veya dikkate almadıkları) kavram ve kuramları, araştırma yapmada ve araştırma bulgularını yaymada politika yapıcılarla ilişkilenebilecek biçimlerini etkileyebilir. Örneğin Favell (2003), geçmişteki araştırma-politika ilişkilerinin, akademik söylemleri “entegrasyon” bakımından çerçevelendirirken aynı zamanda devlet müdahalelerini entegrasyon açısından meşrulaştıran bir sözde “entegrasyon paradigması” benimsediğini ileri sürmüştür. Araştırma ve politika arasındaki karşılıklı ilişki, etnisite gibi faktörlerle ilgili nasıl ve neden veri toplanması gerektiğine dair son derece hararetle tartışmalardan anlaşılabilir üzere, nicel araştırmayı da etkileyecektir (Simon vd. 2015).

Bu bölüm, araştırma-politika ilişkilerini ve bu ilişkilerin hem araştırma hem de politika üzerine etkilerini anlamlandırmak için kavramsal ve analitik bir çerçeve sunmaktadır. İlk olarak, *araştırma-politika rabitasını* yapılandırmanın farklı yollarına ilişkin genel bir bakış sunulmaktadır. Çeşitli ideal tipleri ayırt etmek, araştırma-politika ilişkilerinde pratikte karşılaşılabilecek çeşitliliği anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır. İkincisi, geçtiğimiz on yıllar boyunca araştırma-politika ilişkilerinin göç araştırmalarında bilgi üretimini nasıl etkilemiş olabileceği özellikle vurgulanarak *bilgi üretimi* tartışılmaktadır. Üçüncü olarak, dikkatler, üretimden *bilgi kullanımına* kaydırılmakta ve bu, bilgi kullanımının çeşitli türlerini ayırt etmeyi de kapsamaktadır (Şekil 16.1).

Şekil 16.1
Araştırma-
politika
ilişkilerinin
üç ana unsuru
(Scholten vd.
2015)

Bu bölüm son olarak, bir göç araştırmacısı olarak *araştırma-politika diyaloglarıyla* uğraşma biçimlerine dair bu içgörülerin içerimlerini inceleyecektir. Yukarıda sözü edilen çerçevedeki çalışmalardan hangi dersler çıkarılabilir; araştırma-politika ilişkileriyle uğraşırken, göç araştırmacıları tarafından düşünömselliğe nasıl katkıda bulunulabilir? Burada ayrıca bilim sosyolojisi literatürüyle de bağlantı kurulacaktır zira bu literatür, araştırmacıların aynı zamanda nasıl araştırma-politika ilişkilerinin, bilgi üretiminin ve kullanımının farklı türlerinin tanımlanmasında aktörler olduklarına dair önemli içgörüler sunmaktadır.

16.2 Araştırma-Politika Rabitası Yapılandırılmaları

Sosyal bilim araştırmaları ile siyaset arasındaki ilişkileri yapılandırmanın gerek normatif gerekse ampirik seviyede çok farklı yolları bulunmaktadır. Araştırma-politika ilişkilerine dair tartışmalar genellikle oldukça normatiftir ve araştırma-politika ilişkilerinin nasıl yapılandırılması *gerektiğine* dair belirli modelleri ya da “söylemler”i seferber ederler. Politika yapıcılar bazen kendilerine sunulan araştırmaların yeterince araçsal olmadığından yakınmakta, böylelikle sosyal bilim araştırmalarının politika oluşturmak için araçsal olması gerektiği bir modeli söylemsel olarak seferber etmektedirler. Ya da araştırmacılar gerçek akademisyenler olarak, politika yapıcılarını aydınlattıkları bir model seferber etmektedir (“iktidara doğruyu söylemek”). Uygulamada ise araştırmaları genellikle görmezden gelinebilmekte veya belki de çok seçici olarak kullanılabilir.

Özellikle öne çıkmış söylemlerden biri, “kanıta dayalı politika oluşturma”dır (Sanderson 2002). Bu söylem, politika yapıcılarının, politika tasarlarken veya uygularken ya da karar alma süreçlerinde kanıtlardan yararlandıklarını ileri sürmektedir. Gelgelelim, kanıt mı politika yapıcılarının karşısına dikilip en sonunda belirli bir eyleme geçmelerini sağladı; yoksa planları için en uygunu olan o bilgi iddialarını etkin biçimde arayıp bulan politika yapıcılar mıydı; kavram, buna ilişkin çok az şey söylediği için bir hayli soyuttur. Bu söylem ayrıca, bu kanıtın politika oluşturmada nasıl kullanıldığına dair de çok az şey söylemektedir. Kanıt doğrudan ve araçsal bir şekilde mi yoksa mesela daha sembolik bir şekilde mi kullanıldı? Araştırmacılarla politika yapıcılar arasında gerçekten bir ilişki kuruldu mu, yoksa politika yapıcılar politika oluşturmak amacıyla kanıt elde etmek için başka yollara mı başvurdular?

Dolayısıyla araştırma-politika ilişkilerinin ampirik uygulamada gerçekten nasıl yapılandırıldıklarını incelemek için daha net bir çerçeveye gereksinim vardır. Bu bağlamda, iki boyutta farklılık gösteren çeşitli araştırma-politika ilişkileri ideal tipleri arasında bir ayrım yapılmaktadır (Scholten 2011; Hoppe 2005; Wittrock 1991). Birincisi, karşılıklı ilişkilerde araştırmacının mı yoksa siyasetin mi öncelik sahibi olduğudur.

Araştırma yeni sorunları gündeme taşımakta veya yenilikçi politika çözümleri geliştirmekte midir, yoksa siyaset uygun gördüğü o bilgi iddialarını seçip geri kalanları görmezden mi gelmektedir? İkincisi, politika yapıcılarla araştırmacılar arasında keskin bir ayrım var mıdır, yoksa rolleri az çok iç içe mi geçmiştir? Örneğin bilim insanları politika süreçlerine ne kadar etkin katılım göstermektedir? Bilimsel nesnellik tarafından korunan sözüm ona “fildişi kuleler”de kalmayı mı yeğlemektedirler?

Literatürde genellikle dört ideal tip ayırt edilmektedir. İlki, bilim insanlarının, politika gibi başka alanlarla ilişkilerini görme biçimlerinin belki de en klasik modeli olan *aydınlanma modelidir*. Aydınlanma modelinde, akademisyen politika süreçlerine doğrudan dahil olmamakta, onun yerine kamusal bilginin geliştirilmesine ve (kitaplar, makaleler gibi) geleneksel akademik araçlar yoluyla politika sorunlarının tanımlanmasına katkıda bulunmaktadır. Rollerde belirgin bir farklılaşma vardır ve akademisyenler karşılıklı ilişkilerde kendilerine öncelikli bir rol atfetmektedirler; akademisyenler kavramları ve bilgisi yavaş yavaş toplumun içine sızan ve politika yapıcılarının eyleme (veya eylememe) biçimini belirleyen kavramsal ve kuramsal “beyin yıkayıcılar”dır. Aydınlanma, nitel araştırma yoluyla gerçekleştirilebileceği gibi nicel araştırma yoluyla da gerçekleştirilmektedir, fakat sosyal bilim araştırmalarında geliştirilmiş kilit kavramların etkisi nitel araştırmaya özgü olabilir. Örneğin, asimilasyon veya sosyal sermaye gibi kilit kavramların, göç ve çeşitliliğe ilişkin kamuoyunu nasıl şekillendirmiş olduğunu ya da Putnam’ın *Bowling Alone* [Tek Başına Bowling] kitabı gibi kilit okumaların, nasıl topluluklara ve çeşitliliğe dair genel kamuoyunun bir parçası haline gelecek kadar çok okunmuş olduklarını düşünün.

Teknokratik modelde araştırma, araştırma-politika ilişkilerinde yine kendisine öncelik atfetmekte fakat bunu çok daha doğrudan bir şekilde yapmaktadır. Teknokrasi, araştırmanın ve politika yapıcılığın rollerinin birbirinden pek ayırt edilmemesi ve bilim insanlarının, politika yapıcılarının ve politikacıların rollerini bir dereceye kadar üstlenebilmesi anlamına gelmektedir. Bilim insanları bilgi üretmekle kalmamakta, politikaların üretimine de doğrudan katılmaktadırlar. Araştırma-politika ilişkilerinin bu türü genellikle depolitizasyonla ilişkilendirilmektedir. Uzman heyetlerinin, hükümet politikalarının temellerini attığı sayısız örneği düşünün. Örneğin, Cantle heyeti gibi uzman heyetleri Birleşik Krallık’ın topluluk uyum politikalarının kurulmasında başı çekmiş, Hollanda’da Hükümet Politikası için Bilimsel Konsey geçtiğimiz birkaç on yılda kilit politikaların dönüm noktalarında doğrudan itici güç olmuştur.

Üçüncü model olan *bürokratik modelde* ise, üstün konumda olan siyaset, emre amade konumda olan ise araştırmadır. Bu modelde araştırmanın ve politika oluşturmanın rolleri keskin bir şekilde farklılaşmıştır: araştırma “olgular” üretirken politika oluşturma bu olgulara dayanarak normatif kararlar almaktadır. Bu “olgu-değer” ikiliği, iki dünya

arasında keskin bir sınır yaratmakta; bilim insanlarının değer yüklü herhangi bir tartışmaya girmemesi ve dolayısıyla fiilî siyasal karar almadan uzak durması gerekmektedir. Pek çok ülkede göç ve çeşitlilik konusunda veri üreten istatistik ofisleri vardır. Araştırmalar (Simon vd. 2015) bu ofislerin, genellikle içinde faaliyet gösterdikleri belirli toplumsal ve siyasal ortama uygun bir şekilde veri ürettiklerine işaret etmektedir. Fransa’da etnik istatistik üretmek tabu iken Birleşik Krallık’ta ve Hollanda’da etnik istatistik üretmenin alışlageldik olması buna bir örnektir. Ayrıca (nitel) politika değerlendirmelerini düşünün: mesela aktörlerin, kendi içinde yeni alternatif müdahaleler için fikir vermek yerine belirli bir politika müdahalesini başarılı bulup bulmadıklarını anlamak için çoklu paydaş analizi kullanımını ele alın.

Son olarak *mühendislik modelinde* araştırma ve siyaset bir kez daha iç içe geçmiştir fakat karşılıklı ilişkilerde politika açık önceliğini korumaktadır. Bu model, çoğunlukla politikacıların ve politika yapımcıların belirli bir amaca uygun gördükleri bilim insanlarını ve bilgi iddialarını “titizlikle seçtikleri” anlamına gelecektir. Örneğin, politikacılar belirli bir politika eylemi çizgisi izlemeye çoktan karar vermişlerse, bu politika eylemini desteklemeye ve düzgün uygulanmasını sağlamaya yardımcı olabilecek araştırmalar aramaya başlayabilmektedirler. Bu tip bir sınır yapılandırması, araştırmanın bir tür “siyasal mühimmat” olarak konuşlanmasını da içermektedir.

Tablo 16.1 Araştırma-siyaset ilişkilerine dair kuramsal modeller

		Koordinasyon veya ilişkiler	
		Bilimsel öncelik	Siyasal Öncelik
Rollerin sınırlandırılması	Keskin	Aydınlanma Modeli	Bürokratik Model
	Dağınık	Teknokratik Model	Mühendislik Model

Scholten (2011), Hoppe (2005), ve Wittrock’tan (1991) uyarlanmıştır.

Bu, belirli bir ortamda gereksinim duyulan mühimmata bağlı olarak, nicel araştırma gibi nitel araştırmayı da içerebilmektedir. Nitel araştırmalarda karşılaştırmalı yöntemler genellikle, hangi kısımda neyin işe yaradığını anlayabilmek ve mümkün olduğunda sarih politika derslerini aktarabilmek amacıyla (politika yayılımı, politika aktarımı) kullanılmaktadır (Tablo 16.1).

Bu ideal tipler, uygulamada karşılaşılabilecek araştırma-politika yapılandırmalarının daha iyi kavranmasına yardımcı olmaktadır. Bunlar ideal tiplerdir, yani uygulamada farklı tiplerin karışımlarına ya da “ara” tiplere rastlanması daha olasıdır. Bürokratik tipte gördüğümüz, ampirik uygulamada asla “saf” olmayacak olan olgu-değer ayrımını düşünün; ne tür olgular üretileceği ve hangi olguların görmezden gelineceğine dair

seçimin kendisi normatif bir karardır (ayrıca bakınız göç araştırmalarında etnik istatistiklerin rolüne ilişkin normatif tartişma). Ülkeler arasında, tarihsel olarak gelişmiş ve kurumsallaşmış araştırma-politika rabitası modelleri bakımından farklılıklar olabilmektedir. Fransa gibi oldukça devlet merkezci ve siyasallaşmış politika süreçlerine sahip bazı ülkelerde, karşılıklı ilişkilerde daha güçlü bir siyasal öncelik olabilmekte ve bu da genellikle ya bürokratik yapılandırmaya ya da mühendislik yapılandırmasına yol açmaktadır. Hollanda gibi ve bir dereceye kadar Birleşik Krallık gibi ülkelerin de araştırmayı politika oluşturmaya dahil etme (teknokrasi) yönünde güçlü bir gelenekleri bulunmaktadır. Ne var ki uygulamada, çeşitli modeller belirli politika ortamlarında genellikle bir arada var olacaklardır.

Çeşitli ideal tipler, nitel ve nicel araştırmanın farklı yapılandırmalarını da içerebilmektedir. Örneğın, etnik istatistiklerin bürokratik model aracılığıyla belirli siyasal “değerler”in devamlılığın sağlamak üzere gereken “olgular”ı temin ederek hükümet müdahalelerinin devamlılığın sağlamaya yardımcı olmasıyla ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Fakat nitel araştırma, dört yapılandırma biçimine de uygulanabilir. Fenomenolojik veya etnografik araştırmanın eşsiz yeni içgörülere ve böylelikle de aydınlanmaya nasıl katkıda bulunabildiğın düşünün. Ya da nitel araştırmanın, teknokratik modelde olduğu gibi politika müdahaleleri geliştirmeye nasıl yardımcı olabildiğın düşünün, ki Favell’e göre bu, sözüm ona entegrasyon paradigması bağlamında tam da böyle olmuştur. Ya da politikaların daha normatif değerlendirmeleri için olgular sunan çoklu paydaş analizi gibi nitel araştırmalar. Ya da belirli hükümet müdahaleleri lehine veya aleyhine mühimmat sağlayabilen toplumsal eylem araştırmaları gibi nitel yaklaşımlar.

Dahası, geniş toplumsal ve siyasal bağlamdaki gelişmeler, ortaya çıkan sınır yapılandırması türünde önemli değişikliklere sebep olabilmektedir. Aşağı yukarı son on yıldır bütün Avrupa’da kendini göstermiş olan bu tür gelişmelerden biri, göç ve çeşitliliğın politik açıdan daha çok tartişılması veya daha çok politize edilmesi olmuştur. Araştırmalar, politizasyonun, araştırma-politika ilişkilerinin bir yapısökümünden ziyade ilişki türlerinin bir yeniden yapılandırmasına yol açtığın göstermektedir (Scholten ve Verbeek 2015). Politizasyon özellikle de görece siyasal önceliğe sahip iki türün, bürokratik model ile mühendislik modelinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda, aydınlanma ya da teknokratik modellere karşılık gelen ilişkiler giderek artan itirazlarla karşılaşmış, bilim insanların güvenilirliğının sıklıkla riske atıldığı, araştırmanın siyasallaştığı bir süreç yaşanmıştır. Bu, Hollanda ve Birleşik Krallık’ta geçmişte politika geliştirme süreçlerine dahil olmuş bilim insanların, bugün pek hor görülen çokkültürlü politika modeli lehine “yanlı” davranmış oldukları gerekçesiyle sık sık suçlanmasına yol açmıştır (Scholten 2011). Caponio vd. (2015) bunun ayrıca, akademik dünyada çeşitli araştırma paradigmalarına taraf olan bilim insanları arasında

göç araştırmaları alanını etkileyecektir.

Nitel araştırma söz konusu olduğunda, araştırma-politika ilişkilerinin göç araştırmalarını nasıl etkilediğine dair pek çok örnek bulunmaktadır. Sosyal bilimsel bilginin eş-üretimi kavramından bahsetmişken, özellikle 1980’ler ve 1990’larda, bazı göç araştırmacıları göç araştırmalarının gelişimi için ulus-devletin bir “kurucu çerçeve” olarak kilit rolüne dikkat çekmişlerdir (Thränhardt ve Bommes 2010). Böylesi bir bakış açısı, başka yerlerdeki benzer süreçleri pek dikkate almayan ulusal bir “içe dönük perspektif” [*container view*] teşvik edecekti. Bu yaklaşım, araştırmacıları tek başına göç araştırmalarının kuramsal gelişiminden ziyade, sorun çözmeye katkıda bulunmaya dönük bir yönelime sevk ediyordu. Favell (2003) bunu, göç araştırmalarında entegrasyonu teşvik etmek amacıyla araçsal bilgiyle ilgilenen politika yapıcılarla kuramsal yönelimden ziyade güçlü bir politik kanaate sahip araştırmacılar arasında bir *Entegrasyon Paradigması*’nın eş-üretimi olarak kaydetmektedir.

Entegrasyon Paradigması’nın ulusal eş-üretimine ilişkin bu açıklama, göç araştırmacılarının kullandığı kavram ve kuramların belirli toplumsal ve siyasal ortamlarda nasıl geliştiklerini ve göç araştırmalarına bu ortamlardan üstü kapalı varsayımlar taşıyacaklarını da iyi bir şekilde örneklemektedir. Bu tür üstü kapalı varsayımlardan biri, ulus devletlerin yeni gelenlerin entegrasyonuna araçsal bir gereksinim duyduğudur. Wimmer ve Glick-Schiller (2002) bu eş-üretimin göç araştırmalarında bir “*metodolojik milliyetçilik*” eğilimine yol açtığını ileri sürerek bu tartışmayı daha da ileri götürmüşlerdir. Onlara göre:

[u]lus devlet inşa süreçleri, göçün algılanma ve alınma biçimlerini esas itibarıyla şekillendirmiştir. Buna karşılık, bu algılar sosyal bilim kuramını ve metodolojisini ve daha özelde de onun göç ve entegrasyona ilişkin söylemini tamamen belirlememişse de etkilemiştir (age., s. 301–302).

Gerçekten de çeşitli bilim insanları, göç araştırmalarının nasıl belirli *ulusal entegrasyon modellerini* sıklıkla şeyleştirmeye eğilimli olduğunu vurgulamışlardır (Bertossi 2011; Scholten 2011; Bertossi ve Duyvendak 2012). Ulusal bir model, göçmen entegrasyonuna ulusal ve tarihsel bağlamda kökleşmiş bir yaklaşım içerecek; bu model de ulusal politikalarda kurumsallaştırılacak ve göçmen entegrasyonuna ilişkin ulusal söylemleri belirleyecekti. Örneklerden bazıları Fransız Cumhuriyetçi entegrasyon modeli, İngiliz ırk ilişkileri modeli, Amerikan “salata kâsesi” ya da uzun süredir Hollanda politika modellerinin temsil ettiği çokkültürlü modeldir. Bu ulusal modeller ayrıca, başka şeylerin yanı sıra, göçmenlerin yaftalanmasında ya da o ülkelerdeki veri toplama şekillerinde de kendini göstermektedir. Örneğin Birleşik Krallık’ta, göçmen toplulukları genellikle “ırksal azınlıklar”, Hollanda’da “etnik azınlıklar”, Almanya’da “yabancılar” olarak adlandırılmaktadır. Fransa’da ise renk körü Cumhuriyetçi modelle çelişeceğinden göçmenleri yaftalamak bir tabudur.

Bilginin ulusal düzeyde eş-üretimine benzeyen başka bir eş-üretim sürecine dair kanıtlar da mevcuttur: eş-üretim, bu defa Avrupa kurumları ile göç araştırmacıları arasında gerçekleşmektedir. Geddes (2005) göçün eş-üretiminden bir Avrupa sorunu olarak bahsetmektedir; yani göç araştırmacıları, göçün (ve çeşitliliğin) sorunsallaştırılmasına öylesine yardımcı olmaktadır ki, Avrupa bir karşılık vermek zorunda kalmaktadır. Geddes ve Scholten (2015) AB ile göç araştırmaları arasındaki bu ilişkinin (Avrupa Entegrasyon Fonu ve Avrupa Sığınma ve Göç Fonu gibi) çeşitli fonlama planları tarafından nasıl hayata geçirildiğini göstermektedir. Bu fonlar genellikle bilim insanlarını, AB gündemiyle ilişkili meseleler üzerine çalışmaları için bir araya getirmek amacıyla tasarlanmaktadır. Bu da göç araştırmacılarını, yalnızca karşılaştırmalı araştırmaya değil özellikle Avrupa’yla ilgili olan sorulara ve meselelere odaklanmayı teşvik etmiştir.

Bu eş-üretim elbette nitel göç araştırmalarıyla sınırlı değildir. Aslına bakılacak olursa göçmenlerle ilgili istatistik üretimi (ya da “*etnik istatistik*”) göç araştırmalarının eş-üretimi hakkındaki tartışmalarda her zaman merkezi bir konumda olmuştur. Birleşik Krallık ve Hollanda gibi bazı ülkeler sözde “etnik istatistik” veya göçmen grupların ya da “azınlık”ların toplumsal, ekonomik ve kültürel konumunu takip eden istatistikler toplamada köklü geleneklere sahiptirler. Bu ülkelerin veri toplama şekilleri dikkate değer farklılıkları da gözler önüne sermektedir. Bu farklılıklar, verinin toplanma şekliyle (genel nüfus sayımı, resmî nüfus istatistiklerine dayalı sınıflandırma) olduğu kadar hangi kategorilerin uygulandığıyla da (azınlıklar, göçmenler, yurtdışı doğumlu olma, ırk) ilgilidir. Fransa gibi bazı ülkeler etnisiteye veya ırka dayalı denetlemeye her zaman şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu ülkeler, “etnik istatistiği” hükümetlerden beklenebilecek renk körü yönelime aykırı bulmakta ya da etnik istatistiğin, azınlıkların içerilmesinden ziyade dışlanmasına yol açacak edimsel bir etkisi olabilecek veya yaftalama etkisi yaratabilecek toplumsal inşalar olduklarını düşünmektedirler.

Etnik istatistik toplama, siyasette olduğu gibi akademide de hararetli tartışmalara konu olmuştur. Akademinin temel eleştirilerinden biri, araştırmacıların etnisiteye (veya kültüre veya ırka) dayalı veri toplayarak bu kategorilere dayalı hükümet müdahalelerini kasıtsız da olsa meşrulaştırmalarıdır (Favell 2003). Belirli etnik gruplara ilişkin rakamlar toplamak, etnik grupların gerçekten var olduğu algısının şeyleşmesine [*reify*] sebep olmaktadır. Sonrasında, örneğin okulu bırakma oranlarının belirli etnik gruplarda daha yüksek olduğunu göstermek suretiyle bu gruplara “sorunlar” atfedilmesi, hükümet müdahalesini meşrulaştırmaktadır (Rath 2001). Bu tür bir hükümet müdahalesi etnik grupları daha sonra hem kamusal hem de siyasal söylemde yaftalayabilmekte ve hatta “sorunlu” olarak damgalayabilmektedir. Ayrıca pek çok sosyolog etnisite, ırk ve kültürün, grupların açık göstergeleri olarak görülmesine itiraz etmiştir. Çünkü bunlar toplumsal inşalar içermekte (etnisite gerçekten ne anlama gelmektedir?) ve genellikle, bu gruplar içerisinde kayda değer bir iç çeşitlilik sergilemektedirler (Asyalı nüfuslar

farklı inançlara, kültürlere, toplumsal ve ekonomik arka planlara sahip pek çok farklı grubu içinde barındırmaktadır).

Gelgelelim, göçmenlerin ve azınlıkların konumuna ilişkin veri bulunmamasının da göçmenlerin sıklıkla karşılaştıkları sorunlara yönelik bilgisizliği meşrulaştırabileceğini ileri sürenler olmuştur. Örneğin, Amiraux ve Simon (2006) Fransa’da etnik veri bulunmamasının göçmenlere yönelik bir “politikasızlığı” meşrulaştırmış olduğunu savunmaktadır. Başka şeylerin yanı sıra, etnik verinin yokluğu ayrımcılık sorunlarına, özellikle de ancak ilgili veri yardımıyla tespit edilebilecek kurumsal ayrımcılığa veya ırkçılığa değinmeyi zorlaştırmaktadır. Hollanda’da ise etnik istatistikler uzun zamandır ilkokulları finanse etmekte kullanılmış, okullar herhangi bir etnik azınlık grubuna mensup her bir çocuk için daha fazla fon almıştır.

Etnik istatistiklerdeki metodolojik milliyetçiliğin üstesinden gelmek ve daha karşılaştırmalı bir yaklaşım tasarlamak için de çaba gösterilmiştir. PROMINSTAT ve COMPSTAT gibi Avrupa projeleri, AB ile yakın iş birliği içinde, tam da bu amaçla geliştirilmiştir. Ayrıca, göçmen entegrasyon politikaları hakkında daha fazla karşılaştırılabilir gösterge elde edebilmek için yine AB ile iş birliği içinde MIPEX (Göç ve Entegrasyon Politika İndeksi) geliştirilmiştir. Gelgelelim burada da bir eş-üretim unsuru kendini göstermektedir. Şöyle ki, AB, özellikle resmî olarak çok da yetkin olmadığı bir alanda karşılıklı öğrenmeyi hızlandırarak politika yakınlaşmasının bir biçimini teşvik etmekle ilgilenmektedir.

Bir araştırma alanı olarak göç araştırmalarının gelişimine dair yakın zamanlı bir inceleme, (Scholten vd. 2015) özellikle aşağı yukarı son on yılda göç araştırmalarının son derece uluslararasılaşmış olduğunu göstermektedir. IMISCOE (Avrupa’da Uluslararası Göç, Entegrasyon ve Sosyal Uyum) gibi uluslararası araştırma ağlarının evrimi ve daha karşılaştırmalı araştırmalara yönelik artan ilgi (Bloemraad 2013; Saharso ve Scholten 2013) bu bakımdan kilit bir rol oynamıştır. Bu tür uluslararası karşılaştırmalı araştırmaların yön verdiği göç araştırmaları alanı, bir araştırma alanı olarak kuramsal yönelimini, kendi literatürünü, ağ etkinliklerini ve hatta Avrupa çapında doktora eğitim imkânları ve çeşitli yüksek lisans programları gibi eğitim programlarını giderek geliştirmiştir.

16.4 Bilgi Kullanımı

Bu bölümde anlatılan araştırma-politika ilişkilerinin üçüncü bir vechesi, bilgi kullanımıyla ilgilidir. Burada üç temel soru sorulabilir: Ne şekilde bilgi kullanımı, neyin bilgisinin kullanımı, kim tarafından ve ne zaman? Christina Boswell (2009) bilginin kullanılma şekline dair iki tür bilgi kullanımı arasında ayırım yapmıştır: Araçsal ve sembolik bilgi kullanımı. *Araçsal bilgi kullanımı*; politika yapma süreçlerinde

önce, bilgi kullanımı, kullanılan çok farklı *bilgi iddiası türlerini* de içerebilmektedir. Burada, daha önce sözü edilen diyalog yapılarının çeşitli türleri arasındaki farklılıklar üzerine düşünmek önemlidir. Farklı ideal tipler bilgi iddialarının çok farklı türlerini içerebilirler. Aydınlanma modeli ağırlıklı olarak kavramsal ve kuramsal bilgiden bahsetmektedir. Bu bilgi bazen “temel bilimsel bilgi” olarak tanımlanmakta, Weiss’ın (1986) “bilgi sızması” olarak tanımladığı üzere genel toplumsal ve politik söyleme yavaş yavaş sızmaktadır. Akademisyenlerin ürettikleri kitapları ve “asimilasyon”, “sosyal sermaye” ya da “vatandaşlık” gibi kavramları, bunların göç söylemlerinin nasıl parçası haline geldiklerini düşünün. Bürokratik model, ağırlıklı olarak bilim insanının sunduğu bilgiden veya veriden bahsetmekte, bunun da kullanılabilmesi için her şeyden önce mevcut siyasal ve toplumsal söyleme uyum sağlaması gerekmektedir. Daha önce burada sözünü ettiğimiz etnik istatistiklerin rolünü düşünün. Teknokratik model ise daha ziyade uygulamalı bilgiden, yani politika oluşturmayla doğrudan ilgili olan bilgiden bahsetmektedir. Son olarak, mühendislik modeli de ağırlıklı olarak uygulamalı bilgiden bahsetmekte fakat politika yapıcının uygun gördüğü uzmanlık hatlarını özenle seçmesine öncelik tanımaktadır.

Dahası, bilgi, çok farklı *aktör tipleri* tarafından kullanılabilir; örneğin, politika oluşturma ile doğrudan meşgul olan politika yapıcılar tarafından kullanılabilir. Başlıca görevleri araştırmacılar ile politika yapıcıları bir araya getirmek olan, hükümetle bağlantılı danışma organları veya uzman heyetler söz konusu olduğunda, genellikle bu durumla karşılaşırız. Bu tür irtibatlar genellikle daha amaca yönelik ve gayriresmî ortamlarda da ortaya çıkarlar fakat, politika oluşturmaya farklı şekillerde dahil olan başka tür aktörleri de içerebilmektedirler. Bu, politika iddialarını doğrulamak amacıyla belirli araştırma bulgularına atıfta bulunmaktan hoşlanan siyasi aktörleri veya örneğin parti düşünce kuruluşları vasıtasıyla akademik uzmanlığı daha sistematik bir şekilde dahil etmeye çalışan siyasi partileri de kapsamaktadır. Dahası, çıkar grupları ve lobi organizasyonları da sıklıkla akademik bilgi kullanacaklardır –tabi sadece iddialarını doğrulamaya yarıyorsa.

Bilgi kullanımının *zamanlaması* da büyük önem arz edebilmektedir. Bilgi kullanımı, politikayapmadöngüsününçok farklı kısımlarında farklı içerimlerle gerçekleşebilmektedir. Örneğin gündem belirlemenin politika aşamasında bilgi, belirli sorunlara dikkat çekmek için araçsal olarak ya da belirli politika fikirlerini veya aktörlerini desteklemek için sembolik olarak kullanılabilir. Örnek olarak, araştırmanın, kurumsal ayrımcılığa işaret etmede ve akabinde bu kavramı politika gündemine yerleştirmedeki rolünü ele alın; bugün pek çok Avrupa ülkesi kurumsal ayrımcılığa ilişkin resmî politikalara sahiptir. Benzer şekilde, politika önerisi formüle etme ve bilfiil politika kararları alma aşamalarında her iki bilgi kullanım türü de uygun olabilmektedir. Uygulama aşaması boyunca bilgi kullanımı genellikle bürokratik bir model izlemeye eğilimlidir

yaptıklarımızı, kullandığımız kuram ve yöntemleri, sorduğumuz soruları ve hatta belki daha da önemlisi sormadığımız soruları nasıl etkilediğinin her zaman farkında olmalıyız. Fakat hayır, araştırma-politika ilişkilerinin yaptığımız çalışmalara ters olması gerekmez. Araştırma ve siyaset arasındaki “sınırlar” fikri, yani iki dünya arasında katı bir ayırım, bir tür geçirimsiz duvar olduğu fikri açıkça basite indirgemedir ve çalışmakta olduğumuz fenomenlere ilişkin iyi bir sosyal bilimsel kavrayışa zarar vermesi olasıdır. Özellikle göç ve entegrasyon gibi politikayla güçlü bir ilişkisi bulunan konularda bizim de politika çevresiyle ilişkilennememiz (temel) sosyal bilimsel araştırmalarımız için büyük öneme sahip olabilir; politika bağlamını görmezden gelmek, çağdaş toplumların göçü ve çeşitliliği algılama ve göçe tepki verme şekillerindeki çok önemli bir faktörü gözden kaçırmak anlamına gelecektir. Dahası, göç ve çeşitliliğe ilişkin toplumsal söylemlere ve kamusal tepkilere katkıda bulunmak, akademisyenler için bile hâlâ bir değer taşımaktadır.

Gelgelelim bilim insanlarının, araştırma-politika diyaloglarına dahil olurken daha fazla düşününselliğe önem vermeleri şiddetle savunulmalıdır (ayrıca bakınız bu ciltte Bölüm 6). Rein ve Schon (1994) neden politika dinamiklerinde “*düşünümsel uygulayıcılar*”ın bulunması gerektiğine dair gerekçeler sunmuşlardır. Bu, aktörlerin sundukları somut katkılar kadar buldukları rol ve konumun bilincinde olmalarının yanı sıra, roller ve içerik arasındaki etkileşimin başkaları için olduğu kadar kendileri için var olan içerimlerinin de her zaman farkında olmaları gerektiği anlamına gelmektedir. Bilim insanları araştırma-politika diyaloglarına dahil olurken “*düşünümsel uygulayıcılar*” da olmalıdırlar. Sınır yapılandırmaları, bilgi üretimi ve bilgi kullanımı arasındaki bağlantılara dair daha iyi bir kavrayış, onları, “*düşünümsel*” olma yönünde gerekli kavramsal araçlarla donatmalıdır. Bilim insanlarının, sosyal bilimler için çok önemli olan toplumsal dinamiklerden kendilerini yalıtmadan yalnızca politikaya yönelik değil, kendi rollerine yönelik de eleştirel olmalarını sağlayan şey bu düşünümsel tavidir. Araştırma ile siyaset arasında sırça köşke çekilmeyi içermeyen bir “*toplumsal sınır*” oluşturması gereken ve daha ziyade toplumsal davranışımızda zihinsel veya entelektüel bir katman olan da işte bu düşünümsel tavidir.

Bu düşünümsel tavra zararlı olabilecek şey, literatürde “*kurumsallaşma sorunu*” olarak tanımlanmaktadır (Scholten vd. 2015). Araştırma-politika ilişkileri “*kurumsallaştığı*” zaman, ilişkinin her iki tarafındaki aktörler karşılıklı bir bağımlılık geliştirebilmektedir. Örneğin araştırmacılar veya araştırma kurumları var olabilmek için politika çevresinden gelecek fonlamaya bağımlı olabilmektedir, bu nedenle de politikayla ilgili meseleleri ele almaya daha meyilli olacaklardır. Diğer taraftan bakacak olursak, politika yapıcılarının bilgi ve istihbarat edindiği aktörler belli bir tip aktör ve dolayısıyla edindikleri bilgi de muhtemelen tek bir bilgi paradigması olacaktır. “*Düşünümsellik*” şöyle dursun, her iki faktör de karşılıklı eleştirel bir tavrı teşvik etmemektedir.

Bu bölüm, göç alanında araştırma ve politika arasındaki ilişkinin yalnızca toplumsal etki bakımından önemli olmakla kalmadığını, göç araştırmalarının kendisinin gelişimi için de önemli olabildiğini göstermektedir. Belki de (hem hareketlilik hem göçle ilişkili çeşitlilik konusunda araştırmaları içeren geniş anlamıyla) göç araştırmaları bir akademik disiplinden ziyade bir araştırma alanı olduğu için geniş toplumsal ve siyasal ortamdaki gelişmelere özellikle duyarlı olagelmıştır. Son dönemde Avrupa’daki mülteci krizi gibi göç ve çeşitlilikle ilişkili meseleleri çevreleyen ve yaygın biçimde hissedilen aciliyet duygusu, fakat ondan önce AB içi hareketliliğin yükselişi ya da yirminci yüzyılın sonlarında emek ve aile göçündeki artış da göç araştırmaları için her zaman önemli bir itici güç olmuştur. Fakat göçün politizasyonu da göç araştırmaları için zorluklar kadar fırsatlar da ortaya çıkarmıştır.

Bu bölümdeki temel iddia, araştırma-politika ilişkisinin türünün (ya da sınır yapılandırmasının) genel olarak toplum ve siyasetteki bilgi kullanımı örüntüleri için olduğu gibi göç araştırmaları alanındaki bilgi üretimi için de önemli olduğudur. Araştırma-politika ilişkilerinde geniş bir çeşitlilik vardır ve bu çeşitlilik dört ideal tipte ele alınmaktadır: Aydınlanma, teknokrazi, bürokrasi ve mühendislik. Bu tiplerin her biri, araştırma alanı içerisinde bilgi üretimini belirli şekillerde etkileyebilmektedir. Örneğin bürokratik modelde, göç hakkında, çok belirli ulusal modeller uyarınca veri veya istatistik toplama eğilimi olduğunu gördük. Son olarak, ortaya çıkan araştırma-politika rabatası türünün, bilgi üretimi örüntüleri için de önemli olabildiğini gördük. Teknokratik model, oldukça araçsal bir bilgi kullanımı biçimi benimserken diğer modeller, gerek hâlihazırda mevcut politika söylemlerini doğrulamak için, gerekse politika sürecindeki belli aktörlerin konumunu meşrulaştırmak için bilgi kullanımının daha sembolik biçimlerine sebep olabilmektedirler (ayrıca bakınız bu derlemede 13. Bölüm).

Göç araştırmalarının gelişimi çeşitli zamanlarda genel politika çevresinden yoğun olarak etkilenmiştir. Avrupa çapında göçün politizasyonunun araştırma-politika ilişkisi tiplerinde ve özellikle de önceliğin daha çok siyasette olduğu bürokratik ve mühendislik modelleri doğrultusunda bir dönüşümü tetiklemiş olduğunu gördük. Ayrıca, geçmişte, göç araştırmalarındaki kavramsal ve metodolojik gelişmelerin en azından kısmen ulus devletlerin perspektifinden oluştuğunu ve bunun da “ulusal entegrasyon modelleri” olarak tanımlanan şeye yol açtığını gördük. Bu tür ulusal modeller, alanın daha karşılaştırmalı ve kuramsal gelişimini uzun süre engelleyeceklerdi. Bazı ülkelerde, bilim insanları gibi belli politika yapıcıları da içeren bu tür ulusal modeller etrafında belirli ağlar veya “söylem koalisyonları” bile oluşmuştur. Son olarak, “kanıta dayalı politika oluşturma” söyleminin arkasında çok fazla göç araştırmasının araçsal değil sembolik olarak kullanılmış olduğunu gördük. Kimi durumlarda ise göç araştırmacılığını etkin kullanmak ihtilafı konuları depolitize etmeye veya politika gündeminden geçici olarak kaldırmaya yararmıştır.

Kaynakça

Amiroux, V., & Simon, P. (2006). There are no minorities here cultures of scholarship and public debate on immigrants and integration in France. *International Journal of Comparative Sociology*, 47(3–4), 191–215.

Bertossi, C. (2011). National models of integration in Europe: A comparative and critical analysis. *American Behavioral Scientist*, 55(12), 1561–1580.

Bertossi, C., & Duyvendak, J. W. (2012). Introduction: National models of immigrant integration: the costs for comparative research. *Comparative European Politics*, 10(3), 237–247.

Bloemraad, I. (2013). The promise and pitfalls of comparative research design in the study of migration. *Migration Studies*, 1(1), 27–46.

Bommes, M., & Morawska, E. (2005). *International migration research. Constructions, omissions and the promises of interdisciplinarity*. London: Aldershot.

Boswell, C. (2009). *The political uses of expert knowledge: Immigration policy and social research*. Cambridge: Cambridge University Press.

Boswell, C., & Hunter, A. (2015). Comparing the political functions of independent commissions: The case of UK migrant integration policy. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 17(1), 10–25.

Bourne, J. (1980). Cheerleaders and ombudsmen: The sociology of race relations in Britain. *Race&Class*, 21(4), 431–452.

Brettell, C. B., & Hollifield, J. F. (1994). *Migration theory: Talking across disciplines*. London: Routledge.

Caponio, T., Hunter, A., & Verbeek, S. (2015). (De)constructing expertise: Comparing knowl-edge utilization in the migrant integration “crisis”. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 17(1), 26–40.

Entzinger, H., & Scholten, P. (2015). The interplay of knowledge production and policymaking: A comparative analysis of research and policymaking on migrant integration in Germany and the Netherlands. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 17(1), 60–74.

Essed, P., & Nimako, K. (2006). Designs and (co) incidents cultures of scholarship and public policy on immigrants/minorities in the Netherlands. *International Journal of Comparative Sociology*, 47(3–4), 281–312.

Scholten, P., & Verbeek, S. (2015). Politicization and expertise: Changing research–policy dialogues on migrant integration in Europe. *Science and Public Policy*, 42(2), 188–200.

Scholten, P., Entzinger, H., & Penninx, R. (2015). Research-policy dialogues on migrant integration in Europe: A conceptual framework and key questions. *Integrating immigrants in Europe* içinde (ss. 1–16). Springer.

Simon, P., Piché, V., & Gagnon, A. A. (2015). *Social statistics and ethnic diversity*. Berlin: Springer.

Small, S., & Solomos, J. (2006). Race, immigration and politics in Britain: Changing policy agendas and conceptual paradigms 1940s–2000s. *International Journal of Comparative Sociology*, 8(47), 235–257.

Thomas, W. & Zaniecki, J. (1926). *The Polish peasant in Europe and the United States*. New York: Alfred A. Knopf.

Thranhardt, D., & Bommers, M. (Der.). (2010). *National paradigms of migration research (Vol.13)*. Göttingen: V&R unipress GmbH.

Weiss, C. H. (1986). The circuitry of enlightenment: Diffusion of social science research to policymakers. *Knowledge*, 8(2), 274–281.

Wimmer, A., & Glick-Schiller, N. (2002). Methodological nationalism and beyond: Nation–state building, migration and the social sciences. *Global Networks*, 2(4), 301–334.

Wittrock, B. (1991). Social knowledge and public policy: Eight models of interaction. *Social sciences and modern states: National experiences and theoretical crossroad* içinde, B. Wittrock vd. (Der.), (ss. 333–354). Cambridge: Cambridge University Press.

GAR - Göç Araştırmaları Derneği göç araştırmalarını ve araştırmacılarını desteklemek, çalışmalarda üretilen bilgilerin yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak, göçe ilişkin konularda çalışanlar arasında mesleki dayanışmayı, iletişimi, işbirliğini ve etkileşimi sağlamak amacı ile 2017 yılında kuruldu. GAR Kitaplık göç araştırmacılarının karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmeyi ve böylece göç alanında üretilen bilimsel ve eleştirel bilgiye dayanan çalışmaların niteliğini arttırmaya katkıda bulunmayı amaçlıyor.

GAR - Göç Araştırmaları Derneği

<https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/>

Adres: Abbasağa Mahallesi, Üzenęi Sok. No: 13 34353, Beşiktaş / İstanbul

Email: gar@gocarastirmalaridernegi.org

Twitter: @GAR_Dernek

Facebook: Göç Araştırmacıları Platformu